ภาษาถิ่นของไทย
THAI DIALECTS

ผศ.ดร.พจนี ศิริอักษรสาสน์

FL 323

54212

50 ะ

คำนำ

ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายให้สอนวิชาภาษาถิ่นของไทย (FL 323) จากศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก และภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออกเมื่อปี พ.ศ. 2539 ทั้งๆที่เป็นคนกรุงเทพฯ ไม่ได้เป็นคนพูดภาษาถิ่นเลย อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์ธวัช ได้ให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้าน่าจะสอนได้เพราะอย่างน้อยก็เคยเรียนมา และอาจารย์ยังแนะนำว่าน่าจะเขียนตำราภาษาถิ่นที่ใช้ตัวสัทอักษร (Phonetic) ประกอบด้วยเพื่อจะได้มีตำราภาษาถิ่นสำหรับนักศึกษาและผู้สนใจไว้ศึกษาบ้าง

หลังจากสอนมาหลายปีโดยใช้ตำราของศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทกและตำราอาจารย์ท่านอื่นๆอีกหลายท่าน ข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมและพยายามเขียนตำราภาษาถิ่นเล่มนี้ขึ้นโดยได้แรงบันดาลใจจากศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก เป็นหลัก ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ เมื่อลงมือเขียนตำราข้าพเจ้าพบปัญหาหลายประการเนื่องจากตำราภาษาถิ่นแต่ละเล่มมีระบบการใช้สัทอักษรที่แตกต่างกันบ้าง ทั้งบางเล่มมีการเขียนด้วยสัทอักษรแต่บางเล่มก็ไม่มี ข้าพเจ้าจึงต้องปรับตัวสัทอักษรของตำราหลายๆเล่มที่แตกต่างกันให้เป็นระบบเดียวกันเพื่อให้นักศึกษาทำความเข้าใจได้ ซึ่งเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยากคือ เรื่องเสียงวรรณยุกต์ อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าพยายามทำให้ตำราภาษาถิ่นเล่มนี้เป็นตำราที่ง่ายสำหรับนักศึกษาที่เรียนวิชาภาษาถิ่นและผู้สนใจภาษาถิ่นด้วย ถ้ามีข้อผิดพลาดประการใดข้าพเจ้าหวังว่าจะได้รับการชี้แนะแก้ไขและต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ตำราเล่มนี้แบ่งเป็น 6 บท บทที่ 1 เป็นบทนำ เนื้อหาเกี่ยวกับภาษาถิ่น ภาษาตระกูลไท ภาษาตระกูลต่างๆในประเทศไทยและการเปลี่ยนแปลงของภาษาซึ่งจะเป็นการปูพื้นความรู้ให้นักศึกษา บทที่ 2 ถึง บทที่ 5 เป็นภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นในประเทศไทย คือถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน และถิ่นใต้ บทที่ 6 เป็นการเปรียบเทียบภาษาถิ่น 4 ถิ่น ภาษาถิ่นที่ปรากฏในศิลาจารึกและวรรณคดี และการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่น ในบทที่ 2 – 5 ที่กล่าวถึงภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นนั้น ข้าพเจ้าพยายามใช้ตัวสัทอักษรควบคู่กับตัวสะกดภาษาไทยมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้

พยายามใช้ตัวสัทอักษรควบคู่กับตัวสะกดภาษาไทยมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับนักศึกษาทั้งผู้ที่รู้และไม่รู้สัทอักษร อย่างไรก็ตามบางส่วนก็ไม่มีสัทอักษรกำกับเนื่องจากเอกสารที่ใช้ประกอบการค้นคว้าไม่ได้มีสัทอักษรไว้ ในตำรานี้จึงไม่ได้ใส่สัทอักษรด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาษาศาสตร์ทุกท่านทั้งที่ประสิทธิประสาทความรู้และผู้เขียนตำราทุกเล่มที่ข้าพเจ้าใช้ประกอบการค้นคว้าเพื่อเขียนตำราเล่มนี้ ทั้งที่สถาบันวิจัยและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันอื่นๆ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่อนุมัติให้ข้าพเจ้าลาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการเป็นเวลา 1 ปี ขอขอบคุณหัวหน้าภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิชาญ ปานเจริญและเพื่อนอาจารย์ในภาควิชาที่รับภาระการสอนวิชาต่างๆแทนข้าพเจ้า ขอขอบคุณสมาชิกศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดียิ่ง ขอบคุณนางพรรณี ศิริอักษรสาสน์ที่ใช้ความอุตสาหะอย่างยิ่งพิมพ์ตำราเล่มนี้ และท้ายที่สุดขอขอบพระคุณนางกิมไน้ แซ่เลี่ยว มารดาของข้าพเจ้าที่คอยสนับสนุนเกื้อกูลข้าพเจ้าเสมอมา

ข้าพเจ้าหวังว่าตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจภาษาถิ่นทั้งที่เป็นนักศึกษารามคำแหงและประชาชนทั่วไปบ้าง

พจนี ศิริอักษรสาสน์

กรกฎาคม 2545

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 3

การสอนวิชาภาษาถิ่นที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นโอกาสอันดียิ่งทำให้ข้าพเจ้าได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับนักศึกษาภาษาถิ่นที่มาเข้าชั้นเรียน ทำให้ความรู้กว้างขวางขึ้น ทั้งชั้นเรียนก็สนุกสนานอีกด้วย มหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นมีนักศึกษาจากทั่วทุกภาคของประเทศมาสมัครเรียนเป็นเสมือนการจำลองประเทศไทยลงมาอยู่ในเขตรั้วมหาวิทยาลัย เราจะสามารถได้ยินคนพูดภาษาถิ่นทุกถิ่นที่รามคำแหง

ขอขอบคุณทุกๆ ท่านที่ช่วยทำให้ตำราเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์และหวังว่าตำราภาษาถิ่นเล่มนี้จะมีประโยชน์บ้าง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พจนี ศิริอักษรสาสน์

สารบัญ

หน้า

หน้า

บทที่ 1

1.1 บทนำ

ประเทศไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก ติดต่อการงานทำกิจธุระต่างๆ ภาษาไทยที่เราใช้ในโอกาสต่างๆนั้นอาจจะมีความแตกต่างกันออกไป ถ้าเราเป็นคนมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ เมื่อเราพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวกับเพื่อนบ้าน เพื่อนสนิท เราจะใช้ภาษาถิ่นเหนือที่เรียกว่าคำเมือง เมื่อเราไปโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ครู อาจารย์จะใช้ภาษาไทยกลางในการเรียนการสอนที่โรงเรียนกับเรา เมื่อเราไปอำเภอเพื่อทำกิจธุระเจ้าหน้าที่อำเภอจะใช้ภาษาไทยกลางกับเรา เมื่อเจ็บป่วยไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล แพทย์ก็จะใช้ภาษาไทยกลางกับเรา และเมื่อเราดูรายการข่าว รายการบันเทิงทางโทรทัศน์ผู้ประกาศข่าวและผู้แสดงก็จะใช้ภาษาไทยกลาง ในทำนองเดียวกันคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ก็จะใช้ทั้งภาษาถิ่นของตนกับภาษาไทยกลางควบคู่กันไป ภาษาถิ่นจะเป็นภาษาที่ใช้ในหมู่คนที่สนิทกัน ในขณะที่ภาษาไทยกลางจะเป็นภาษาที่ใช้ในวงราชการ การศึกษาและในการสื่อสารมวลชน

ถ้าเรานำภาษาถิ่นเหนือมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยกลาง หรือภาษาใต้มาเปรียบเทียบกับภาษาอีสาน เราจะพบว่าคำศัพท์ เสียงของแต่ละถิ่นจะมีทั้งที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน เช่น คำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะใช้คำศัพท์คำเดียวกัน แต่จะมีเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกัน และในภาคเหนือ เสียงพยัญชนะต้นในคำว่า พ่อ และพี่ จะเปลี่ยนจากเสียง พ เป็น ป กลายเป็น ป้อ ปี้ คำว่า ดู ทั้ง 4 ภาคใช้คำแตกต่างกัน ภาคเหนือใช้ว่า ผ่อ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ว่า เบิ่ง ภาคใต้ ใช้ว่า แล และภาคกลางใช้ว่า ดู เป็นต้น

อย่างไรก็ตามถ้าเราตั้งใจฟังคำพูดที่เป็นภาษาถิ่นอื่น ถึงแม้เราจะไม่เคยเรียนภาษาถิ่นนั้นมาก่อน เราก็จะพอเข้าใจภาษาถิ่นนั้นได้บ้างถึงแม้จะไม่ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพราะว่าความคล้ายคลึงกันระหว่างภาษาถิ่นนั้นมีมากกว่าความแตกต่าง จึงทำให้เราเข้าใจภาษาถิ่นอื่นได้ ภาษาไทยในภาคกลาง ภาษาไทยในภาคเหนือ ภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าภาษาอีสาน) และภาษาไทยในภาคใต้ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างแต่ก็จัดเป็นภาษาเดียวกันเพราะผู้พูดภาษาเหล่านี้สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ และภาษาถิ่นเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกันอย่างเป็นระบบ ทำให้เราสามารถเขียนเป็นกฎที่เรียกว่า กฎเสียงปฏิภาค (sound correspondence) ได้ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง		ภาษาถิ่นเหนือ	
พ่อ	(เสียง /ph/)	ป้อ	(เสียง /p/)
ท้อง	(เสียง /th/)	ต๊อง	(เสียง /t/)
คาง	(เสียง /kh/)	กาง	(เสียง /k/)

กฎที่ว่าเสียง /ph/ , /th/ , /kh/ ในภาษาไทยกลางจะเปลี่ยนเป็นเสียง /p/, /t/ , /k/ ในภาษาไทยถิ่นเหนือจะต้องใช้ได้เสมอในคำทุกคำของภาษาถิ่นทั้งสองเป็นคู่ ๆกันไป

1.2 ภาษาถิ่น

ภาษาไทยที่พูดในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ของประเทศไทย ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างแต่ก็จัดเป็นภาษาเดียวกัน และเนื่องจากแต่ละภาษาจะมีความแตกต่างกันไปตามถิ่นเราจึงเรียกภาษาแต่ละภาษานั้นว่า **ภาษาถิ่น** ในประเทศไทยเราแบ่งเป็น 4 ถิ่น คือ ไทยถิ่นเหนือ ไทยถิ่นกลาง ไทยถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) และไทยถิ่นใต้ กล่าวได้ว่า ***ภาษาถิ่น* คือ *ภาษาที่พูดแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น* มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันอย่างเป็นระบบ , ในด้านเสียง คำศัพท์และระบบไวยากรณ์ ทั้งสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ**

อย่างไรก็ตามในประเทศไทยการแบ่งภาษาถิ่นเป็น 4 ถิ่นนั้นเป็นการแบ่งที่สอดคล้องกับการแบ่งตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ด้วย คำว่าภาษาถิ่นอาจจะใช้หมายถึงภาษาขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการจัดขอบเขตของเรา ตราบเท่าที่เราสามารถแยกภาษาหนึ่งออกจากอีกภาษาหนึ่งซึ่งต่างกันไปตามท้องที่ได้ เราก็สามารถจัดภาษานั้นเป็นภาษาถิ่นภาษาหนึ่งได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2542:3) เช่น เราอาจกล่าวว่าภาษาเชียงใหม่ เป็นภาษาถิ่นภาษาหนึ่ง ภาษาที่พูดในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ก็อาจจัดให้เป็นภาษาถิ่นอีกภาษาหนึ่งได้ถ้าพบว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาอื่น ๆอย่างเป็นระบบ ภาษาในหมู่บ้านก็อาจจัดเป็นภาษาถิ่นได้

1.3 ภาษาตระกูลไท

ภาษาไทยเป็นภาษาหนึ่งอยู่ในตระกูลภาษาไท[1] ซึ่งไม่ได้มีพูดอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่พูดอยู่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นไปจนถึงตอนใต้ของประเทศจีน ภาษาตระกูลไทเป็นภาษาที่มีผู้พูดจำนวนมากตระกูลหนึ่งในทวีปเอเชียและเป็นตระกูลภาษาที่มีผู้พูด

กว้างขวางที่สุดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ คือมีผู้พูดภาษาตระกูลนี้อยู่ถึง 8 ประเทศด้วยกันคือ ประเทศจีน พม่า อินเดีย เวียดนาม เขมร ลาว ไทยและมาเลเซีย (สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ 2532:47) อาณาบริเวณที่มีผู้พูดภาษาตระกูลไทอาศัยอยู่นั้นได้แก่บริเวณทางใต้ของประเทศจีนในมณฑลยูนนาน กวางสี ไกวเจา มีชาวไทลื้อ ปายี ไทย้อย จ้วง เทียนเจา ลิงยุน วูมิง ที่เกาะไหหลำมีภาษาไทกลุ่มกะได คือชาวไทที่พูดภาษาลี อองเบ ลักกะ ลาตี ในประเทศอินเดียที่รัฐอัสสัมมีไทคำตี่ ไทรง ไทโนรา ไทอ้ายตน ไทพาเก ในประเทศพม่าเขตเหนือสุดที่อำเภอ Lakhimpur มีไทคำตี่ ที่รัฐฉานมีไทใหญ่ (เงี้ยว) ไทลื้อ ไทขึน ในประเทศเวียดนามมีไทดำ ไทแดง ไทขาว ไทโท้ ไทนุง ไทจุงตรา ไทญัง ไทปานี ในประเทศกัมพูชามีไทลาว ในประเทศลาวมีไทลาว ไทพวน ผู้ไท ญ้อ ไทดำ ในประเทศไทยมีไทยสยาม ไทยล้านนา (ไทยถิ่นเหนือ) ไทยอีสาน ไทยถิ่นใต้ ไทแสก ไทหย่า ไทดำ ฯลฯ ในประเทศมาเลเซียมีไทยปักษ์ใต้และภาษาตากใบ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีเพียง 2 ประเทศ คือประเทศไทยและประเทศลาวที่ใช้ภาษาไทเป็นภาษาประจำชาติ ส่วนคนไทในประเทศอื่นใช้ภาษาไทเป็นภาษาชนกลุ่มน้อย คือใช้เฉพาะในกลุ่มชนของตนและต้องใช้ภาษาราชการตามประเทศที่ตนอยู่ อีกทั้งชื่อของคนไทก็เรียกแตกต่างกันออกไป เช่น แสกเป็นชื่อที่ใช้เรียกทั้งภาษาและกลุ่มชน จ้วงเป็นชื่อที่คนจีนใช้เรียกกลุ่มชนที่พูดภาษา แต่ผู้พูดภาษาเรียกตัวเองว่าผู้น้อง ผู้โหลง ผู้ใหญ่ ผู้โต (ปราณี กุลละวณิชย์ 2527 : 9) นอกจากนั้นยังมีการเรียกชื่อตามภูมิศาสตร์ เช่น ชื่อเมือง ชื่อแม่น้ำ ซึ่งเป็นบริเวณที่ภาษานั้นๆ ใช้พูดกันเป็นชื่อภาษา เช่น ภาษาลุงโจวพูดที่เมืองลุงโจวซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลกวางสี ภาษาไทแดงและภาษาไทดำมาจากชื่อแม่น้ำแดงและแม่น้ำดำในประเทศเวียดนามซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นถิ่นเดิมของชนกลุ่มนี้

ถึงแม้ภาษาไทจะพูดกันอยู่เป็นบริเวณกว้างขวางทั้งยังมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน แต่เราก็สามารถจัดให้อยู่ในภาษาตระกูลไทได้เนื่องจากภาษาเหล่านี้มีลักษณะทางด้านเสียงศัพท์ ไวยากรณ์ที่คล้ายคลึงกัน

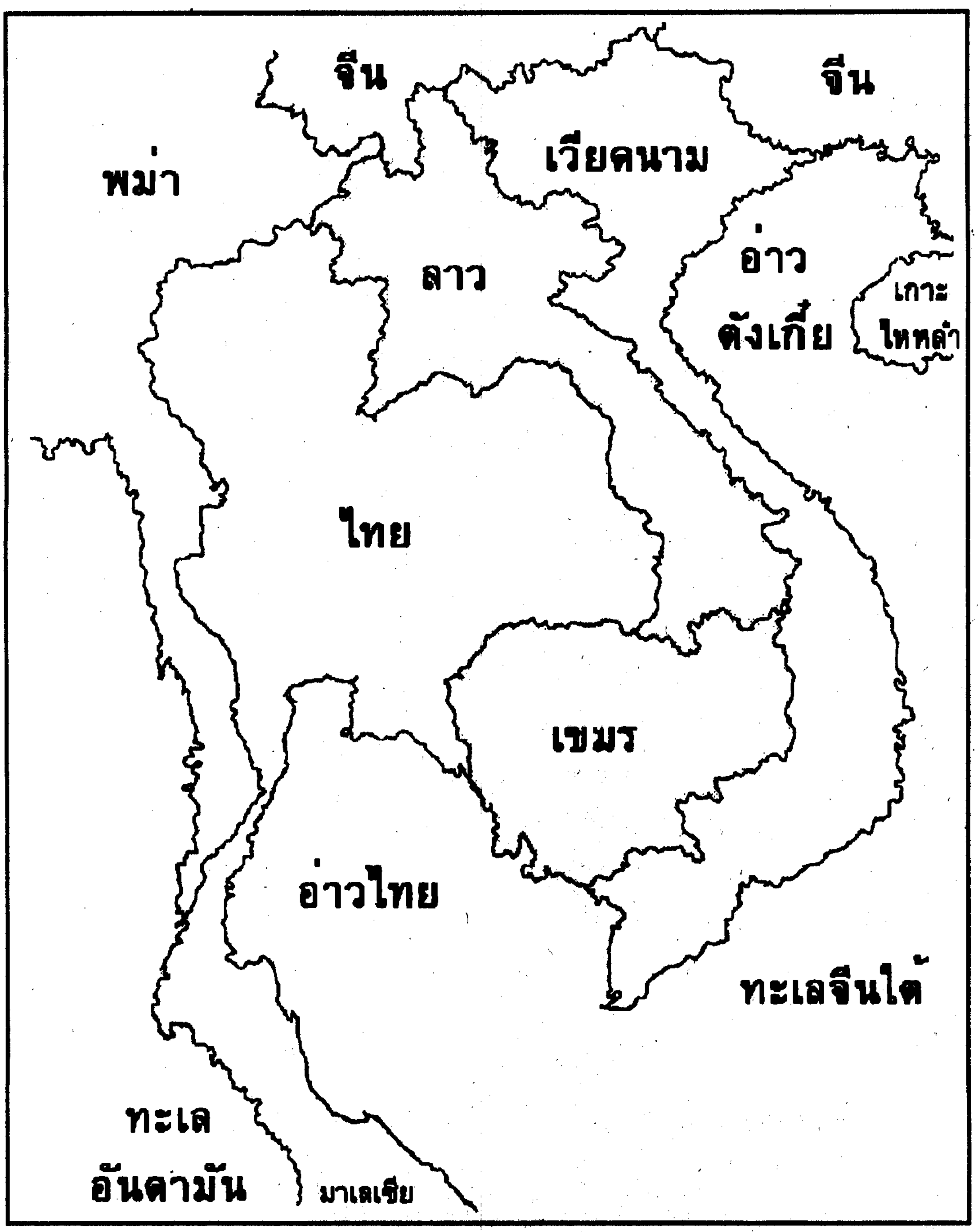
1.3.1 ลักษณะของภาษาตระกูลไท[2]

ลักษณะของภาษาตระกูลไทมีดังต่อไปนี้

1.3.1.1 เสียง

ในระบบเสียงของภาษาไทจะมีระบบเสียงที่สำคัญอยู่ 3 ระบบ คือระบบเสียงพยัญชนะ ระบบเสียงสระ และระบบเสียงวรรณยุกต์ ภาษาถิ่นไทจะมีจำนวนหน่วยเสียงที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน เช่น ภาษาไทยกลาง มีหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง หน่วยเสียง

แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาไทยถิ่นเหนือมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง ระบบเสียงวรรณยุกต์เป็นสิ่งสำคัญมากในการศึกษาภาษาตระกูลไทเท่าที่ศึกษามาแล้ว หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในแต่ละภาษามีอย่างน้อยที่สุดไม่น้อยกว่า 5 หน่วยเสียงและไม่มากกว่า 7 หน่วยเสียง (เกดนีย์ 2521 : 2)

เสียงที่พบในภาษาถิ่นทั้งหลายนั้นสามารถหาเสียงปฏิภาคของระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ที่ต่างกันอย่างมีกฎเกณฑ์ มีระเบียบแบบแผน ทำให้สามารถกล่าวเป็นกฎหรือสรุปได้ว่า เมื่อภาษาหนึ่งมีเสียงเช่นนี้ อีกภาษาหนึ่งจะมีเสียงเป็นอย่างไรตัวอย่างเช่น คำที่มีพยัญชนะต้นเป็น /ph/ , /th/ , /kh/ ซึ่งเขียนด้วย พ, ท, ค ในภาษาไทยกลางจะกลายเป็น /p/, /t/ , /k/ ในภาษาลุงเจาและโป้อ้าย ตัวอย่างเช่น

	ไทยกลาง	ลุงเจา	โป้อ้าย
พี	phii	pii	pii
ท่อน	thɔɔn	toon	toon
คา (กริยา)	khaa	kaa	kaa

(ไม่ได้แสดงเสียงวรรณยุกต์)

1.3.1.2 คำศัพท์

ภาษาไทเป็นภาษาคำโดด (Isolating language) คำศัพท์ส่วนใหญ่ในภาษาเป็นคำพยางค์เดียว และเป็นคำสมบูรณ์ สามารถนำไปเรียงเข้าประโยคได้โดยไม่ต้อง มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ ภาษาตระกูลไทจะมีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันเรียกว่าคำร่วมเชื้อสาย (cognate word) อยู่จำนวนหนึ่ง คำเหล่านี้จะเป็นคำศัพท์สามัญที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน เมื่อนำคำศัพท์มาเปรียบเทียบกันจะพบว่ามีเสียงและความหมายที่คล้ายคลึงกัน บรรจบ พันธุเมธา (2541 : 5) ได้ยกตัวอย่างคำพื้นฐานที่เป็นคำพยางค์เดียวไว้คือ

1. คำเรียกญาติ ได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ฯลฯ
2. คำเรียกส่วนต่างๆ ของร่างกาย ได้แก่ หัว ผม หน้า ตา ฯลฯ
3. คำเรียกชื่อทางภูมิศาสตร์หรือธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ฯลฯ
4. คำเรียกเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ได้แก่ มีด ขวาน จอบ เสียม ไถ เบ็ด ฯลฯ
5. คำเรียกชื่อเครื่องใช้ในบ้าน ได้แก่ หม้อ ไห ถ้วย ชาม ฯลฯ
6. คำกริยาที่สำคัญและจำเป็น ได้แก่ กิน นอน นั่ง ยืน ฯลฯ
7. คำขยายคำสำคัญและจำเป็น ได้แก่ อ้วน ผอม เร็ว ช้า ฯลฯ

แต่เมื่อเวลาผ่านไปมีความจำเป็นต้องใช้คำใหม่ก็สร้างคำใหม่ได้โดยการนำคำมูลมาประสมกันเกิดเป็นคำใหม่ หรือยืมคำจากภาษาอื่นเข้ามาทำให้ปัจจุบันมีคำหลายพยางค์ใช้อยู่ในภาษาไทด้วย

1.3.1.3 ไวยากรณ์

ด้านการเรียงคำเข้าเป็นประโยค ภาษาตระกูลไทจะมีการเรียงคำในประโยคเป็นแบบประธาน กริยา กรรม (SVO) และเนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำศัพท์เพื่อบอกลักษณะทางไวยากรณ์ เช่น เพศ พจน์ การก ฯลฯ จึงต้องเรียงลำดับคำให้ถูกต้องเพราะถ้าสลับตำแหน่ง ความหมายของประโยคจะกลายเป็นตรงกันข้าม เช่น ปลากินมดมี ความหมายตรงกันข้ามกับมดกินปลา คำขยายในภาษาไทยจะอยู่หลังคำที่ถูกขยาย เช่น เด็กอ้วนสวนสัตว์ วิ่งเร็ว คำว่า อ้วน สัตว์ เร็ว ขยายคำว่า เด็ก สวน และวิ่ง โดยอยู่ในตำแหน่งหลังคำที่ถูกขยาย และในนามวลีที่มีคำบอกจำนวนนั้นจะต้องมีคำลักษณนาม (Classifier) อยู่ด้วย เช่น หนังสือ 2 เล่ม เล่มเป็นลักษณนามที่ต้องใช้กับคำนามหนังสือ

ภาษาในตระกูลไทก็จะมีลักษณะด้านเสียง คำศัพท์และระบบไวยากรณ์ ดังที่กล่าวมา

1.3.2 การแบ่งกลุ่มภาษาตระกูลไท

ภาษาตระกูลไทที่พูดอยู่กระจัดกระจายในเอเชียอาคเนย์นี้มีนักมานุษยวิทยา นักนิรุกติศาสตร์และนักภาษาศาสตร์หลายท่านได้แบ่งกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท โดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันจะกล่าวถึงเพียงบางท่าน ดังนี้ (ดูรายละเอียดที่สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ 2532 : 47-75)

1.3.2.1 ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ได้แบ่งกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทในหนังสือชื่อ นิรุกติศาสตร์ ภาค 1 โดยใช้เกณฑ์ทางภูมิศาสตร์ แบ่งคนไทยออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

ก. **ไทยกลาง** ได้แก่ คนไทยที่อาศัยตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งประเทศอิสระขึ้นเรียกว่า ประเทศไทย

ข. **ไทยจีน** ได้แก่ ชนชาติไทยที่อยู่ในประเทศจีน ในมณฑลยูนนาน เสฉวน กวางสี ไกวเจา และกวางตุ้ง ซึ่งเป็นมณฑลทางตอนใต้ของจีน มีไทยลาย ไทยลุง หรือไทยหลวง ไทยย้อย ไทยโท้ ไทยนุง ไทยลี (ที่เกาะไหหลำ)

ค. **ไทยตะวันออก** ได้แก่ ชนชาติไทยที่อยู่ในประเทศเวียดนามและลาว เช่น ไทยโท้ ไทยนุง ผู้ไทย ไทยลาว

ง. **ไทยตะวันตก** ได้แก่ ชนชาติไทยที่อยู่ในประเทศพม่า เช่น ไทยใหญ่ ไทยเขิน (ที่เชียงตุง) ไทยอาหม ไทยคำตี่ ไทยรง ไทยโนรา ไทยอ้ายตอน

1.3.2.2 William Clifton Dodd หรือที่คนไทยเรียกว่า หมอดอด์ด เขียนหนังสือชื่อ "ชนชาติไทย" (The Thai race) ได้แบ่งกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทออกเป็น 2 พวก คือ พวกมีหนังสือและพวกไม่มีหนังสือ พวกมีหนังสือ เช่น ไทย (Siamese) ลาว ไทดำ ไทเขิน ไทอาหม ไทคำตี่ ไทลื้อ พวกไม่มีหนังสือ เช่น ไทโท้ ไทนุง ไทลาย ไทหลวง

1.3.2.3 Fang Kuei Li ได้ใช้เกณฑ์คำศัพท์และเสียงในศัพท์ในการแบ่งกลุ่มภาษาตระกูลไทออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มเหนือ (Northern group) กลุ่มกลาง (Central group) และกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern group)

กลุ่มเหนือ มีภาษาโปอ้าย วูมิง ซิหลิน ซึ่งพูดอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน

กลุ่มกลาง มีภาษาไต โท้ นุง ลุงเจา พูดอยู่บริเวณใต้ลงมาจากกลุ่มเหนือ คืออยู่ทางตอนใต้ของมณฑลกวางสี และตอนเหนือของเวียดนามเหนือ

กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ มีภาษาไทย ลาว ไทดำ ลื้อ ไทขาว ไทใหญ่และอาหม พูดทางตอนใต้ลงมา คือในประเทศไทย ลาว รัฐฉานในพม่า และบริเวณอัสสัมในประเทศอินเดีย

ในการแบ่งกลุ่มภาษาตระกูลไทออกเป็น 3 กลุ่มนี้ ศาสตราจารย์ลี ได้ใช้ความคล้ายคลึงกันในเรื่องศัพท์ (Lexical items) เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือภาษาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันควรมีคำศัพท์คล้ายกันใช้ ในการสำรวจการกระจายของศัพท์ ศาสตราจารย์ลีสรุปว่านอกเหนือไปจากศัพท์เฉพาะท้องที่ซึ่งใช้เฉพาะในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว มีการกระจายของศัพท์อยู่ 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. แบบที่รวมคำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้และเหนือเท่านั้น
2. แบบที่รวมคำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้และกลุ่มกลางเท่านั้น
3. แบบที่รวมคำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มเหนือและกลุ่มกลางเท่านั้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำศัพท์ของกลุ่มเหนือกับกลุ่มกลาง หรือกลุ่มกลางกับกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ที่ใช้ร่วมกันนั้นอาจเป็นเพราะมีอาณาเขตติดต่อกัน แต่คำศัพท์ที่กลุ่มเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ใช้ร่วมกันทั้งที่อยู่ห่างจากกันโดยไม่ปรากฏอยู่ในกลุ่มกลาง แสดงให้เห็นว่า ภาษาทั้ง 3 กลุ่มนี้แตกต่างจากกัน นอกจากนั้นยังมีลักษณะการกลายเสียงพยัญชนะดั้งเดิมซึ่งปรากฏในคำศัพท์เหล่านี้มาช่วยสนับสนุนด้วย

ตัวอย่างศัพท์ประเภทที่พบในภาษา 2 กลุ่ม (ปราณี กุลละวณิชย์ 2527 : 19)

ศัพท์ / ภาษา	"เครา" B2	"กลัว" A1	"ฟ้า" C2	"เผ็ด" D1	"มืด" D1	"เดือน" A2
1. กลุ่มเหนือ						
วูมิง	mum	lau	–	–	mit	tïǎn
โป้อ้าย	mum	laau	–	–	mit	tïïn
2. กลุ่มกลาง						
โท้	muum	laau	vaa	phet	–	–
ลุงเจา	mum	laau	faa	phit	–	–
3.กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้						
ไทย	–	–	faa	phet	miit	tïan
อาหม	–	–	pha	phit	mit	tin

(ดูเพิ่มเติมที่ปราณี กุลละวณิชย์ 2527 : 12-32)

จากตารางจะเห็นได้ว่ากลุ่มเหนือและกลุ่มกลางใช้คำว่า เคราและกลัวคล้ายคลึงกัน กลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ใช้คำว่า ฟ้าและเผ็ดคล้ายคลึงกัน กลุ่มเหนือและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ใช้คำว่า มืดและเดือนคล้ายคลึงกัน

การแบ่งภาษาตระกูลไทออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ดังกล่าวมานี้ มีนักภาษาศาสตร์เปรียบเทียบหลายคนไม่เห็นด้วย อาทิเช่น ศาสตราจารย์ ดร.วิลเลียม เก็ดนีย์ (William J. Gedney) ดร.ริชาร์ด เชมเบอร์เลน (Richard Chamberlain) ซึ่งแสดงความเห็นว่าภาษากลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้น่าจะเป็นภาษาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันแยกจากภาษากลุ่มเหนือ (ปราณี กุลละวณิชย์ 2527 : 24)

1.3.2.4 William J. Gedney ได้แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยกลุ่มเหนือมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากภาษากลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ ทั้งในด้านคำศัพท์และเสียง ในทางเสียงภาษากลุ่มเหนือแสดงวิวัฒนาการทางเสียงวรรณยุกต์ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากภาษากลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ กล่าวคือภาษากลุ่มเหนือมีคำเป็นจำนวนมากที่มีเสียงวรรณยุกต์ซึ่งแสดงว่าเสียงพยัญชนะต้นในคำเหล่านั้นมีวิวัฒนาการมาจากเสียงพยัญชนะดั้งเดิมที่เป็นเสียงก้อง ในขณะที่ภาษากลุ่มกลางและตะวันตกเฉียงใต้จะมีเสียงวรรณยุกต์ซึ่งแสดงว่าเสียงพยัญชนะต้นมีวิวัฒนาการมาจากเสียงพยัญชนะดั้งเดิมที่เป็นเสียงไม่ก้อง ตัวอย่างเช่น

	ไทย	ไทขาว	โท้	นุง	วูมิง	โป้อ้าย
"ปีก"	piik D1	piʔ D1	pik D1	pik D1	fĭat D2	fit D2
"ตัว"	tua A1	to A1	tua A1	tu A1	tu A2	tu A2
ภาษากลุ่มกลางและตะวันตกเฉียงใต้					ภาษากลุ่มเหนือ	

อักษร A B C D นั้น หมายถึงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 4 เสียงในภาษาดั้งเดิมที่นักภาษาศาสตร์เปรียบเทียบกำหนดขึ้น ส่วนตัวเลข 1 2 หลัง A B C D แสดงความเกี่ยวข้องของเสียงวรรณยุกต์กับเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทดั้งเดิม กล่าวคือ ตัวเลข 1 แสดงว่าเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมในคำนั้นเป็นเสียงไม่ก้อง ตัวเลข 2 แสดงว่าเป็นเสียงก้อง

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่าภาษาวูมิงและโป้อ้ายซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มเหนือแสดงเสียงวรรณยุกต์ที่มีวิวัฒนาการจากวรรณยุกต์ดั้งเดิม D2 และ A2 ในคำ "ปีก" และ "ตัว" ซึ่งแสดงว่าพยัญชนะต้นในคำทั้งสองจะต้องมีวิวัฒนาการจากพยัญชนะเสียงก้องในภาษาดั้งเดิม ส่วนคำในภาษาไทย ไทขาว ซึ่งเป็นภาษากลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ และภาษาโท้กับภาษานุงซึ่งเป็นภาษากลุ่มกลาง แสดงวิวัฒนาการของเสียงวรรณยุกต์จากเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิม D1 และ A1 ซึ่งแสดงว่าพยัญชนะต้นในคำว่า "ปีก" และ "ตัว" จะต้องมีวิวัฒนาการจากพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงไม่ก้อง

นอกจากนั้นภาษากลุ่มเหนือยังแสดงเสียงสระที่แตกต่างไปจากภาษาไทอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

	ไทย	ไทขาว	ลุงเจา	แสก	โป้อ้าย
"ไฟ" A2	fai	fai	fai	vii	fii
"ใหม่" B1	mai	mau	mai	mɔɔ	moo
"ห้วย" C1	huəi	hoĭ	{ huui / vuul	rii	vii

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าภาษาแสกและโป้อ้ายซึ่งเป็นภาษากลุ่มเหนือมีเสียงสระแตกต่างจากภาษาไทยและไทขาว ซึ่งอยู่ในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้และภาษาลุงเจาซึ่งอยู่ในกลุ่มกลางอย่างเห็นได้ชัด

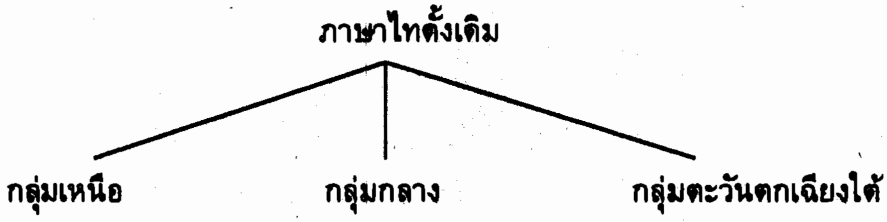
ด้านคำศัพท์ ภาษาไทกลุ่มเหนือก็มีคำซึ่งหาคำร่วมเชื้อสายไม่ได้ในกลุ่มไทกลุ่มอื่น ๆ เช่น ในภาษาไยซึ่งเป็นกลุ่มเหนือ คำว่า เสือ ใช้ว่า kuk3 ขี้เกียจ ใช้ว่า cik3 เป็นต้น

จากการที่ภาษากลุ่มเหนือแสดงความแตกต่างไปจากภาษาไทอีก 2 กลุ่มทั้งในด้านเสียงและคำศัพท์ตามตัวอย่าง ศาสตราจารย์เกดนีย์จึงเสนอความเห็นว่าภาษาตระกูลไทนี้

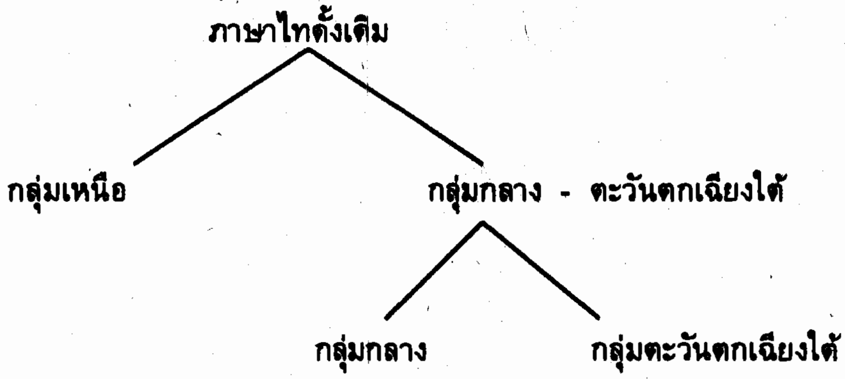
อาจแยกเป็น 2 กลุ่มแทนที่จะเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเหนือ และกลุ่มกลางกับตะวันตกเฉียงใต้ โดยที่ภาษากลุ่มเหนืออาจแยกออกจากภาษาดั้งเดิมก่อนภาษากลุ่มอื่น

อาจสรุปได้ว่าในเรื่องการแบ่งกลุ่มภาษาในตระกูลไทนั้นมีความเห็นเป็น 2 ทางคือ 1) ความเห็นของ ฟัง กวย ลี ที่แบ่งภาษาตระกูลไทออกเป็น 3 กลุ่มและ 2) ความเห็นของนักภาษาศาสตร์คนอื่นๆ เช่น โฮดริกูร์ เกดนีย์ สารวิท เซมเบอร์เลน (ในที่นี้กล่าวถึงแต่เกดนีย์เพียงคนเดียว) ที่แบ่งภาษาตระกูลไทออกเป็น 2 กลุ่มก่อนแล้วต่อมาจึงแยกกลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ออกจากกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

การแยกเป็น 3 กลุ่ม

การแยกเป็น 2 กลุ่ม

1.3.3 การแยกกลุ่มย่อยภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้

ในภาษาไททั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเหนือ กลุ่มกลางและกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้นั้น กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้มีข้อมูลมากที่สุดและมีผู้ศึกษาภาษาในกลุ่มนี้มากที่สุดทั้งภาษาถิ่นไทยก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้ ผู้ที่ศึกษาและแบ่งกลุ่มภาษาในกลุ่มนี้ไว้มีอาทิ มาร์วิน บราวน์ (Marvin Brown, 1965) Jame R. Chamberlain (1975) และ John F.Hartman (1977)

1.3.3.1 Marvin Brown (Brown, 1965) มาร์วิน บราวน์ ศึกษาภาษาทั้งสิ้นรวม 66 ภาษาเป็นภาษาในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ทั้งสิ้น ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาที่ศึกษาจากผู้พูดซึ่งอยู่ในประเทศไทย บราวน์กล่าวว่าภาษาทั้ง 66 ภาษานั้นเป็นภาษาที่อยู่ในกลุ่ม 7 กลุ่มต่อไปนี้

ก. **ภาษาชาน** (Shan) ได้แก่ภาษาชานของผู้พูดในจังหวัดเชียงรายที่อพยพมาจากเมืองเชียงตุงในพม่า

ข. **ภาษาไทยถิ่นเหนือ** (Northern Thai) ได้แก่ภาษาถิ่นในอำเภอเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ แพร่ น่าน ลำปาง เชียงราย เป็นต้น

ค. **ภาษาพวน** (Phuan) ได้แก่ภาษาที่พูดกันในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยโดยเฉพาะแถบจังหวัดลพบุรี ภาษาที่บราวน์ใช้เป็นตัวอย่างคือ ภาษาพวนที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

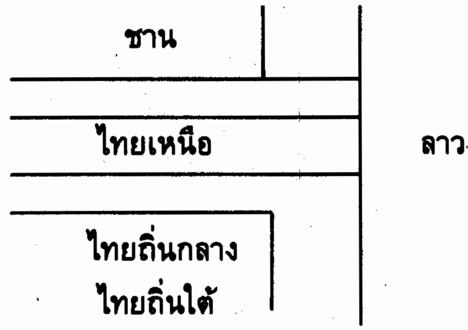
ง. **ภาษาไทยถิ่นกลาง** (Central Thai) ได้แก่ภาษาที่พูดในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เช่น ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ สุพรรณบุรี และโคราช

จ. **ภาษาผู้ไท** (Phu Thai) ได้แก่ภาษาที่พูดที่อำเภอเมืองและอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

ฉ. **ภาษาลาว** (Lao) ได้แก่ภาษาที่พูดในแถบอีสานของประเทศไทยและบางส่วนของประเทศลาว ภาษานี้แบ่งเป็นภาษาย่อย 3 กลุ่มคือ 1. กลุ่มย่อยหลวงพระบาง ซึ่งพูดที่หลวงพระบาง แก่นท้าว อำเภอด่านซ้ายและอำเภอเมือง จังหวัดเลย 2. กลุ่มย่อยเวียงจันทน์ ได้แก่ภาษาพูดที่เวียงจันทน์ ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี ที่อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น 3. กลุ่มย่อยญ้อ ได้แก่ภาษาญ้อที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ช. **ภาษาไทยถิ่นใต้** (Southern Thai) ได้แก่ภาษาที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

บราวน์จัดภาษา 7 กลุ่มนี้ออกเป็น 5 สาขา ตามเกณฑ์ความสามารถที่จะใช้ภาษาเหล่านี้ติดต่อเข้าใจกัน ภาษา 5 สาขานี้บราวน์กล่าวว่า แสดงความใกล้ชิดทางสภาพภูมิศาสตร์ด้วย

บราวน์ใช้จำนวนเส้นแสดงถึงความสัมพันธ์ของภาษา 5 ภาษาถ้ามีจำนวนเส้นกั้นมากก็แสดงถึงความห่างไกลในการสื่อสารให้เข้าใจกัน เช่น ภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นใต้ใกล้ชิดกันมากที่สุดเพราะไม่มีเส้นกั้นเลย และห่างจากลาวเพราะมีเส้นกั้น 2 เส้น แต่ก็ยังใกล้ชิดกว่าไทยเหนือและห่างจากชานมากที่สุดเพราะมีเส้นกั้นถึง 5 เส้น

1.3.3.2 Jame R. Chamberlain (1975) แชมเบอร์เลนศึกษาภาษาถิ่นตระกูลไทยกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ และแบ่งกลุ่มภาษาตะวันตกเฉียงใต้โดยใช้หลักเกณฑ์วิวัฒนาการของเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิม การแยกเสียงและรวมเสียงวรรณยุกต์ดังนี้คือ

1. **การกลายเสียงพยัญชนะดั้งเดิมที่เป็นเสียงกักก้อง** (Voiced stop) *b *d *g ซึ่งวิวัฒนาการมาเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่ม P (ไม่มีลม) ได้แก่ ภาษากลุ่มที่พยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงกัก ก้อง และกลายเป็นเสียงไม่ก้อง ไม่มีลม /p, t, k/ ภาษาไทยมาตรฐานใช้ตัวอักษร <พ ท ค> เช่น "พ่อ" "พี่" ภาษากลุ่มนี้จะออกเสียงเป็น /pɔː2/ /piː2/ (ภาษาถิ่นเหนือ) อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่ม PH (มีลม) ภาษากลุ่มนี้พยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงกักก้อง และกลายเป็นเสียงไม่ก้อง มีลม /ph, th, kh/ ภาษาไทยมาตรฐานใช้ตัวอักษร < พ ท ค > เช่น "พ่อ" "พี่" ภาษากลุ่มนี้จะออกเสียงเป็น /phɔː3/ /phiː3/ (ภาษาไทยถิ่นกลาง)

ภาษากลุ่ม P ได้แก่ ภาษาเจฟาง (Tse Fang) ไทเมา (Tai Mao) เมืองกา (Muang Ka) ไทดำ (Black Tai) ไทแดง (Red Tai) ไทขาว (White Tai) ลื้อ (Lue) ไทใหญ่ (Shan) ไทยวน (Yuan) อาหม (Ahom)

ภาษากลุ่ม PH ได้แก่ภาษาไทยสยาม (Siamese) ผู้ไท (Phu Tai) ไทเหนอ (Nuea) พวน (Phuan) ลาว (Lao) ไทยถิ่นใต้ (Southern Thai)

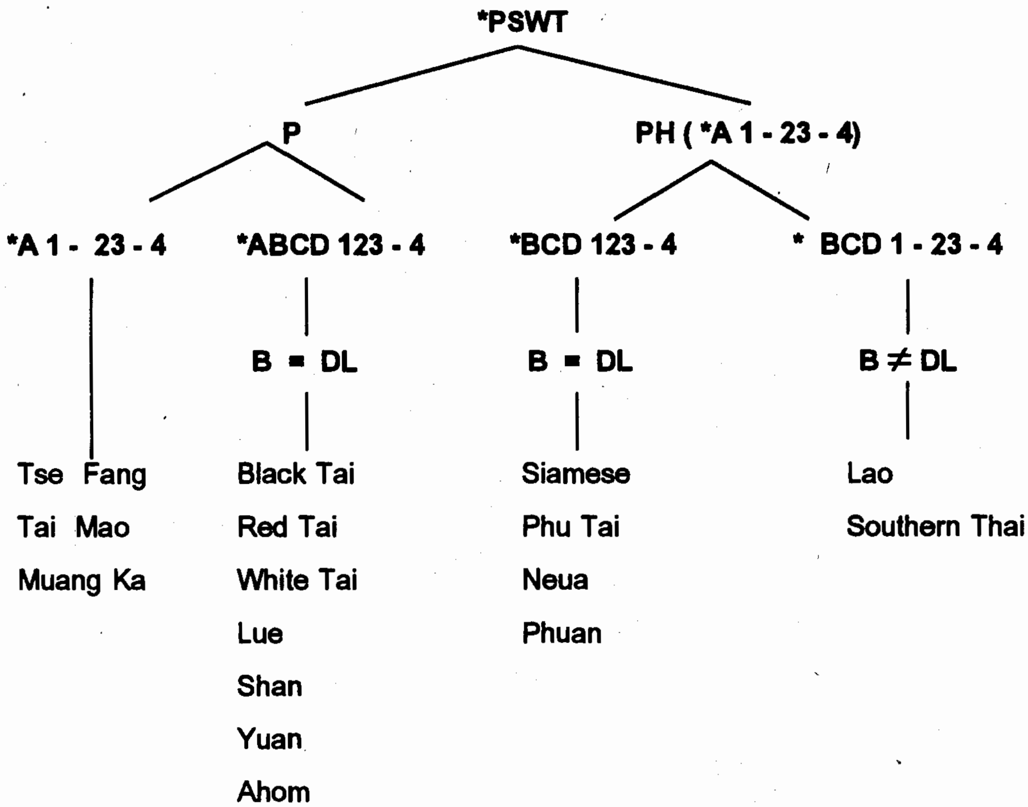
2. **การแยกเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิมในช่อง A** ภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้กลุ่ม P มีการแตกตัวของวรรณยุกต์ในช่อง A เป็น 2 แบบ คือ *A 1-23-4 ได้แก่ภาษาเจฟาง ไทเมา เมืองกา และ *A 123-4 ได้แก่ ภาษาไทดำ ไทขาว ลื้อ ไทใหญ่ ไทยวน อาหม (โดยใช้แบบทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของเกดนีย์ ดูเรื่องกล่องเสียงวรรณยุกต์ที่หน้า 66-70)

3. **การแยกเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิมในช่อง *B C D** ภาษาไทในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้กลุ่ม PH มีการแตกตัวของวรรณยุกต์ช่อง *B C D เป็น 2 ลักษณะ คือ *B C D 123-4 ได้แก่ภาษาไทยสยาม ผู้ไท ไทเหนอ พวน ไทดำ ไทแดง ไทขาว ลื้อ ไทใหญ่ ยวน อาหม และ * B C D 1-23-4 ได้แก่ภาษาลาว ไทยถิ่นใต้

4. **การรวมเสียงวรรณยุกต์ในช่อง B และ DL**ภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้กลุ่ม P และ PH ในปัจจุบันมีการแตกตัวของวรรณยุกต์ช่อง B และ DL 2 ลักษณะ คือ B = DL ได้แก่ภาษาไทยสยาม ผู้ไท ไทเหนอ พวน ไทดำ ไทแดง ไทขาว ลื้อ ไทใหญ่ ไทยวน อาหม และ B ≠ DL ได้แก่ ภาษาลาวและภาษาไทถิ่นใต้

จากเกณฑ์การแบ่งกลุ่มภาษาทั้ง 4 ข้ออาจเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิการแบ่งภาษากลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ของ Chamberlain

1.3.3.3 John F. Hartman แบ่งภาษากลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ของ Fang Kuei Li ออกเป็น 3 กลุ่มย่อย (Hartman อ้างใน สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ 2532 : 61-63) คือ

1. กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ตอนล่าง
2. กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ตอนกลาง
3. กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ตอนบน

Hartman ได้อาศัยการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ (Tone split) จากภาษาไทดั้งเดิมมาเป็นหลักในการจัดแบ่งภาษาตระกูลไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ ลักษณะการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์มีดังนี้

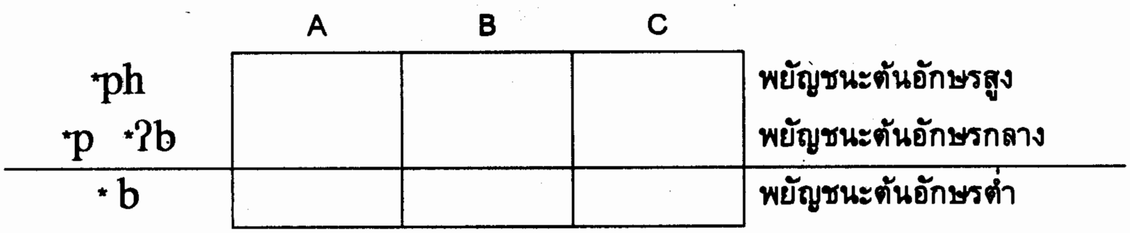
ก. **การแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์เป็นสามทาง** เป็นการแตกตัวที่ตรงตามลักษณะการเขียนของภาษาไทยกรุงเทพฯ คือจะมีอักษรสูง กลาง ต่ำ และเมื่อนำคำทดสอบเพื่อดูการแตกต่างของเสียงวรรณยุกต์ในพยางค์เป็นช่อง A B C จะได้แผนภูมิดังต่อไปนี้

	A	B	C	
*ph				พยัญชนะต้นอักษรสูง
*p *ʔb				พยัญชนะต้นอักษรกลาง
*b				พยัญชนะต้นอักษรต่ำ

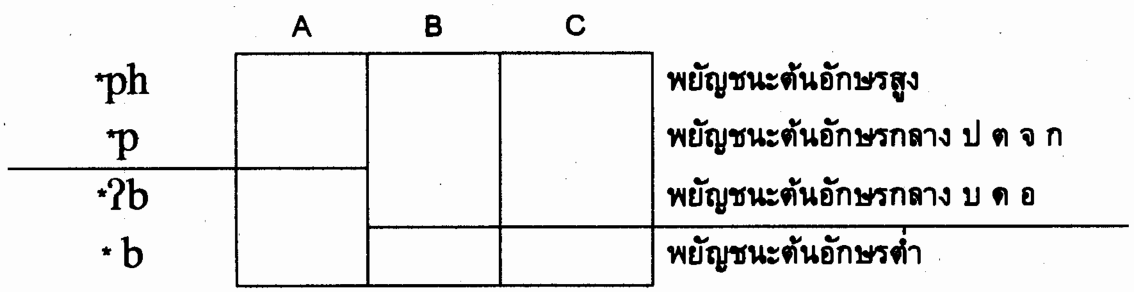
กลุ่มภาษาที่มีการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์เป็น 3 ทาง ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาไทยสยาม และภาษาไทยถิ่นใต้ จึงแบ่งพยัญชนะต้นเป็นอักษร สูง กลาง ต่ำ เช่นเดียวกับการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ ในทางทฤษฎีภาษาเหล่านี้น่าจะมีเสียงวรรณยุกต์ 9 เสียง ที่เกิดกับพยางค์เป็นแต่ละช่อง คือ A B C ในความเป็นจริงแล้วจากการวิจัยภาษาถิ่นตระกูลไทพบว่า ไม่มีภาษาถิ่นใดในปัจจุบันที่มีเสียงวรรณยุกต์ครบ 9 เสียง เพราะเสียงวรรณยุกต์บางช่องเกิดการรวมตัวกัน ภาษาที่มีการแตกตัวแบบนี้จัดอยู่ในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ตอนล่าง ซึ่งภาษาในกลุ่มนี้มีลักษณะร่วมกัน 2 ประการคือ 1. ได้มีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิม ก้อง เป็นเสียงไม่ก้องแล้วต่อมาได้กลายเป็นเสียงไม่ก้องมีลม 2. เปลี่ยนจากสระเสียงสั้นให้เป็นสระเสียงยาว ซึ่งเป็นวิธีการใหม่ซึ่งเพิ่งปรากฏเมื่อไม่นานนี้และกำลังขยายไปทางเหนือเข้าสู่กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ตอนกลาง

ข. **การแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์เป็นสองทาง** จะมี 2 แบบ

แบบที่ 1 ภาษาที่มีการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์แบบนี้ จะรวมเสียงวรรณยุกต์ที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลางไว้ในกลุ่มเดียวกัน และแยกอักษรต่ำเป็นอีกเสียงวรรณยุกต์หนึ่ง ใน A B C ทุกช่อง ลักษณะนี้ปรากฏกับภาษาที่อยู่เขตเหนือสุด คือ ภาษาไทใหญ่ที่พูดทางตะวันตกและทางเหนือ ไทลื้อสิบสองพันนา ไทแดง ไทขาว ไทดำ ไทนุง ลุงเจา วูมิง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบที่ 2 ภาษาที่มีการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์แบบนี้ในช่อง A จะรวมเสียงวรรณยุกต์ที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงกับอักษรกลางเฉพาะ ป ต จ ก ไว้ด้วยกันเป็นเสียงหนึ่ง และวรรณยุกต์อีกเสียงหนึ่งจะรวมอักษรกลาง อ บ ด เข้ากับอักษรต่ำ ส่วนช่อง B และ C จะมีการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์แบบอักษรสูงรวมกับอักษรกลางแต่แยกจากอักษรต่ำ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏกับภาษาไทยใหญ่เชียงตุง ภาษาไทเขินเชียงตุง ลื้อเมืองยอง (ประเทศพม่า) และภาษาไทยถิ่นเหนือ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาภาษา 3 กลุ่มนี้แล้ว จะเห็นว่า การแบ่งกลุ่มของภาษาเรียงลำดับตามสภาพทางภูมิศาสตร์ด้วย และ Hartman มีความคิดว่าภาษาไทยกรุงเทพฯ ไทยถิ่นใต้ และภาษาลาว มีความใกล้ชิดกันแยกออกจากภาษาไทยถิ่นเหนือ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับภาษาไทเขินและไทลื้อ

จากการศึกษาของนักภาษาศาสตร์ต่าง ๆ ภาษาตระกูลไทที่พูดอยู่ในประเทศไทยจะอยู่ในกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ มีเพียงภาษาแสกที่จังหวัดนครพนม ที่เกดนีย์ศึกษาไว้และจัดให้อยู่ในกลุ่มเหนือ ภาษาตระกูลไทที่พูดอยู่ในประเทศไทยได้มีผู้ศึกษาไว้โดยจัดทำเป็นแผนที่ภาษา คือ เจอรี่ เกนนี่และธีระพันธ์ ล.ทองคำ (2520) ได้สำรวจภาษาและสร้างแผนที่ภาษาในประเทศไทยพร้อมคู่มือ ซึ่งใช้ประโยชน์มาจนปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2544 สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะได้จัดทำแผนที่ภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยแสดงการกระจายและจำนวนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และพบว่าในประเทศไทยมีภาษาตระกูลต่าง ๆ 5 ตระกูล พูดกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

1.4 ภาษาตระกูลต่าง ๆ และภาษาตระกูลไทในประเทศไทย

สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ (2544 : 14-17) ได้เสนอผลงานวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆในประเทศไทย จากการศึกษาวิจัยภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยพบว่าภาษาในประเทศไทยมีทั้งสิ้นมากกว่า 60 กลุ่ม มีผู้พูดภาษาไทยมากที่สุดคือร้อยละ 39 รองลงไปคือภาษาลาวอีสาน ร้อยละ 28 ภาษาคำเมืองร้อยละ 10 ภาษาถิ่นใต้ร้อยละ 9 ภาษาเขมรถิ่นไทยร้อยละ 3 ภาษาไทยโคราช ผู้ไทย กูย (ส่วย) ญ้อ ไทยเลย ลาวหล่ม กะเหรี่ยง แต่ละภาษาร้อยละ 1 และภาษาอื่น ๆ ภาษาละไม่ถึงร้อยละ 1 สุวิไลได้แสดงการกระจายของภาษาในตระกูลภาษาต่าง ๆ และความสัมพันธ์ด้านการร่วมเชื้อสาย (genetic relationship) โดยบางภาษาอยู่ในตระกูลเดียวกัน และบางภาษาอยู่คนละตระกูลกัน กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในประเทศไทยทั้งหมดกว่า 60 กลุ่มจัดอยู่ในตระกูลภาษา 5 ตระกูล ซึ่งเป็นภาษาหลักของคนในอาเซียอาคเนย์ ดังนี้

1.4.1 ภาษาตระกูลไท (Tai language family) มีจำนวน 24 กลุ่มภาษา ประกอบด้วยภาษากะเลิง คำเมือง/ยวน โซ่ง (ไทดำ) ญ้อ ไทขึน (ไทเขิน) ไทยกลาง ไทยโคราช ไทยตากใบ ไทยเลย ไทลื้อ ไทหย่า ไทใหญ่ ปักษ์ใต้ (ไทยใต้) ผู้ไท พวน ยอง โย้ย ลาวครั่ง ลาวแง้ว ลาวตี้ ลาวเวียง/ลาวกลาง ลาวหล่ม ลาวอีสาน แสก ภาษาในตระกูลนี้เป็นภาษาพูดของคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มภาษาที่มีการกระจายทั่วไปในส่วนต่าง ๆทั่วประเทศ นอกเหนือจากในประเทศไทยยังพบผู้พูดภาษาตระกูลไทในลาว พม่า เวียดนามและจีน รวมทั้งบางหมู่บ้านในตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย สำหรับในประเทศไทยมีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 94 ของประชากรในประเทศ

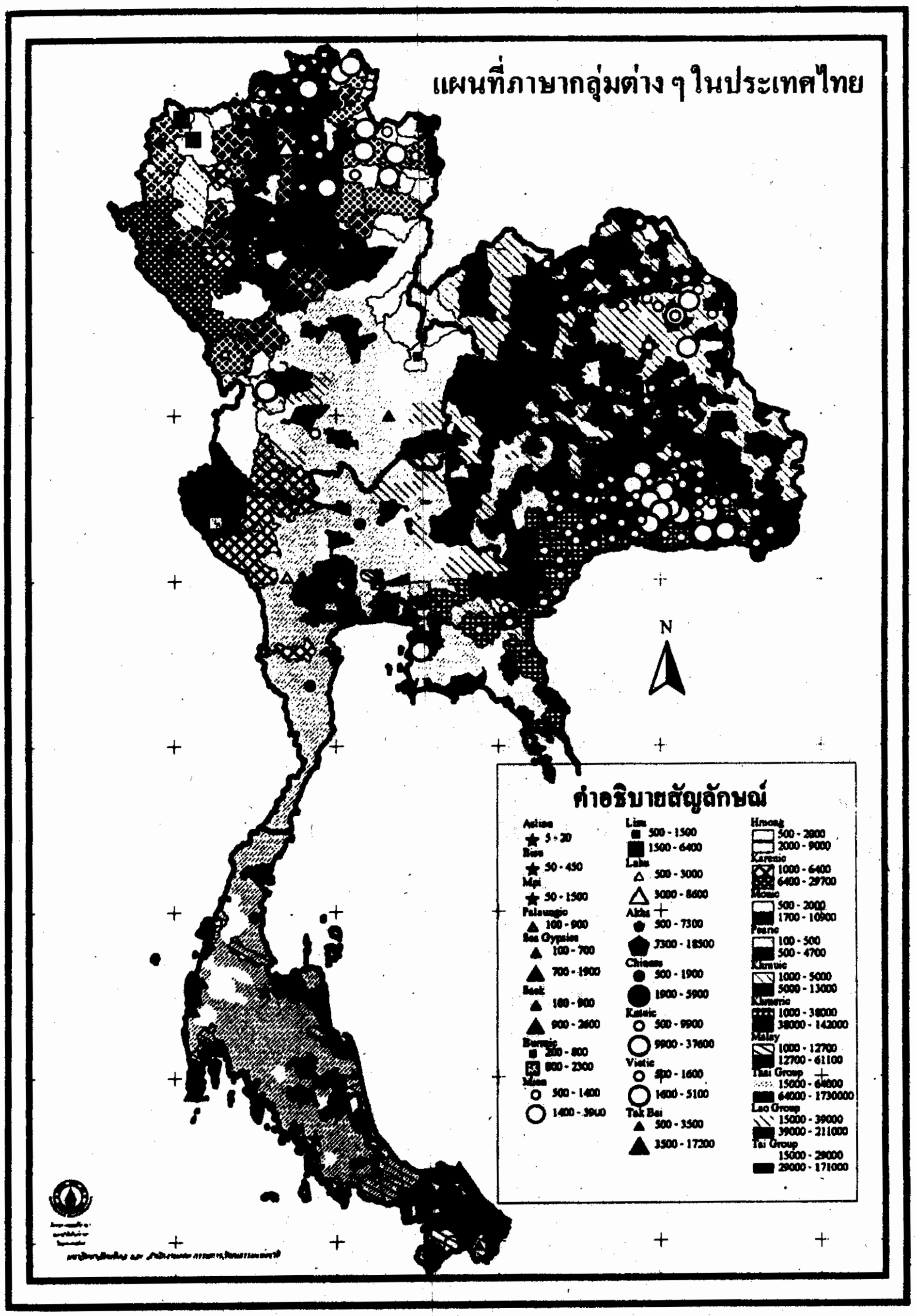
1.4.2 ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic language family) มีจำนวน 22 กลุ่มภาษาหลัก ประกอบด้วยภาษา กะซอง กูย-กวย (ส่วย) ขมุ เขมรถิ่นไทย ชอง ชะโอจ (อูด) ซาไก (เกนซิว, มานิก) ซำเร โซ่ (ทะวึง) โซ่ ญัฮกุร (ชาวบน คนดง) เญอ บรู (ข่า) ปลัง (สามเต้า ลัวะ) ปะหล่อง (ดาวัง ดาละอั้ง) มอญ มัล-ปรัย (ลัวะ/ถิ่น) มลาบรี (ตองเหลือง) ละเม็ด (ลัวะ) ละเวือะ (ละว้า/ลัวะ) ว้า (ลัวะ) เวียดนาม (ญวน/แกว) โดยทั่วไปเชื่อกันว่ากลุ่มชนที่พูดภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในดินแดนอาเซียอาคเนย์ ภาษาออสโตรเอเชียติกในอาเซียอาคเนย์ทั้งหมดมีประมาณ 150 ภาษา กระจายอยู่ในบริเวณกว้างทั่วดินแดนอาเซียอาคเนย์ ภาษาเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งด้านประวัติศาสตร์และความเข้าใจในมนุษยชาติของดินแดนแถบนี้ ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกที่พบใน

ประเทศไทยในปัจจุบันทั้งหมดเป็นภาษากลุ่มมอญ-เขมร มีทั้งกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยและกลุ่มใหญ่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 4.3 ของประชากรในประเทศ

1.4.3 ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan language family) มีจำนวน 11 กลุ่มภาษาหลัก ประกอบด้วย กว๊อง (อุก๋อง) กะเหรี่ยง จิ่งพ่อ/คะฉิ่น จีน (กลุ่มต่างๆในเขตเมือง) จีนฮ่อ บิซู พม่า ละหู่ (มูเซอ) ลีซู (ลีซอ) อะข่า (อีก้อ) อึมปี (ก้อ) ผู้ที่พูดภาษาตระกูลนี้เป็นชนกลุ่มใหญ่ทางตอนเหนือของอาเซียอาคเนย์ติดต่อกับจีน มีจำนวนกว่า 200 ภาษา ในประเทศไทยพบในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นส่วนมาก ส่วนภาษาจีนต่างๆจะพบในเขตเมืองด้วย ภาษาในตระกูลนี้มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 1.1 ของประชากรในประเทศ

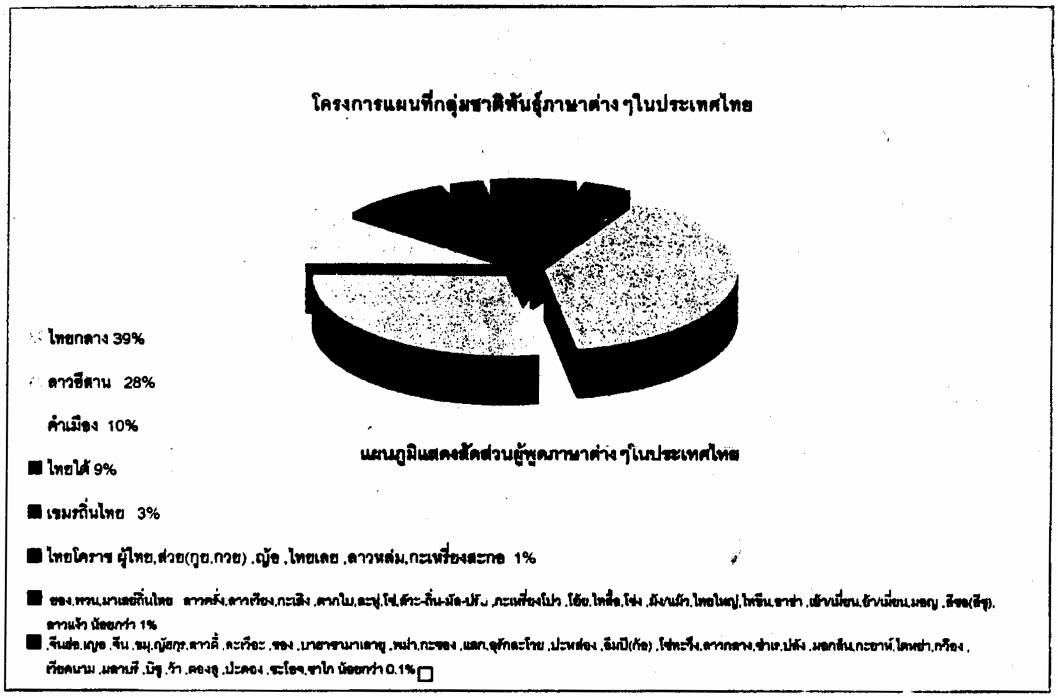
1.4.4 ภาษาตระกูลออสโตรเนเชียน หรือมาลาโยโพลีเนเชียน (Austronesian or Malayopolynesian language family) มีจำนวน 3 กลุ่มภาษาหลัก ประกอบด้วยมาเลย์ (มาลายู นายู ยาวี) มอเก็น (มอเกล็น) อุรักละโวย กลุ่มชนที่พูดภาษาออสโตรเนเชียนส่วนมากเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อยู่ในเขตหมู่เกาะทางตอนใต้ของอาเซียอาคเนย์ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ฯ ภาษาตระกูลนี้ในประเทศไทยพบในเขตภาคใต้เป็นส่วนมาก มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 0.3 ของประชากรในประเทศ

1.4.5 ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (หรือแม้ว-เย้า) (Hmong-Mien or Miao-Yao language family) มีจำนวน 2 กลุ่มภาษาหลักประกอบด้วยม้ง (ม้งดำ ม้งขาว) เมี่ยน กลุ่มม้ง-เมี่ยน หรือแม้ว-เย้าเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ อยู่ทางตอนเหนือของอาเซียอาคเนย์ ในประเทศไทยพบในภาคเหนือเป็นส่วนมาก มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 0.3 ของประชากรในประเทศ

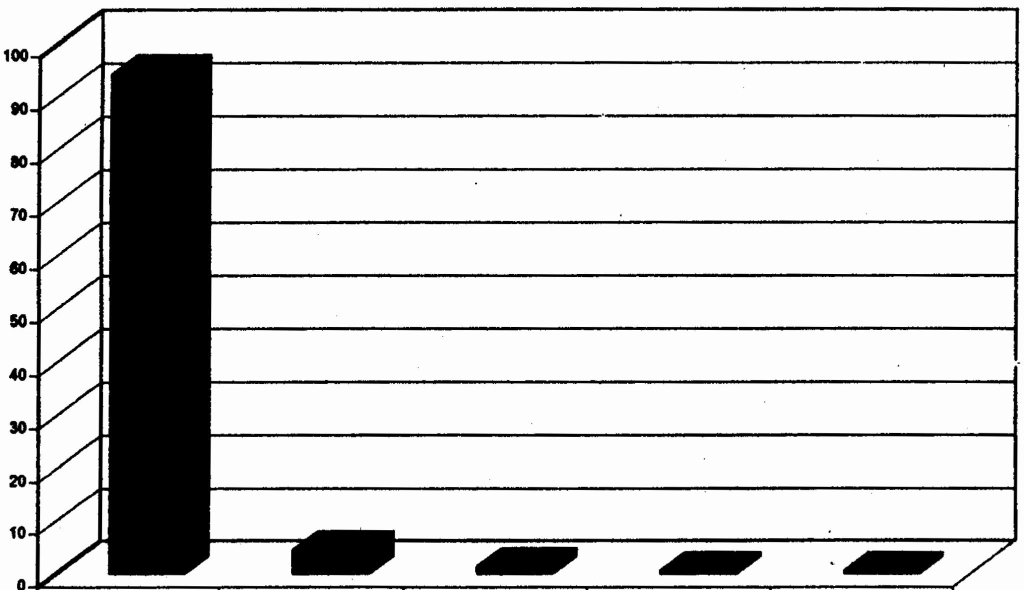

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 15)

แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่าง ๆในประเทศไทย

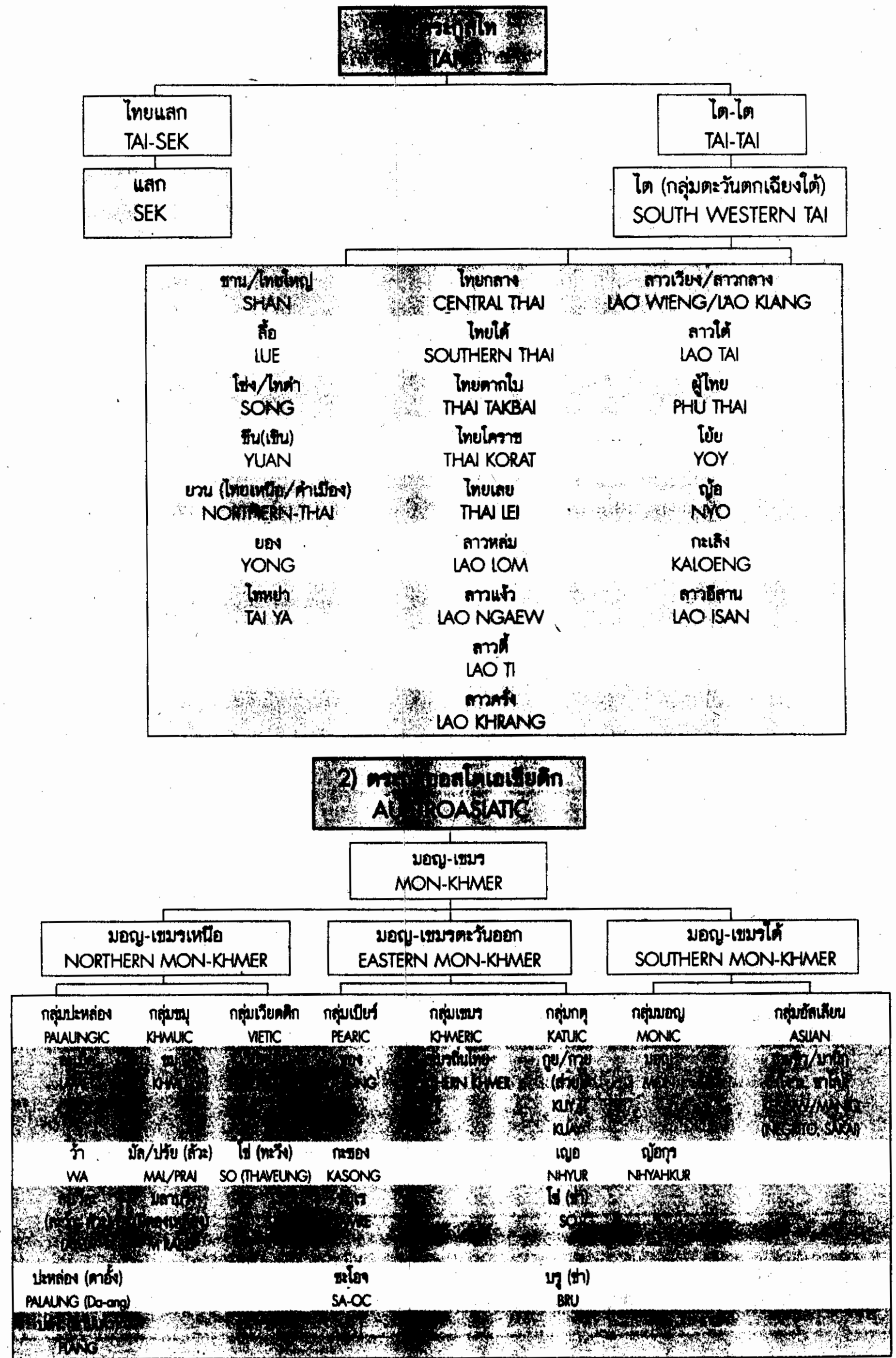
แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่าง ๆ ในประเทศไทย

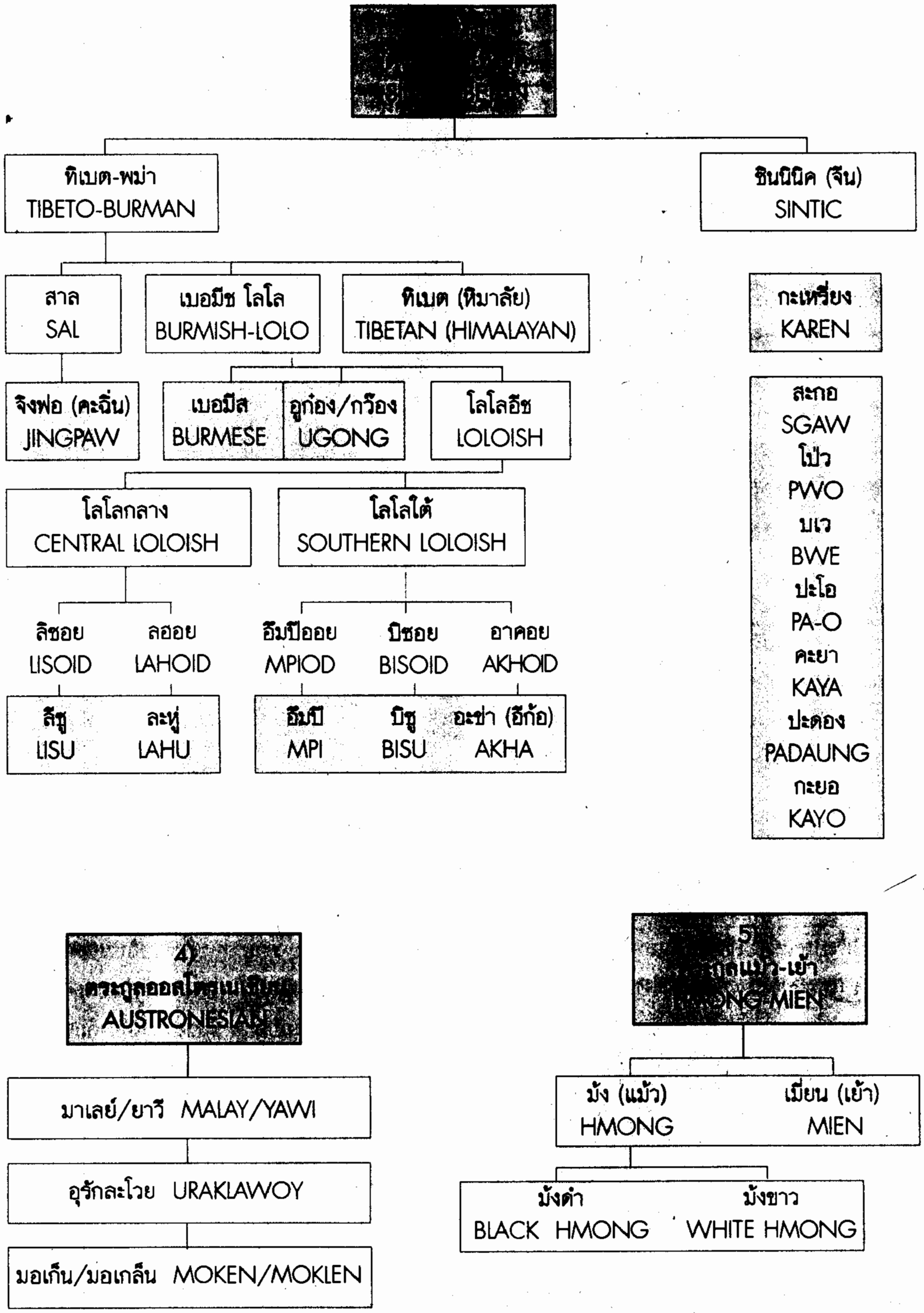
	ตระกูลไท	ตระกูลออสโตรเอเชียติก	ตระกูลจีน-ทิเบต	ตระกูลออสโตรเนเซียน	ตระกูลม้ง-เมี่ยน
ร้อยละ	94	4.3	1.1	0.3	0.3

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 16)

ตระกูลภาษาต่าง ๆ

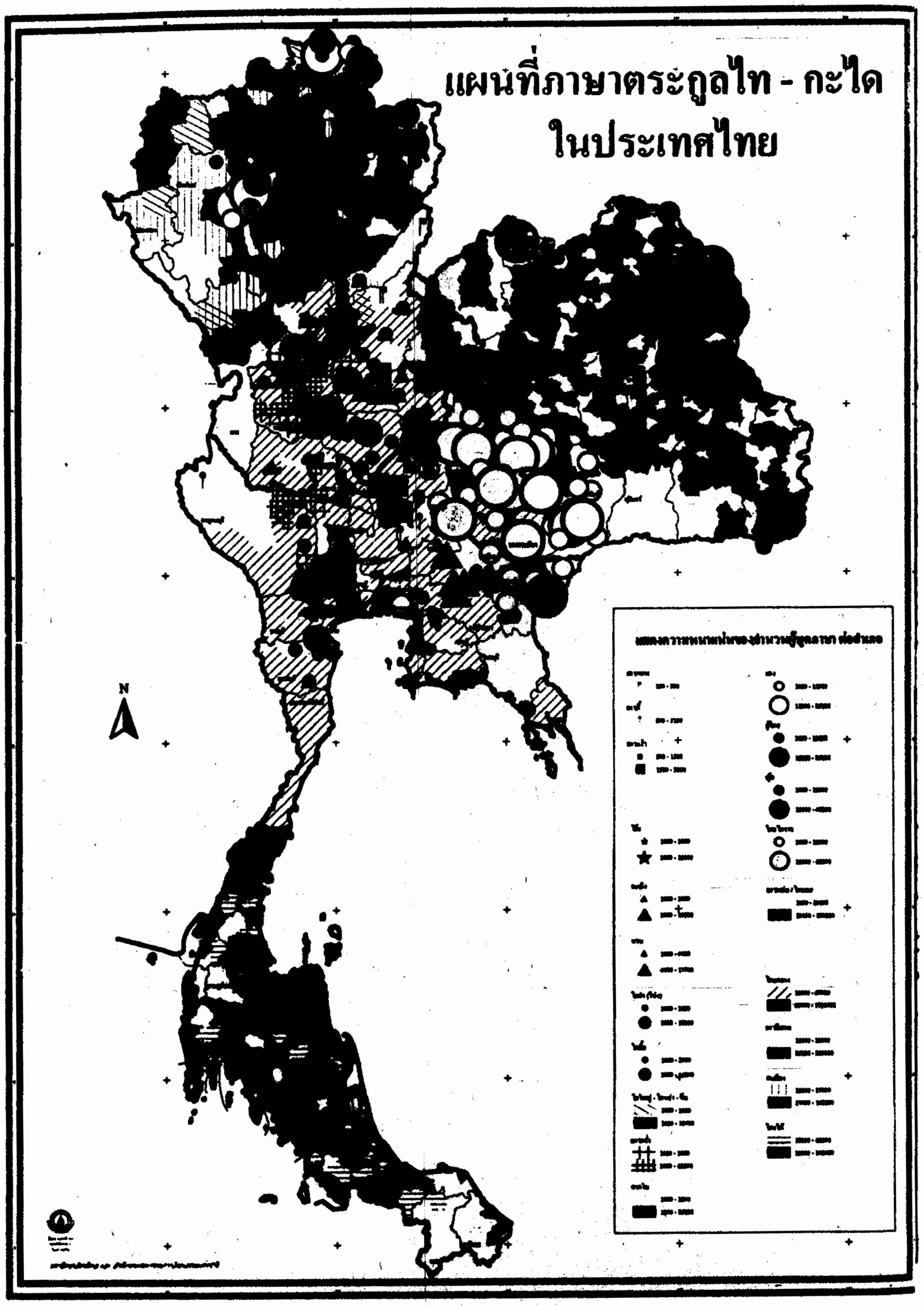

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 18)

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 19)

แผนที่ภาษาตระกูลไท

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 24)

1.4.6 การจัดลำดับชั้นของภาษาตระกูลต่าง ๆ

จากการศึกษาของสุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะทำให้เห็นว่าในประเทศไทยมีภาษาตระกูลไทและภาษาตระกูลอื่น พูดอยู่เป็นจำนวนมาก ในบางท้องถิ่นอาจมีการใช้ภาษาหลายภาษา เช่น ในบางอำเภอของจังหวัดศรีสะเกษและบุรีรัมย์ ประชาชนใช้ภาษาเขมรเป็นหลักและใช้ภาษาไทยกับภาษาอีสานร่วมด้วย ทำให้กลายเป็นชุมชนที่ใช้หลายภาษาร่วมกัน สุวิไลได้แสดงการกระจายของภาษาใหญ่ ภาษาย่อยและความสัมพันธ์ด้านสังคม (สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544 : 20) โดยกล่าวว่า แม้ว่าประเทศไทยจะมีความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก แต่อาจกล่าวได้ว่ามีปัญหาการแข่งขันหรือการต่อสู้ระหว่างกลุ่มที่เห็นได้ชัดเจนน้อยมาก ตามที่วิลเลี่ยม สมอลลีย์ (William Smalley, 1994) ผู้ซึ่งเป็นทั้งนักมานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน และมีประสบการณ์ทำงานในประเทศลาวและประเทศไทยได้เสนอความคิดว่า สาเหตุของการที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขบนแผ่นดินไทย ก็เพราะแต่ละกลุ่มภาษาทั้ง**ภาษาใหญ่และภาษาย่อย** มีหน้าที่และสถานะทางสังคมแตกต่างและสูงหรือต่ำลดหลั่นกันตามลำดับชั้นของภาษาในสังคมไทย (language hierarchy) ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความแตกต่างของลำดับชั้นทางสังคม (social hierarchy) ในสังคมไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

ลำดับชั้นของภาษา (language hierarchy) ในสังคมไทยมีดังต่อไปนี้

1. ภาษาไทยมาตรฐาน

↓

2. ภาษาไทยถิ่น (ตามภูมิภาค) ได้แก่ คำเมือง ลาวอีสาน ปักษ์ใต้ ไทยกลาง

↓

3. ภาษาพื้นบ้าน (ภาษาชนกลุ่มน้อย)
    1. ภาษาไทพลัดถิ่น
    2. ภาษาในเมือง/ตลาด
    3. ภาษาชายขอบ
    4. ภาษาในวงล้อม

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544 : 20)

ภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติจะอยู่ในชั้นที่สูงสุด เป็นภาษาที่ใช้ในการจัดการศึกษาหรือในโรงเรียนใช้ในการติดต่อราชการและใช้ในการสื่อสารมวลชน ภาษานี้เป็นภาษาใหญ่ใช้ทั่วไปทั้งประเทศ ภาษาใหญ่ชั้นรองลงมาคือ ภาษาไทยถิ่น

ตามภูมิภาค ได้แก่คำเมือง (ไทยถิ่นเหนือ ร้อยละ 10) ลาวอีสาน (ไทยถิ่นอีสาน ร้อยละ 28) ปักษ์ใต้ (ไทยถิ่นใต้ ร้อยละ 9) และไทยกลาง (ร้อยละ 39) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ทั่วไปและใช้เป็นภาษากลางในแต่ละภูมิภาค ชั้นรองลงไปจากภาษาไทยท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคคือกลุ่มภาษาย่อย ได้แก่ ภาษาพื้นบ้านหรือภาษาชนกลุ่มน้อย ที่พูดกันอยู่ในหมู่บ้านหรือภายในบ้าน แต่ละกลุ่มมีขนาดและสถานภาพต่างๆ กันไป แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่คือ

1. **ภาษาไทพลัดถิ่น** เป็นภาษาในตระกูลไท ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่นอกประเทศไทย และมีประวัติการอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ภาษาลื้อ ยอง พวน ญ้อ โย้ย แสก โซ่ง และกลุ่มภาษาลาวต่างๆ ในเขตภาคกลาง เช่น ลาวเวียง ลาวตี้ ลาวแง้ว และลาวครั่ง เป็นต้น

2. **ภาษาในเขตเมือง/ตลาด** ได้แก่ ภาษาจีน (เขตเมืองหรือตลาดทั่วไป) และภาษาเวียดนาม (เขตเมืองหรือตลาดในภาคอีสานตอนบน)

3. **ภาษาชายขอบ** ได้แก่ ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลต่างๆ นอกเหนือจากภาษาตระกูลไท ได้แก่ภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก ออสโตรเนเชียน จีน-ทิเบต และม้ง-เมี่ยน เช่น ภาษาเขมรถิ่นไทย มาเลย์ถิ่นไทย ขมุ กูย แม้ว เย้า ลีซอ มูเซอ กะเหรี่ยง เป็นต้น ผู้พูดภาษาเหล่านี้ส่วนมากจะอยู่ตามชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน และมักจะมีผู้พูดภาษาเดียวกันต่อเนื่องกับภายนอกประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน เช่น ภาษาเขมร นอกจากจะพบในประเทศไทย เรียกว่า "ภาษาเขมรถิ่นไทย" แล้ว ยังพบในดินแดนที่ต่อเนื่องกันในประเทศกัมพูชาและเวียดนาม ภาษาขมุนอกจากจะพบในประเทศไทยยังพบในบริเวณกว้างในตอนเหนือของอาเซียอาคเนย์ ครอบคลุมบางส่วนของลาว เวียดนามและจีน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่นๆ ที่มีผู้พูดข้ามพรมแดนประเทศไทยได้แก่ กูย/กวย มาเลย์ ว้า ไทใหญ่และกะเหรี่ยง เป็นต้น ภาษาเหล่านี้จะมีสถานภาพแตกต่างกันไป บางภาษามีผู้พูดมาก และใช้เป็นภาษากลางในท้องถิ่นด้วย เช่น ภาษาเขมรถิ่นไทยในเขตอีสานใต้ เป็นต้น

4. **ภาษาในวงล้อม** เป็นภาษากลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ในเขตห่างไกล ทุรกันดาร หรือถูกล้อมรอบด้วยภาษาและวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ญัฮกุร ละเวือะ มลาบรี (ผีตองเหลือง) โซ่ (ทะวึง) กว๊อง อึมปี บิซู ชอง กะซอง และซำเร เป็นต้น

ประพนธ์ จุนทวิเทศ (2532 : อ้างในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2542 : 17-18) ศึกษาเรื่องภาวะหลายภาษาในชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าชุมชนนี้ประชาชนส่วนใหญ่พูดได้ 4 ภาษาได้แก่ ภาษาเขมร ภาษาลาว ภาษากูย และภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาที่มีประชากรพูดได้สูงสุดคือภาษาลาว รองลงมาได้แก่ภาษาเขมร ภาษาไทย และภาษากูยตามลำดับ ประชาชนจะเลือกใช้ภาษาในแวดวงต่างๆกัน

คือใช้ภาษาแม่ในแวดวงต่างๆ ภายในชุมชน แต่ในแวดวงนอกชุมชน จะหันไปใช้ภาษาสำหรับในวงกว้างแทน ได้แก่ภาษาลาวในระดับอำเภอ หรือภาษาไทยในระดับจังหวัด รูปแบบการเลือกภาษาในชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมนี้นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาทั่วๆ ไปในชุมชนภาษาอีกหลายชุมชนในประเทศไทย นั่นคือมีภาษาที่อยู่ในระดับสูงสุดคือ ภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ ภาษาราชการ และภาษาที่ใช้ในโรงเรียนและสื่อมวลชน ภาษาในระดับรองลงมาคือภาษาประจำภาคซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ในภาคนั้นๆ ภาษาอื่นๆ ก็อยู่ในระดับที่ลดหลั่นลงมา คนที่พูดภาษาที่อยู่ในระดับต่ำลงมาจะพูดภาษาที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปได้

1.5 ภาษาถิ่นไทย

ในประเทศไทยใช้ภาษาตระกูลไทอยู่ในทุกภูมิภาค และมีจำนวนมากถึงร้อยละ 94 ของประชากรทั้งหมด ภาษาถิ่นในประเทศไทยแบ่งเป็น 4 ถิ่น คือ ถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ ถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือและถิ่นใต้ ภาษาทั้ง 4 นี้ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างแต่เราก็จะจัดเป็นภาษาเดียวกัน

1.5.1 เกณฑ์การกำหนดภาษาถิ่น

การที่จะกำหนดว่าภาษาที่พูดตามท้องถิ่นต่างเป็นภาษาเดียวกันหรืออีกภาษาหนึ่งที่แตกต่างออกไปมีหลักเกณฑ์ 5 ประการได้แก่ (กัลยา ติงศภัทิย์ 2526 : 445-447)

1. **การเข้าใจภาษาของกันและกัน** ถ้าคนสองคนพูดจากันโดยใช้ภาษาที่ตนใช้ในชีวิตประจำวันแล้วสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจก็ถือว่าภาษาที่คนทั้งสองใช้เป็นภาษาเดียวกัน หากสื่อสารกันไม่เข้าใจก็ถือว่าเป็นคนละภาษา หลักเกณฑ์นี้ใช้ได้ดีกับภาษาที่มีความแตกต่างกันมาก แต่สำหรับภาษาที่มีความคล้ายคลึงกันจะต้องใช้หลักเกณฑ์อื่นๆประกอบด้วย เช่น ภาษาเดนิชกับภาษานอร์วีเจียน ชาวเดนมาร์กพูดภาษาเดนิช ชาวนอร์เวย์พูดภาษานอร์วีเจียน ก็สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ แต่ต่างคนต่างก็คิดว่าตนพูดภาษาของตัวเองซึ่งเป็นคนละภาษาถิ่น ดังนั้นเกณฑ์ในการกำหนดภาษาจึงต้องอาศัยเกณฑ์การแบ่งเขตทางการเมืองและการปกครองในข้อ 2 ด้วย

2. **การแบ่งเขตทางการเมืองและการปกครอง** ตามหลักเกณฑ์นี้ถึงแม้ภาษาของคนสองคนจะคล้ายคลึงกัน สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจแต่ถ้าอยู่คนละประเทศก็จัดเป็น

คนละภาษา เช่น ภาษาลาวเป็นคนละภาษากับภาษาไทย หรือภาษานอร์เวเจียนเป็นคนละภาษากับภาษาเดนิช ถึงแม้จะสื่อสารกันได้ แต่พูดอยู่คนละประเทศจึงจัดเป็นคนละภาษา

3. **เผ่าพันธุ์และขนบธรรมเนียมประเพณี** ภาษาของคนสองกลุ่มซึ่งมีเผ่าพันธุ์และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกันอาจถูกกำหนดให้เป็นคนละภาษาแม้ว่าคนทั้งสองกลุ่มจะอาศัยอยู่ในประเทศเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ เกณฑ์นี้มักใช้กับภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศ เช่น ประเทศไทยในภาคกลางบริเวณจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ลพบุรี สระบุรี มีลาวกลุ่มต่างๆ คือ ลาวโซ่ง ลาวพวน ลาวเวียง ลาวครั่ง ฯลฯ คนกลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนมาจากประเทศลาว แม้ว่าเผ่าพันธุ์และขนบธรรมเนียมของคนเหล่านี้จะคล้ายคลึงกับคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ต่างจากคนไทยในภาคกลาง ภาษาของคนเหล่านี้จึงถูกกำหนดให้เป็นคนละภาษากับภาษาไทยกลาง

4. **ตัวอักษร** ตามเกณฑ์นี้คนสองคนถึงแม้ไม่สามารถสื่อสารกันได้ด้วยภาษาพูด แต่ถ้าสามารถสื่อสารกันได้ด้วยภาษาเขียนก็จัดเป็นภาษาเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ภาษาจีนจะมีภาษาถิ่นต่างๆ เช่น แต้จิ๋ว กวางตุ้ง แมนดาริน ฯลฯ ซึ่งไม่สามารถใช้สื่อสารกันได้ด้วยภาษาพูด แต่เมื่อใช้ตัวอักษรจีนเขียนสื่อสารกัน คนที่พูดภาษาถิ่นต่างกันจะอ่านได้ใจความเดียวกัน จึงถือว่าเป็นภาษาเดียวกัน

5. **ลักษณะภาษา** เป็นเกณฑ์ที่นักภาษาศาสตร์ใช้พิจารณาการกำหนดภาษาหรือภาษาย่อย ตามเกณฑ์นี้หาถภาษาของคนสองคนมีลักษณะทางเสียง คำศัพท์ (คำศัพท์พื้นฐาน) โครงสร้างคำและโครงสร้างประโยคที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันอย่างเป็นระบบ ทั้งสามารถสื่อสารกันเข้าใจได้ก็จัดเป็นภาษาเดียวกัน

นอกจากหลักเกณฑ์ทั้ง 5 แล้ว ยังต้องใช้ความรู้ด้านอื่นมาประกอบการพิจารณาด้วย เช่น ความคิดเห็นของผู้พูดภาษา วิธีการของวิชาภาษาศาสตร์เชิงประวัติ ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ ตลอดจนวิธีการศึกษาภาษาถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ตัดสินได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

1.5.2 การเกิดภาษาถิ่น

การที่เกิดมีภาษาถิ่น เป็นภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นกลาง ถิ่นอีสานและถิ่นใต้ในประเทศไทย หรือเกิดภาษาถิ่นตระกูลไทที่พูดกระจายอยู่ทั่วไปตั้งแต่จีนตอนใต้ พม่า เวียดนาม ลาว ไทยและลงไปจนถึงมาเลเซียก็เพราะกลุ่มชนที่เคยพูดภาษาเดียวกันเมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานแยกจากกันไปเนื่องจากหนีภัยสงคราม เกิดโรคระบาด หนีภัยแล้ง ฯลฯ ไปอยู่ต่างถิ่นซึ่งไกลและแยกห่างจากกัน เมื่อเวลาผ่านไปนานๆ แต่ละกลุ่มอาจแยกไปอยู่กับกลุ่มที่พูดภาษาต่างจากตน ขาดการติดต่อกับคนกลุ่มที่เคยพูดภาษาเดียวกัน ต่างคนก็จะใช้ภาษาของตนไปในเวลาเดียว

กันต่างก็ได้รับอิทธิพลจากภาษาใหม่ที่ตนเข้าไปอยู่ด้วย ภาษาของแต่ละกลุ่มก็จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และเกิดความแตกต่างกันมากขึ้นจนกระทั่งมีระบบที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามภาษาเหล่านั้นจะยังคงมีความคล้ายคลึงในภาษาที่เป็นระบบให้เราสามารถสืบหาเสียงปฏิภาคได้ ทำให้เรารู้ว่าภาษาถิ่นต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์กันและเคยเป็นภาษาเดียวกันมาก่อน

นอกจากความแตกต่างเรื่องภาษาถิ่น ถ้าเราสังเกตจะเห็นว่าคนถิ่นเดียวกัน ก็ยังพูดภาษาเดียวกันแตกต่างกันไปตามอายุ เพศ การศึกษา อาชีพ ฐานะการเงิน ฯลฯ ผู้พูดที่แตกต่างกันก็ยังใช้ภาษาแตกต่างกันออกไปอีก ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่แตกต่างกันตามสังคม เราจึงเรียกว่า ความแตกต่างของภาษาสังคม (Social dialect) เช่น คนที่มีการศึกษาเมื่อพูดในสถานการณ์ที่เป็นทางการ จะออกเสียง ร - ล อย่างถูกต้อง แต่ถ้าพูดในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการก็อาจจะออกเสียง ร เป็น ล แต่คนทั่วไปอาจออกเสียง ร กับ ล สลับกันไปมาเนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้อง

ถ้าเราศึกษาภาษาในเวลาเดียวกัน เราจะพบว่าภาษามีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันไปตามสภาพของผู้พูดดังที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาความแตกต่างของภาษาในเวลาเดียวกัน เป็นการศึกษาภาษาด้านแนวนอนของภาษาหรือเป็นการศึกษาเฉพาะกาล (Synchronic study) ถ้าเราศึกษาภาษาในระยะเวลาที่ต่างกัน เป็นการศึกษาด้านแนวตั้งของเวลาหรือเป็นการศึกษาข้ามกาล (Diachronic study) การศึกษาภาษาเดียวกันในเวลาที่ต่างกันจะทำให้เราเห็นความแตกต่าง ความแตกต่างของภาษาเดียวกันในเวลาที่ต่างกันเรียกว่า ความเปลี่ยนแปลงของภาษา ปราณี กุลละวณิชย์ (2526 : 373) กล่าวว่าความแตกต่างของภาษาน่าจะมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของภาษา ดังที่วิลเลี่ยม ลาบอฟได้ศึกษาไว้ในบทความหลายเรื่องและแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของภาษาเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงของภาษา

อย่างไรก็ตามความแตกต่างของภาษาเป็นเพียงแนวโน้มที่แสดงว่าภาษาอาจจะเปลี่ยนแปลงเป็นเช่นนั้น เราจะรู้แน่ก็เมื่อเวลาผ่านไปนับสิบนับร้อยปี เราจึงจะเห็นได้ชัดเจนว่าภาษาได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การศึกษาภาษาถิ่นจะมีความสัมพันธ์กับการศึกษาเชิงประวัติ เนื่องจากภาษาถิ่นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภาษา ความแตกต่างของภาษาถิ่นที่ปรากฏในปัจจุบันนั้นเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงของภาษาเดียวกันในอดีต

1.6 การเปลี่ยนแปลงของภาษา

ปัจจัยที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงมี 2 ประการคือ 1. ปัจจัยภายในหรือการเปลี่ยนแปลงภายใน และ 2. ปัจจัยภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงภายนอก การเปลี่ยนแปลงภายใน

เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของภาษา การเปลี่ยนแปลงภายนอกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการยืม การเปลี่ยนแปลงของภาษาไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในหรือการเปลี่ยนแปลงภายนอกอาจจำแนกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง
2. การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์
3. การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์
4. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

1.6.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง อาจจะเป็นเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ การลงน้ำหนัก (stress) หรือโครงสร้างของพยางค์ การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1.6.1.1 การสูญเสียง คือ การที่หน่วยเสียงใดหน่วยเสียงหนึ่งสูญไป หรือกลุ่มของหน่วยเสียงทั้งกลุ่มสูญไป เสียงที่สูญไปอาจเป็นเสียง สระ พยัญชนะ และอาจสูญไปในตำแหน่งต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำก็ได้ อาจเขียนแสดงการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

$$xy \longrightarrow x\emptyset^{3}$$

ตัวอย่างการสูญเสียงพยัญชนะ เช่น ภาษาไทดั้งเดิมมีคำว่า แมลบ มล้าง ซึ่งใช้เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ[4]* /ml-/ เสียง /m-/ อาจจะสูญไปในภาษาไทยบางถิ่น เป็น แลบ ล้าง ส่วนในบางถิ่นเสียง /l-/ อาจสูญไปกลายเป็น แมบ (ถิ่นอีสาน) ม้าง (ถิ่นเหนือ)

หรือมีการตัดพยางค์ เช่น ภาษาอังกฤษ bicycle ตัดเหลือ bike ภาษาไทย มอเตอร์ไซด์ ตัดพยางค์เหลือเป็น มอไซด์ คำว่า สาธารณสุข เวลาพูดตัดเหลือเป็น สานสุข คำว่า มหาวิทยาลัย ตัดเหลือเป็น มหาลัย เป็นต้น

1.6.1.2 การเพิ่มเสียง การเพิ่มเสียงเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่เป็นไปได้ยากกว่าการสูญเสียง เสียงที่เพิ่มอาจจะเป็นเสียงพยัญชนะหรือสระก็ได้ อาจเพิ่มที่ต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำก็ได้ อาจเขียนแสดงการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

$$x \longrightarrow xy$$

ตัวอย่างในภาษาไทย คำว่าลูกดุม ลูกสุน ดูก ดัง ใช้อยู่ในภาษาถิ่นใต้และใช้ในภาษาไทยถิ่นอื่นเป็นคำโดด แต่ภาษาไทยกลางจะเพิ่มพยางค์ กะ (กระ) เข้าไปกลายเป็น ลูกกะดุม ลูกกะสุน กระดูก กระดัง พยางค์ กะ/กระ เป็นพยางค์ที่เพิ่มเข้าไปภายหลัง ในภาษาอังกฤษ คำว่า No "ไม่" บางครั้งออกเสียงเป็น [noʔ] [nop] มีการเพิ่มเสียงพยัญชนะท้าย [-ʔ] [-p] ลงไปท้ายคำ

1.6.1.3 การเปลี่ยนเสียง คือการที่เสียงหนึ่งเปลี่ยนเป็นอีกเสียงหนึ่ง อาจเขียนแสดงการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

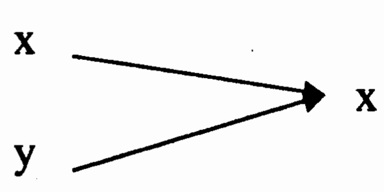
$$x \rightarrow y$$

ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทดั้งเดิม เสียงไม่ก้อง * hm * hn เปลี่ยนเป็นเสียงก้อง m n เช่นเสียงพยัญชนะต้นในคำ หมา หมอ หนา หนอง แต่ในปัจจุบันคำที่ขึ้นต้นด้วยหม หน เปลี่ยนมาออกเสียงเหมือนคำที่ขึ้นต้นด้วย ม น จึงเกิดการรวมเสียงระหว่างพยัญชนะต้นเสียงไม่ก้อง และก้องเป็นเสียงเดียวกันขึ้นด้วย

ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ (2526 : 30) กล่าวว่าภาษาไทยดั้งเดิม มีคำว่า "นาย" หมายถึงแม่ของแม่หรือยาย ในภาษาไทยคำว่า "นาย" มักปรากฏร่วมกับคำที่มีความสัมพันธ์ทางความหมาย เช่น ปู่ย่าตานาย เสียง /n/ ในคำว่า นายจึงเปลี่ยนเป็น /j/ เพราะอิทธิพลของเสียง / j / ในคำว่า ย่า (ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางความหมาย) ภาษาไทยปัจจุบันจึงใช้คำว่า ยาย และปู่ย่าตายาย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้เป็นการกลมกลืนเสียงเพราะอิทธิพลทางความหมายทำให้มีการดึงเสียง $n \rightarrow j$

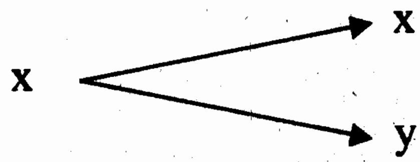
การเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ ภาษาไทยสมัยเก่า คำว่า ทัง ญอม แพ่ เปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์เป็น ทั้ง ญ่อม แพ้ ในปัจจุบัน

1.6.1.4 การรวมเสียง คือการรวมหน่วยเสียงตั้งแต่ 2 หน่วยรวมเป็นหน่วยเสียงเดียวกัน อาจเขียนการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

ตัวอย่างเช่น ภาษาไทดั้งเดิมมี 2 หน่วยเสียงคือ /ɲ/ และ / j/ แทนด้วยตัว ญ และ ย ตามลำดับ ในภาษาถิ่นเหนือ คำว่า ยา ยืน ออกเสียงเป็น / j/ ส่วนคำว่า ยาง ยิง ออกเสียงเป็น /ɲ/ แต่ในภาษาไทยกลาง ทั้ง 4 คำ ออกเสียงเป็น / j/ ทั้งหมด แสดงว่าในภาษาไทยกลางปัจจุบันเสียง 2 เสียงนี้รวมกันเป็นเสียงเดียวกัน (แต่ในภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสานและถิ่นใต้ยังแยกเป็น 2 เสียงอยู่) คำ 2 คำซึ่งแทนด้วยตัวอักษร ญ และ ย ในภาษาไทยกลางจึงออกเสียงเหมือนกันเป็น ย / j/ .

1.6.1.5 การแยกเสียง คือการที่หน่วยเสียงเกิดการเปลี่ยนแปลง เสียงที่เคยเหมือนกันกลายเป็นเสียงที่แตกต่างกัน อาจเขียนแสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทดั้งเดิม คำว่า หมา กับ มา เคยออกเสียงพยัญชนะต้นต่างกันโดยมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนกัน ต่อมาเสียงพยัญชนะต้น หม กับ ม /hm/, /m/ เกิดการรวมเสียงกันเป็น ม /m/ ทำให้เกิดคำพ้องขึ้น เสียงวรรณยุกต์ซึ่งเคยเหมือนกันจึงต้องแยกเสียงให้ต่างกันเป็น 2 เสียงเพื่อจะได้แยกความหมายของคำ 2 คำได้ จึงเกิดการเพิ่มเสียงวรรณยุกต์ขึ้นจาก 1 เสียงกลายเป็น 2 เสียง

1.6.2 การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์ คือการเปลี่ยนแปลงคำ ถ้อยคำสำนวน การเปลี่ยนแปลงศัพท์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การสูญศัพท์และการเพิ่มศัพท์

1.6.2.1 การสูญศัพท์ คือการที่คำหรือถ้อยคำสำนวนนั้นสูญไปจากภาษาเนื่องมาจากความคิดที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นสูญไป คำซึ่งสื่อความคิดนั้นจึงสูญไปด้วย ตัวอย่างเช่นคำว่า "แกงได" หมายถึง "รอยกากบาทหรือการขีดเขียนซึ่งคนไม่รู้หนังสือเขียนไว้เป็นสำคัญ" (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 37) แต่เนื่องจากปัจจุบันคนส่วนใหญ่เขียนหนังสือลงลายมือชื่อได้แล้ว คำว่า แกงไดจึงไม่มีที่ใช้อีกต่อไป

การสูญศัพท์อาจสูญไปจากภาษากรุงเทพ แต่ภาษาถิ่นยังคงใช้อยู่ เช่น บ่ ที่แปลว่าไม่ ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน

ท่า แปลว่า คอย ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสานและถิ่นใต้เป็นคำเดี่ยว แต่ในภาษากรุงเทพจะใช้เป็นคำซ้อนอยู่ในคำว่า คอยท่า ไม่มีใช้เป็นคำเดี่ยวแล้ว

การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำสำนวน เช่น เดิมมีการใช้สำนวนว่า ใจความมีเท่านั้นนอกนั้นเพ้อเป็นเปลือก มีการใช้สำนวนเปรียบเทียบว่า ใจความและเปลือกความ แต่ปัจจุบันใช้แต่ใจความ เปลือกความไม่มีที่ใช้แล้ว (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 37)

1.6.2.2 การเพิ่มศัพท์ การเพิ่มศัพท์อาจเกิดจากการสร้างคำศัพท์ขึ้นใหม่หรือการยืม เนื่องจากมีสิ่งของใหม่ๆ ความคิดใหม่เกิดขึ้นจึงต้องสร้างคำศัพท์ใหม่ขึ้นใช้ การสร้างคำศัพท์ใหม่อาจใช้การยืมคำทับศัพท์จากภาษาต่างประเทศ หรือเกิดจากแปลคำศัพท์หรือนำคำที่มีอยู่แล้วมาประสมกันขึ้นใหม่ หรืออาจสร้างสำนวนใหม่โดยเทียบจากสำนวนเดิมที่มีอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่น

คอมพิวเตอร์	ยืมคำทับศัพท์จาก	computer
เทคโนโลยี	ยืมคำทับศัพท์จาก	technology
โทรทัศน์	แปลคำศัพท์จาก	television
โทรเลข	แปลคำศัพท์จาก	telegraph
โลกาภิวัตน์	แปลคำศัพท์จาก	globalization
มรดกโลก	แปลคำศัพท์จาก	world heritage
เจ็บช้ำน้ำใจ	เทียบมาจากสำนวนเดิม	บาทช้ำน้ำใจ
ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม	เทียบมาจากสำนวนเดิม	ปากยังไม่หายกลิ่นน้ำนม

1.6.3 การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำ ระเบียบของถ้อยคำ (บุรุษ พจน์ การก เพศ มาลา กาล วาจก) และการเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้าง

1.6.3.1 การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำ คำอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่โดยเปลี่ยนจากหน้าที่หนึ่งไปเป็นอีกหน้าที่หนึ่ง หรือหน้าที่ที่เคยมีอยู่ลดน้อยลงไป หรือมีหน้าที่เพิ่มมากกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น

คำว่า บ้า สมัยก่อนทำหน้าที่เป็นได้ทั้งคำนาม คำขยาย และกริยา เช่น เจ้าของบ้า (คำนาม) คนบ้า (คำขยาย) หญิงนั้นบ้า (คำกริยา) ปัจจุบัน บ้า จะทำหน้าที่เป็นคำขยายและคำกริยา แต่จะไม่เป็นคำนาม

คำว่า **ซ่อง** สมัยก่อนทำหน้าที่เป็นคำนามและคำกริยา เช่น หนีไปอยู่ด้วยซ่องพรรค (คำนาม) ให้ซ่องทหารทั้งหลาย (คำกริยา) ปัจจุบันซ่องใช้เป็นคำนามเท่านั้น ถ้าจะใช้เป็นคำกริยา ต้องใช้เป็นคำซ้อน เช่น ซ่องสุม (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 40)

1.6.3.2 การเปลี่ยนระเบียบของถ้อยคำ บางภาษามีระเบียบในการบ่งบอกเพศ พจน์ บุรุษ ฯลฯ เช่น ภาษาอังกฤษสมัยเก่า การบ่งบอกเพศจะปรากฏในคำนามและคำสรรพนาม แต่ในปัจจุบันจะปรากฏเฉพาะคำสรรพนามบุรุษที่ 3 he, she เท่านั้น ภาษาไทยสมัยก่อนเคยมีคำสรรพนามบอกพจน์ต่างกันคือ ทวิพจน์ ใช้ "ขา" พหูพจน์ใช้ว่า "เขา" แต่ปัจจุบันไม่มีระเบียบดังกล่าว (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 41)

1.6.3.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง หมายถึงการเปลี่ยนแปลงลำดับของคำ การเปลี่ยนวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์และการเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษา

1.6.3.3.1 การเปลี่ยนลำดับของคำ ได้แก่การเปลี่ยนการเรียงลำดับของคำ ในคำ (คำซ้อน คำประสม) วลีหรือประโยคก็ได้ เช่น

ถ้อยท้อ	เปลี่ยนเป็น	ท้อถอย
ขู่ข่ม	เปลี่ยนเป็น	ข่มขู่
ร้ายชั่ว	เปลี่ยนเป็น	ชั่วร้าย
ค่าคุณ	เปลี่ยนเป็น	คุณค่า
ใจกลับ	เปลี่ยนเป็น	กลับใจ
สูงกำแพง 6 ศอก	เปลี่ยนเป็น	กำแพงสูง 6 ศอก

(กริยาที่เคยอยู่หน้าคำนามเปลี่ยนไปอยู่หลังคำนาม)

เอาคนร้าย**เวน**ให้แก่เจ้าข้าเจ้าไพร่**คืน** คำว่า **เวน** และ **คืน** ซึ่งเคยอยู่แยกกันจะมาปรากฏร่วมกันเป็น **เวนคืน**

1.6.3.3.2 **การเปลี่ยนวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์** วิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์อาจพูดได้ว่ามี 2 แบบใหญ่ๆ คือ การเรียงลำดับคำ และการเปลี่ยนแปลงรูปคำ ตัวอย่างเช่น ภาษาไทยแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ด้วยการเรียงลำดับคำ คนกินปลา จึงมีความหมายตรงข้ามกับ ปลากินคน ส่วนภาษาบาลีสันสกฤต แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปคำ ประโยคว่า คนกินปลา คือ มนุสฺโส (ผู้กระทำ) มจฺฉํ (ผู้ถูกกระทำ) ขาทติ (กริยา) ซึ่งเราสามารถสลับตำแหน่งของคำได้เป็น มจฺฉํ มนุสฺโส ขาทติ มจฺฉํ ขาทติ มนุสฺโส แต่เมื่อต้องการพูดว่าปลากินคน รูปคำจะเปลี่ยนเป็น

มจุโฉ (ผู้กระทำ) มนุสฺสํ (ผู้ถูกกระทำ) **ขาทติ** (กริยา) และไม่ว่าจะเรียงลำดับอย่างไร ประโยคก็จะมีความหมายเหมือนเดิมเนื่องจากการแสดงการกผู้กระทำ หรือผู้ถูกกระทำนั้นแสดงอยู่ในรูปคำที่มีรูปร่างแตกต่างกันอยู่แล้ว และในภาษาไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์เช่นที่ยกตัวอย่างนี้ คือ ไม่มีการเปลี่ยนจากการเรียงลำดับคำเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปคำ

1.6.3.3.3 **การเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษา** การเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษาเป็นประเภทหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เมื่อกฎเกณฑ์ในภาษาเปลี่ยนไป โครงสร้างของวลีหรือประโยคก็จะเปลี่ยนไปด้วย (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 44)

ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทยสมัยเก่ามีวิธีบอกลักษณะของคำนามโดยใช้คำว่า **เป็น** นำหน้าคำบอกลักษณะ เช่น เท้าเปนทู่ บาทไหนเปนปลอม แต่ในปัจจุบันนี้ คำบอกลักษณะจะปรากฏหลังคำนามได้ทันที ไม่ต้องมีเป็นอยู่ด้วย ปัจจุบันจะใช้ว่าน่องทู่ อันไหนปลอม อันไหนไม่ปลอม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษาจาก

กฎเดิม : นาม + เป็น + คำบอกลักษณะ เป็นกฎใหม่คือ

กฎใหม่ : นาม + คำบอกลักษณะ

และการเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษาจะทำให้โครงสร้างของประโยคเปลี่ยนไปด้วย

1.6.4 การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความหมายแคบเข้า
2. ความหมายกว้างออก
3. ความหมายย้ายที่

1.6.4.1 ความหมายแคบเข้า ได้แก่คำซึ่งสมัยหนึ่งเคยมีความหมายกว้าง ต่อมาเปลี่ยนไปมีความหมายเฉพาะเจาะจงขึ้น เช่น ในภาษาอังกฤษ "hund" เดิมมีความหมายว่า "สุนัข" ปัจจุบันมีความหมายเฉพาะคือ "สุนัขพันธุ์ล่าสัตว์"

ภาษาไทย ขี่ เคยใช้ในบริบทกว้าง คือใช้กับสัตว์ เช่น ช้าง ม้า ใช้กับพาหนะอื่น เช่น เรือ กำปั่น แคร่ ยั่วยาน คานหาม รถ เกวียน คำว่า ขี่ มีความหมายกว้างๆว่า "นั่งไปบนพาหนะ" ปัจจุบัน ขี่ จะปรากฏในบริบทที่แคบกว่าเดิม คือจะปรากฏกับพาหนะประเภทนั่งเอาขาคร่อมได้ เช่น ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถจักรยาน แต่จะไม่ปรากฏกับพาหนะประเภทนั่งเอาขาคร่อมไม่ได้ เช่น เรือ แคร่ คานหาม (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ 2526 : 46)

คำว่า ส้ม เดิมใช้เป็นทั้งคำนามและคำคุณศัพท์ ปัจจุบันภาษาไทยกลาง ใช้เป็นคำนามเท่านั้น เช่น ซื้อส้ม 2 กิโล (ยังเห็นเค้าคำว่า ส้มที่เป็นคำคุณศัพท์ในคำว่า ปลาส้ม ซึ่งเป็นชื่ออาหารชนิดหนึ่ง) แต่ในภาษาถิ่นอีสาน เหนือ และใต้ คำว่า ส้มยังใช้เป็นทั้งคำนามและคำคุณศัพท์ เช่น เฮ็ดลาบให้ส้มๆเด้อ หมายถึง ปรุงลาบให้รสเปรี้ยวๆนะ

1.6.4.2 ความหมายกว้างออก ได้แก่คำซึ่งสมัยหนึ่งเคยมีความหมายเฉพาะเจาะจง ต่อมาเปลี่ยนไปมีความหมายกว้างกว่าเดิม หรือคำที่เคยมีความหมายเดียวเปลี่ยนไปมีหลายความหมาย

ตัวอย่างเช่น ในภาษาอังกฤษสมัยเก่า "briddle" มีความหมายเฉพาะว่า ลูกนก ปัจจุบันคำว่า bird แปลว่า นกโดยทั่วไป "dogge" เดิมมีความหมายว่าสุนัขพันธ์หนึ่ง ปัจจุบัน dog หมายถึง สุนัข

อา เดิมมีความหมายว่า "น้องชายของพ่อ" และ อาว คือ "น้องสาวของพ่อ" ปัจจุบันคำว่า อา แปลว่า "น้องของพ่อ" จะเป็นน้องชายหรือน้องสาวก็ได้ (คำว่า อาว เลิกใช้ไปในภาษากลาง แต่ยังมีใช้ในภาษาถิ่นอีสาน)

1.6.4.3 ความหมายย้ายที่ ได้แก่คำที่สมัยหนึ่งเคยมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาเปลี่ยนไปมีความหมายเป็นอย่างอื่น ไม่เกี่ยวเนื่องกับความหมายเดิม เช่น

ในภาษาอังกฤษ silly มีความหมายว่า "มีความสุขบริสุทธ์ ไร้เดียงสา" ปัจจุบันมีความหมายว่า "โง่ เขลา"

ในภาษาไทย แต่งตั้ง มีความหมายว่า "ประดับ,ตกแต่ง" เช่น ...แต่งตั้งให้ตระการตา ปัจจุบันแต่งตั้งมีความหมายย้ายที่เป็น "ให้ยศ, ให้ตำแหน่ง"

แพ้ เดิมมีความหมายว่า "ชนะ" ปัจจุบันใช้ในความหมายตรงข้าม (คำที่แปลว่าแพ้ เดิมคือคำว่า พ่าย เมื่อแพ้ ย้ายความหมายและมีการซ้อนกับคำว่า พ่าย เป็นคำว่าพ่ายแพ้ และมีการยืมคำว่า ชนะเข้ามา จึงเกิดความหมายย้ายที่ขึ้น) การเปลี่ยนความหมายของคำว่าแพ้ จากชนะเป็นตรงกันข้ามเป็นการเปลี่ยนความหมายในทางต่ำลงด้วย

จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงและประเภทของการเปลี่ยนแปลงมีได้หลายวิธีดังกล่าวแล้ว และการเปลี่ยนแปลงของภาษาก็ต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย

1.7 ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นไทย

ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่น 4 ถิ่นของไทยจะเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ระบบเสียงต่างกัน
2. ระบบคำต่างกัน
3. ระบบการเรียงคำต่างกัน
4. ระบบความหมายต่างกัน

1.7.1 ระบบเสียงต่างกัน

ระบบเสียงภาษาไทยประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ระบบเสียงนี้ภาษาแต่ละถิ่นจะมีจำนวนหน่วยเสียงไม่เท่ากัน เช่น ภาษาไทยถิ่นกลาง มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 21 หน่วยเสียง มีเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ 11 หน่วยเสียง มีหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระประสม 3 หน่วยเสียง และมีเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ส่วนภาษาไทยถิ่นอีสานมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียง แต่ไม่มีเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ มีเสียงหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระประสม 2 หน่วยเสียงและหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง เสียงวรรณยุกต์จะเป็นหน่วยเสียงที่แสดงความแตกต่างชัดเจนในภาษาถิ่น

1.7.2 ระบบคำต่างกัน

ในภาษาตระกูลไท จะมีคำศัพท์ร่วมเชื้อสายที่ใช้ร่วมกันอยู่ในภาษาถิ่นไททุกถิ่น แม้ว่าอาจจะมีเสียงแปรกันไปบ้าง แต่เราก็จะทราบได้ว่าคำศัพท์นั้นเป็นคำศัพท์เดียวกันและเราถือว่าเป็นคำศัพท์ร่วมเชื้อสายเดียวกัน เช่น คำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง แขน ขา ไก่ ไข่ ฯลฯ นอกจากคำศัพท์ร่วมเชื้อสายแล้ว ในภาษาถิ่นแต่ละถิ่นนั้นมีการใช้คำศัพท์แตกต่างกันไปด้วย คำศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันไปนี้ถือว่าเป็นคำศัพท์เฉพาะถิ่น ซึ่งจะทำให้เราแยกถิ่นหนึ่งออกจากอีกถิ่นหนึ่งได้ คำศัพท์เหล่านี้อาจเป็นคำเรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของ คำกริยาบางคำ เช่น

คำศัพท์	ไทยกลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
มะละกอ	มะละกอ	มะก้วยเต้ด	บักหุ่ง	ลอก๋อ
จิ้งจก	จิ้งจก	ขี้เกี้ยม	จักกิ้ม	จิ้งจก
ดู	ดู	ผ่อ	เบิ่ง	แล
ทำ	ทำ	เยียะ	เฮ็ด	ทำ
ผ้าถุง	ผ้าถุง	ซิ่น	ซิ่น	ผ้าถุง

ภาษาถิ่นที่มีคำเรียกชื่อสิ่งของ พืช สัตว์ต่างๆ แตกต่างไปคนละคำศัพท์เช่นนี้ ถ้ามีจำนวนน้อยก็จะสามารถพูดกันรู้เรื่องและใช้เวลาเรียนรู้ภาษาของกันและกันในเวลาสั้นๆได้ แต่ถ้ามีคำศัพท์แตกต่างกันมากก็จะทำให้คนไทถิ่นหนึ่งพูดจากันคนอีกถิ่นหนึ่งเข้าใจกันยากขึ้น คำที่พบว่ามักใช้แตกต่างกันในภาษาถิ่นต่างๆ คือ คำลงท้ายและคำสรรพนาม (เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ 2531 : 106)

1.7.3 ระบบการเรียงคำแตกต่างกัน

ภาษาถิ่นตระกูลไทไม่ว่าภาษาไทยถิ่นใดจะมีโครงสร้างประโยคคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ จะมีแตกต่างกันบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อย การเรียงคำปกติในภาษาไทยจะเรียงแบบ ประธาน + กริยา + กรรม และถ้ามีคำขยาย คำนาม หรือคำกริยา คำขยายจะอยู่ข้างหลังคำที่ถูกขยายเช่น สีแดง วิ่งเร็ว อย่างไรก็ตามอาจมีการเรียงลำดับคำแตกต่างไปจากนี้บ้าง ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าอาจได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่น เช่น ภาษาไทยอาหม ใช้คำว่า เผือกม้า = ม้าขาว เนื่องจากได้อิทธิพลจากภาษาอัสสัม ซึ่งเป็นภาษาอินโดอารยัน ทำให้การเรียงคำเปลี่ยนไป ในภาษาถิ่นเหนือมีการเอาคำวิเศษณ์วางไว้หน้าคำที่ถูกขยาย เช่น คำว่า "จ้าด" แปลว่ามาก วางไว้หน้าคำที่ถูกขยายเสมอ เช่น ดีมาก – จ้าดดี, เยอะมาก – จ้าดหลาย , เขาอยากได้เหลือเกิน – เปิ้นจ้าดใคร่ได้ นอกจากนี้คำประสมในภาษาถิ่นบางคำอาจมีการเรียงที่สลับกับคำไทยกลางบ้าง เช่น บ่อน้ำ – น้ำบ่อ, ส้มตำ – ตำส้ม , หลวงพี่ – พี่หลวง, แม่น้ำ – น้ำแม่, ไก่ปิ้ง – ปิ้งไก่, ฟังไม่รู้(เรื่อง) – ไม่รู้ฟัง, พูดมากเรื่อง – หลายควมเว้า

อย่างไรก็ตามการเรียงคำที่แตกต่างไปนี้มีอยู่เพียงส่วนน้อยไม่ได้แตกต่างกันจนเป็นระบบเช่นระบบเสียงหรือระบบคำที่กล่าวมาแล้ว

1.7.4 ระบบความหมายต่างกัน

เมื่อเรานำคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นหนึ่งไปเปรียบเทียบกับภาษาไทยอีกถิ่นหนึ่ง เราอาจพบว่าคำนั้นมีบริบทการใช้กว้างกว่าอีกถิ่นหนึ่ง แสดงว่าคำมีความหมายกว้างขึ้น ถ้ามีบริบทการใช้แคบลงกว่าอีกถิ่นหนึ่ง แสดงว่ามีความหมายแคบลง หรืออาจพบว่ามีความหมายแตกต่างไปเป็นตรงกันข้าม แสดงว่าความหมายของคำได้ย้ายที่ไป ตัวอย่างเช่น คำว่า "ปี้นาง" (พี่นาง) ในภาษาไทยลื้อ ไทยขืน เป็นคำใช้เรียกผู้หญิงทั่วๆไปที่มีอายุมากกว่า ส่วนในภาษาถิ่นเหนือหมายถึงพี่สะใภ้ แสดงว่าคำในภาษาถิ่นเหนือมีความหมายแคบกว่าในไทลื้อ ไทขืน คำว่า "หมาก" ในภาษาไทใหญ่หมายถึง "ผลไม้" รวมทั้งสิ่งของที่มีลักษณะกลมๆ ได้ เช่น หมากลาง (ขนุน) หมากแกง (มะขาม) หมากล้อ (วงล้อ) หมากรถ (ล้อรถ ยางรถ) หมากโห (หมวก) ฯลฯ ส่วนภาษาไทยกลางหมายถึงหมากที่กินกับพลูได้อย่างเดียว แสดงว่าคำไทยกลางมีความหมายแคบกว่าคำไทใหญ่ คำว่า "นำ" ในภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง "ตาม" หรือ

"ตามหลัง" ส่วนในภาษาไทยกลางหมายถึง "นำ" หรือ "นำหน้า" แสดงว่าความหมายได้ย้ายที่ไป (เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ 2531 : 107-8)

ความแตกต่างระหว่างภาษาไทยถิ่นต่างๆ ทั้ง 4 ประการนี้เป็นความแตกต่างที่พบเห็นเสมอเมื่อนำภาษาถิ่นมาเปรียบเทียบกัน แต่ความแตกต่างที่นักภาษาถือว่าเป็นความแตกต่างสำคัญสมควรแยกเป็นภาษาถิ่นได้นั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่าง 2 ประการ คือ

1. **ความแตกต่างด้านระบบเสียง** ถ้าถิ่นหนึ่งมีระบบเสียงแตกต่างจากอีกถิ่นหนึ่งอย่างเห็นได้ชัดเจนก็จัดเป็นคนละถิ่น เช่น ภาษาไทยถิ่นสุพรรณบุรีมีเสียงวรรณยุกต์แตกต่างจากภาษากรุงเทพ ก็จัดภาษาจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นภาษาถิ่นหนึ่งได้ ภาษาถิ่นอาจแบ่งย่อยออกเป็นภาษาถิ่นย่อยได้อีก เพราะในภาษาถิ่นเดียวกันยังอาจมีการแบ่งอีก เช่น ภาษาถิ่นสุพรรณบุรี ยังอาจแบ่งเป็นภาษาสุพรรณบุรีของคนอายุมาก ภาษาสุพรรณบุรีของคนอายุน้อยเป็นต้น

2. **ความแตกต่างด้านระบบคำหรือด้านคำศัพท์** ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นจะมีคำศัพท์เฉพาะถิ่นใช้ในภาษาถิ่นของตน เช่น คำเรียกชื่อสิ่งของ พืช สัตว์ คำลักษณนาม คำลงท้าย คำศัพท์เหล่านี้จะแตกต่างกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดกันของภาษาถิ่นนั้นและความใกล้ไกลทางภูมิศาสตร์ที่ภาษาถิ่นนั้นพูดอยู่

ในตำราภาษาถิ่นนี้จึงจะกล่าวถึงเรื่องระบบเสียงและระบบคำรวมทั้งคำศัพท์ของทั้ง 4 ถิ่นเพื่อให้นักศึกษาได้เห็นระบบของภาษาถิ่นแต่ละถิ่น รวมทั้งเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละถิ่นด้วย

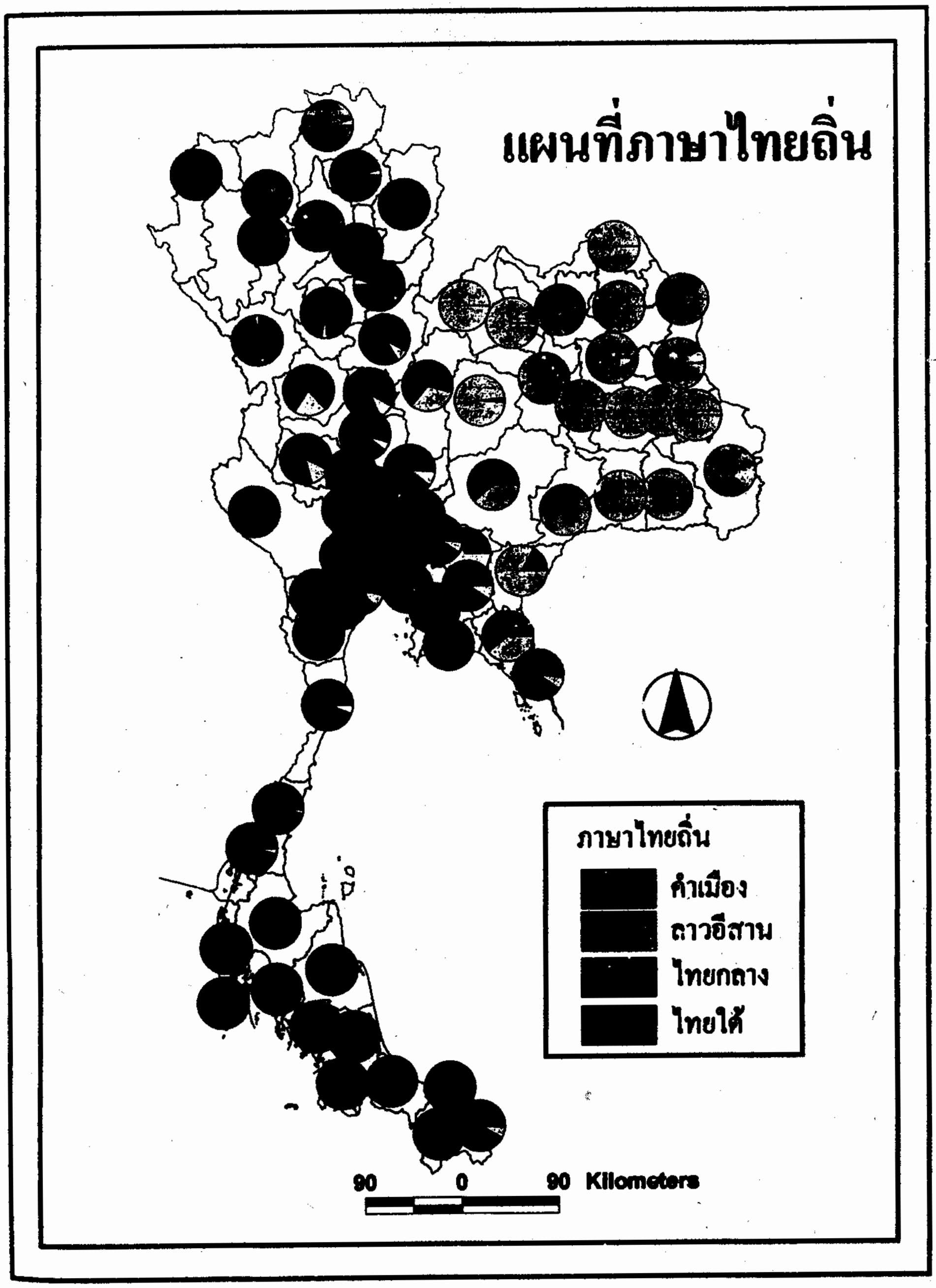
เชิงอรรถบทที่ 1

1. คำว่าไทกับไทยนั้นใช้แตกต่างกัน โดยทั่วไป ไท หรือ ไต (Tai) ใช้หมายถึง ตระกูลภาษาที่ใช้พูดเป็นบริเวณกว้างตั้งแต่ประเทศจีนตอนใต้จนถึงแหลมมลายู และตั้งแต่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียจนถึงเกาะไหหลำ ส่วนคำว่า ไทย (Thai หรือ Siamese) ใช้หมายถึง ภาษาไทที่ใช้พูดอยู่ในประเทศไทย ซึ่งภาษาไทยนั้นก็เป็นภาษาหนึ่งอยู่ในภาษาตระกูลไท และภาษาไทยนี้ยังแบ่งย่อยเป็นภาษาถิ่น 4 ถิ่น คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ ถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) และถิ่นใต้

2. ตระกูลภาษา (Language family) หมายถึงภาษาต่าง ๆที่เชื่อกันว่าครั้งหนึ่งเคยมีภาษาต้นกำเนิด (proto language) หรือ แม่ภาษา (mother language) เป็นภาษาเดียวกัน ต่อมาภาษาต่าง ๆเหล่านั้นแตกย่อยกันออกมาจากภาษาต้นกำเนิด และแยกย้ายไปอยู่ห่างกัน แต่ถึงจะแยกย้ายกันไปอยู่ที่ต่าง ๆ ก็ยังมีความสัมพันธ์กันเป็นภาษาพี่น้องกันเพราะภาษาเหล่านั้นจะยังคงความคล้ายคลึงกันทางด้านเสียง คำศัพท์และระบบไวยากรณ์ให้เห็นได้ หรือถ้าจะแตกต่างกันก็จะแตกต่างกันอย่างเป็นระบบหากฎเกณฑ์ได้ ภาษาต่าง ๆที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาใดก็จัดว่าเป็นภาษาพี่ภาษาน้องที่แตกออกมาจากภาษาแม่ภาษาเดียวกัน และเราสามารถเขียนแผนผังตระกูลภาษาได้เหมือนกับที่เราสามารถเขียนแผนผังสายตระกูลของคน

3. เครื่องหมาย Ø (Zero) หมายถึง ไม่มีอะไร ในที่นี้คือไม่มีหน่วยเสียงปรากฏ เครื่องหมาย ⟶ หมายถึง เปลี่ยนเป็น, กลายเป็น

4. * เครื่องหมายแสดงว่า คำนั้นเป็นคำในภาษาดั้งเดิมที่เกิดจากการสืบสร้างขึ้น

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 29)

บทที่ 2

ภาษาไทยกลาง

2.1 บทนำ

ภาคกลางเป็นดินแดนที่ตั้งของเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางของการปกครอง การศึกษาและเศรษฐกิจของประเทศ ภาคกลางประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ 26 จังหวัด คือ กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี นครนวยก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ปัจจุบันประชากรที่อาศัยอยู่ในดินแดนภาคกลางจะมีลักษณะหลากหลาย ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ บางพวกก็เป็นผู้ที่อยู่มาแต่เดิม เช่น ชาวมอญที่มีประวัติการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ที่อยู่แถบจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี หรือเป็นกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น พวกลาวกลุ่มต่างๆ ที่อยู่แถบจังหวัดลพบุรี สระบุรี นครปฐม ฯลฯ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครจะเป็นศูนย์รวมของทุกภาษาเนื่องจากประชากรอพยพเข้ามาอยู่ภาคกลางเพื่อทำมาหากิน

สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ (2544 : 43-47) พบว่าในเขตภาคกลางมีตระกูลภาษาที่พบอยู่ 4 กลุ่ม คือ 1. ภาษาตระกูลไท 2. ภาษาตระกูลมอญ-เขมร 3. ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต 4. ภาษาตระกูลออสโตรเนเชียน กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทจะพบมากที่สุดโดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่พูดภาษาไทยกลางและพูดภาษาลาว ภาษาลาวยังแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ลาวภาคกลางและลาวอีสาน ลาวภาคกลางเป็นผู้ที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในขณะที่พวกลาวอีสานเป็นพวกที่เพิ่งอพยพเข้ามาเพื่อทำมาหากินในเขตจังหวัดบริเวณภาคกลาง พวกที่พูดภาษามอญ-เขมร แยกเป็นกลุ่มที่พูดภาษามอญมีประวัติการอพยพเข้าอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาและต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ชาวมอญจะอยู่ในกรุงเทพฯ นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ราชบุรี ลพบุรี สมุทรสาคร สมุทรปราการ กาญจนบุรี ฯลฯ กลุ่มที่พูดภาษาเขมรที่อยู่ในภาคกลางมาแต่เดิมอยู่จังหวัดจันทบุรีและสระแก้ว ส่วนพวกที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่สมัยรัตนโกสินทร์จะอยู่ในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ภาษาตระกูลจีน-ทิเบตที่พบคือ ภาษาจีนและภาษากะเหรี่ยง ภาษาจีนส่วนใหญ่เป็นจีนแต้จิ๋ว พบอยู่ในเขตเมืองหรือเขตการค้าเนื่องจากคนจีนที่เข้ามาเมืองไทยได้เข้ามาทำมาหากินและแต่งงานกับคนไทย คนไทยภาคกลางจำนวนมากจึงมีเชื้อสายจีน โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ภาษากะเหรี่ยงที่พบในภาคกลางเป็นกะเหรี่ยงโปวเป็นส่วนมาก อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และ

ประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มสุดท้ายคือพวกที่พูดภาษาออสโตรเนเชียน ซึ่งเป็นพวกที่ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยมาจากภาคใต้ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันพบในเขตจังหวัดปทุมธานีและนนทบุรี

ถึงแม้จะมีภาษาต่างๆ พูดอยู่ในภาคกลางหลายภาษา แต่เมื่อพูดถึงภาษาไทยถิ่นกลางเราจะหมายถึงภาษาที่พูดโดยกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่อยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยโดยเฉพาะภาษาที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวง ภาษานี้ใช้เป็นภาษาราชการ ใช้ในการศึกษา ในวงการสื่อสารมวลชน และเป็นภาษาที่ใช้พูดอยู่ทั่วประเทศด้วย

2.2 ภาษาไทยกลางและภาษามาตรฐาน

ภาษาไทยถิ่นกลางเป็นภาษาที่ใช้ทั่วไปในภาคกลางและใช้เป็นภาษากลาง[1] ในทุกภูมิภาคด้วย เนื่องจากภาษาไทยกลางที่พูดที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงได้รับการยอมรับให้ใช้เป็นภาษามาตรฐาน ภาษามาตรฐานคือภาษาถิ่นภาษาหนึ่งซึ่งเปลี่ยนฐานะเป็นภาษามาตรฐานเพราะคนที่พูดภาษานั้นเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองการปกครองหรือทางสังคม ภาษากรุงเทพเป็นภาษาที่พูดในเมืองหลวง พูดโดยคนส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่ดี จึงได้รับเลือกให้เป็นภาษามาตรฐาน เมื่อเป็นภาษามาตรฐานแล้วผู้คนในทุกภูมิภาคก็จะเข้าใจและใช้ภาษามาตรฐานด้วย

การเกิดภาษามาตรฐานนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากภาษาถิ่นภาษาหนึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นภาษาที่มีค่านิยม (prestige) และคนที่พูดภาษาถิ่นอื่นๆ จะพูดตามทำให้เกิดภาษามาตรฐาน (standard dialect) ซึ่งต่างจากภาษาไม่มาตรฐาน (nonstandard dialect) ทั้งที่ความจริงแล้ว การกำหนดว่าเป็นมาตรฐานหรือไม่มาตรฐานไม่ได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของภาษาแต่อย่างใด แต่ขึ้นอยู่กับเหตุผลทางการเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ค่านิยมของสังคมซึ่งทำให้ภาษาถิ่นภาษาหนึ่งได้รับการยกให้เหนือภาษาถิ่นอื่น ดังนั้นภาษามาตรฐานคือภาษาของคนกลุ่มที่มีค่านิยมในสังคม และภาษาที่ไม่มาตรฐานก็คือภาษาของคนกลุ่มที่ไม่มีค่านิยมของสังคมนั่นเอง (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543 : 8) ภาษามาตรฐานจะได้รับการสนับสนุนจากภาคการปกครองของรัฐ จากการค้าและจากการสื่อสารมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และมักจะได้รับการยกย่องให้เป็นภาษาประจำชาติ และกลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสามัคคีของคนในชาติด้วย

ภาษามาตรฐานอาจแบ่งย่อยออกได้เป็น ภาษาวรรณคดี (literacy language) ภาษาพูดที่เป็นทางการ (cultivated spoken language) และภาษาชาวบ้าน (folk speech) ภาษาวรรณคดีเป็นภาษาที่พูดและเขียนอย่างเป็นทางการ ภาษาพูดที่เป็นทางการเป็นภาษาที่

ใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทางการ เช่น การพูดในที่สาธารณะหรือในการศึกษา ภาษาแบบกันเอง หรือภาษาปากเป็นภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ ใช้พูดกับคนในครอบครัว เพื่อนสนิท และภาษาชาวบ้านเป็นภาษาที่พูด โดยคนส่วนน้อยหรือกลุ่มคนที่มีการศึกษาน้อย (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543 : 9)

ในการศึกษาภาษาถิ่นนี้จะใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นตัวแทนของภาษาไทยถิ่นกลาง ก่อนที่จะศึกษาถึงเรื่องระบบเสียงของภาษาไทยจะกล่าวถึงการศึกษาเรื่องเสียงและระบบเสียงโดยทั่วไปก่อน

2.3 เสียงและระบบเสียง

การพูดเป็นอาการธรรมชาติของมนุษย์ที่ใช้อวัยวะต่างๆ อาทิเช่น ริมฝีปาก ลิ้น ฟัน เพื่อช่วยในการออกเสียง มนุษย์ทุกชาติสามารถเปล่งเสียงต่างๆ ได้มากมายเหมือนกัน เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเรื่องเสียงพูดต่างๆ ทุกเสียงที่มนุษย์สามารถจะเปล่งออกมาได้โดยไม่ระบุว่าเป็นภาษาใด เรียกว่าวิชาสัทศาสตร์ (Phonetics) วิชาสัทศาสตร์เป็นการศึกษาวิเคราะห์เสียงในภาษาขั้นต้น คือศึกษาในด้านลักษณะการเปล่งเสียง ลักษณะทางกายภาพของเสียงและลักษณะการได้ยินและการรับรู้ โดยไม่ได้เจาะจงว่าเป็นภาษาใดภาษาหนึ่ง เพียงแต่จะบรรยายลักษณะของเสียงและจำแนกเสียงออกเป็นประเภทต่างๆ และยังไม่ศึกษาหน้าที่ของเสียงในภาษา เช่น เสียง [m] (เทียบกับ ม ในภาษาไทย m ในภาษาอังกฤษ) เป็นเสียงพยัญชนะนาสิก ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก เสียง [ŋ] (เทียบกับ ง ในภาษาไทย ng ในภาษาอังกฤษ) เป็นเสียงพยัญชนะนาสิก ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน เสียง 2 เสียงนี้ไม่ว่าจะมีอยู่ในภาษาใดก็จะมีคำอธิบายทางสัทศาสตร์เหมือนกัน

แต่เสียง 2 เสียงนี้เมื่อนำมาศึกษาในระบบเสียงของภาษาต่างกัน อาจจะมีการทำงานหรือหน้าที่ของเสียงที่ต่างกัน เช่น เสียง [m],[ŋ] 2 เสียงนี้เป็นได้ทั้งพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้าย ในภาษาไทย เช่นในคำ <u>ม</u>า, นา<u>ม</u>, <u>ง</u>า, กา<u>ง</u> ส่วนในภาษาอังกฤษเสียง [m] เป็นได้ทั้งพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายเช่นในคำ <u>m</u>an, na<u>m</u>e แต่เสียง [ŋ] เป็นได้แต่พยัญชนะท้าย ไม่เกิดเป็นพยัญชนะต้น ในภาษาอังกฤษจึงมีคำว่า young แต่ไม่มีคำว่า *ngat[2] เป็นต้น การศึกษาวิเคราะห์การทำงานหรือหน้าที่ของเสียงในแต่ละภาษาเรียกว่าวิชาสัทวิทยา (Phonology) วิชาสัทวิทยาจึงเป็นการศึกษาว่าในแต่ละภาษามีกฎเกณฑ์การจัดเสียงต่างๆในภาษาอย่างไรบ้าง

เนื่องจากการพูดของมนุษย์เป็นอาการธรรมชาติที่เหมือนกันไม่ว่าผู้พูดจะพูดภาษาอะไร อวัยวะที่มนุษย์ใช้ในการเปล่งเสียงพูดย่อมทำหน้าที่เหมือนกัน ดังนั้นหลักเกณฑ์

หรือคำอธิบายทางสัทศาสตร์จึงเป็นหลักสากล ที่จะสามารถใช้อธิบายเสียงของภาษาได้ทุกภาษาและด้วยเหตุที่ว่าวิชาสัทศาสตร์เป็นวิชาสากล สมาคมสัทศาสตร์ระหว่างชาติ (The International Phonetic Association) จึงได้กำหนดตัวอักษรแทนเสียงซึ่งเป็นลักษณะสากลที่จะใช้อธิบายลักษณะของเสียงได้ เรียกว่า สัทอักษรสากล (The International Phonetic Alphabet) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า IPA และเนื่องจากผู้คิดสัทอักษรเป็นชาวยุโรป สัทอักษรสากลจึงใช้ตัวอักษรโรมันเป็นหลัก มีอักษรกรีกบ้าง ทั้งมีการดัดแปลงรูปร่างของอักษรโรมันบางตัวเพื่อให้มีสัญลักษณ์มากพอที่จะแทนเสียงพูดของมนุษย์ได้เกือบทุกเสียงในโลก IPA เป็นตัวอักษรที่แทนเสียงพูดของมนุษย์ตามลักษณะวิธีการออกเสียง ไม่ใช่ตัวอักษรที่แทนเสียงพูดของคนชาติใดภาษาใดโดยเฉพาะ (กาญจนา นาคสกุล 2541 : 13)

ในการศึกษาวิชาภาษาถิ่นนี้ในส่วนของการวิเคราะห์ระบบเสียงจึงใช้ตัวอักษร IPA เพื่อถ่ายทอดเสียงในภาษาถิ่นต่าง ๆ ให้ได้เข้าใจตรงกัน ตัวอักษร IPA จะมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ ตัวอักษรหนึ่งตัว ใช้บันทึกเสียงเพียงเสียงเดียว หรือในทางกลับกันเสียงหนึ่งเสียงมีตัวอักษรที่ใช้บันทึกได้เพียงตัวเดียว ทำให้เกิดความแม่นยำ ชัดเจน ถ้าจะใช้อักษรไทยบันทึกอาจทำให้เกิดความสับสน หรือไม่ชัดเจนขึ้นได้ เนื่องจากตัวพยัญชนะของไทยมีเสียงวรรณยุกต์ติดอยู่ด้วย เช่น ข ค ถึงแม้จะออกเสียงพยัญชนะเหมือนกันแต่เมื่อออกจริงจะมีเสียงสูงต่ำต่างกัน เพราะเสียงพยัญชนะในภาษาไทยจะมีเสียงวรรณยุกต์อยู่ด้วย กล่าวคือ ข เป็นอักษรสูงเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียง ต่ำ-ขึ้น (เสียงจัตวา) ค เป็นอักษรต่ำเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงกลาง (เสียงสามัญ) เมื่อมาผสมเข้าเป็นคำยิ่งสับสนยิ่งขึ้นเนื่องจากสามารถใช้รูปอักษรต่างกันแทนเสียงเดียวกันได้ เช่น [khâ:] เขียนด้วยอักษรไทยเป็น ข้า ค่า ก็ได้ เมื่อใช้ตัวอักษร IPA เสียง [kh] จะแทนเสียงระเบิด ไม่ก้องมีลม และเกิดที่เพดานอ่อนเสมอ ไม่ว่าเสียงนี้ในภาษาไทยจะแทนด้วยอักษร ข ค ฆ ก็ตาม นอกจากนั้นในคำบางคำที่เป็นคำยืม รูปตัวอักษรกับเสียงที่อ่านไม่ตรงกัน การเขียนคำต้องเขียนไว้เพื่อแสดงรากศัพท์ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ออกเสียง เช่น จริง ศรี จิตร ตัว ร ไม่ต้องออกเสียง การใช้ตัวอักษร IPA ทำให้เราบรรยายเสียงได้อย่างถูกต้อง และนักสัทศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่า สัทอักษรต้องใส่ไว้ในวงเล็บ [ ] เสมอ เพื่อแสดงว่าเป็นเสียง

ตัวอย่างสัญลักษณ์ของ IPA

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET

(revised to 1993, corrected 1996)

CONSONANTS (PULMONIC)

	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k g	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	θɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			r					ʀ		
Tap or Flap				ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant	ʋ	ɹ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant. Shaded areas denote articulations judged impossible.

VOWELS

Close i y ɨ ʉ ɯ u

ɪ ʏ ʊ

Close-mid e ø ɵ ɤ o

ə

Open-mid ɛ œ ɜ ɞ ʌ ɔ

æ ɐ

Open a ɶ ɑ ɒ

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a rounded vowel.

ในการถอดคำเป็นสัทอักษรเราจะถอดตามเสียงไม่ใช่ตามตัวเขียน ดังนั้นคำว่า ราม จะเขียนได้เป็น [ra:m] เรียน จะเขียนเป็น[rian] โดยมีลำดับการเขียนเรียงจาก พยัญชนะต้น + สระ + พยัญชนะท้าย โดยแสดงวรรณยุกต์ไว้บนเสียงสระ ตัวอย่างคำภาษาไทยกลางที่ถอดเป็นสัทอักษร

1. กา	[ka:]
2. การ	[ka:n]
3. ครู	[khru:]
4. อาจารย์	[ʔa:ca:n]
5. นักศึกษา	[náksɯ̀ksǎ:]
6. รามคำแหง	[ra:mkhamhɛ̌:ŋ]
7. หัวหมาก	[hǔamà:k]
8. จริง	[ciŋ]
9. ศีรษะ	[sǐ:sàʔ]
10.เหตุการณ์	[hè:tka:n]

อย่างไรก็ตามในส่วนที่เป็นคำศัพท์ภาษาถิ่นต่างๆ จะใช้เป็นตัวสะกดภาษาไทยกลาง เพื่อให้ผู้อ่านที่ไม่ทราบสัทอักษรใช้ศึกษาได้ง่ายขึ้น แม้ไม่รู้จักสัทอักษรก็สามารถเข้าใจและอ่านออกเสียงได้คล้ายกับอักษรถิ่นนั้นๆ เช่น

สัทอักษร	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/mat1/	มั๋ด	หมัด
/cap1/	จั๋บ	จับ
/kop1/	ก๋บ	กบ

ในการพูดภาษาหนึ่งๆ ผู้พูดจะเปล่งเสียงของภาษามากมายหลายเสียง เสียงเหล่านั้นจะมีหน้าที่หรือการปรากฏในตำแหน่งต่างๆที่แน่นอน เราจึงสามารถหาระบบของเสียงในภาษานั้น ได้ เสียงที่มีความสำคัญ มีหน้าที่ทำให้ความหมายแตกต่างกันได้ในทางภาษาศาสตร์เรียกว่า**หน่วยเสียง** (phoneme) หน่วยเสียงนับเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของภาษา หน่วยเสียงเป็นหน่วยที่มีหน้าที่และถูกกำหนดขึ้นใช้ในภาษาหนึ่งๆ เสียงพูดเสียงเดียวกันหรือมีลักษณะทางสัทศาสตร์เหมือนกันทุกอย่าง อาจเป็นหน่วยเสียงในภาษาหนึ่งแต่ไม่ใช่หน่วยเสียงในอีกภาษาหนึ่งก็ได้ (กาญจนา นาคสกุล 2543 : 36)

2.3.1 หน่วยเสียง เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาและมีหน้าที่สำคัญคือ แยกความหมาย ของคำ เราสามารถหาหน่วยเสียงได้โดยหาคู่เทียบเสียง (minimal pair) มาเปรียบเทียบกัน คู่เทียบเสียงคือ คำ 2 คำที่มีความหมายแตกต่างกัน และคำ 2 คำนั้นจะมีเสียงแตกต่างกันเพียงเสียงเดียว เช่น อาจจะแตกต่างที่เสียงพยัญชนะต้น หรือเสียงพยัญชนะท้าย หรือเสียงสระ หรือเสียงวรรณยุกต์ก็ได้ ตัวอย่างเช่น

มา	นา	[maː]	[naː]	ต่างกันที่พยัญชนะต้น	[m] [n]
นาน	นาง	[naːn]	[naːŋ]	ต่างกันที่พยัญชนะท้าย	[n] [ŋ]
มา	มี	[maː]	[miː]	ต่างกันที่เสียงสระ	[aː] [iː]
น่า	น้า	[nâː]	[náː]	ต่างกันที่เสียงวรรณยุกต์	[ˆ] [ˊ]

จะเห็นได้ว่าคำแต่ละคู่จะมีเสียงที่ต่างกันอยู่เพียง 1 เสียงเช่น มา กับ นา [m̲aː] [n̲aː] ต่างกันที่พยัญชนะต้น [m] [n] แต่มีเสียงสระ [aː] และวรรณยุกต์เสียงสามัญเหมือนกัน เรียกว่าอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน เสียง [m] และ [n] จึงเป็นเสียงสำคัญที่ทำให้คำ 2 คำนี้มีความหมายแตกต่างกันจึงจัดว่า [m] และ [n] เป็นหน่วยเสียงในภาษาไทย และหน่วยเสียงจะแสดงในวงเล็บ / / เสมอ

คู่เทียบเสียงอื่นๆก็จะวิเคราะห์ในทำนองเดียวกัน เสียงทั้ง 4 คู่ข้างต้นจึงจัดเป็นหน่วยเสียงในภาษาไทยเนื่องจากเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันแล้วสามารถแยกความหมายของคำได้

ในบางครั้งอาจไม่มีคู่เทียบเสียงเพื่อแสดงหน่วยเสียงบางหน่วย แต่ถ้าความแตกต่างของเสียง 2 เสียงที่เป็นปัญหานั้นเป็นความแตกต่างที่เด่นชัดจริงๆ ก็อาจอนุโลมให้ใช้คู่เทียบเสียงคล้าย (secondary minimal pair) แทนได้ คู่เทียบเสียงคล้ายนี้จะมีส่วนประกอบของคำแตกต่างกันมากกว่า 1 อย่าง เช่น คู่เทียบเสียงสระเสียงสั้นกับสระเสียงยาวบางหน่วยในภาษาไทย ซึ่งนอกจากจะแตกต่างกันด้วยความสั้นยาวของเสียงสระแล้วยังแตกต่างกันด้วยเสียงวรรณยุกต์อีกด้วย เช่น

น่อง น้อง [nɔ̂ŋ] [nɔ́ːŋ] เป็นคู่เทียบเสียงคล้ายที่แตกต่างกันด้วยหน่วยเสียงสระ [ɔ] กับ [ɔː] และหน่วยเสียงวรรณยุกต์โท / ˆ / กับตรี / ˊ / คำคู่นี้ใช้เทียบโดยอนุโลมได้ว่าหน่วยเสียงสระ [ɔ] กับ [ɔː] เป็นคนละหน่วยกัน ทั้งนี้เพราะหาคู่เทียบเสียง [ɔ] กับ [ɔː] จริงๆไม่ได้ แต่ความสั้นยาวเป็นลักษณะทางสัทศาสตร์ที่เด่นชัดของสระเดี่ยวอื่นๆทั้งหมดในภาษาไทย จึงอนุโลมให้ใช้คู่เทียบเสียงคล้ายได้

ในการวิเคราะห์ระบบเสียงของภาษาใดภาษาหนึ่ง ผู้วิเคราะห์จะต้องหาเสียงที่ใช้ทั้งหมดในภาษานั้น และอธิบายหน้าที่หรือการปรากฏของหน่วยเสียงแต่ละหน่วยว่าสามารถ

ปรากฏในตำแหน่งใด ปรากฏร่วมกับเสียงใดบ้าง ฯลฯ หน่วยเสียงมีหลายประเภท หน่วยเสียงที่จะพบในทุกภาษา คือหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระ ซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่เรียงลำดับกันในการพูดจึงเรียกว่า**หน่วยเสียงเรียง** (primary หรือ segmental phoneme) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ การลงเสียงหนักเบา ความสั้นยาว การหยุด จะพบในบางภาษาและเป็นหน่วยเสียงที่เกิดซ้อนกับหน่วยเสียงอื่น เรียกว่า**หน่วยเสียงซ้อน** (secondary หรือ supra-segmental phoneme) เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ภาษาอังกฤษมีหน่วยเสียงหนักเบา

2.3.2 เสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน

นอกจากการศึกษาหาหน่วยเสียง คือเสียงที่สามารถแยกความหมายของคำได้แล้ว เราจะพบว่ามีเสียงบางเสียงที่มีใช้อยู่ในภาษาแต่ไม่นับเป็นหน่วยเสียงเนื่องจากไม่สามารถแยกความหมายของคำ จึงมีฐานะเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน เสียงที่จะนับเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน คือเสียงที่ไม่มีหน้าที่แยกความหมายซึ่งกันและกัน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ (วิจินตน์ ภาณุพงศ์ 2538 : 143-144)

1. ประเภทที่มีการแจกแจงแบบสับหลีก (complementary distribution)
2. ประเภทแปรอิสระ (free variant)

2.3.3.1 เสียงย่อยประเภทที่มีการแจกแจงแบบสับหลีก

เสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกันประเภทที่มีการแจกแจงแบบสับหลีก จะมีลักษณะดังนี้

ก. มีความคล้ายคลึงกันในด้านการออกเสียงหรือลักษณะของเสียง

ข. ปรากฏไม่ซ้ำที่กัน หรือปรากฏในเสียงแวดล้อมต่างกัน

ตัวอย่างเช่น เสียง [t] กับ [th] ในคำว่า still [stil] กับ till [thil] ในภาษาอังกฤษ

2 เสียงนี้คล้ายคลึงกันในด้านการออกเสียง คือมีลักษณะเหมือนกัน 3 อย่างคือ เป็นพยัญชนะระเบิด เกิดที่ปุ่มเหงือก ไม่ก้อง และมีลักษณะที่แตกต่างกัน 1 อย่าง คือ [t] ไม่มีลมตามมา [th] มีลมตามมา และทั้ง 2 เสียงนี้เกิดไม่ซ้ำที่กัน หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าปรากฏในเสียงแวดล้อมต่างกัน คือ

[t] ปรากฏข้างหลัง s เป็นพยัญชนะผสม

[th] ปรากฏเดี่ยว ๆ เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว

สรุปได้ว่า 2 เสียงนี้เป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน คือ / t / ในภาษาอังกฤษเพราะไม่ได้เป็นเสียงที่แยกความหมายของคำซึ่งกันและกัน

เสียง [k] กับ [k˺] ในคำว่า ก̲า [ka:] กับ ปาก̲ [pà:k˺] ในภาษาไทยจะสังเกตได้ว่ามีลักษณะดังนี้

ก. 2 เสียงนี้คล้ายคลึงกันในด้านการออกเสียง คือมีลักษณะเหมือนกัน 3 อย่างคือ เป็นพยัญชนะระเบิด เกิดที่เพดานอ่อน ไม่ก้อง และมีลักษณะที่แตกต่างกัน 1 อย่างเท่านั้น คือ [k] ที่อยู่ต้นพยางค์ จะมีการกักลม ดันลมและปล่อยลมให้ระเบิดออกมา [k˺] ที่อยู่ท้ายพยางค์จะมีการกักลมแต่ไม่ปล่อยให้ระเบิด

ข. 2 เสียงนี้เกิดไม่ซ้ำที่กัน หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าปรากฏในเสียงแวดล้อมต่างกันคือ

[k] ปรากฏต้นพยางค์

[k˺] ปรากฏท้ายพยางค์

สรุปได้ว่า 2 เสียงนี้เป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน คือ / k / ในภาษาไทยเพราะไม่ได้เป็นตัวแยกความหมายซึ่งกันและกัน

2.3.3.2 เสียงย่อยประเภทแปรอิสระ

เสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกันประเภทแปรอิสระจะมีลักษณะดังนี้คือ

เป็นเสียงที่ปรากฏในเสียงแวดล้อมอย่างเดียวกันแต่ไม่มีหน้าที่แยกความหมายของคำ

ตัวอย่างเสียง [s] กับ [θ] ในภาษาไทยในคำว่า สวย ซึ่งอาจออกเสียงได้ 2 อย่างคือ

[sûaj] สวย

[θûaj] สวย

เนื่องจาก 2 เสียงนี้เกิดในเสียงแวดล้อมอย่างเดียวกันแต่ไม่มีหน้าที่แยกความหมายของคำ คือเมื่อเสียงหนึ่งปรากฏกับเมื่ออีกเสียงหนึ่งปรากฏ ไม่ได้ทำให้ความหมายของคำแตกต่างกัน เราจึงถือว่า 2 เสียงนี้เป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน คือ / s /

2.4 หน่วยเสียงภาษาไทยถิ่นกลาง

ระบบเสียงภาษาไทยประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภทคือ

1. หน่วยเสียงสระ

2. หน่วยเสียงพยัญชนะ

3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์

(การศึกษาเรื่องระบบเสียงภาษาไทยนี้รวบรวมมาจากเรื่องระบบเสียงภาษาไทยของ กาญจนา นาคสกุล 2541)

2.4.1 หน่วยเสียงสระ

เสียงสระคือเสียงที่เกิดจากลมเดินผ่านเส้นเสียงซึ่งสั่นสะบัดแล้วผ่านออกมาทางปากโดยไม่ขาดสาย ไม่มีอวัยวะส่วนไหนมากักลมให้หยุด และไม่มีส่วนไหนเป็นช่องแคบมากถึงกับจะทำให้เสียงเป็นเสียงเสียดแทรก เสียงสระทุกเสียงจะเป็นเสียงก้อง เสียงสระจะแตกต่างกันเพราะส่วนต่าง ๆของลิ้นที่ยกไปอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ และรูปริมฝีปากขณะออกเสียง ทำให้ช่องปากมีรูปร่างแตกต่างกันทำให้ได้เสียงสระต่างกัน เสียงสระจะเป็นเสียงที่ดังไปได้ไกลกว่าเสียงพยัญชนะจึงทำหน้าที่เป็นแกนของพยางค์

กาญจนา นาคสกุล (2541 : 31-32) กล่าวถึงการอธิบายลักษณะของเสียงสระแต่ละเสียงว่ามีเกณฑ์จะต้องใช้พิจารณา ดังนี้คือ

1. **ลักษณะของริมฝีปาก** ริมฝีปากอาจจะห่อกลม (rounded) หรือ รี (unrounded) ตามขนาดต่าง ๆ กัน การห่อริมฝีปากหรือไม่ห่อริมฝีปาก มีผลทำให้ได้เสียงสระที่ต่างกัน

2. **ส่วนของลิ้น** ภาพที่ได้จากการฉายรังสีเอ็กซ์ขณะที่ออกเสียงสระต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า ลิ้นส่วนหน้า ส่วนกลาง หรือส่วนหลังจะยกขึ้นใกล้เพดาน ในขณะที่เปล่งเสียงสระหนึ่ง ๆ ลิ้นแต่ละส่วนที่ยกขึ้นนั้นจะทำให้เกิดเสียงสระต่างกัน เราจึงเรียกสระตามส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นนั้น ถ้าเวลาออกเสียงสระใด ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นให้จุดสูงสุดอยู่ใกล้เพดานแข็ง ก็เรียกสระนั้นว่าสระหน้า (front vowel) เช่น สระอี เอ แอ เป็นสระหน้า

3. **ระดับของลิ้น** ความสูงของลิ้นที่ยกขึ้นใกล้เพดานเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เสียงสระแตกต่างกันไปด้วย ความสูงต่ำนี้อาจจะกำหนดได้หลายระดับ แต่ในการอธิบายเสียงสระในภาษาไทย อาจกำหนดได้เพียง 3 ระดับคือ สูง กลาง ต่ำ ถ้าลิ้นยกขึ้นสูงช่องว่างระหว่างลิ้นกับเพดานก็จะปิดแคบ เสียงสระที่เกิดเมื่อลิ้นยกขึ้นสูงจะเรียกว่าสระสูง หรือสระปิด (close vowel) เช่น สระ อี อือ อู เป็นสระสูงหรือสระปิด

เนื่องจากเสียงสระทุกเสียงเป็นเสียงก้อง จึงเป็นเสียงที่ดังได้ยินชัดเจนกว่าเสียงอื่นทำให้เสียงสระออกเสียงตามลำพังได้ทุกเสียงและยังทำให้เราได้ยินเสียงอื่น ๆที่ปรากฏอยู่ติดกับเสียงสระด้วย หน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระจะรวมกันเป็นกลุ่มเสียงที่เรียกว่า

พยางค์ สระจะเป็นแกนของพยางค์ ในการนับจำนวนพยางค์เราต้องนับจากความดังของสระ เสียงสระจึงเป็นส่วนสำคัญในระบบเสียงของทุกภาษา

หน่วยเสียงสระในภาษาไทย ในภาษาไทยเสียงสระมีทั้งหมด 21 หน่วยเสียง แบ่งได้เป็นหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 เสียง และหน่วยเสียงสระประสม 3 เสียง

2.4.1.1 หน่วยเสียงสระเดี่ยว หน่วยเสียงสระเดี่ยวในภาษาไทย 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น 9 เสียง สระเดี่ยวเสียงยาว 9 เสียง ซึ่งหาได้จากคู่เทียบเสียงต่อไปนี้ คือ

คู่เทียบเสียงสระเดี่ยวสั้น

หน่วยเสียงสระเดี่ยวสั้นในภาษาไทยมี 9 หน่วย หาได้จากคู่เทียบเสียงต่อไปนี้

หน่วยเสียงสระ		คู่เทียบเสียง	
อิ	/ i /	ผิด	/ phìt /
เอะ	/ e /	เผ็ด	/ phèt /
แอะ	/ ɛ /	แตะ	/ tɛ̀ʔ /
อึ	/ ɯ /	ตึ	/ tɯ̀ʔ /
เออะ	/ ɤ /	เจอะ	/ cɤ̀ʔ /
อะ	/ a /	จะ	/ càʔ /
อุ	/ u /	พุง	/ phuŋ /
โอะ	/ o /	พง	/ phoŋ /
เอาะ	/ ɔ /	เลาะ	/ lɔ́ʔ /
อะ	/ a /	ละ	/ láʔ /

จะเห็นได้ว่าหน่วยเสียงสระเดี่ยวสั้นในภาษาไทยมีทั้งหมด 9 หน่วยคือ / i e ɛ ɯ ɤ a u o ɔ / ซึ่งแสดงด้วยรูป -ิ, เ – ะ, แ – ะ, -ึ , เ – อะ , - ะ , -ุ , โ – ะ , และ เ – าะ

คู่เทียบเสียงสระเดี่ยวยาว

หน่วยเสียงสระเดี่ยวยาวมี 9 หน่วย หาได้จากคู่เทียบเสียงต่อไปนี้

หน่วยเสียงสระ		คู่เทียบเสียง	
อี	/ iː /	อีก	/ ʔìːk /
เอ	/ eː /	เอก	/ ʔèːk /
แอ	/ ɛː /	แล	/ lɛː /

หน่วยเสียงสระ		คู่เทียบเสียง	
อือ	/ ɯː /	ลือ	/ lɯː /
เออ	/ ɤː /	เมิน	/ mɤːn /
อา	/ aː /	มาน	/ maːn /
อู	/ uː /	จูง	/ cuːŋ /
โอ	/ oː /	โจง	/ coːŋ /
ออ	/ ɔː /	ดอง	/ dɔːŋ /
โอ	/ oː /	โดง	/ doːŋ /

จะเห็นได้ว่าหน่วยเสียงสระเดี่ยวยาวในภาษาไทยมีทั้งหมด 9 หน่วยคือ / iː eː ɛː ɯː ɤː aː uː oː ɔː / ซึ่งแสดงด้วยรูป -ี, เ – , แ – , -ื , เ – อ , - า , -ู , โ – , และ – อ

หน่วยเสียงสระเดี่ยวทั้ง 18 เสียงจากคู่เทียบเสียงทั้งหมดข้างต้นมีลักษณะทางสัทศาสตร์ดังตารางข้างล่างนี้

	ริมฝีปากรี		ริมฝีปากห่อ
	หน้า	หลังค่อนไปกลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
กลางต่ำ	ɛ ɛː		ɔ ɔː
ต่ำ		a aː	

จากแผนภูมิข้างต้น จะเห็นว่าสระ ɛ ɛː a aː ɔ ɔː เกิดใกล้เคียงกัน เพื่อความสะดวกในการจัดทำตาราง จึงอาจจัดสระทั้ง 6 เสียงเป็นสระต่ำ ซึ่งจะทำให้ตารางสระในภาษาไทยเป็นระบบระเบียบดังตารางใหม่นี้

	ริมฝีปากรี		ริมฝีปากห่อ
ส่วนของลิ้น / ระดับลิ้น	หน้า	หลังค่อนไปกลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
ต่ำ	ɛ ɛː	a aː	ɔ ɔː

2.4.1.2 สระประสม สระประสมในภาษาไทยมี 3 เสียง

คู่เทียบเสียงสระประสม

หน่วยเสียงสระประสมในภาษาไทยมี 3 หน่วย หาได้จากคู่เทียบเสียงต่อไปนี้

	หน่วยเสียงสระ		คู่เทียบเสียง
เอีย	/ ia /	เรียง	/ riaŋ /
เอือ	/ ɯa /	เรือง	/ rɯaŋ /
อัว	/ ua /	มัว	/ mua /
เอีย	/ ia /	เมีย	/ mia /

จากคู่เทียบเสียงนี้ จะได้หน่วยเสียงสระประสมในภาษาไทย 3 หน่วยคือ / ia ɯa ua / สระประสมทั้ง 3 หน่วยนี้ไม่มีคู่เทียบเสียงระหว่างหน่วยเสียงสระเสียงสั้นและหน่วยเสียงสระเสียงยาว ถ้าเทียบเสียงสระสั้นกับยาวก็จะพบคู่เทียบเสียงคล้ายเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากสระเดียวที่จะมีคู่เทียบเสียงสระเสียงสั้นยาว ชัดเจน เช่น

ตัวอย่าง คู่เทียบเสียงสระเดี่ยวสั้นกับสระเดี่ยวยาว

/ i /	/ iː /	จิบ	/ cìp /	จีบ	/ cìːp /
/ a /	/ aː /	วัน	/ wan /	วาน	/ waːn /
/ u /	/ uː /	สุด	/ sùt /	สูด	/ sùːt /
/ o /	/ oː /	ขน	/ khǒn /	โขน	/ khǒːn /

คู่เทียบเสียงคล้ายสระประสมเสียงสั้นกับสระประสมเสียงยาว

/ ia /	/ iːa /	เปี๊ยะ	/ pía? /	เปีย	/ piːa /
/ ua /	/ uːa /	ยั๊วะ	/ júa? /	ยั่ว	/ jûːa /

นอกจากนี้สระประสมเสียงสั้นจะเกิดในสิ่งแวดล้อมที่จำกัด คือเกิดเฉพาะเมื่อมีพยัญชนะกักที่เส้นเสียงเป็นพยัญชนะท้ายเท่านั้น

เมื่อออกเสียงสระประสมในภาษาไทยเราอาจออกเสียงคำนั้นเป็นสระเสียงสั้นหรือเสียงยาวก็ไม่ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป เช่น คำว่า เชือด ออกเสียงเป็น [chɯ̂at] หรือ [chɯ̂ːat] ก็ได้ ดังนั้นสระประสมซึ่งออกเสียงเป็นเสียงสั้นหรือเสียงยาว ก็จัดเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงสระประสมเดียวกัน หรือกล่าวได้ว่า สระประสมแต่ละหน่วยมีเสียงย่อยหน่วยละ 2 เสียง เป็นเสียงสระสั้นหรือยาวดังนี้ คือ

หน่วยเสียงสระประสม / ia /	มีเสียงย่อยสั้น	[ia]
	และเสียงย่อยยาว	[iːa]
หน่วยเสียงสระประสม / ɯa /	มีเสียงย่อยสั้น	[ɯa]
	และเสียงย่อยยาว	[ɯːa]
หน่วยเสียงสระประสม / ua /	มีเสียงย่อยสั้น	[ua]
	และเสียงย่อยยาว	[uːa]

สระประสมในภาษาไทย ไม่มีคู่เทียบเสียงระหว่างเสียงสั้นและเสียงยาว จึงถือว่าหน่วยเสียงสระประสมของไทยมีเพียง 3 หน่วยเท่านั้น คือ / ia ɯa ua /

2.4.1.3 หน้าที่ของหน่วยเสียงสระในภาษาไทย

หน่วยเสียงสระในภาษาไทยทั้ง 21 หน่วยนี้ทำหน้าที่เป็นแกนของพยางค์ คือไปรวมกับหน่วยเสียงพยัญชนะเป็นกลุ่มเสียงที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และเนื่องจากเสียงสระเป็นเสียงที่ดังและไปได้ไกลเวลานับพยางค์เราจึงนับจากเสียงสระที่ได้ยิน เช่น ครู มี 1 พยางค์ นักเรียนมี 2 พยางค์ พยางค์ส่วนใหญ่ต้องมีเสียงสระอย่างน้อย 1 หน่วยเสียง คำทุกคำในภาษาไทยจะมีเสียงสระอยู่ด้วย และเสียงสระในภาษาไทยสามารถเกิดกับหน่วยเสียงพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง และเกิดกับหน่วยเสียงวรรณยุกต์ได้ทุกหน่วย แต่ไม่สามารถเกิดกับพยัญชนะท้ายได้ทุกหน่วย หน่วยเสียงสระยาวจะเป็นหน่วยเสียงที่ทำให้เกิดคำหรือพยางค์ใช้ในภาษามากกว่าหน่วยเสียงสระสั้นที่มีที่เกิดจำกัดมากกว่า (ดูเพิ่มเติมที่กาญจนา นาคสกุล 2541 : 47-75)

ตัวอย่างคำแสดงหน่วยเสียงสระทำหน้าที่แกนของพยางค์หรือคำ

ครู	/ khruː /	1 พยางค์
เรียน	/ rian /	1 พยางค์
นักเรียน	/ nákrian /	2 พยางค์
นักศึกษา	/ náksɯksǎː /	3 พยางค์
นักศึกษาภูมิภาค	/náksɯksǎːphuːmíphâːk/	6 พยางค์

2.4.2 หน่วยเสียงพยัญชนะ

เสียงพยัญชนะ คือเสียงที่เกิดเมื่อลมผ่านเส้นเสียงมาแล้ว อาจจะถูกกักหรือบีบให้ผ่านช่องแคบ ๆ ณ จุดใดจุดหนึ่งในปากนับตั้งแต่เส้นเสียงขึ้นมาจนถึงริมฝีปาก เสียงพยัญชนะที่ผ่านเส้นเสียงและทำให้เส้นเสียงสั่นจะเป็นเสียงก้อง (โฆษะ) ส่วนเสียงพยัญชนะที่ผ่านเส้นเสียงในขณะที่เส้นเสียงไม่สั่นจะเป็นเสียงไม่ก้อง (อโฆษะ)

ในการอธิบายเสียงพยัญชนะจะต้องอธิบายถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความก้องหรือไม่ก้องของเสียง
2. ลักษณะลมที่ผ่านเส้นเสียง
3. ตำแหน่งที่เกิดของเสียง

1. **ความก้องหรือไม่ก้อง** เสียงพยัญชนะซึ่งมีลักษณะเหมือนกันทุกอย่าง หากเสียงหนึ่งเปล่งในขณะเส้นเสียงปิดแล้วทำให้อากาศออกมาไม่สะดวกจะเกิดแรงดันให้อากาศออกมาทำให้เส้นเสียงสั่น อากาศผ่านไปขณะเส้นเสียงสั่นจะเป็นเสียงก้อง กับอีกเสียงหนึ่งเปล่งในขณะที่เส้นเสียงเปิดอากาศสามารถผ่านไปได้สะดวกและเส้นเสียงไม่สั่นจะเป็นเสียงไม่ก้อง และในภาษาหลายภาษาจะมีเสียงพยัญชนะก้องและเสียงพยัญชนะไม่ก้องเป็นหน่วยเสียงสำคัญในภาษา ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะ บ ด ในภาษาไทยเป็นเสียงก้อง เสียง ป ต เป็นเสียงไม่ก้อง ในภาษาอังกฤษเสียง b d z v เป็นเสียงก้อง p t s f เป็นเสียงไม่ก้อง เป็นต้น

2. **ลักษณะลมที่ผ่านเส้นเสียง** ลมที่ผ่านเส้นเสียงออกมาเกิดเป็นเสียงพยัญชนะนั้นอาจจะออกมาทางปากหรือจมูกก็ได้ ลมที่ผ่านออกมาทางปากอาจจะออกมาด้วยลักษณะต่างกันได้หลายแบบ นักสัทศาสตร์ได้กำหนดชื่อเพื่อใช้อธิบายลักษณะของลมที่ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะและใช้เป็นชื่อเรียกเสียงพยัญชนะนั้นๆด้วย ดังนี้คือ

1. **เสียงระเบิด** (plosive) หมายถึงเสียงพยัญชนะซึ่งเกิดจากการที่ลมที่เปล่งออกมาจากปอดผ่านเส้นเสียงแล้วมาถูกกักอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งในปาก เช่น กักที่ริมฝีปาก โดยปิดริมฝีปากทั้งสองข้าง หรือเอาลิ้นกดปิดหลังฟันหรือปุ่มเหงือก หรือเอาลิ้นส่วนหลังยกชิดเพดานแข็งและเพดานอ่อน การปิดกั้นลมนี้จะปิดชั่วระยะเวลาสั้นๆ แล้วก็เปิดที่กักลมให้ลมพุ่งออกมาโดยแรง ทำให้เกิดเสียงระเบิด ตัวอย่างเช่น ป / p / เป็นเสียงระเบิดเกิดที่ริมฝีปาก ต / t / เป็นเสียงระเบิดเกิดที่ฟันกับปุ่มเหงือก ก / k / เป็นเสียงระเบิดเกิดที่เพดานอ่อน เป็นต้น เสียงระเบิดนี้จะมีลักษณะเด่นแยกได้ 2 แบบคือ

ก. **เสียงระเบิดแบบไม่มีลม** (unaspirated plosive) หมายถึงการที่ลมออกจากปอดมาถูกกักในช่องปากแล้วถูกปล่อยออกมาโดยแรง เช่น เสียง ป ต ก / p , t , k / ในภาษาไทย

ข. **เสียงระเบิดแบบมีลม** (aspirated plosive) หมายถึงการออกเสียงระเบิดแล้วเพิ่มลมตามออกมา ถ้าเอามืออังที่หน้าริมฝีปากเราจะรู้สึกว่ามีกระแสลมจากปากพุ่งมาถูกมือเรา เช่น เสียง พ ท ค / ph, th, kh / เป็นต้น ในขณะที่เปล่งเสียง ป ต ก จะไม่มีกระแสลมพุ่งออกมา

2. **เสียงกัก** (stop) หมายถึงเสียงพยัญชนะซึ่งเกิดจากลมจากปอดเปล่งผ่านเส้นเสียงออกมาแล้วถูกกักอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่องปากซึ่งอาจเป็น ริมฝีปาก ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน หรือช่องระหว่างเส้นเสียง เมื่อกักลมไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วลมอาจถูกกลืนเข้าไปในลำคอไม่ระเบิดออกมาอย่างเสียงระเบิด เช่น เวลาออกเสียงตัวสะกดในแม่ กก กด กบ ในคำ นก มด ลบ เป็นต้น

3. **เสียงนาสิก** (nasal) หมายถึงเสียงพยัญชนะซึ่งเกิดจากลมที่ออกจากปอดเปล่งผ่านเส้นเสียงออกมาแล้วถูกกักอยู่ในช่องปาก แต่เมื่อเวลาปล่อยลมเราบังคับให้เพดานอ่อนและลิ้นไก่อยู่ในลักษณะพัก เพื่อเปิดช่องด้านหลังให้ลมออกไปทางจมูกแทน ตัวอย่าง เช่น เสียง ม / m / น / n / ง / ŋ / ในภาษาไทยกลาง และเสียง ญ / ɲ / ในภาษาถิ่นเหนือ อีสานและใต้ เป็นเสียงนาสิก ในบางครั้งที่เราออกเสียงให้ลมออกทางปากแต่ถ้ามีลมบางส่วนออกไปทางจมูกด้วย จะเป็นเสียงขึ้นจมูก (nasalized sound) เสียงสระที่ตามและนำเสียงนาสิกในภาษาไทยมักจะเป็นเสียงขึ้นจมูก

4. **เสียงข้าง** (lateral) หมายถึงเสียงพยัญชนะที่เกิดจากลมออกจากปากทางด้านข้างของลิ้น เมื่อลมที่ผ่านเส้นเสียงขึ้นมาถึงช่องปากให้ลิ้นกดเพดานตรงแนวช่องกลางลิ้นไว้แล้วปล่อยให้ลมออกทางด้านข้างก็จะทำให้เกิดเสียงข้างลิ้น ซึ่งตำราภาษาไทยมีชื่อเรียกเป็นเสียงข้างลิ้น (วิจินตน์ ภาณุพงศ์ 2538 : 139) เสียงลอดข้าง (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ 2533 : 42) ก็มี ตัวอย่างเสียงข้างลิ้น คือเสียง ล / l / หรือ l ในภาษาอังกฤษ

5. **เสียงรัว** (roll) หมายถึงเสียงพยัญชนะที่ลมเมื่อผ่านมาที่ช่องปากแล้วมีการกระดกปลายลิ้นขึ้นไปใกล้ปุ่มเหงือกแล้วให้รัวกระทบเพดานแข็งหลาย ๆครั้ง เช่น เสียง ร / r / ถ้าปลายลิ้นกระดกไปกระทบเพดานเพียงครั้งเดียว เรียกว่าเสียงลิ้นกระดก (flap) เวลาออกเสียง ร ในภาษาไทยบางครั้งเราไม่ออกเสียงรัว แต่ออกเป็นเสียงลิ้นกระดกก็มี

6. **เสียงลิ้นห่อ** (retroflex) หมายถึงเสียงพยัญชนะที่เวลาออกเสียงปลายลิ้นม้วนกลับเข้าไปในปาก อากาศที่ผ่านออกมาจะผ่านตรงปลายลิ้น เช่น เสียง ส ในภาษาถิ่นใต้บางถิ่น และเสียง r ในภาษาอเมริกัน

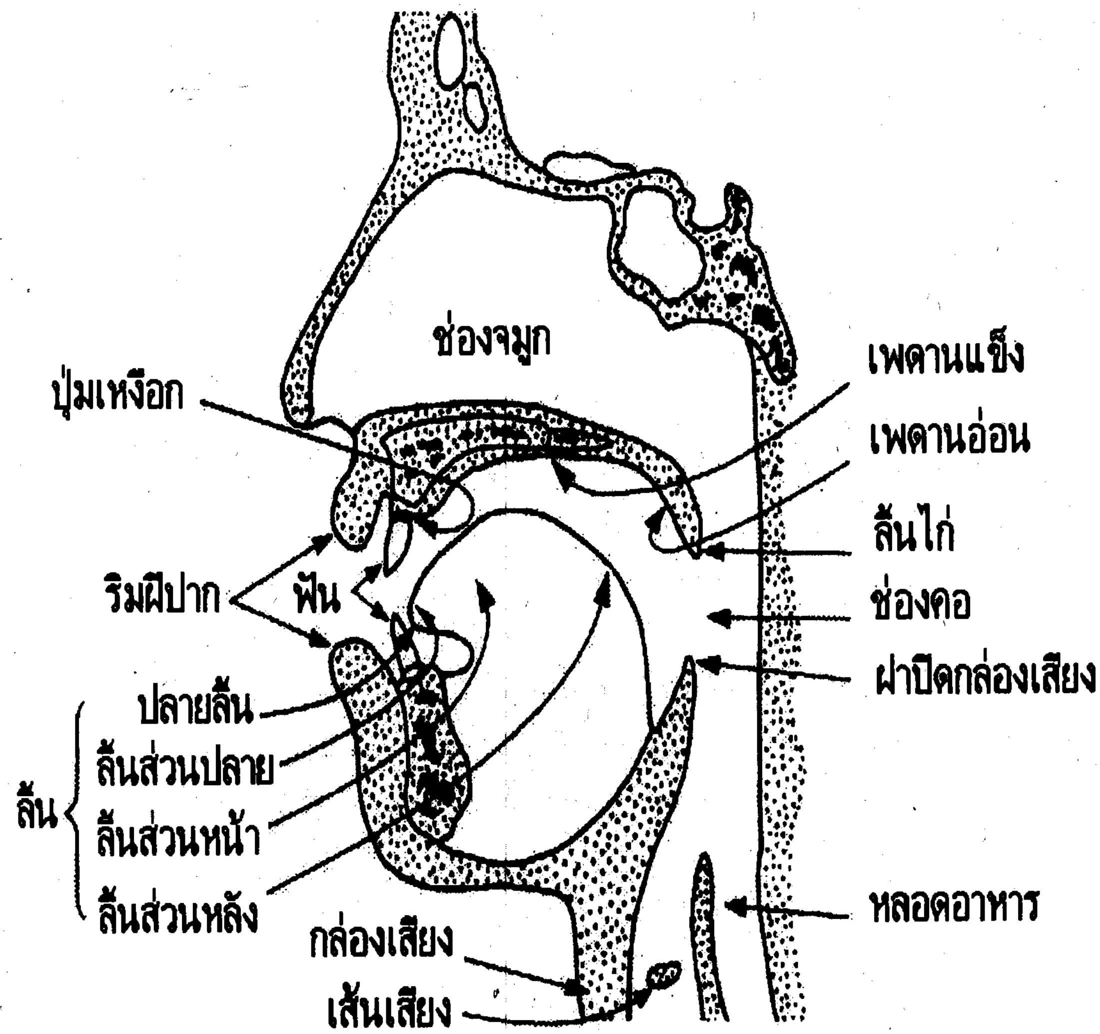
7. **เสียงเสียดแทรก** (fricative) หมายถึงเสียงพยัญชนะซึ่งเวลาออกเสียงลมจะออกมาไม่สะดวก เพราะมีการกั้นอากาศไว้ให้ผ่านช่องแคบ ๆไม่ได้กั้นสนิทเหมือนเสียงหยุด ทำให้เกิดเสียงเสียดแทรกดังซู่ซ่าขึ้น ช่องแคบในปากเกิดได้โดยใช้อวัยวะต่าง ๆ เช่น ริมฝีปากหรือฟัน วางอยู่ใกล้กันมากทำให้เกิดเสียง ฟ ฝ / f / หรือลิ้นอยู่ใกล้เพดานมากทำให้เกิดเสียง ส ซ / s / เป็นต้น

8. **เสียงกักเสียดแทรก (affricate)** หมายถึงเสียงพยัญชนะที่ออกเสียงประสมกันระหว่างเสียงกักกับเสียงเสียดแทรก โดยลมผ่านเส้นเสียงขึ้นมาถูกกักในช่องปากเช่นเดียวกับการออกเสียงกักแต่เมื่อเวลาปล่อยลมไม่ได้ปล่อยโดยเร็วแบบเสียงกักแต่ปล่อยช้า ทำให้เกิดเสียงเสียดแทรกตามหลังเสียงกักออกมา ตัวอย่างเช่น เสียง ฉ ช ในภาษาไทยบางครั้งออกเสียงแบบเสียงกักเสียดแทรก ในภาษาอังกฤษ เสียง ch / tʃ / ในคำว่า child, charm ก็เป็นเสียงกักเสียดแทรก

9. **เสียงกึ่งสระ (semi-vowel)** หมายถึงเสียงพยัญชนะซึ่งเวลาออกเสียงมีลักษณะเกือบเหมือนสระ คือมีฐานที่เกิดและวิธีการก่อนออกเสียงคล้ายเสียงสระ เสียง ว / w / คล้ายสระ -ุ , -ู / u uː / เสียง ย / j / คล้ายสระ -ิ , -ี / i iː / เวลาออกเสียง ว / w / จะห่อริมฝีปากและยกลิ้นส่วนหลังไปทางเพดานอ่อนแต่ไม่แตะ มีลักษณะคล้ายการออกเสียงสระ -ุ / u / ต่างกันที่ตอนออกเสียง ว จะใช้เวลาน้อยมากและไม่ลงเสียงหนัก แต่เวลาออกเสียงสระ อุ หรือ อู เราจะใช้เวลามากและลงเสียงหนัก ในการออกเสียง ย / j / จะยกลิ้นไปทางเพดานแข็งแต่ไม่แตะคล้ายกับจะออกเสียงสระ อิ / i / ต่างกันตอนที่ออกเสียง ย ก็จะใช้เวลาน้อยและไม่ลงเสียงหนักเช่นกัน แต่เวลาออกเสียงสระ อิ หรือ อี เราจะใช้เวลามากและลงเสียงหนัก

3. **ตำแหน่งที่เกิดของเสียง (ฐานกรณ์)** หมายถึงตำแหน่งที่มีการกักลม กล่าวคือเมื่อลมจากปอดมาถึงช่องปากหรือช่องจมูก ก็จะมีการกักลมที่จุดใดจุดหนึ่งในปาก จุดที่กักลมนี้คือตำแหน่งที่เกิดของเสียง ในการอธิบายเสียงพยัญชนะในภาษาไทย ตำแหน่งที่เกิดของเสียงที่สำคัญมีอยู่ 6 แห่งคือ

1. ริมฝีปาก
2. ฟัน
3. ปุ่มเหงือก
4. เพดานแข็ง
5. เพดานอ่อน
6. ช่องระหว่างเส้นเสียง

ภาพแสดงอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นกลาง

ฐานกรณ์ / ลักษณะการออกเสียง			ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน - ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่พ่นลม	p		t		k	?
		พ่นลม	ph-		th-		kh-	
	ก้อง		b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก		ไม่พ่นลม				c-		
		พ่นลม				ch-		
เสียดแทรก				f-	s-			h-
นาสิก			m		n		ŋ	
ข้างลิ้น					l-			
รัว					r-			
กึ่งสระ			w		j			

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทย

เสียงพยัญชนะเป็นเสียงที่เกิดจากลมซึ่งผ่านเส้นเสียงแล้วมาถูกดัดแปลงด้วยอวัยวะออกเสียงส่วนต่าง ๆในปาก เสียงพยัญชนะมีหลายประเภท จำแนกตามลักษณะของลมที่ผ่านเส้นเสียง ในภาษาไทยจะแบ่งเป็น 6 ประเภท คือ เสียงระเบิดหรือเสียงกัก เสียงนาสิก เสียงข้าง เสียงรัว เสียงเสียดแทรก และเสียงกึ่งสระ

ตัวพยัญชนะไทย 44 ตัว ถ้าแบ่งตามที่เกิดของเสียงและลักษณะของลมที่ผ่านเส้นเสียงแล้วจะมีเพียง 21 เสียง ทั้ง 21 เสียงนี้เทียบได้กับหน่วยเสียง ซึ่งได้จากคู่เทียบเสียงและตัวพยัญชนะในภาษาไทยอาจเทียบกับตัวหน่วยเสียงได้ดังนี้คือ

รูปพยัญชนะ	หน่วยเสียงพยัญชนะไทย
ก	/k/
ข ฃ ค ฅ ฆ	/kh/
ง	/ŋ/
จ	/c/
ฉ ช ฌ	/ch/
ซ ศ ษ ส	/s/
ญ ย	/j/
ฎ ด ฑ	/d/
ฏ ต	/t/
ฐ ฑ ฒ ถ ท ธ	/th/
ณ น	/n/
บ	/b/
ป	/p/
ผ พ ภ	/ph/
ฝ ฟ	/f/
ม	/m/
ร	/r/
ล ฬ	/l/
ว	/w/
ห ฮ	/h/
อ	/ʔ/

2.4.2.1 พยัญชนะต้นเดี่ยว

หน่วยเสียงพยัญชนะไทยทั้ง 21 หน่วยนี้จะได้จากคู่เทียบเสียงดังต่อไปนี้

คู่เทียบเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว เสียงพยัญชนะไทย 21 หน่วยนี้ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทั้งหมดดังนี้

หน่วยเสียงพยัญชนะ		คู่เทียบเสียง
/p/	ปาน	/paːn/
/ph/	พาน	/phaːn/
/b/	บาน	/baːn/

หน่วยเสียงพยัญชนะ		คู่เทียบเสียง
/ t /	ต่าง	/ tà:ŋ /
/ th /	ถ่าง	/ thà:ŋ /
/ d /	ด่าง	/ dà:ŋ /
/ c /	จาก	/ cà:k /
/ ch /	ฉาก	/ chà:k /
/ k /	กัน	/ kan /
/ kh /	คัน	/ khan /
/ ʔ /	อัน	/ ʔan /
/ m /	มา	/ ma: /
/ n /	นา	/ na: /
/ ŋ /	งา	/ ŋa: /
/ l /	ลาง	/ la:ŋ /
/ r /	ราง	/ ra:ŋ /
/ f /	ฝาง	/ fǎ:ŋ /
/ s /	สาง	/ sǎ:ŋ /
/ h /	หาง	/ hǎ:ŋ /
/ w /	วาง	/ wa:ŋ /
/ j /	ยาง	/ ja:ŋ /

คู่เทียบเสียงทั้งหมดข้างต้นนี้ คือ พยัญชนะต้นเดี่ยวในภาษาไทย 21 หน่วยคือ / p ph b t th d c ch k kh ʔ m n ŋ l r f s h w j /

2.4.2.2 พยัญชนะต้นควบ

คู่เทียบเสียงพยัญชนะต้นควบ เสียงพยัญชนะต้นควบมีอยู่ 11 หน่วยเสียงดังนี้ คือ

หน่วยเสียงพยัญชนะ		คู่เทียบเสียง
/ pr /	ปราย	/ pra:j /
/ phr /	พราย	/ phra:j /
/ pl /	ปลาย	/ pla:j /

หน่วยเสียงพยัญชนะ		คู่เทียบเสียง
/ phl /	พลาย	/ phla:j /
/ tr /	ตรอง	/ trɔ:ŋ /
/ kr /	กรอง	/ krɔ:ŋ /
/ khr /	ครอง	/ khrɔ:ŋ /
/ kl /	กลาย	/ kla:j /
/ khl /	คลาย	/ khla:j /
/ kw /	กว้าน	/ kwá:n /
/ khw /	คว้าน	/ khwá:n /

คู่เทียบเสียงข้างต้นเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบ 11 คู่ คือ / pr phr pl phl tr kr khr kl khl kw khw / หน่วยเสียงพยัญชนะที่ปรากฏเป็นพยัญชนะตำแหน่งที่ 1 มี 5 หน่วยคือ / p ph t k kh / หน่วยเสียงพยัญชนะที่ปรากฏเป็นพยัญชนะตำแหน่งที่ 2 ของพยัญชนะต้นควบ มี 3 หน่วย คือ / r l w /

2.4.2.3 พยัญชนะท้าย

คู่เทียบเสียงพยัญชนะท้าย เสียงพยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดในภาษาไทยมี 9 หน่วยเสียงดังนี้คือ

หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย		คู่เทียบเสียง
/ - p /	นับ	/ náp /
/ - t /	นัด	/ ńat /
/ - k /	จัก	/ càk /
/ - ʔ /	จะ	/ càʔ /
/ - m /	จาม	/ ca:m /
/ - n /	จาน	/ ca:n /
/ - ŋ /	จาง	/ ca:ŋ /
/ - j /	สาย	/ sǎ:j /
/ - w /	สาว	/ sǎ:w /

หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียงคือ / p t k ʔ m n ŋ j w / ตรงกับเสียงแม่สะกด 8 แม่ในภาษาไทย คือ กบ กด กก กม กน กง เกย เกอว เสียงที่เพิ่มขึ้นมาคือเสียง / ʔ / ซึ่งปรากฏเฉพาะในพยางค์ที่ลงท้ายด้วยสระเสียงสั้นเท่านั้น เช่น ในคำ จะ / càʔ / ปะ / pàʔ /

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทย 21 หน่วยนี้ แบ่งตามลักษณะของลมที่ผ่านเส้นเสียงได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้คือ

1. **พยัญชนะระเบิด**

พยัญชนะระเบิดมีทั้งหมด 11 หน่วยดังนี้คือ

[p]	ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่ริมฝีปาก
[ph]	ระเบิด	ไม่ก้อง	มีลม	เกิดที่ริมฝีปาก
[b]	ระเบิด	ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่ริมฝีปาก
[t]	ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
[th]	ระเบิด	ไม่ก้อง	มีลม	เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
[d]	ระเบิด	ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
[c]	ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่เพดานแข็ง
[ch]	ระเบิด	ไม่ก้อง	มีลม	เกิดที่เพดานแข็ง
[k]	ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่เพดานอ่อน
[kh]	ระเบิด	ไม่ก้อง	มีลม	เกิดที่เพดานอ่อน
[ʔ]	ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่มีลม	เกิดที่ช่องระหว่างเส้นเสียง

เสียงพยัญชนะระเบิดทั้ง 11 หน่วยนี้ สามารถทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นได้ทุกหน่วย แต่จะเป็นพยัญชนะท้ายได้เพียง 4 หน่วยคือ / p t k ʔ / ทั้ง 4 หน่วยนี้เมื่อเป็นพยัญชนะท้ายจะเป็นเสียงกัก คือ เมื่อลมจากปอดผ่านเส้นเสียงมาถูกกักที่ริมฝีปากทั้งสองแทนที่จะระเบิดออกไปเหมือนเมื่ออยู่ต้นพยางค์กลับกลืนกลับลงไป หรืออาจจะกลายเป็นลมหายใจออกไปทางจมูก เพราะช่องที่กักลมไว้นั้นไม่เปิดออก เสียงเช่นนี้เรียกว่าเสียงกัก (stop) ในภาษาไทยเสียงกักจะเกิดตามหลังเสียงสระเป็นเสียงพยัญชนะสะกดเท่านั้น **เสียงกักกับเสียงระเบิดจึงเป็นเสียงที่เกิดสับหลีกกันหรือหลีกล้อกัน** คือเสียงระเบิดเกิดในตำแหน่งพยัญชนะต้น ส่วนเสียงกักเกิดในตำแหน่งพยัญชนะท้าย เสียงทั้งสองนี้ถ้ามีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกันหมด จะนับได้ว่าเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน เช่น เสียงระเบิด ไม่ก้อง เกิด

ที่ริมฝีปาก [p] (เช่นเสียงพยัญชนะต้นในคำว่า ป̲า) กับเสียงกัก ไม่ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก [p˺] (เช่น เสียงพยัญชนะตัวสะกดในคำว่า ดาบ̲) เป็นหน่วยเสียงเดียวกันคือ หน่วยเสียง / p /

เสียงพยัญชนะกักกับเสียงพยัญชนะระเบิดที่เกิดที่เดียวกัน ซึ่งจัดว่าเป็นหน่วยเสียงเดียวกันในภาษาไทย มีดังนี้คือ

[p] เสียงพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก
[p˺] เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก
จัดเป็นหน่วยเสียงย่อยของหน่วยเสียงระเบิด / p /

[t] เสียงพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
[t˺] เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
จัดเป็นหน่วยเสียงย่อยของหน่วยเสียงระเบิด / t /
[k] เสียงพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน
[k˺] เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน
จัดเป็นหน่วยเสียงย่อยของหน่วยเสียงระเบิด / k /

[ʔ] เสียงพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง เกิดที่ช่องระหว่างเส้นเสียง
[ʔ˺] เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง เกิดที่ช่องระหว่างเส้นเสียง
จัดเป็นหน่วยเสียงย่อยของหน่วยเสียงระเบิด / ʔ /

ในการเรียกชื่อของหน่วยเสียงโดยทั่วๆไป ชื่อหน่วยเสียงพยัญชนะระเบิด จะใช้หมายถึงทั้งเสียงระเบิดและเสียงกักที่เป็นหน่วยเดียวกันด้วย เสียงพยัญชนะระเบิดในภาษาไทยมี 11 หน่วยคือ / p t c k ʔ ph th ch kh b d /

2. **พยัญชนะนาสิก**

พยัญชนะนาสิกมี 3 หน่วยคือ

/ m / พยัญชนะนาสิก ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก
/ n / พยัญชนะนาสิก ก้อง เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก
/ ŋ / พยัญชนะนาสิก ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน

เสียงพยัญชนะนาสิกทั้ง 3 เสียงสามารถทำหน้าที่เป็นได้ทั้งพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้าย

3. **พยัญชนะข้าง**

พยัญชนะข้างมี 1 หน่วยคือ

/ l / พยัญชนะข้าง ก้อง เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก

เสียงพยัญชนะข้าง ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นเดียวและเป็นพยัญชนะต้นเสียงที่สองในพยัญชนะควบ

4. **พยัญชนะรัว**

พยัญชนะรัวมี 1 หน่วยคือ

/ r / พยัญชนะรัว ก้อง เกิดที่ฟัน-ปุ่มเหงือก

เสียงพยัญชนะรัว ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวและเป็นพยัญชนะเสียงที่สองในพยัญชนะควบ

5. **พยัญชนะเสียดแทรก**

พยัญชนะเสียดแทรกมี 3 หน่วยคือ

/ f / พยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก-ฟัน

/ s / พยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่ฟัน

/ h / พยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่ช่องระหว่างเส้นเสียง

เสียงพยัญชนะเสียดแทรก ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวเท่านั้น

6. **พยัญชนะกึ่งสระ**

พยัญชนะกึ่งสระมี 2 หน่วยคือ

/ w / พยัญชนะกึ่งสระ ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก

/ j / พยัญชนะกึ่งสระ ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง

เสียงพยัญชนะกึ่งสระ / w / เป็นได้ทั้งพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นเสียงที่สองในพยัญชนะควบ และเป็นพยัญชนะท้าย / j / เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวและพยัญชนะท้าย

2.4.2.4 หน้าที่ของหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทย

เสียงพยัญชนะในภาษาไทย 21 หน่วยนี้ สามารถทำหน้าที่ได้ดังนี้

1. **เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์** เกิดนำหน้าเสียงสระในพยางค์หนึ่งๆ ตำแหน่งต้นพยางค์อาจมีพยัญชนะต้นหน่วยเดียวเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว หรือ 2 หน่วยเป็นพยัญชนะต้นควบ

พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 21 หน่วยสามารถเกิดเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทุกหน่วย

พยัญชนะต้นควบ หน่วยเสียงพยัญชนะต้นตัวที่ 1 ในพยัญชนะต้นควบจะมี 5 เสียง คือ / p ph t k kh / หน่วยเสียงพยัญชนะต้นตัวที่ 2 ในพยัญชนะต้นควบมี 3 เสียง คือ / r l w /

2. เป็นพยัญชนะท้ายของพยางค์ เกิดตามหลังเสียงสระมี 9 เสียง คือ / p t k ʔ m n ŋ w j /

2.4.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

วรรณยุกต์ คือ ระดับเสียงสูงต่ำในคำ วรรณยุกต์เป็นหน่วยเสียงในภาษาไทย เพราะทำให้คำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปซึ่งมีส่วนประกอบอื่นๆ คือ พยัญชนะต้น สระ และพยัญชนะท้ายเหมือนกันมีความหมายต่างกันได้ แสดงว่าเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงที่มีความสำคัญในภาษาไทย จึงนับว่าเป็นหน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์จัดเป็นหน่วยเสียงซ้อน เพราะไม่เกิดตามลำพังแต่จะเกิดพร้อมกับหน่วยเสียงเรียง โดยปกติวรรณยุกต์จะเกิดพร้อมกับสระ

สัทอักษรที่ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์มีหลายระบบ เช่น ใช้ตัวเลขซึ่งแสดงระดับความสูงต่ำ หรือการเปลี่ยนแปลงความสูงต่ำของเสียง เช่น 52, 251, 33 โดยกำหนดให้ 1 แทนเสียงระดับต่ำสุด 5 แทนเสียงระดับสูงสุด ดังนั้น 52 จึงหมายถึงเสียงเปลี่ยนระดับจากสูงสุดลงมาค่อนข้างต่ำ 251 หมายถึงเสียงเปลี่ยนระดับจากค่อนข้างต่ำไปสูงแล้วลดลงมาต่ำสุด 33 หมายถึงเสียงวรรณยุกต์ที่คงที่อยู่ระดับกลางๆ ไม่เปลี่ยนระดับ เป็นต้น นักสัทศาสตร์บางคนใช้เครื่องหมายซึ่งแสดงระดับหรือทิศทางของการเปลี่ยนระดับเสียงเป็นสัทลักษณ์เขียนข้างหน้าหรือข้างบนรูปสระ ในภาษาไทยกลางที่นิยมใช้กัน คือ ใช้เครื่องหมายวางบนสระซึ่งมีสัทลักษณ์ดังนี้คือ

` ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ระดับต่ำ คือ วรรณยุกต์เอก

^ ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับจากสูงลงมาต่ำ คือ วรรณยุกต์โท

´ ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ระดับสูง คือ วรรณยุกต์ตรี

ˇ ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับจากต่ำขึ้นไปสูง คือ วรรณยุกต์จัตวา

วรรณยุกต์ระดับกลาง คือ วรรณยุกต์สามัญไม่ต้องแสดงเครื่องหมาย

อีกระบบหนึ่งที่นิยมใช้กันเมื่อวิเคราะห์เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยคือ กำหนดให้ตัวเลขแทนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ เช่น ในภาษาไทยกลาง

วรรณยุกต์เสียงสามัญ	กำหนดให้เป็น /1/
วรรณยุกต์เสียงเอก	กำหนดให้เป็น /2/
วรรณยุกต์เสียงโท	กำหนดให้เป็น /3/
วรรณยุกต์เสียงตรี	กำหนดให้เป็น /4/

วรรณยุกต์จัตวา กำหนดให้เป็น /5/

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาษาถิ่นต่าง ๆนับจากนี้ไป ภาษาถิ่นทุกถิ่นจะใช้การกำหนดหน่วยเสียงวรรณยุกต์เป็นตัวเลข เพื่อจะได้เป็นระบบเดียวกันทั้งภาษาไทยกลาง ภาษาถิ่นเหนือ ภาษาถิ่นอีสานและภาษาถิ่นใต้

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยมี 5 หน่วย ได้จากคู่เทียบเสียงต่อไปนี้ คือ

	คู่เทียบเสียงชุดที่ 1		คู่เทียบเสียงชุดที่ 2	
วรรณยุกต์สามัญ	คา	/ khaː1 /	เลา	/ law1 /
วรรณยุกต์เอก	ข่า	/ khaː2 /	เหล่า	/ law2 /
วรรณยุกต์โท	ข้า	/ khaː3 /	เล่า	/ law3 /
วรรณยุกต์ตรี	ค้า	/ khaː4 /	เล้า	/ law4 /
วรรณยุกต์จัตวา	ขา	/ khaː5 /	เหลา	/ law5 /

ผู้ที่ศึกษาภาษาถิ่นของไทยพบว่า ภาษาถิ่นของไทยจะมีลักษณะเหมือนกันมากในเรื่องของระบบสระและระบบพยัญชนะ แต่ในเรื่องของระบบวรรณยุกต์และคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องเสียงวรรณยุกต์ของภาษาถิ่นนั้นจะแตกต่างกันทั้งเรื่องจำนวนหน่วยเสียงและเรื่องลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ ตัวอย่างเช่น ภาษาไทยกลางมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานมีเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง และภาษาถิ่นใต้มีเสียงวรรณยุกต์ถึง 7 หน่วยเสียง และแต่ละถิ่นจะมีลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันอยู่ด้วย การที่ภาษาถิ่นต่าง ๆมีระบบเสียงวรรณยุกต์แตกต่างกันในปัจจุบันเป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงของเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิมเกิดขึ้น ในการศึกษาระบบวรรณยุกต์ของภาษาถิ่นไทยนั้น จึงควรมีความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของระบบวรรณยุกต์ดั้งเดิมด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่องวรรณยุกต์ดั้งเดิมที่นักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาไว้

วิเลียม เจ เก็ดนี่ (2521 : 1) กล่าวถึงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นไทไว้ว่า *"ระบบวรรณยุกต์ของแต่ละภาษามีลักษณะเฉพาะทั้งเสียงวรรณยุกต์และจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ รวมทั้งวรรณยุกต์ที่เกิดเฉพาะในหน่วยคำบางลักษณะด้วย สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่สุดสำหรับใช้ในเกณฑ์แบ่งเขตภาษาถิ่นตระกูลไท ก็คือระบบวรรณยุกต์"*

นักภาษาศาสตร์เชิงประวัติเชื่อว่า วรรณยุกต์ดั้งเดิมของภาษาไทที่สืบทอดมาเป็นระบบวรรณยุกต์ปัจจุบันนั้นเป็นระบบวรรณยุกต์ที่มี 3 เสียงเกิดในพยางค์คำเป็นและใช้แทน

ด้วยตัวอักษร ABC และอีก 1 เสียงเกิดในพยางค์คำตาย ใช้แทนด้วย D วรรณยุกต์ดั้งเดิมเขียนด้วยสัญลักษณ์แทนได้ดังต่อไปนี้

วรรณยุกต์ดั้งเดิม A	ไม่มีรูปวรรณยุกต์กำกับ
วรรณยุกต์ดั้งเดิม B	มีไม้เอกกำกับ
วรรณยุกต์ดั้งเดิม C	มีไม้โทกำกับ
วรรณยุกต์ดั้งเดิม D	เป็นวรรณยุกต์ที่ปรากฏในคำตายทั้งสระสั้นและยาว

นักภาษาศาสตร์ชื่อ Fang Kuei Li เชื่อว่าวรรณยุกต์ปัจจุบันของภาษาตระกูลไททั้งหลายนั้น มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากการแตกตัว (Tonal split) ของระบบเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิม ABCD นี้ และสิ่งที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์คือ สัทลักษณะของพยัญชนะต้น สัทลักษณะที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเสียงวรรณยุกต์ได้แก่

1. ลักษณะเสียงก้อง คือลักษณะเส้นเสียงสั่นหรือไม่สั่น
2. ลักษณะพ่นลม คือเส้นเสียงเปิดให้ลมผ่านออก
3. ลักษณะการบีบเส้นเสียง คือเส้นเสียงปิดไม่ให้ลมผ่านออก

การเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ที่กำหนดโดยสัทลักษณะของพยัญชนะต้นนี้มีความแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ทำให้เกิดระบบวรรณยุกต์แตกต่างกันเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน อย่างไรก็ดีโดยทั่วไปแล้ว ในพยางค์เป็นวรรณยุกต์ดั้งเดิม ABC จะแตกตัวออกเป็นสองทางทำให้เกิดวรรณยุกต์จำนวน 6 วรรณยุกต์ ซึ่งขึ้นอยู่กับสัทลักษณะของพยัญชนะต้นว่าเป็นพวกที่เส้นเสียงสั่นหรือไม่สั่น (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543 : 107-110)

วรรณยุกต์ดั้งเดิม		*A	*B	*C
พยัญชนะต้น	เสียงไม่ก้อง	กล่องวรรณยุกต์ 1 : A1	กล่องวรรณยุกต์ 3 : B1	กล่องวรรณยุกต์ 5 : C1
	เสียงก้อง	กล่องวรรณยุกต์ 2 : A2	กล่องวรรณยุกต์ 4 : B2	กล่องวรรณยุกต์ 6 : C2

ในพยางค์ตาย วรรณยุกต์ดั้งเดิม D ได้มีการแตกตัวออกเป็นสองทางคือ 1 เพราะอิทธิพลของพยัญชนะต้นและ 2 เพราะความสั้นยาวของเสียงสระ วรรณยุกต์ D จึงแตกออกเป็น 4 วรรณยุกต์ดังนี้

วรรณยุกต์ดั้งเดิม		*D	
		DS : สระเสียงสั้น	DL : สระเสียงยาว
พยัญชนะต้น	เสียงไม่ก้อง	กล่องวรรณยุกต์ 7 : DS 1	กล่องวรรณยุกต์ 9 : DL 1
	เสียงก้อง	กล่องวรรณยุกต์ 8 : DS 2	กล่องวรรณยุกต์ 10 : DL 2

นอกจากลักษณะการทำงานของเส้นเสียงที่เป็นเสียงก้องและไม่ก้องแล้วลักษณะการทำงานของเส้นเสียงลักษณะอื่นก็มีอิทธิพลต่อการแตกตัวของหน่วยเสียงวรรณยุกต์เช่นกัน คือลักษณะการพ่นลมและลักษณะการบีบเส้นเสียง ลักษณะทั้งสองนี้จะมีอิทธิพลต่อหน่วยเสียงวรรณยุกต์ดั้งเดิมเฉพาะบางหน่วยเสียงและปรากฏเฉพาะในบางภาษาหรือบางกลุ่มภาษา เช่น ลักษณะการพ่นลมจะปรากฏในภาษาไทยและภาษาลาว ในขณะที่ลักษณะเสียงก้องและไม่ก้องจะปรากฏในทุกภาษา

จากสัทลักษณะของพยัญชนะต้นดังกล่าวที่มีผลต่อการแตกตัวของวรรณยุกต์ดั้งเดิม Gedney (2521) ได้แบ่งพยัญชนะต้นดั้งเดิมออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

พยัญชนะต้นกลุ่มที่ 1 : เสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงเสียดแทรกไม่ก้อง ซึ่งปัจจุบันภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะอักษรสูง หรืออักษร ห นำอักษรต่ำ ได้แก่ ผ ถ ฐ ข ฉ ฝ ศ ส ษ ห หม หน หญ หง หล หร หว และ หย

พยัญชนะต้นกลุ่มที่ 2 : เสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงหยุด ไม่พ่นลม ไม่ก้อง ซึ่งปัจจุบันภาษาไทยกลางเป็นอักษรกลาง ป ต จ ก

พยัญชนะต้นกลุ่มที่ 3 : เสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงบีบเส้นเสียง ซึ่งปัจจุบันภาษาไทยกลางเป็นอักษรกลาง บ ด อ และ อ นำ คือ อย

พยัญชนะต้นกลุ่มที่ 4 : เสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงก้อง ซึ่งปัจจุบันภาษาไทยกลางเป็นอักษรต่ำ พ ท ช ค ฟ ซ ฮ ม น ญ ง ว ย ล ร

ถ้าภาษาใดมีการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ A B C DS DL เป็นช่องละ 4 วรรณยุกต์ ตามลักษณะของพยัญชนะต้น ก็จะได้เสียงวรรณยุกต์ถึง 20 เสียง แต่ไม่มีภาษาใดเป็นเช่นนั้น เนื่องจากมีการรวมกันของเสียงวรรณยุกต์เกิดขึ้นด้วย ปัจจุบันประมาณว่าจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทถิ่นทั้งหลายมีไม่น้อยกว่า 5 หน่วยเสียงและไม่มากกว่า 7 หน่วยเสียง

เพื่อช่วยให้เข้าใจดียิ่งขึ้น จะอธิบายตัวเลขและตัวอักษรที่ใช้ในกล่องวรรณยุกต์อีกครั้งหนึ่ง ดังนี้คือ

แนวตั้ง

1 ช่อง A (A1 – A4) เป็นคำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์กำกับ

2 ช่อง B (B1 – B4) เป็นคำที่มีรูปวรรณยุกต์เอกกำกับ

3 ช่อง C (C1 – C4) เป็นคำที่มีรูปวรรณยุกต์โทกำกับ

4 ช่อง ABC เป็นคำเป็น คือคำที่ประสมด้วยสระเสียงยาวหรือคำที่มีตัวสะกดเป็นแม่ กง กน กม เกย เกอว

5 ช่อง DS เป็นคำตายที่ประสมด้วยสระเสียงสั้น หรือสระเสียงสั้นและมีตัวสะกดเป็นแม่ กก กด กบ

6 ช่อง DL เป็นคำตายที่ประสมด้วยสระเสียงยาวและมีตัวสะกดเป็นแม่ กก กด กบ

แนวนอน

7 แถวที่ 1 ทั้งหมดเป็นคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูง หรือ ห นำอักษรต่ำ

8 แถวที่ 2 ทั้งหมดเป็นคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรกลาง ไม่ก้อง คือ ป ต จ ก

9 แถวที่ 3 ทั้งหมดเป็นคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรกลาง ก้อง คือ บ ด อ

10 แถวที่ 4 ทั้งหมดเป็นคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรต่ำ

ดังนั้นคำที่เติมช่อง A1 คือคำเป็นที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูง ไม่มีรูปวรรณยุกต์กำกับ เช่น คำว่า หู ขา หัว ช่อง B1 คือคำเป็นที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูงมีรูปวรรณยุกต์เอกกำกับ เช่น ไข่ ผ่า เข่า เป็นต้น

	A	B	C	DL	DS
1	1 หู 2 ขา 3 หัว	13 ไข่ 14 ผ่า 15 เข่า	25 ข้าว 26 เสื้อ 27 ห้า	37 ขาด 38 เหงือก 39 หาบ	49 หมัด 50 สุก 51 ผัก
2	4 ปี 5 ตา 6 กิน	16 ป่า 17 ไก่ 18 แก่	28 ป้า 29 กล้า 30 ต้ม	40 ปอด 41 ปีก 42 ตอก	52 กบ 53 ตับ 54 เจ็บ
3	7 บิน 8 แดง 9 ดาว	19 บ่า 20 บ่าว 21 ด่า	31 บ้า 32 บ้าน 33 อ้า	43 แดด 44 อาบ 45 ดอก	55 เบ็ด 56 ดิบ 57 อก
4	10 มือ 11 งู 12 นา	22 พ่อ 23 แม่ 24 ไร่	34 น้ำ 35 น้อง 36 ม้า	46 มีด 47 ลูก 48 เลือด	58 นก 59 มด 60 ลัก

ตัวอย่างคำที่ใช้ในการวิเคราะห์ระบบวรรณยุกต์ของภาษาไทถิ่น

เมื่อต้องการศึกษาเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทถิ่นใดก็สามารถทำได้ตามขั้นตอนดังนี้คือ

1 ใช้รายการคำซึ่งอยู่ในตารางเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา

2 วิเคราะห์ดูว่าเสียงวรรณยุกต์ในช่องที่ติดกันทั้งแนวตั้งและแนวนอน ทุกช่องเหมือนกันหรือต่างกัน ถ้าเสียงวรรณยุกต์ในช่องที่ติดกันสองช่องเป็นเสียงเดียวกัน แสดงว่าไม่มีการแยกเสียงวรรณยุกต์ แต่ถ้าเสียงวรรณยุกต์ที่อยู่ติดกันสองช่องเป็นเสียงวรรณยุกต์คนละเสียง เรียกว่า มีการแยกเสียงวรรณยุกต์

3 ขีดเส้นหนาแบ่งกล่องวรรณยุกต์ทุกแห่งที่มีการแยกเสียงวรรณยุกต์

4 ตัดสินว่าในภาษาถิ่นที่กำลังศึกษามีวรรณยุกต์กี่หน่วยเสียง หากเสียงวรรณยุกต์ในช่องซึ่งอยู่ห่างกันมีสัทลักษณะเหมือนกัน ให้จัดเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน หากเสียงวรรณยุกต์ในช่องสองช่องมีสัทลักษณะที่คล้ายคลึงกันและเสียงแวดล้อมของเสียงวรรณยุกต์แต่ละเสียงแตกต่างกัน เราอาจจัดเสียงวรรณยุกต์สองเสียงนั้นเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน ตามหลักเกณฑ์การแจกแจงแบบสับหลีก เช่นเสียงวรรณยุกต์ที่ปรากฏในพยางค์เป็นกับเสียงวรรณยุกต์ที่ปรากฏเฉพาะในพยางค์ตาย เป็นต้น อนึ่งการเรียงอันดับหน่วยเสียงวรรณยุกต์มักจะทำจากบนลงล่าง และจากซ้ายไปขวา (กัลยา ติงศภัทิย์ 2526 : 477 – 8)

การวิเคราะห์จำนวนเสียงวรรณยุกต์มี 2 แบบ คือ

1 นับจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ทั้งในพยางค์เป็นและพยางค์ตาย

2 นับจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์เฉพาะในพยางค์เป็น และจัดเสียงวรรณยุกต์ในพยางค์ตายที่มีสัทลักษณะคล้ายกับเสียงวรรณยุกต์ในพยางค์เป็น ให้เป็นเสียงวรรณยุกต์ย่อย (allotones) ของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในพยางค์เป็น

ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลางที่ใช้กล่องเสียงวรรณยุกต์มีลักษณะดังนี้

ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลาง

วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/5/ [24]	/2/ [21]	/3/ [41]	/2/ [21]	
2	/1/ [33]				
3					
4			/4/ [44]	/3/ [41]	/4/ [44]

/1/	[33]	เสียงกลาง - ระดับ
/2/	[21]	เสียงต่ำ - ระดับ
/3/	[41]	เสียงสูง - ตก
/4/	[44]	เสียงสูง - ระดับ
/5/	[24]	เสียงต่ำ – ขึ้น

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยกลาง มี 5 หน่วยเสียงดังต่อไปนี้

1. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1** เป็นเสียงกลางระดับ คือ เสียงวรรณยุกต์สามัญ

ตัวอย่างเช่น

ปี	/ piː1 /
ตา	/ taː1 /
กิน	/ kin1 /

บิน / bin1 /

แดง / dɛːŋ1 /

มือ / mɯː1 /

นา / naː1 /

2. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 เป็นเสียงต่ำ – ระดับ คือเสียงวรรณยุกต์เอก** ตัวอย่างเช่น

ไข่ / khaj 2 /

จุ่ม / cum 2 /

ไก่ / kaj 2 /

ป่า / paː 2 /

บ่า / baː 2 /

หลับ / lap 2 /

แดด / dɛːt 2 /

ตาก / taːk 2 /

3. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 เป็นเสียง สูง – ตก คือเสียงวรรณยุกต์โท** ตัวอย่างเช่น

ห้า / haː 3 /

ผ้า / phaː 3 /

ป้า / paː 3 /

ต้ม / tom 3 /

พ่อ / phɔː 3 /

แม่ / mɛː 3 /

ลาก / laːk 3 /

ลูก / luːk 3 /

4. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 เป็นเสียงสูง – ระดับ คือเสียงวรรณยุกต์ตรี** ตัวอย่างเช่น

น้า / naː 4 /

น้ำ	/ na:m 4 /

ม้า	/ ma: 4 /

มด	/ mot 4 /

นก	/ nok 4 /

ลัก	/ lak 4 /

5. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5** เป็นเสียงต่ำ – ขึ้น คือเสียงวรรณยุกต์จัตวา ตัวอย่างเช่น

หู	/ hu: 5 /

ขา	/ kha: 5 /

หัว	/ hua 5 /

ฝา	/ fa: 5 /

หนา	/ na: 5 /

หมู	/ mu: 5 /

สรุปลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการเกิดร่วมกับพยางค์

เสียงวรรณยุกต์	ลักษณะของเสียง	เกิดกับ
เสียงที่ 1	เสียงกลางระดับ	คำเป็น A 2 3 4
เสียงที่ 2	เสียง ต่ำ – ตก	คำเป็น B 1 2 3
		คำตาย DL 1 2 3
		DS 1 2 3
เสียงที่ 3	เสียง สูง – ตก	คำเป็น C 1 2 3, B4
		คำตาย DL 4
เสียงที่ 4	เสียง สูง – ระดับ	คำเป็น C 4
		คำตาย DS 4
เสียงที่ 5	เสียงต่ำ – ขึ้น	คำเป็น A 1

2.5 โครงสร้างพยางค์

หน่วยเสียงในภาษาไทยมี 3 ประเภท คือ หน่วยเสียงสระ หน่วยเสียงพยัญชนะ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ เมื่อรวมหน่วยเสียงต่าง ๆเข้าด้วยกันเป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้นจะเป็นหน่วยพยางค์หรือคำ การที่หน่วยเสียงมาเรียงตัวกันเป็นพยางค์นั้นจะต้องเรียงอย่างมีกฏเกณฑ์ จึงทำให้เกิดเป็นกลุ่มของเสียงซึ่งอาจเป็นพยางค์ซึ่งไม่มีความหมาย หรือคำซึ่งมีความหมาย พยางค์เป็นหน่วยเสียงในภาษาที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เจ้าของภาษาสามารถบอกได้ถูกต้องเสมอว่าคำ ๆหนึ่งมีกี่พยางค์ เช่น

นักศึกษา	3 พยางค์
วิทยาศาสตร์	4 พยางค์
อุปการะคุณ	5 พยางค์
มหาวิทยาลัย	6 พยางค์

ภาษาทุกภาษามีกฏเกณฑ์ในการรวมหน่วยเสียงเข้าเป็นพยางค์ กฏเกณฑ์ที่ทุกภาษามีเหมือนกันคือ พยางค์แต่ละพยางค์ส่วนใหญ่ต้องมีหน่วยเสียงสระอย่างน้อย 1 หน่วยเสียง (สระเป็นแกนของพยางค์เนื่องจากเสียงสระเป็นเสียงก้องซึ่งดังเด่นกว่าเสียงอื่น ๆ) ส่วนหน่วยเสียงพยัญชนะที่อยู่ในตำแหน่งหน้า และ/หรือข้างหลังหน่วยเสียงสระนั้นแตกต่างกันไปในภาษาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องตัวหน่วยเสียงเองและจำนวนของหน่วยเสียงที่ปรากฏในตำแหน่งนั้น ๆ ภาษาทุกภาษาจะมีข้อกำหนดว่า ในตำแหน่งหน้าสระหรือตำแหน่งต้นพยางค์และในตำแหน่งหลังสระหรือท้ายพยางค์จะมีหน่วยเสียงพยัญชนะปรากฏได้มากที่สุดเท่าใด หน่วยเสียงใดบ้างที่ปรากฏโดด ๆได้ในแต่ละตำแหน่งและหน่วยเสียงใดบ้างที่ปรากฏรวมกันเป็นกลุ่มได้ในแต่ละตำแหน่ง ตัวอย่างเช่น ภาษาไทยกลางกำหนดว่าในตำแหน่งต้นพยางค์มีพยัญชนะต้นได้จำนวนไม่เกิน 2 หน่วยเสียง ส่วนภาษาถิ่นอีสานจะมีพยัญชนะต้นได้เพียง 1 หน่วยเสียง ในตำแหน่งท้ายพยางค์ทั้งภาษาไทยกลางและภาษาอีสานมีพยัญชนะท้ายได้ 1 หน่วยเสียง

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาอีสาน
ปลา	/ plaː 1 /	/ paː 1/
ปลอก	/ plɔːk 2 /	/ pɔːk 2 /

นอกจากกฏเกณฑ์เรื่องจำนวนหน่วยเสียงที่อาจจะปรากฏในตำแหน่งต้นพยางค์และท้ายพยางค์แล้ว ยังมีกฏเกณฑ์เรื่องที่ว่าตัวหน่วยเสียงใดจะปรากฏได้ในตำแหน่งต้นพยางค์หรือท้ายพยางค์ เช่น เสียง ม / m / มีในภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่น และปรากฏได้ทั้งตำแหน่งต้นพยางค์และท้ายพยางค์ ส่วนเสียง ญ / ɲ / จะไม่เกิดในตำแหน่งท้ายพยางค์เลย เช่น

ภาษาเหนือ	[ɲaŋ 4]	ยัง
ภาษาอีสาน	[ɲɔːj 4]	ย้อย
ภาษาใต้	[ɲɯa 2]	เนื้อ

นอกจากเรื่องตัวหน่วยเสียงและจำนวนหน่วยเสียงดังกล่าวมาแล้วยังมีกฎเกณฑ์ของการปรากฏร่วมกันของหน่วยเสียงอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ในภาษาไทยกลางหน่วยเสียงที่แทนด้วยตัวอักษร "ต" / t / ปรากฏร่วมกับหน่วยเสียงที่แทนด้วยตัวอักษร "ร" / r / ได้ เช่นในคำว่า ตรง ตรา แต่หน่วยเสียงที่แทนด้วยตัวอักษร "ม" / m / จะไม่ปรากฏรวมกับหน่วยเสียงที่แทนด้วยตัวอักษร "ร" / r / ดังนั้นจึงไม่มีคำว่า *มรน แต่ในภาษาถิ่นใต้ หน่วยเสียง / m / ปรากฏร่วมกับหน่วยเสียง / r / ได้ เช่นในคำ [mron 5] "คำราม" [mrɔː 6] เถาวัลย์เปรียง[4] ในภาษาถิ่นเหนือ หน่วยเสียง / s / ปรากฏร่วมกับหน่วยเสียง / w / ได้เช่นในคำ / swaːy1 / "เขย่า" แต่ในภาษาไทยกลางเสียง / s / จะไม่ควบกับ / w /

พยางค์ที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่งๆ อาจจะมีความหมายหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าพยางค์ซึ่งประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ รวมกันขึ้นเป็นกลุ่มหน่วยเสียงแล้วมีความหมายพยางค์นั้นก็จะเป็นหน่วยคำด้วย เช่น มะ งะ เป็นพยางค์ เนื่องจากไม่มีความหมาย จะ ปะ เป็นพยางค์และเป็นหน่วยคำในภาษาไทยกลางด้วย หน่วยคำที่ปรากฏโดยลำพังได้เรียกว่า **หน่วยคำอิสระ หรือ คำ** เช่น พ่อ แม่ ลูก เป็นหน่วยคำอิสระ ถ้ามีความหมายแต่ไม่ปรากฏตามลำพังต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำอื่นเสมอ เรียกว่า **หน่วยคำไม่อิสระ** เช่น นัก – ในคำว่า นักเรียน นักร้อง นักแสดง หรือ กร ในคำว่า พิธีกร กรรมกร มัณฑนากร เป็นหน่วยคำไม่อิสระ

คำพื้นฐานที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันมักจะเป็นคำพยางค์เดียว คำหลายพยางค์ที่มีใช้อยู่จำนวนมากนั้นมีที่มาแตกต่างกัน คือ ยืมมาจากภาษาต่างประเทศ เช่น ยืมคำ ภริยา สามี อาจารย์ จากบาลีสันสกฤต คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี จากภาษาอังกฤษ เสด็จ เสวย ดำเนิน จากภาษาเขมร นอกจากการยืมแล้วยังมีการสร้างคำขึ้นใหม่ด้วยการซ้อนคำ ซ้ำคำ และประสมคำ เช่น บ้านเรือน รูปภาพ ดีชั่ว เป็นคำซ้อน หมูๆ กล้วยๆ เด็กๆ เป็นคำซ้ำ และน้ำแข็ง รถไฟ แม่น้ำ เป็นคำประสม และเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป คำประสมบางคำยังมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำไปกลายเป็นคำเกิดใหม่ เช่น หมากพร้าว เปลี่ยนเป็น มะพร้าว ตัวพาบ เป็น ตะพาบ (ดูเพิ่มเติมที่บรรจบ พันธุเมธา 2541 : 61 - 98)

คำในภาษาไทยส่วนใหญ่จะเป็นคำพยางค์เดียว คำพยางค์เดียวที่เป็นคำพื้นฐานดั้งเดิมของภาษาไทยกลางจะต้องมีหน่วยเสียงที่ประกอบกันอย่างน้อย 3 หน่วย คือ หน่วยเสียง

พยัญชนะต้น 1 หน่วย หน่วยเสียงสระ 1 หน่วย และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 1 หน่วย และอย่างมากที่สุดไม่เกิน 5 หน่วย คือเพิ่มหน่วยพยัญชนะต้นเป็นเสียงควบกล้ำอีก 1 หน่วย และหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายอีก 1 หน่วย

ในการแสดงโครงสร้างของคำพยางค์เดียว สัญลักษณ์ที่ใช้แทนหน่วยเสียงในภาษาไทยมีดังนี้

C	แทน	หน่วยเสียงพยัญชนะ 1 หน่วย
CC	แทน	หน่วยเสียงพยัญชนะ 2 หน่วยที่ควบกันเรียกว่าพยัญชนะควบ
V	แทน	หน่วยเสียงสระเสียงสั้น
VV	แทน	หน่วยเสียงสระเสียงยาวหรือสระประสม
N	แทน	หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายที่เป็นพยัญชนะนาสิกและพยัญชนะกึ่งสระ
S	แทน	หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายที่เป็นพยัญชนะกัก
T	แทน	หน่วยเสียงวรรณยุกต์

โครงสร้างพยางค์ของคำพยางค์เดียวในภาษาไทยมีดังนี้คือ

1) C (C) V V T
2) C (C) V N T
3) C (C) V S T
4) C (C) V V N T
5) C (C) V V S T

ในการถอดเสียงด้วยสัทอักษรจะใช้แบบสัทวิทยา สัทอักษรเขียนใส่ไว้ในเครื่องหมาย / / ดังนั้นสระประสมจะไม่แยกระหว่างเสียงสั้นยาว

โครงสร้างที่ 1 C (C) V V T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบ ประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 5 เสียง เช่น

ย่า	/ ja:3 /
ขี่	/ khi:2 /
ครู	/ khru:1 /
กล้า	/ kla:3 /
เสือ	/ sɯa5 /
เตี้ย	/ tia3 /

เปลี้ย / plia3 /

เพลี้ย / phlia4 /

โครงสร้างที่ 2 C (C) V N T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบ ประสมกับสระเสียงสั้นและมีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิก / m n ŋ / หรือพยัญชนะกึ่งสระ / j w /มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 5 เสียง เช่น

คม / khom1 /

ฝน / fon5 /

แข็ง / khɛŋ5 /

ใจ / caj1 /

เข้า / khaw5 /

กลม / klom1 /

ปลิ้น / plin3 /

กล่อง / klɔŋ2 /

พลิ้ว / phliw4 /

ขวัญ / khwan5 /

โครงสร้างที่ 3 C (C) V S T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมกับสระเสียงสั้นและมีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะเสียงกัก / p t k ʔ / มีเสียงวรรณยุกต์กำกับ พยางค์แบบนี้ในภาษาไทยกลางจะเกิดกับเสียงวรรณยุกต์เอกหรือตรีเท่านั้น เช่น

รับ / rap4 /

ซัด / sat4 /

นก / nok4 /

ปะ / paʔ2 /

พลบ / phlop4 /

ปลด / plot2 /

ควัก / khwak4 /

พระ /phraʔ4/

โครงสร้างที่ 4 C (C) V V N T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม และมีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกหรือพยัญชนะกึ่งสระ มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 5 เสียง เช่น

สาม /sa:m5/
คาน /kha:n1/
ห่วง /huaŋ2/
ย้าย /ja:j4/
ราว /ra:w1/
พร้อม /phrɔ:m4/
คลาน /khla:n1/
เครื่อง /khrɯaŋ3/
กล้วย /kluaj3/
เขียว /khiaw5/

โครงสร้างที่ 5 C (C) V V S T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำ ประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม และมีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะเสียงกัก พยางค์แบบนี้ในภาษาไทยกลางจะเกิดกับเสียงวรรณยุกต์ เอก หรือ โท เท่านั้น เช่น

สาบ /sa:p2/
ถาก /tha:k2/
คราด /khra:t3/
กลีบ /kli:p2/
รวบ /ruap3/
เสียบ /siap2/
เชือก /chɯak3/

เครียด / khriat3 /

เคลือบ / khluuap3 /

คำบางคำที่ยืมจากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาไทยที่มีโครงสร้างพยางค์แบบนี้จะมีเสียงวรรณยุกต์ตรีได้ แต่ถ้าเป็นคำไทยแล้วจะมีเสียงวรรณยุกต์เอกหรือโทเท่านั้น เช่น

เชิ้ต	/ chɤːt4 /	(อังกฤษ shirt)
โน้ต	/ noːt4 /	(อังกฤษ note)
โจ๊ก	/ coːk4 /	(จีน)
กร๊าฟ	/ kráːp4 /	(อังกฤษ graph)

2.6 การประกอบคำ / โครงสร้างของหน่วยคำ

พยางค์ที่มีความหมายเรียกว่า หน่วยคำหรือคำ หน่วยคำหมายถึงกลุ่มของหน่วยเสียงหรือหน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมายคงที่เสมอไม่ว่าจะเกิดในที่ใด คำว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ ต่างเป็นคำทีมี 1 หน่วยคำ คำว่า นักเรียนเป็นคำที่มี 2 หน่วยคำ ที่ประกอบด้วยหน่วยคำ นัก ซึ่งหมายถึง คน และคำกริยา เรียน รวมกันเป็นคำว่า นักเรียน คำว่า กะละมัง เป็นคำ 1 คำที่มีเพียง 1 หน่วยคำ ถึงจะมี 3 พยางค์ เพราะเราไม่สามารถแยกคำว่า กะละมังเป็นหน่วยที่เล็กลงไปกว่านี้แล้วมีความหมายคงที่ได้อีก ในภาษาอังกฤษคำว่า dog กับ dogs ต่างกัน dog มี 1หน่วยคำ ส่วน dogs มี 2 หน่วยคำ เพราะมีเสียง [- s] ซึ่งแสดงพหูพจน์อยู่ด้วย คำว่า love กับ loved ต่างกันเพราะ love มี 1 หน่วยคำ ส่วน loved มี 2 หน่วยคำ เพราะมีเสียง [- d] ซึ่งแสดงอดีตกาลอยู่ด้วย และเสียง [- s] ที่แสดงพหูพจน์กับ [- d] ที่แสดงอดีตกาลนี้ยังเกิดกับคำอื่นๆอีกด้วย เช่น birds cats pens pencils walked talked looked [- s] กับ [- d] จึงเป็นหน่วยคำในภาษาอังกฤษด้วย

หน่วยคำแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. **หน่วยคำอิสระ** หมายถึงหน่วยคำที่ปรากฏตามลำพังเป็นคำได้ เช่น หมู หมา กา ไก่ นั่ง นอน นาฬิกา กระต่าย กระดาษ

2. **หน่วยคำไม่อิสระ** หมายถึงหน่วยคำที่ปรากฏตามลำพังไม่ได้ ต้องปรากฏร่วมกับหน่วยคำอื่นเสมอ เช่น นัก- ชาว- กร- ในคำว่า นักร้อง ชาวป่า กรรมกร

ในภาษาต่าง ๆมีการสร้างคำโดยมีส่วนประกอบเป็นหน่วยคำมีลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้ (ดวงมน จิตร์จำนงค์ และอาภาพรรณ วรรณโชติ 2535 : 52)

1. **โครงสร้างคำประสม** (compound words) เป็นโครงสร้างของคำที่นำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประสมกัน โครงสร้างแบบนี้เป็นโครงสร้างที่มีอยู่ในทุกภาษาและโดยเฉพาะเป็นลักษณะสำคัญของการสร้างคำในภาษาคำโดด (Isolating language) เช่น

ตู้เย็น	หอพัก	บ้านเช่า	รถยนต์
ม้ามืด	แกงจืด	บังตา	พัดลม
จักรเย็บผ้า	ไม้แขวนเสื้อ	ผ้าพันคอ	เครื่องดูดฝุ่น

2. **โครงสร้างคำประสาน** (complex words) เป็นโครงสร้างของคำที่นำหน่วยคำไม่อิสระประสมกับหน่วยคำไม่อิสระ หรือหน่วยคำไม่อิสระประสมกับหน่วยคำอิสระ โครงสร้างแบบนี้ไม่ใช่โครงสร้างสำคัญในภาษาคำโดด ในภาษาไทยมีคำที่มีโครงสร้างแบบนี้บ้างเหมือนกัน แต่เป็นส่วนน้อย เช่น นักเรียน ชาวบ้าน การเรียน ความรัก

คำในภาษาไทยเป็นคำสมบูรณ์สามารถใช้เรียงเข้าประโยคได้ทันที โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ ประโยคว่า แม่ตีฉัน เมื่อเรียงใหม่เป็น ฉันตีแม่ มีความหมายเป็นตรงกันข้ามโดยที่ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำ ไม่ว่าจะทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมคำนามก็ใช้รูปเดียวกัน แต่ตำแหน่งของคำเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเรียงให้ถูกต้อง คำที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำเช่นในคำแผลง ตรวจ แผลงเป็น ตำรวจ ขลังแผลงเป็นกำลัง ที่ใช้อยู่ในภาษาไทยนั้นเป็นคำและวิธีการที่ยืมมาจากภาษาเขมร หรือเมื่อพูดถึงการซ้ำคำว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปคำที่ทำให้เปลี่ยนความหมายทางไวยากรณ์ เช่น คำนาม เด็ก เมื่อซ้ำคำเป็นเด็กๆ แสดงความหมายพหูพจน์ ลักษณะเช่นนี้ก็มีอยู่จำกัด ไม่ได้เกิดกับคำนามทุกตัวโดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงระบบคำหรือโครงสร้างคำในภาษาไทย จึงหมายถึงการนำคำมารวมกันเป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้นเป็นการสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษา

คำที่สร้างขึ้นใหม่ในภาษาไทยมีลักษณะเป็น 3 แบบ คือ

1. คำซ้ำ
2. คำซ้อน
3. คำประสม

2.6.1 คำซ้ำ (reduplication)

คำซ้ำ เป็นคำที่เกิดจากการซ้ำคำทั้งคำหรือซ้ำเพียงบางส่วนของคำ เมื่อซ้ำแล้วความหมายของคำอาจเปลี่ยนไปหรืออาจจะไม่เปลี่ยนก็ได้ ถ้าเป็นการซ้ำคำทั้งคำเราจะใช้ไม้ยมกเขียนแทนคำซ้ำคำหลัง เช่น เด็กเด็ก เขียนเป็น เด็กๆ ปุดปุด เขียนเป็น ปุดๆ ในคำซ้ำ

เพียงบางส่วนของคำ คำซ้ำจะมีลักษณะเพียงบางส่วนซ้ำกับคำตั้ง ซึ่งอาจจะเป็นพยัญชนะต้นและวรรณยุกต์คล้ายคำตั้ง แต่มีสระต่างกันหรืออาจจะมีพยัญชนะและวรรณยุกต์คล้ายคำตั้งแต่มีสระแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น

คำซ้ำทั้งคำ

เด็ก	→	เด็ก ๆ	คำซ้ำแสดงพหูพจน์ (เด็ก ๆไปโรงเรียน)
เหลือง	→	เหลือง ๆ	แสดงความไม่จำเพาะเจาะจง (ฉันชอบอันเหลือง ๆ)
ดี	→	ดี ๆ	แสดงความหมายเน้น เพิ่มน้ำหนักให้มากขึ้น (เสื้อตัวนี้ยังดี ๆอยู่)
เท่าไร	→	เท่าไร ๆ	แสดงความหมายเน้น เพิ่มน้ำหนักให้มากขึ้น (แม่พูดเท่าไร ๆลูกก็ไม่เชื่อ)
ดำ	→	ด๊ำดำ	แสดงความหมายเน้นมากขึ้น (ครูคนนั้นตัวด๊ำดำ)
สวย	→	ซ้วยสวย	แสดงความหมายเน้น การซ้ำลักษณะนี้จะมีคำใช้อยู่มากในภาษา (เขายิ้ม ซ้วยสวย)

คำซ้ำบางส่วน

เมีย	→	เมียเมอ	แสดงทัศนคติที่ไม่ค่อยดี (ไม่อยากมีเมียเมอ)
รัก	→	รักแร็ก	แสดงทัศนคติที่ไม่ค่อยดี (ฉันไม่ได้รักแร็กเขาสักหน่อย)

(คำซ้ำบางส่วนดูเพิ่มเติมที่ สุดาพร ลักษณียนาวิน 2529 : 25 – 41)

มีคำอีกแบบหนึ่งซึ่งจัดเป็นคำซ้ำพิเศษเพราะไม่ได้เกิดจากคำตั้งเช่นเดียวกับคำซ้ำชนิดอื่น มีลักษณะคล้ายพยางค์ 2 พยางค์ ซึ่งมีเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์เหมือนกัน พยางค์เหล่านี้จะเกิดร่วมกันเป็นคู่เสมอไม่เกิดเป็นคำเดี่ยว (คำลักษณะนี้บรรจบ พันธุเมธา จัดให้อยู่ในกลุ่มคำซ้อนเพื่อเสียง เพราะเป็นคำที่พยางค์หน้าและหลังมีเสียงคล้ายคลึงกัน และแต่ละคำไม่มีความหมายเมื่อแยกออกจากกัน หรือถ้าแยกออกจากกันแล้วมีความหมายก็เป็นความหมายที่แตกต่างออกไป ไม่ใช่ความหมายที่ใช้เมื่อเป็นคำซ้ำ เช่น จอแจ เตาะแตะ) ตัวอย่างเช่น

หยุกหยิก	นั่งหยุกหยิกตลอดเวลา
ตุ้งติ้ง	ท่าทางตุ้งติ้งจัง
กุ๊กกิ๊ก	ทำอะไรกันกุ๊กกิ๊ก
โตงเตง	แขวนเสื้อไว้โตงเตง
ล่อกแล่ก	ท่าทางเขาล่อกแล่กจัง

ดังนั้นคำๆหนึ่งอาจมีการซ้ำคำได้หลายแบบทั้งมีที่ใช้และความหมายต่างกัน เช่น

สาว	⟶	สาวๆ	(แสดงพหูพจน์)
	⟶	ซ้าว สาว	(แสดงความหมายเน้น)
	⟶	สาว เสอว	(แสดงทัศนคติไม่ค่อยดี)

นอกจากนั้นคำที่ซ้ำแล้วยังอาจนำมาซ้อนกันกลายเป็นคำ 4 พยางค์ก็ได้ เช่น

ดีๆชั่วๆ ไปๆมาๆ งูๆปลาๆ ลูบๆคลำๆ ลูกๆหลานๆ

2.6.2 คำซ้อน

คำซ้อน (synonymous compound) เป็นคำที่เกิดจากการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายคล้ายกัน ทำนองเดียวกันหรือตรงกันข้ามกันตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกันแล้วเกิดเป็นคำใหม่ที่อาจจะมีความหมายใหม่ที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากคำเดี่ยวเดิมก็ได้ ตัวอย่างเช่น

บ้าน + เรือน	⟶	บ้านเรือน
ดูด + ดื่ม	⟶	ดูดดื่ม
หู + ตา	⟶	หูตา
เนื้อ + ตัว	⟶	เนื้อตัว
ผิด + ชอบ	⟶	ผิดชอบ
ได้ + เสีย	⟶	ได้เสีย

คำซ้อนที่ซ้อนกันมากกว่า 2 คำอาจจะเป็น 4 คำหรือ 6 คำและมักจะมีสัมผัสหรือมีการซ้ำภายในคำ เช่น

ยากดีมีจน	เจ็บไข้ได้ป่วย	เก็บหอมรอมริบ
ทำไร่ไถนา	อดหลับอดนอน	เข้าด้ายเข้าเข็ม
เจียมเนื้อเจียมตัว	เอาเป็นเอาตาย	ทีหน้าทีหลัง
อดตาหลับขับตานอน	คดในข้องอในกระดูก	

คำที่นำมาซ้อนกันแล้วความหมายของคำอาจจะอยู่ที่คำใดคำหนึ่งหรืออาจจะเกิดจากความหมายของคำที่นำมาซ้อนกันรวมกันหรืออาจจะมีความหมายเปลี่ยนไปซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นใจความอุปมา เช่น

ผิดชอบ	-	ความหมายอยู่ที่ผิด
ถ้วยชาม	-	หมายถึง ถ้วย ชาม และภาชนะอย่างอื่นด้วย

ดูดดื่ม - **ไม่ได้หมายถึง** การดูดหรือดื่มน้ำ แต่ความหมายเป็นเชิงอุปมา ใช้กับความรู้สึกที่ซาบซึ้ง เช่น เขารักกันอย่างดูดดื่ม

คำซ้อนนี้เราพบว่ามีการนำคำไทยกลางซ้อนกับคำโบราณ คำยืม คำภาษาถิ่น เพื่อช่วยให้เราเข้าใจความหมายของคำอีกคำหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันอาจไม่มีใช้ในภาษาไทยกลางแล้ว เช่น

คำซ้อนกับคำโบราณ

บ้านนอกขอกนา
หนุ่มเหน้า
กลิ่นอาย
ไม้ไล่

คำซ้อนกับคำยืม

สูญหาย
ซากศพ
ทุกข์ยาก
แสวงหา

คำซ้อนกับคำภาษาถิ่น

ตัดสิน
เสื่อสาด
คอยท่า
พบปะ

2.6.3 คำประสม

คำประสม (compound) เป็นคำที่เกิดขึ้นจากการนำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน แล้วจะมีความหมายใหม่ที่เหมือนหรือมีเค้าหรือนัยของความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน คือ ส่วนประกอบแต่ละส่วนต้องทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำคำเดียวกัน เช่น โรง มีความหมายว่า ที่ที่ก่อสร้างสำหรับอยู่เพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง ประกอบเข้ากับหน่วยคำ งาน ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งหรือเรื่องที่ทำ เป็น โรงงาน มีความหมายว่า สถานที่ที่ก่อสร้างสำหรับทำสิ่งต่าง ๆ คำประสมอาจใช้เป็นคำนาม คำกริยา คำสรรพนาม คำคุณศัพท์ และคำกริยาวิเศษณ์ก็ได้ และคำที่นำมาประสมกันอาจจะเป็นคำไทยกับคำไทย หรือคำไทยกับคำยืม หรือคำยืมกับคำยืมก็ได้ ตัวอย่างเช่น

คำนาม - ลูกน้อง แม่บ้าน คนกลาง พิมพ์ดีด เรียงเบอร์

คำกริยา - ชี้ขาด หักอก ออกตัว ตัดเสื้อ อวดดี

คำสรรพนาม - คุณหญิง คุณนาย

คำคุณศัพท์ - (รถ)สามล้อ (รองเท้า)ส้นสูง (คน)ใจเพชร (นก)สองหัว (เด็ก)ข้างถนน

คำกริยาวิเศษณ์ - (นั่ง)คอแข็ง (ยืน)คอตก (ยิง)เผาขน

การสร้างคำใหม่เป็นคำซ้อน คำซ้ำและคำประสมจะพบอยู่ในภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน และถิ่นใต้ด้วย

เชิงอรรถบทที่ 2

1. ภาษากลาง คือภาษาที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร อาจจะมีทั้งในระหว่างประเทศและในประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นภาษากลางที่ใช้สื่อสารกันในระหว่างประเทศหลาย ๆประเทศ ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษากลางใช้ในประเทศไทย กล่าวคือในประเทศไทยไม่ว่าคนกลุ่มชาติพันธุ์ใด หรือมาจากท้องถิ่นใด เมื่อมารวมกัน หรือติดต่อค้าขายกันโดยต่างไม่รู้ภาษาของกันและกัน เขาก็จะใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษากลางในการสื่อสารกัน หรือถ้าจะแยกเป็นถิ่นย่อยลงไปอีก ในภาคเหนือที่มีชาวเขาเผ่าต่างๆ ชาวไทกลุ่มต่างๆ ซึ่งพูดภาษาต่างกัน เมื่อเขามาติดต่อค้าขายกับคนในท้องถิ่นในจังหวัดเขาก็จะใช้ภาษาถิ่นเหนือเป็นภาษากลางในการสื่อสารกัน
2. เครื่องหมาย * ใช้วางไว้หน้าคำหรือประโยคเพื่อใช้แสดงว่า คำหรือประโยคนั้นๆไม่มีที่ใช้ในภาษา
3. ดูเรื่องการใช้เครื่องหมายแสดงเสียงวรรณยุกต์หน้า 64
4. ตัวอย่างจาก อัครา บุญทิพย์ ที่วิเคราะห์ให้ภาษาถิ่นใต้มีหน่วยเสียง / r / ด้วย

บทที่ 3
ภาษาถิ่นเหนือ

3.1 บทนำ

ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยนับได้ว่าเป็นดินแดนที่มีความซับซ้อนของภาษาและชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าเขตภาคเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่า จีนและลาว มีการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มต่างๆ เข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้อยู่เสมอตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ประชากรในเขตภาคเหนือมีทั้งสิ้นกว่า 13 ล้านคน พื้นที่ในเขตภาคเหนือครอบคลุม 16 จังหวัด แบ่งออกเป็นภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ประกอบไปด้วย 8 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาไทยยวนหรือคำเมือง และเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบไปด้วย 8 จังหวัดได้แก่ ตาก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี ซึ่งเป็นเขตเชื่อมต่อกับภาคกลาง ในเขตนี้ประชากรจะพูดภาษาไทยกลางเป็นส่วนมาก ในเขตภาคเหนือตอนบนนั้นภาษาคำเมืองเป็นภาษากลางของประชากรในเขตนั้น มีผู้พูดประมาณร้อยละ 50 จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาและการปกครองมีอายุกว่า 700 ปี (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 :41)

แต่เดิมเผ่าพันธุ์คนไทยที่อยู่ทางภาคเหนือนั้นมีชื่อว่า "ยวน" หรือ "ไทยยวน" และเรียกภาษาที่พูดว่า "ภาษาไทยยวน" แต่ในปัจจุบันคนไทยในภาคเหนือเรียกตนเองว่า "คนเมือง" และเรียกภาษาของตนว่า "คำเมือง" หรือออกเสียงว่า "กำเมือง" พวกที่ยังคงเรียกตัวเองว่า "ยวน" คือพวกคนไทยยวนที่อพยพลงมาอยู่ในบริเวณภาคกลาง เช่นที่อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

คนไทยยวนมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานร่วมสมัยกับคนไทยในภาคกลาง กล่าวคือ บรรพบุรุษของไทยยวนได้ตั้งบ้านเมืองเป็นอาณาจักรใหญ่อาณาจักรหนึ่งชื่อ "อาณาจักรล้านนาไทย" และมีพระเจ้ามังรายเป็นกษัตริย์พระองค์แรก พระองค์ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 1839 ปี พ.ศ. 1839 จึงเป็นปีเริ่มต้นของอาณาจักรล้านนาไทย อาณาจักรนี้มีอาณาเขตกว้างขวางครอบคลุมบริเวณที่เป็นภาคเหนือตอนบน ในปัจจุบันคือเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน อาณาจักรล้านนาไทยเจริญรุ่งเรืองมีวัฒนธรรม ภาษาและตัวอักษรของตนเองใช้ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์มังราย เป็นเวลาถึง 263 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1839 ถึง พ.ศ.2101 หลังจากนั้นก็ตกเป็นประเทศราชของพม่าจนปี พ.ศ. 2317 พระเจ้ากาวิละจึงขับไล่พม่าไปได้ แต่อาณาจักรล้านนาก็

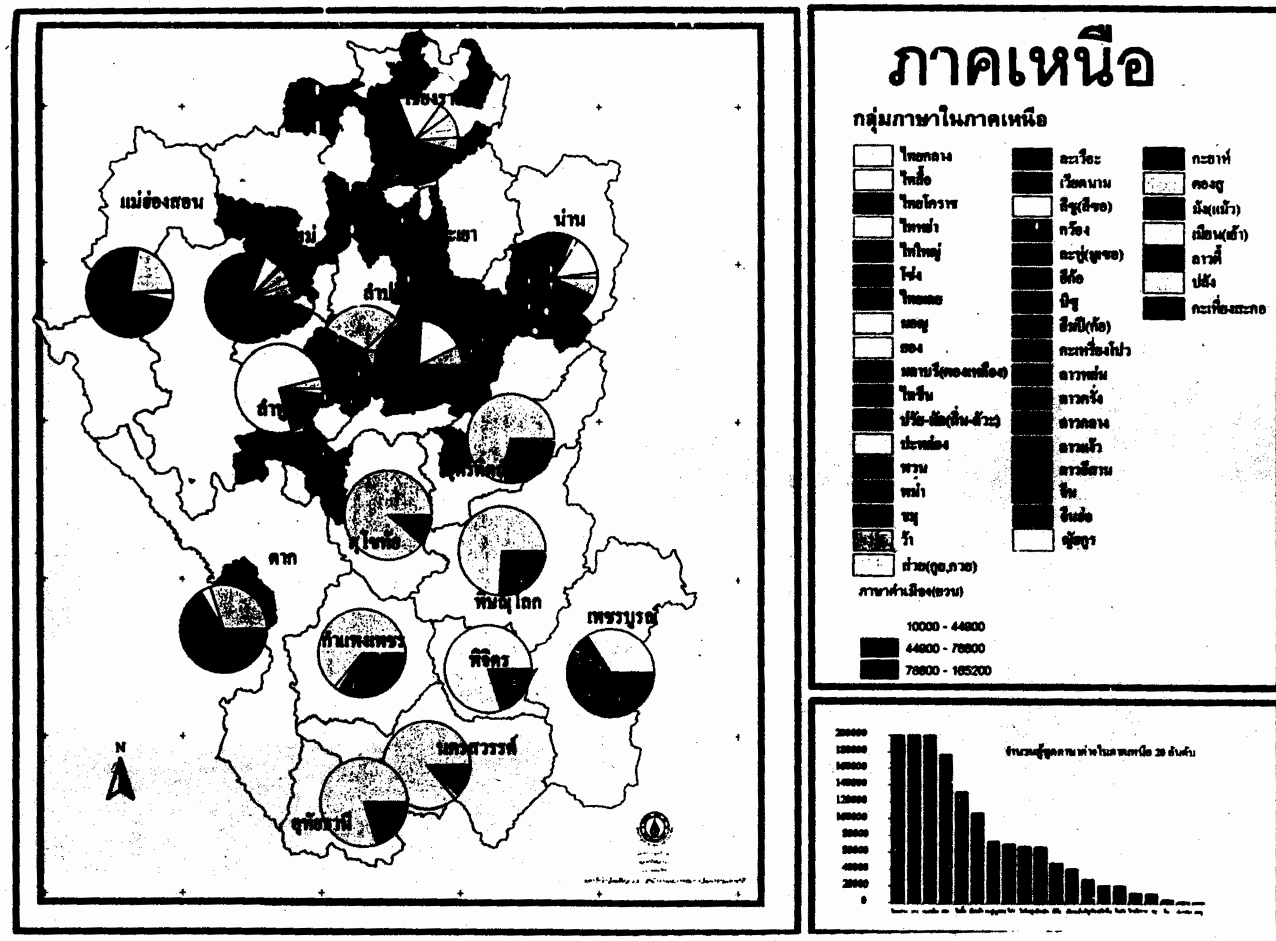
ตกมาเป็นประเทศราชของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แทน จนถึงสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองต่างๆในอาณาจักรล้านนาไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ทางรัฐบาลได้ประกาศให้เมืองต่างๆ มีฐานะเป็นจังหวัด ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 7)

นอกจากชาวล้านนาหรือชาวไทยยวนแล้ว ยังมีผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มต่างๆ ที่มีถิ่นฐานนอกประเทศและได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตภาคเหนือของไทย ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีต่อกับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเชียงตุงและเชียงรุ่งและเมืองอื่นๆ มาเป็นประชากรในเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองต่างๆในเขตล้านนา ทำให้มีคนหลายเผ่าพันธุ์อยู่ในดินแดนนี้ (อุดม รุ่งเรืองศรี 2533 : ก) คนไทกลุ่มอื่นที่อยู่ในล้านนามีอาทิเช่น ลื้อ ยอง ไทยใหญ่ ไทหย่า ขึน โซ่ง พวน ฯลฯ ส่วนกลุ่มคนภาษาตระกูลอื่นที่อยู่ในดินแดนนี้มีกลุ่มภาษาตระกูล มัง-เมี่ยน ตระกูล จีน-ทิเบต อีกหลายกลุ่มเช่น ลีซู ละหู่ อะข่า กะเหรี่ยงกลุ่มต่างๆ อึมปี บิซู จึงพ่อ และภาษาจีนฮ่อ เช่นที่บริเวณดอยแม่สะลอง จังหวัดเชียงราย อีกกลุ่มที่ถือเป็นกลุ่มชนดั้งเดิม คือกลุ่มที่พูดภาษามอญ-เขมร มีพวกลัวะในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน พวกถิ่น อยู่ในจังหวัดน่านต่อกับเขตไชยบุรีของลาว พวกขมุในจังหวัดลำปาง เชียงรายและน่าน และชนกลุ่มเล็กๆที่เรียกว่า มลาบรี (ผีตองเหลือง) พบในจังหวัดแพร่และน่าน

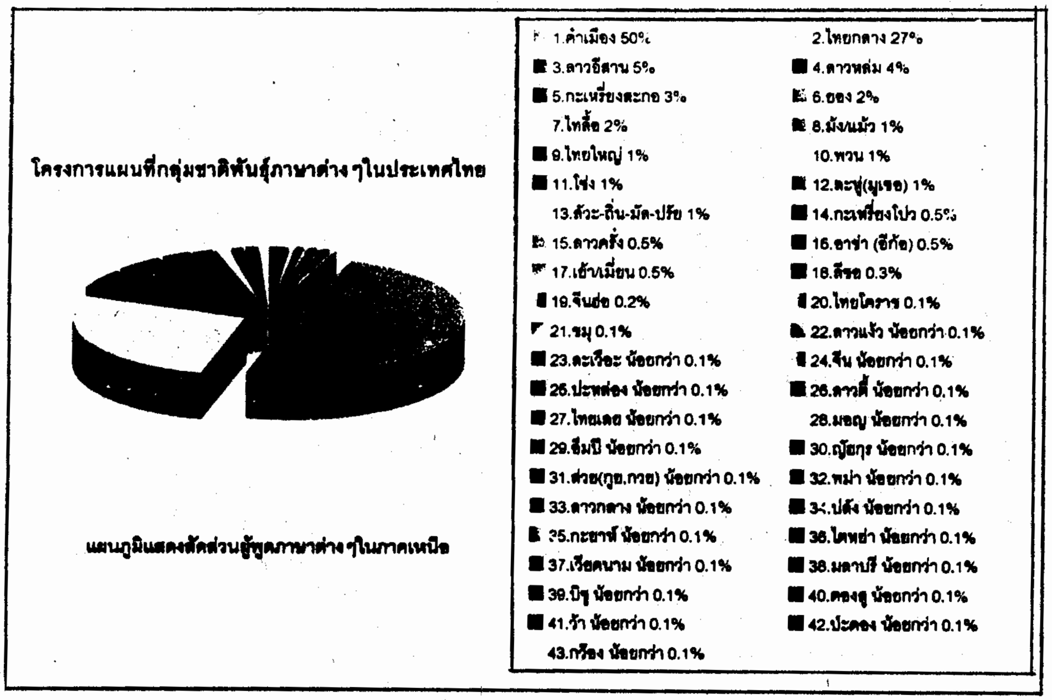
ในภาคเหนือตอนล่างนั้น คนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยกลาง ภาษาไทยกลางจึงเป็นภาษากลางของเขตนี้ นอกจากนี้มีเขตที่พูดคำเมืองในหลายตำบล เขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และมีบางส่วนที่พูดภาษาลาว เนื่องจากมีชายแดนที่อยู่ติดกับประเทศลาว เช่น ลาวเวียง ลาวหล่ม ลาวประเทศลาวฯ รวมทั้งภาษาพวน โซ่ง เป็นต้น ในภาคเหนือตอนล่างนี้มีกลุ่มมอญ-เขมร คือกลุ่มญัฮกุร หรือชาวบนหรือที่เรียกกันในเขตนี้ว่า "ละว้า" ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเพชรบูรณ์ส่วนที่ต่อเนื่องกับจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา

ในภาคเหนือปัจจุบันมีประชากรที่พูดภาษาต่างๆกันถึงกว่า 34 ภาษา โดยทั้งหมดอยู่ในตระกูลภาษาใหญ่ 4 ตระกูล คือ ตระกูลไท 12 ภาษา ตระกูลจีน-ทิเบต 11 ภาษา ตระกูลมัง-เมี่ยน 2 ภาษาและตระกูลออสโตรเอเชียติก 9 ภาษา (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 41-42)

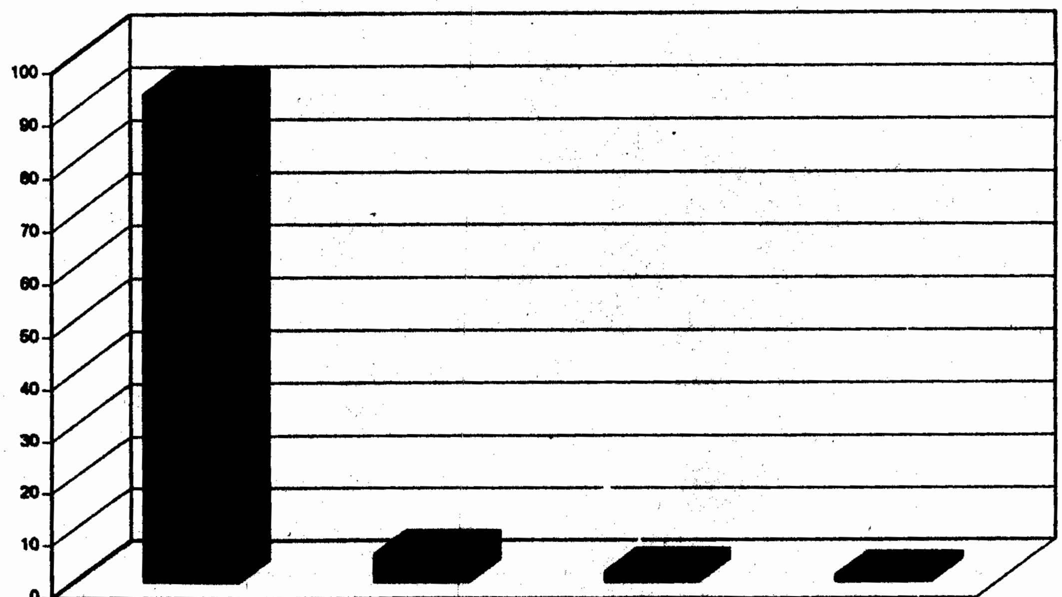
แผนที่ภาษาภาคเหนือ

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544 : 48)

แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่าง ๆ ในภาคเหนือ

	ตระกูลไท	ตระกูลจีน-ทิเบต	ตระกูลม้ง-เมี่ยน	ตระกูลออสโตรเอเชียติก
ร้อยละ	92.518	4.968	1.587	0.927

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544 : 49)

3.2 ระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือ

ระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภทคือ

1. หน่วยเสียงสระ
2. หน่วยเสียงพยัญชนะ
3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์

(การศึกษาเรื่องระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือนี้รวบรวมมาจากภาษาถิ่นเหนือของกรรณิการ์ วิมลเกษม และพจนานุกรมภาษาไทยกรุงเทพฯ – ไทยเชียงใหม่ ของจรูญ บุญพันธ์และคณะ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่)

3.2.1 หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งหมด 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง และสระประสม 3 หน่วยเสียง

3.2.1.1 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

หน่วยเสียงสระเดี่ยวมีทั้งสิ้น 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง สระเดี่ยวเสียงยาว 9 หน่วยเสียงดังต่อไปนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยว

ส่วนของลิ้น / ระดับลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
ต่ำ	ɛ ɛː	a aː	ɔ ɔː

ตัวอย่าง คำที่ประสมด้วยสระเดี่ยว

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ i /	/ siʔ1 /	สอย
/ iː /	/ diː2 /	ดี
/ ɯ /	/ lɯk6 /	ลึก
/ ɯː /	/ hɯː5 /	ให้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ u /	/ suk1 /	สุก
/ uː /	/ puː2 /	พลู
/ e /	/ teʔ1 /	เตะ
/ eː /	/ leːm4 /	เล่ม
/ ɤ /	/ pɤʔ1 /	โคลน
/ ɤː /	/ kɤːŋ3 /	ครึ่ง
/ o /	/ som5 /	เปรี้ยว
/ oː /	/ tok1toː1 /	ตุ๊กแก
/ ɛ /	/ sɛʔ1 /	กาง
/ ɛː /	/ mɛː4 /	แม่
/ ɔ /	/ mɔʔ1 /	เหมาะ
/ ɔː /	/ ʔɔːk3 /	ออก
/ a /	/ kap1 /	กับ
/ aː /	/ saːn1 /	สาน

การแสดงเสียงวรรณยุกต์ในที่นี้ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ที่ 7 และ 8 ที่ กรรณิการ์ วิมลเกษม และจรูญ บุญพันธ์ และคณะใช้กับคำตายสระเสียงสั้นนั้น ในที่นี้ปรับเป็น 1 กับ 6 โดยให้เสียงวรรณยุกต์ที่ 7 เป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 1 และวรรณยุกต์ที่ 8 เป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 6 เนื่องจากมีลักษณะทางสัทศาสตร์คล้ายกันและเสียงวรรณยุกต์นั้นมีการเกิดแบบแจกแจงแบบสับหลีกกัน กล่าวคือ วรรณยุกต์ที่ 7 เกิดในพยางค์ตายสระเสียงสั้น วรรณยุกต์ที่ 1 เกิดในพยางค์เป็น ในทำนองเดียวกัน วรรณยุกต์ที่ 8 ก็เกิดในพยางค์ตายเสียงสั้น และวรรณยุกต์ที่ 6 เกิดในพยางค์เป็น

3.2.1.2 หน่วยเสียงสระประสม

หน่วยเสียงสระประสมมี 3 หน่วยเสียงคือ / ia ɯa ua / ตัวอย่างเช่น

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ ia /	/ khiat3 /	เขียด
	/ khiaŋ1 /	เขียง

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ ɯa /	/ kɯa1 /	เกลือ
	/ cɯak3 /	เชือก
/ ua /	/ khua1 /	สะพาน
	/ phua1 /	ผัว

สระประสมในภาษาเชียงใหม่มีใช้เฉพาะเสียงยาว ไม่มีคู่เทียบเสียงระหว่างสระประสมเสียงสั้นและเสียงยาว มีแต่เพียงคู่เทียบเสียงคล้าย และในภาษาถิ่นเหนือบางจังหวัดไม่มีสระ / ia / เช่น แพร่ ลำปาง เสียง / ia / จะออกเป็นเสียง / e / (ธวัช ปุณโณทก 2542 : 41)

3.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นเหนือมีจำนวน 20 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมดสามารถปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ แต่มีบางหน่วยเสียงเท่านั้นที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้ พยัญชนะต้นอาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบ

ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาถิ่นเหนือ

ฐานกรณ์ / ลักษณะการเกิดเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน – ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph		th		kh	
ก้อง	b		d			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c		
เสียดแทรก		f	s			h
นาสิก	m		n	ɲ	ŋ	
ข้างลิ้น			l			
กึ่งสระ	w			j		

3.2.2.1 หน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียง ปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ b /	/ bɔːk3 /	บอก
/ p /	/ paj2 /	ไป
/ ph /	/ phiː1 /	ผี
/ d /	/ daːw2 /	ดาว
/ t /	/ tiː1/	ตี
/ th /	/ thuaj5 /	ถ้วย
/ c /	/ caːŋ1 /	จาง
/ k /	/ kin1 /	กิน
/ kh /	/ khan1 /	ขัน
/ ʔ /	/ ʔaːp3 /	อาบ
/ f /	/ faj2 /	ไฟ
/ s /	/ siː1 /	สี
/ h /	/ haːj6 /	ร้าย
/ m /	/ maː6 /	ม้า
/ n /	/ naːm6 /	น้ำ
/ ɲ /	/ ɲok6 /	ยก
/ ŋ /	/ ŋaː2 /	งา
/ l /	/ laːj1 /	หลาย (มาก)
/ w /	/ wɛːn4 /	แว่น (กระจก)
/ j /	/ jaː2 /	ยา

3.2.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบ พยัญชนะต้นควบในภาษาถิ่นเหนือมี 10 หน่วยเสียง และทั้งหมดเป็นพยัญชนะควบกับ / w / ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ tw /	/ twaːj2 /	ทาย ทำนาย
/ cw /	/ cwaː5 /	จับ หยิบ
/ kw /	/ kwɛːn3 /	เก่ง คล่องแคล่ว
/ khw /	/ khwaːj2 /	ควาย

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ ʔw /	/ ʔwa:j3 /	ป่ายหน้า
/ ɲw /	/ ɲwa:2 /	ซึม
/ ŋw /	/ ŋwa:j6 /	กลับ หันกลับ
/ sw /	/ swa:j3 /	เขย่า
/ lw /	/ lwa:n4 /	เปื่อย เละ
/ jw /	/ jwa:t4 /	หยดลง ห้อยลง

3.2.2.3 **หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย** พยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 9 หน่วยเสียง ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ p /	/ bɛ:p3 /	แบบ
/ t /	/ suat4 /	สวด
/ k /	/ tok1 /	ตก
/ ʔ /	/ tiʔ1 /	ติ
/ m /	/ som5 /	เปรี้ยว
/ n /	/ khian1 /	เขียน
/ ŋ /	/ woŋ2 /	วง
/ w /	/ kɛ:w5 /	แก้ว
/ j /	/ lɤ:j2 /	เลย

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้แต่มีเพียง 9 หน่วยเสียงที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้ ได้แก่ / p, t , k , ʔ , m , n , ŋ , w , j / พยัญชนะควบในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 10 เสียงได้แก่ / tw , cw , kw , khw , ʔw , ɲw , ŋw , sw , lw , jw /

3.2.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นเหนือมี 6 หน่วยเสียง ตามการวิเคราะห์ของ จรูญ บุญพันธ์และคณะ [1] (2523 : ฐ – ฑ)

ตารางแสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นเหนือ

วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/1/ [24]	/3/ [21]	/5/ [43]	/3/ [21]	/1/ [34]
2					
3	/2/ [33]				
4		/4/ [42]	/6/ [45]	/4/ [42]	/6/ [45]

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นเหนือมี 6 หน่วยเสียง คือ

1. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1** เป็นเสียงเลื่อนขึ้นมี 2 เสียงย่อยคือ

1. เสียงต่ำขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 2 แล้วเลื่อนไปถึงระดับ 4 ตัวอย่าง

/ kin1 /	กิ๋น	กิน
/ kha:1 /	ขา	ขา
/ sa:m1 /	สาม	สาม
/ pi:1 /	ปี๋	ปี

2. เสียงกลางขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 3 แล้วเลื่อนขึ้นไปจนถึงระดับ 4 จะเกิดเฉพาะคำตายสระเสียงสั้นที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลางเท่านั้น ตัวอย่าง

/ mat1 /	มั๋ด	หมัด
/ cap1 /	จั๋บ	จับ
/ kop1 /	ก๋บ	กบ

2. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2** เป็นเสียงกลางระดับ ระดับเสียงตั้งแต่ต้นจนจบพยางค์อยู่ในระดับ 3 ตลอด ตัวอย่าง

/ bin2 /	บิน	บิน
/ na:2 /	นา	นา
/ da:w2 /	ดาว	ดาว
/ pɔ:2 /	ปอ	พอ

3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 เป็นเสียงต่ำตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 2 แล้วเลื่อนลงมาที่ระดับ 1 ตัวอย่าง

/ khaj3 /	ไข่	ไข่
/ kaj3 /	ไก่	ไก่
/ ha:p3 /	หาบ	หาบ
/ ba:t3 /	บาด	บาด

4. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 เป็นเสียงสูงตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วเลื่อนขึ้นเล็กน้อย แล้วจึงเลื่อนลงมาที่ระดับ 2 ตัวอย่าง

/ pi:4 /	ปี้	พี่
/ pɔ:4 /	ป้อ	พ่อ
/ haj4 /	ไฮ่	ไร่
/ lu:k4 /	ลูก	ลูก

5. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5 เป็นเสียงสูงตกและเสียงเส้นปิด ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วจึงเลื่อนต่ำลงมาพร้อมกับมีเส้นเสียงปิด (Glottal closure) ตัวอย่าง

/ khaj5 /	ไข้	ไข้
/ pa:5 /	ป้า	ป้า
/ tom5 /	ต้ม	ต้ม
/ som5 /	ส้ม	เปรี้ยว

6. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6 เป็นเสียงเลื่อนขึ้นมี 2 เสียงย่อยคือ

1. เสียงสูงขึ้นตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วเลื่อนขึ้นไปถึงระดับ 5 แล้วเลื่อนลงมาเล็กน้อย ตัวอย่าง

/ maj6 /	ไม้	ไม้

/ nɔːŋ6 /	น้อง	น้อง
/ tɔːŋ6 /	ต๊อง	ท้อง

2\. เสียงสูงขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วเลื่อนไปถึงระดับ 5 จะเกิดเฉพาะคำตายสระเสียงสั้นที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ ตัวอย่าง

/ nok6 /	น่ก	นก
/ lak6 /	หลั่ก	ลัก

สรุปลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการเกิดร่วมกับพยางค์

เสียงวรรณยุกต์	ลักษณะของเสียง	เกิดกับ
เสียงที่ 1	เสียงย่อย 1 ต่ำขึ้น	คำเป็น A 1 2
	เสียงย่อย 2 กลางขึ้น	คำตาย DS 1 2 3
เสียงที่ 2	กลางระดับ	คำเป็น A 3 4
เสียงที่ 3	ต่ำตก	คำเป็น B 1 2 3
		คำตาย DL 1 2 3
เสียงที่ 4	สูงตก	คำเป็น B 4, DL 4
เสียงที่ 5	สูงตกและเส้นเสียงปิด	คำเป็น C 1 2 3
เสียงที่ 6	เสียงย่อย 1 สูงขึ้นตก	คำเป็น C 4
	เสียงย่อย 2 สูงขึ้น	คำตาย DS 4

3.3 โครงสร้างพยางค์

โครงสร้างพยางค์ในภาษาถิ่นเหนือ มีโครงสร้างของคำพยางค์เดียวเป็น 5 แบบ เหมือนกับภาษาไทยกลาง แต่การเกิดร่วมกันของเสียงพยัญชนะควบกล้ำและวรรณยุกต์มีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน โครงสร้างพยางค์ของคำพยางค์เดียวในภาษาถิ่นเหนือ มี 5 โครงสร้างดังนี้ (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 23- 25)

1. C (C) V V T
2. C (C) V V N T
3. C (C) V N T
4. C (C) V V S T
5. C (C) V S T

โครงสร้างที่ 1 C (C) V V T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม เกิดกับวรรณยุกต์ได้ทั้ง 6 เสียง

/ phua1 /	ผัว	ผัว
/ sɯa1 /	เสือ	เสือ
/ ŋuː2 /	งู	งู
/ hɯa2 /	เฮือ	เรือ
/ baː3/	บ่า	บ่า
/ khia3 /	เขี่ย	เขี่ย
/ tiː4 /	ดี้	ที่
/ hia4 /	เฮี่ย	เรี่ย
/ khaː5 /	ข้า	ข้า
/ phaː5 /	ผ้า	ผ้า
/ tɛː6 /	แต๊	แท้
/ pɛː6 /	แป๊	ชนะ

โครงสร้างที่ 2 C (C) V V N T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดียวหรือควบกล้ำประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม และเสียงพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกหรือกึ่งสระ มีวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 6 เสียง เช่น

/ khwaːŋ1 /	ขวาง	ขวาง
/ saːm1 /	สาม	สาม
/ hɯan2 /	เฮือน	เรือน
/ khwaːm2 /	ความ	ความ
/ bɛːŋ3 /	แบ่ง	แบ่ง
/ ʔwaːj3 /	อว่าย	กลับ
/ kɔːj4 /	ก้อย	ค่อย
/ swaːn4 /	ซว่าน	ซ่าน
/ baːn5 /	บ้าน	บ้าน

/ kwa:ŋ5 /	กว้าง	กว้าง
/ kiaw5 /	เกี๊ยว	เคี้ยว
/ ŋwa:j6 /	ง้วาย	กลับ

โครงสร้างที่ 3 C (C) V N T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมด้วยสระเสียงสั้น และเสียงพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกหรือกึ่งสระ มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 6 เสียง เช่น

/ khom1 /	ขม	ขม
/ khwan1 /	ขวัน	ขวัญ
/ bin2 /	บิน	บิน
/ khwan2 /	ควัน	ควัน
/ soŋ3 /	ส่ง	ส่ง
/ khom3 /	ข่ม	ข่ม
/ nuŋ4 /	นุ่ง	นุ่ง
/ khwan4 /	ควั่น	ควั่น
/ tom5 /	ต้ม	ต้ม
/ san5 /	สั้น	สั้น
/ khuj6 /	คุ้ย	คุ้ย
/ lam6 /	ล้ำ	ล้ำ

โครงสร้างที่ 4 C (C) V V S T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมสระเสียงยาว หรือสระประสม พยัญชนะท้ายเป็นเสียงกัก มีเสียงวรรณยุกต์ได้ 2 เสียงคือ วรรณยุกต์ที่ 3 และวรรณยุกต์ที่ 4 เช่น

/ kha:t3 /	ขาด	ขาด
/ sa:t3 /	สาด	สาด
/ kwa:t3 /	กวาด	กวาด
/ khwa:k3 /	ขวาก	ขวาก

/ lɯat4 /	เลือด	เลือด
/ lɛ:k4 /	แลก	แลก
/ mi:t4 /	มีด	มีด
/ lɔ:k4 /	ลอก	ปอก,แกะออก

โครงสร้างที่ 5 C (C) V S T

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมกับสระเสียงสั้น พยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะเสียงกัก มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ 2 เสียงคือ วรรณยุกต์ที่ 1 และ 6 เช่น

/ suk1 /	สุ๋ก	สุก
/ cep1 /	เจ๋บ	เจ็บ
/ teʔ1 /	เต๋ะ	เตะ
/ khit1 /	ขิ๋ด	ขวิด
/ mot6 /	ม่ด	มด
/ mat6 /	มั่ด	มัด
/ nok6 /	น่ก	นก
/ lak6 /	ลั่ก	ลัก

3.4 การประกอบคำ

การประกอบคำในภาษาถิ่นเหนือ มีการนำคำพยางค์เดียวมารวมกันเป็น 3 แบบ คือ (ดูรายละเอียดที่กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 27 – 48)

1. คำซ้ำ
2. คำซ้อน
3. คำประสม

3.4.1 คำซ้ำ การซ้ำหน่วยคำเป็นวิธีการสร้างคำโดยออกเสียงคำๆนั้นซ้ำ 2 ครั้ง คำที่เกิดใหม่อาจมีความหมายหนักขึ้นหรือเบาลงก็ได้ ในภาษาถิ่นเหนือมีการซ้ำคำแบบคำซ้ำทั้งคำ และคำซ้ำพิเศษ

3.4.1.1 คำซ้ำทั้งคำ แบ่งเป็นคำซ้ำ 2 คำและคำซ้ำ 4 คำ

ตัวอย่าง คำซ้ำ 2 คำ

/ kem2kem2 /	เก็มๆ	เค็มๆ
/ som5som5 /	ส้มๆ	เปรี้ยวๆ
/ wa:n1wa:n1 /	หวานๆ	หวานๆ
/ hɔ:n6hɔ:n6 /	ฮ้อนๆ	ร้อนๆ
/ mɯ:t4mɯ:t4 /	มืดๆ	มืดๆ

คำซ้ำ 4 คำ

/ kom5kom5ŋɤ:j2ŋɤ:j2 /	กัมๆเงยๆ	ก้มๆเงยๆ
/ kua1kua1ja:n5ja:n5 /	กั๋วๆหย้านๆ	เกรงกลัว
/ lu:p4lu:p4kham2kham2 /	ลูบๆ คำๆ	ลูบคลำ
/ wit6wit6ten5ten5 /	วิดๆเต้นๆ	กระโดดโลดเต้น
/ som5som5wa:n1wa:n1 /	ส้มๆหวานๆ	เปรี้ยวๆหวานๆ

3.4.1.2 คำซ้ำพิเศษ คำซ้ำแบบนี้เป็นคำที่มีลักษณะเป็นคำ 2 พยางค์ซึ่งมีเสียงคล้ายคลึงกันโดยที่ทั้ง 2 คำเป็นหน่วยคำไม่อิสระ ไม่สามารถเกิดตามลำพังได้[2] และคำซ้ำประเภทนี้ใช้เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำนาม คำวิเศษณ์ด้วยกัน หรือคำกริยา แบ่งเป็นคำซ้ำ 2 พยางค์ และ 4 พยางค์ ตัวอย่าง

คำซ้ำ 2 พยางค์			ความหมาย
/ phɤ:5lɤ:5 /	เผ้อเหล้อ	ใช้ขยายสีแดง	สีแดงแปร๊ด
/ coʔ6foʔ6 /	โจ๊ะโฟ๊ะ	ใช้ขยายสีขาว	ขาวอล่องฉอ่อง
/ kut1dut1 /	กุ๋ดดุ๋ด	ใช้ขยายคำว่าสั้น	สั้นมากๆ
/ caŋ4laŋ4 /	จั้งลั่ง	ใช้ขยายคำว่าสูง	สูงใหญ่

คำซ้ำ 4 พยางค์

/ kha2lɯŋ2kha2tɯŋ2 /	ขะลึงขะตึง	ลำสัน,สูงใหญ่
/ kha2ɲɔk6kha2ɲɔn4 /	ขะญ็อกขะญ่อน	คลื่นไส้, พะอืดพะอม
/ ca2lɔt6ca2lɛt6 /	จะล้อดจะแล้ด	หน้าตาหมดจด
/ sa2loʔ6sa2laʔ6 /	สะโล้ะสะล่ะ	อาหารการกินที่ไม่ดี

3.4.2 **คำซ้อน** เป็นการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน ทำนองเดียวกัน หรือความหมายตรงกันข้ามกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกัน เกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใกล้เคียงคำเดิม หรือเกิดความหมายใหม่ หรือมีความหมายกว้างออกก็ได้ ตัวอย่าง

/ kaw6ŋaw5 /	เก๊าเหง้า	เริ่มแรก,ต้นตอ
/ khwa:ŋ5sat6 /	ขว้างซัด	ทิ้ง, โยน
/ khaw5khɔ:ŋ1 /	เข้าของ	ข้าวของ
/ kho:ŋ1khe:t3 /	โขงเขต	อาณาเขต
/ khɯ:n2mɯa2 /	คืนเมือ	กลับ
/ sɔʔ6ha:1 /	เซ่าะหา	เสาะหา
/ faj3mak6 /	ใฝ่มัก	ชอบ

ภาษาถิ่นเหนือยังมีคำซ้อน 4 พยางค์ซึ่งมีลักษณะการซ้อนหลายแบบและมีคำใช้เป็นจำนวนมาก จะยกตัวอย่างพอเป็นสังเขป ตัวอย่างเช่น

/ pa:k3wa:n1kha:n1muan4 /	ปากหวานขานม่วน	พูดจาไพเราะ
/ ʔɛ:w3pa:3la:4thɯan6 /	แอ่วป่าล่าเถื่อน	เที่ยวป่า
/ cep1kaw5maw2hua1 /	เจ็บเก้าเมาหัว	ปวด, วิงเวียนศีรษะ
/ pen1kho:t3pen1kiat4 /	เป็นโขดเป็นเกี้ยต	รู้สึกโกรธ, รู้สึกโมโห
/ kin1di:2kin1lam2 /	กิ๋นดีกิ๋นลำ	กินอร่อย
/ kep1phak1kep1maj6 /	เก๋บผักเก๋บไม้	เก็บพืชผักต่าง ๆ
/ lu:k4som5khɔ:ŋ1wa:n1 /	ลูกส้มของหวาน	ผลไม้ต่าง ๆ
/ mɔ:5khaw5taw1faj2 /	หม้อเข้าเต๋าไฟ	ของที่ใช้อยู่ในครัว

3.4.3 **คำประสม** เป็นการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกันเกิดเป็นคำใหม่ อาจเป็นคำมีความหมายใหม่หรือมีเค้าความหมายเดิมก็ได้ ตัวอย่างเช่น

/ kɔ:ŋ3khaw5 /	ก่องเข้า	กล่องสานมีฝาครอบสำหรับใส่ข้าวเหนียว
/ kap1faj2 /	กั๋บไฟ	ไม้ขีดไฟ
/ kam2pa:k3 /	กำปาก	คำพูด

/ kam2lom2 /	กำลม	เรื่องที่ไม่มีมูล กุขึ้น
/ khɔ:1bok1/	ขอบ๊ก	จอบ
/ ci:n6som5/	จิ๊นส้ม	แหนม
/ din2faj2/	ดินไฟ	ดินประสิว
/ thua3din2/	ถั่วดิน	ถั่วลิสง
/ bɔ:k3faj2dɔ:k3 /	บอกไฟดอก	ดอกไม้ไฟ
/ pha:5si:3cɛ:ŋ3 /	ผ้าสี่แจ่ง	ผ้าเช็ดหน้า
/ mi:t4ɲap6/	มีดญั๊บ	กรรไกร
/ mɛ:4ma:n2 /	แม่มาน	หญิงมีครรภ์
/ mɛ:4liaŋ6 /	แม่เลี้ยง	เศรษฐีนี
/ pɔ:4liaŋ6/	ป้อเลี้ยง	เศรษฐี
/ sa:w1ci:1/	สาวจี๋	สาวรุ่น
/ sa:w1thaw5/	สาวเถ้า	สาวแก่

3.5 เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและไทยถิ่นเหนือ

ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือ มีระบบเสียงพยัญชนะและสระที่คล้ายคลึงกันมาก แต่มีความแตกต่างกันอยู่บ้างที่ระบบเสียงวรรณยุกต์และการใช้คำ เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดพบว่าภาษาถิ่นเหนือแตกต่างจากภาษาถิ่นกลางอย่างเป็นระบบในเรื่องระบบเสียงและการใช้คำ ความแตกต่างนี้ทำให้เราทราบว่าลักษณะเช่นนี้ เสียงเสียงนี้คือภาษาถิ่นเหนือ เช่นคนที่เรียกพ่อว่า ป้อ เรียกพี่ว่า ปี้ หรือเมื่อรับประทานอาหารแล้วพูดว่า ลำแต้ๆ เราก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นคนถิ่นเหนือ ในการเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือจึงจะเปรียบเทียบ 2 เรื่องคือ เรื่องเสียง และเรื่องคำศัพท์

3.5.1 เปรียบเทียบเสียงภาษาไทยถิ่นกลางและไทยถิ่นเหนือ

เสียงที่มีความแตกต่างกันระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือมีเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

3.5.1.1 เสียง / ɲ / และ / j /

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งเสียง / ɲ , j / ซึ่งแทนด้วย ญ และ ย แต่ในภาษาไทยกลางมีแต่เสียง / j / ย คำที่ภาษาไทยกลางออกเสียงเป็น / j / นั้น ในภาษาถิ่นเหนือบางคำ

จะเป็น / ɲ / และบางคำเป็น / j / อย่างไรก็ตามคำในภาษาถิ่นเหนือส่วนมากจะเป็น / ɲ / ที่ใช้ / j / มีน้อย และมิได้มีเกณฑ์ว่า เมื่อใดจะใช้หน่วยเสียงใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 11 – 12)

คำที่เป็นเสียง / j / ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ ja:1 /	/ ja:2 /	ยา	ยา
/ jɯ:n1 /	/ jɯ:n2 /	ยืน	ยืน
/ jen1 /	/ jen2 /	เย็น	เย็น
/ jiam3 /	/ jiam4/	เยี่ยม	เยี่ยม
/ ju:2 /	/ ju:3 /	อยู่	อยู่
/ jut2 /	/ jut1 /	หยุด	หยุด
/ jip2 /	/ jip1 /	หยิบ	หยิบ
/ jik2 /	/ jik1 /	หยิก	หยิก
/ ja:t2 /	/ ja:t3 /	หยาด	หยาด

คำที่เป็นเสียง / ɲ / ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ jok4 /	/ ɲok6 /	ญูก	ยก
/ juaŋ1 /	/ ɲuaŋ2 /	ญวง	ยวง
/ jɔ:t3 /	/ ɲɔ:t4 /	ญอด	ยอด
/ jak4 /	/ ɲak6 /	ญัก	ยักษ์
/ jap4 /	/ ɲap6 /	ญับ	ยับ
/ ja:3 /	/ ɲa:4 /	ญ่า	ย่า
/ ja:w1 /	/ ɲa:w2 /	ญาว	ยาว
/ jiŋ1 /	/ ɲiŋ2 /	ญิง	ยิง
/ jiaw3 /	/ ɲiaw4 /	เญี่ยว	เยี่ยว
/ jep4 /	/ ɲip1 /	ญิบ	เย็บ
/ ja:3 /	/ ɲa:5 /	หญ้า	หญ้า
/ jaj2 /	/ ɲaj3 /	ใหญ่	ใหญ่
/ jiŋ5 /	/ ɲiŋ1 /	หญิง	หญิง

3.5.1.2 เสียง / r / และ / l, h /

ในภาษาไทยถิ่นเหนือไม่มีเสียง / r / ร คำที่เป็นเสียง / r / ร ในภาษาถิ่นกลางจะกลายเป็น / h / ห ฮ หรือ / l / ล คำที่เป็นคำไทยดั้งเดิมมักเป็นเสียง / h / คำที่เป็นคำยืมมีทั้ง / h, l / ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ rak4 /	/ hak6 /	ฮัก	รัก
/ rim1 /	/ him2 /	ฮิม	ริม
/ rua4 /	/ hua6 /	ฮั้ว	รั้ว
/ rian1 /	/ lian2, hian2 /	เลียน, เฮียน	เรียน
/ ro:ŋ1 rian1 /	/ lo:ŋ2 lian2 /	โลงเลียน	โรงเรียน
/ ro:k3 /	/ lo:k4 /	โลก	โรค
/ rum1 /	/ lum2 /	ลุม	รุม
/ rɯaŋ3 /	/ lɯaŋ4 /	เลื่อง	เรื่อง
/ rɛ:3 /	/ hɛ:4 /	แฮ่	แร่
/ raŋ1 /	/ haŋ2 /	ฮัง	รัง
/ ra:k3 /	/ ha:k4 /	ฮาก	ราก
/ ra:ŋ4 /	/ ha:ŋ6 /	ฮ้าง	ร้าง
/ ra:j4 /	/ ha:j6 /	ฮ้าย	ร้าย
/ ru:4 /	/ hu:6 /	ฮู้	รู้
/ rɯa1 /	/ hɯa2 /	เฮือ	เรือ
/ raj3 /	/ haj4 /	ไฮ่	ไร่

3.5.1.3 เสียง / ch / และ / c /

ในภาษาไทยถิ่นเหนือไม่มีเสียง / ch / ฉ ช คำที่เป็นเสียง / ch / ในภาษาถิ่นกลาง จะกลายเป็น / c / จ หรือ / s / ซ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ cha:ŋ4 /	/ ca:ŋ6 /	จ๊าง	ช้าง
/ chɯak3 /	/ cɯak4 /	เจื๊อก	เชือก

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ chɔːn4 /	/ cɔːn6 /	จ๊อน	ช้อน
/ chaːk2 /	/ saːk3 /	สาก	ฉาก
/ chɔː3 /	/ sɔː4, cɔː4 /	ซ่อ, จ้อ	ช่อ
/ chaː1 /	/ saː2 /	ซา	ชา
/ chaːp2 /	/ saːp3 /	ซาบ	ฉาบ
/ chiːk2 /	/ siːk3 /	ซี่ก	ฉีก
/ chaːj5 /	/ saːj1 /	สาย	ฉาย
/ chɛːk2 /	/ sɛːk3 /	แสก	แฉก
/ chaːn1 /	/ caːn2 /	จาน	ชาน
/ chaːj1 /	/ caːj2 /	จาย	ชาย
/ cham1 /	/ cam2 /	จำ	ชำ
/ chim1 /	/ cim2 /	จิม	ชิม
/ chiː4 /	/ ciː6 /	จี๊	ชี้
/ chɯː3 /	/ cɯː4 /	จื้อ	ชื่อ

3.5.1.4 เสียง / ph th kh / กับ / p t k /

ในภาษาไทยกลางคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง มีลม ที่เขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ค / ph th kh / ในภาษาถิ่นเหนือจะใช้เป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง ไม่มีลม คือ ป ต ก / p t k / ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ phiː3 /	/ piː4 /	ปี้	พี่
/ phɔː3 /	/ pɔː4 /	ป้อ	พ่อ
/ phaː1 /	/ paː2 /	ปา	พา
/ phan1 /	/ pan2 /	ปัน	พัน
/ thiː3 /	/ tiː4 /	ตี้	ที่
/ thɔːŋ4 /	/ tɔːŋ6 /	ต๊อง	ท้อง
/ thian1 /	/ tian2 /	เตียน	เทียน
/ thɛːn1 /	/ tɛːn2 /	แตน	แทน

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha:4 /	/ ka:6 /	ก๊า	ค้า
/ khiaw1 /	/ kiaw2 /	เกียว	เคียว
/ kho:ŋ4 /	/ ko:ŋ6 /	โก๊ง	โค้ง
/ kham1 /	/ kam2 /	กำ	คำ

ที่มีความแตกต่างเช่นนี้เป็นเพราะในภาษาไทยกลางพยัญชนะต้นที่ปัจจุบันเขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ค นั้นเปลี่ยนแปลงมาจากพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เคยเป็นเสียงก้อง เปลี่ยนเป็นเสียงไม่ก้อง แล้วยังพัฒนาการต่อมาเปลี่ยนเป็นเสียงมีลมด้วย

/ *b *d *g / ⟶ / p t k / ⟶ / ph th kh /

แต่ในภาษาถิ่นเหนือพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เคยเป็นเสียงก้อง เปลี่ยนเป็นเสียงไม่ก้อง

/ *b *d *g / ⟶ / p t k /

จึงทำให้คำในภาษาถิ่นเหนือมีพยัญชนะต้น / p t k / อยู่ 2 ชุด

ชุดที่ 1 เป็นพยัญชนะต้นที่เปลี่ยนแปลงมาจากเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงไม่ก้อง ไม่มีลม / *p *t *k / ⟶ / p t k / ชุดนี้จะมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนอักษรสูง

ชุดที่ 2 เป็นพยัญชนะต้นที่เปลี่ยนแปลงมาจากเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงก้อง / *b *d *g / ⟶ / p t k / ชุดนี้จะมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนอักษรต่ำ

ตัวอย่างของพยัญชนะชุดที่ 1 เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ pi:1 /	/ pi:1 /	ปี๋	ปี
/ pla:1 /	/ pa: 1 /	ป๋า	ปลา
/ pu:1 /	/ pu:1 /	ปู๋	ปู
/ ta:1 /	/ ta:1 /	ต๋า	ตา
/ ta:j1 /	/ ta:j1 /	ต๋าย	ตาย
/ ti:1 /	/ ti:1 /	ตี๋	ตี
/ ka:1 /	/ ka:1 /	ก๋า	กา
/ kin1 /	/ kin1 /	กิ๋น	กิน
/ kuan1 /	/ kuan1 /	ก๋วน	กวน

เพื่อให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือ คำว่า ปี ตา กิน... ในภาษาถิ่นเหนือจะออกเสียงเป็น ปี๋ ต๋า กิ๋น ซึ่งมีเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เหมือนคำ ขา หา ผา ซึ่งเป็นอักษรสูง ส่วนคำว่า พา ทา คา ออกเสียงเป็น ปา ตา กา ซึ่งมีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ที่ 2 เหมือนคำว่า มา นา งา ซึ่งเป็นอักษรต่ำ

3.5.1.5 เสียงพยัญชนะควบกล้ำ /r, l/ ร, ล

เสียงพยัญชนะควบกล้ำในภาษาถิ่นเหนือ จะมีแต่เสียงควบกับ /w/ ว ไม่มีเสียงควบกับ /r, l/ ร, ล ถึงแม้ว่าในระบบเสียงจะมีเสียง /l/ ก็ตาม คำที่ในภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำ ในภาษาถิ่นเหนือจะมีการใช้ที่แตกต่างออกไปในหลายลักษณะดังนี้ คือ

1. ตัดเสียงพยัญชนะ /r, l/ ออกเหลือแต่พยัญชนะต้นตัวแรก ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kreːŋ1 /	/ keːŋ1 /	เก๋ง	เกรง
/ krɔːp2 /	/ kɔːp3 /	กอบ	กรอบ
/ klaːj1 /	/ kaːj1 /	ก๋าย	กลาย
/ klaːŋ1 /	/ kaːŋ1 /	ก๋าง	กลาง
/ khraːm1 /	/ khaːm2 /	คาม	คราม
/ khraːp3 /	/ khaːp4 /	คาบ	คราบ
/ khluj2 /	/ khuj3 /	ขุ่ย	ขลุ่ย
/ prɛːŋ1 /	/ pɛːŋ2 /	แปง	แปรง
/ prap2 /	/ pap1 /	ปั๋บ	ปรับ
/ plon3 /	/ pon5 /	ปัน	ปล้น
/ ploŋ1 /	/ poŋ1 /	ป๋ง	ปลง
/ phrik4 /	/ phik6 /	พิ๊ก	พริก
/ phraː4 /	/ phaː6 /	พ้า	พร้า
/ phlaːt3 /	/ phaːt4 /	พาด	พลาด
/ traj1 /	/ taj2 /	ไต	ไตร

2. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางควบกับ / r / ร คือ / pr tr kr / ปร ตร กร ในภาษาถิ่นเหนือจะเปลี่ยนเสียงเป็นอักษรสูงที่มีฐานที่เกิดที่เดียวกัน คือ / pr / → / ph /, / tr / → / th /, / kr / → / kh / ปร → ผ, ตร → ถ, กร → ข ตัวอย่างเช่น

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
ปร → ผ	/ pra:1sa:t2 /	/ pha:1sa:t3 /	ผาสาด	ปราสาท
	/ pra:p2 /	/ pha:p3 /	ผาบ	ปราบ
	/ pra:1kot2 /	/ pha:1kot3 /	ผากด	ปรากฏ
	/ maʔ4pra:ŋ1 /	/ baʔ1pha:ŋ1 /	บ่ะผาง	มะปราง
ตร → ถ	/ triʔ2 /	/ thiʔ1 /	ถิ	ตริ
	/ tra:1 /	/ tha:1 /	ถา	ตรา
	/ trɛ:1 /	/ thɛ:1 /	แถ	แตร
	/ tri:1 /	/ thi:1 /	ถี	ตรี
กร → ข	/ maʔ4kru:t2 /	/ ma2khu:t3 /	มะขูด	มะกรูด
	/ kron1 /	/ khon1 /	ขน	กรน
	/ kri:t2 /	/ khi:t3 /	ขีด	กรีด
	/ kra:p2 /	/ kha:p3 /	ขาบ	กราบ
	/ kro:t2 /	/ kho:t3 /	โขด	โกรธ

3. ในคำที่ภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะต้นควบ ภาษาถิ่นเหนือ จะแยกเสียงพยัญชนะควบออกเป็นคนละพยางค์ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ khlum1 /	/ kaʔ1lum2 /	กะลุม	คลุม
/ khlo:ŋ1 /	/ kaʔ1loŋ2 /	กะลง	โคลง
/ khlɔ:ŋ4 /	/ kaʔ1lɔ:ŋ6 /	กะล้อง	คล้อง
/ khem5klat2 /	/ khem1 kaʔ1lat1 /	กะลั่ด	เข็มกลัด

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ soŋ1tua1 /	/ tha?6loŋ2tua1 /	ทะรงตั๋ว	ทรงตัว
/ sa:j1 /	/ tha?6la:j2 /	ทะลาย	ทราย (สัตว์)

3.5.1.6 เสียงพยัญชนะควบกล้ำ / W / ว

คำที่ภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะควบกล้ำ / W / ว ในภาษาถิ่นเหนือ จะมีการใช้ที่แตกต่างออกไปเป็นหลายลักษณะดังนี้คือ

1. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรควบ / kw, khw / กว, คว ที่ตามด้วยสระ / a , a: / ในภาษาถิ่นเหนือจะตัด / W / ออกและเสียงสระเปลี่ยนจาก / a ,a: / เป็น / ua / ในบางคำ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ khwan1 /	/ khuan2, khwan2 /	ควน, ควัน	ควัน
/ khwan5 /	/ khuan1, khwan1 /	ขวน, ขวัน	ขวัญ
/ khwam3 /	/ khuam5 /	ค่วม	คว่ำ
/ kwak2 /	/ kuak1 /	ก๋วก	กวัก

2. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรควบกับ /W/ ที่ตามด้วยสระอื่นๆ ในภาษาถิ่นเหนือจะตัด / W / ออกเหลือแต่พยัญชนะต้นเดี่ยว ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ khwe:5 /	/ khe:1 /	เข	เขว
/ khwɛ:n5 /	/ khɛ:n1 /	แขน	แขวน
/ khwan3 /	/ khan4 /	คั่น	ควั่น
/ kwɛŋ2 /	/ kɛ:ŋ3 /	แก่ง	แกว่ง
/ kwian1 /	/ kian1 /	เกี๋ยน	เกวียน

3. ในคำบางคำเสียงพยัญชนะต้นควบ / kw, khw / ของภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือออกเสียงเหมือนกัน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษากรุงเทพ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kwa:ŋ1 /	/ kwa:ŋ1 /	กว๋าง	กวาง
/ kwa:ŋ3 /	/ kwa:ŋ5 /	กว้าง	กว้าง
/ khwa:ŋ5 /	/ khwa:ŋ1 /	ขวาง	ขวาง
/ khwa:ŋ3 /	/ khwa:ŋ5 /	ขว้าง	ขว้าง

3.5.1.7 เปรียบเทียบเสียงสระ

ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือมีระบบเสียงสระเหมือนกันคือ สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียงและสระประสม 3 หน่วยเสียง คำส่วนใหญ่จะใช้เสียงสระตรงกัน แต่ก็มีบางคำที่ใช้สระแตกต่างกัน ความแตกต่างของเสียงสระระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือมีอยู่บ้างแต่จะเป็นในคำบางคำไม่ได้เป็นระบบเช่นเสียงพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น เสียงสระ / ɯ / ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงสระ / ɤ / ในภาษาถิ่นเหนือ ในคำศัพท์บางคำ เสียงสระ / u / ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงสระ / o / ในภาษาถิ่นเหนือในคำศัพท์บางคำ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างพอสังเขป เช่น

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ɯ/ → /ɤ/	/ dɯk2 /	/ dɤk1 /	เดิ๋ก	ดึก
	/ thɯŋ5 /	/ thɤ:ŋ1 /	เถิง	ถึง
	/ phɯŋ3 /	/ phɤ:ŋ5 /	เผิ้ง	ผึ้ง
	/ lɯk4 /	/ lɤk6 /	เลิ่ก	ลึก
	/ sɯk2 /	/ sɤk1 /	เสิ๋ก	ศึก
/u/ → /o/	/ ŋum4 /	/ ŋom6 /	ง่ม	งุ้ม
	/ thuŋ5 /	/ thoŋ1 /	ถง	ถุง
	/ phut2 /	/ phot1 /	ผด	ผุด
	/ ʔuŋ3 /	/ ʔo:ŋ5 /	โอ้ง	อุ้ง (มือ)

3.5.1.8 เปรียบเทียบหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลางมีเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาถิ่นเหนือมีเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง และมีลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงและการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกันดังนี้คือ

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลาง

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/5/
[24]</td><td rowspan="3">/2/
[21]</td><td rowspan="3">/3/
[41]</td><td rowspan="3" colspan="2">/2/
[21]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="3">/1/
[33]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/3/
[41]</td><td>/4/
[44]</td><td>/3/
[41]</td><td>/4/
[44]</td></tr>
</table>

เสียงสามัญ	/1/	[33]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
เสียงเอก	/2/	[21]	วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
เสียงโท	/3/	[41]	วรรณยุกต์เสียงสูงตก
เสียงตรี	/4/	[44]	วรรณยุกต์เสียงสูงระดับ
เสียงจัตวา	/5/	[24]	วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นเหนือ

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td rowspan="2">/1/
[24]</td><td rowspan="3">/3/
[21]</td><td rowspan="3">/5/
[43]</td><td rowspan="3">/3/
[21]</td><td rowspan="3">/1/
[34]</td></tr>
<tr><td>2</td></tr>
<tr><td>3</td><td rowspan="2">/2/
[33]</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/4/
[42]</td><td>/6/
[45]</td><td>/4/
[42]</td><td>/6/
[45]</td></tr>
</table>

เสียงวรรณยุกต์	/1/	[24]	วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น
เสียงวรรณยุกต์	/2/	[33]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
เสียงวรรณยุกต์	/3/	[21]	วรรณยุกต์เสียงต่ำตก
เสียงวรรณยุกต์	/4/	[42]	วรรณยุกต์เสียงสูงตก
เสียงวรรณยุกต์	/5/	[43]	วรรณยุกต์เสียงสูงตกและเส้นเสียงปิด
เสียงวรรณยุกต์	/6/	[45]	วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น

จากตารางเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือ แสดงให้เห็นว่า

1. เสียงวรรณยุกต์สามัญ /1/ ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็นที่ขึ้นต้นด้วย ป จ ต ก (ช่อง A2) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำเลื่อนขึ้น /1/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่าง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:1 /	/ pa:1 /	ป๋า	ปา
/ ta:1 /	/ ta:1 /	ต๋า	ตา
/ ca:ŋ1 /	/ ca:ŋ1 /	จ๋าง	จาง
/ ka:1 /	/ ka:1 /	ก๋า	กา

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็นที่ขึ้นต้นด้วย บ ด อ และอักษรต่ำ (A 3 4) ในภาษาถิ่นเหนือ จะออกเสียงเป็นเสียงกลางระดับ /2/ ซึ่งเป็นเสียงสามัญเหมือนภาษาไทยกลาง ตัวอย่าง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ bin1 /	/ bin2 /	บิน	บิน
/ dɛːŋ1 /	/ dɛːŋ2 /	แดง	แดง
/ ʔaː1 /	/ ʔaː2 /	อา	อา
/ naː1 /	/ naː2 /	นา	นา

2. เสียงวรรณยุกต์เอก /2/ ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นอักษรสูงและอักษรกลางคำเป็น (B 1 2 3) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำตก /3/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ khaː2 /	/ khaː3 /	ข่า	ข่า
/ kaj2 /	/ kaj3 /	ไก่	ไก่
/ baːw2 /	/ baːw3 /	บ่าว	บ่าว

หากเป็นคำตายสระเสียงยาวที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูงและอักษรกลาง (DL 1 2 3) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงต่ำตก /3/ ในภาษาถิ่นเหนือ แต่ถ้าเป็นคำตายสระเสียงสั้นที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูงและอักษรกลาง (DS 1 2 3) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น /1/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ baːt2 /	/ baːt3 /	บาด	บาด
/ dɔːk2 /	/ dɔːk3 /	ดอก	ดอก
/ tɛːk2 /	/ tɛːk3 /	แตก	แตก
/ paːk2 /	/ paːk3 /	ปาก	ปาก
/ hak2 /	/ hak1 /	หั๋ก	หัก
/ khop2 /	/ khop1 /	ขํ๋บ	ขบ
/ kop2 /	/ kop1 /	ก๋บ	กบ
/ cet2 /	/ cet1 /	เจ๋ด	เจ็ด

3. **เสียงวรรณยุกต์โท /3/** ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลาง (C 1 2 3) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงสูงตกและเส้นเสียงปิด /5/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ na:3 /	/ na:5 /	หน้า	หน้า
/ sɯa3 /	/ sɯa5 /	เสื้อ	เสื้อ
/ kwa:ŋ3 /	/ kwa:ŋ5 /	กว้าง	กว้าง
/ ba:n3 /	/ ba:n5 /	บ้าน	บ้าน
/ ʔa:j3 /	/ ʔa:j5 /	อ้าย	พี่

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (B 4) และอักษรต่ำคำตายสระเสียงยาว (DL 4) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงสูงตก /4/ ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ phɔ:3 /	/ pɔ:4 /	ป้อ	พ่อ
/ phi:3 /	/ pi:4 /	ปี้	พี่
/ lu:k3 /	/ lu:k4 /	ลูก	ลูก
/ lɯat3 /	/ lɯ:t4 /	เลอด	เลือด

4. **เสียงวรรณยุกต์ตรี /4/** ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็นและคำตายสระเสียงสั้น (C4, DS4) จะมีเสียงตรงกับเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น /6/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha:4 /	/ ka:6 /	ก๊า	ค้า
/ nɔ:ŋ4 /	/ nɔ:ŋ6 /	น้อง	น้อง
/ thɔ:ŋ4 /	/ tɔ:ŋ6 /	ต๊อง	ท้อง
/ mot4 /	/ mot6 /	ม๊ด	มด
/ nok4 /	/ nok6 /	น๊ก	นก

5. **เสียงวรรณยุกต์จัตวา /5/** ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำเป็น (A1) ตรงกับเสียง /1/ ซึ่งเป็นเสียงต่ำขึ้นในภาษาเหนือเช่นเดียวกัน

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha:5 /	/ kha:1 /	ขา	ขา
/ fa:5 /	/ fa:1 /	ฝา	ฝา
/ ma:5 /	/ ma:1 /	หมา	หมา
/ wa:n5 /	/ wa:n1 /	หวาน	หวาน

3.5.2 เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาถิ่นเหนือจะมีคำศัพท์เฉพาะที่เมื่อได้ยินก็จะทราบว่าเป็นภาษาถิ่นเหนือ เช่น ม่วน แปลว่า สนุก ลำ แปลว่า อร่อย ผ่อ แปลว่า ดู อู้ แปลว่า พูด ฯลฯ เมื่อนำคำศัพท์ภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือมาเปรียบเทียบกันจะพบว่าส่วนใหญ่แล้วคำศัพท์จะเหมือนกันเนื่องจากต่างก็เป็นภาษาถิ่นไทยด้วยกัน แต่ก็มีคำศัพท์บางคำที่แตกต่างกันไปดังตัวอย่างข้างต้น นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์ที่เสียงเป็นปฏิภาคกันโดยมีความหมายเหมือนกันเช่น เรียก พ่อ ว่า ป้อ เรียก พี่ ว่า ปี้ หรือมีคำศัพท์ใช้เหมือนกันแต่ความหมายต่างกัน เช่น ส้ม ภาษาไทยกลางจะใช้เป็นคำนามเรียกชื่อผลไม้ชนิดหนึ่ง แต่ในภาษาถิ่นเหนือจะใช้เป็นคำคุณศัพท์แปลว่า เปรี้ยว คำว่า โกรธมาก ในภาษาเหนือใช้ว่า เคียดหลาย (เกี้ยดหลาย) คำว่า เคียด ในภาษาไทยกลางไม่ใช้เป็นคำเดี่ยว แต่จะใช้เป็นคำซ้อนกับคำว่า แค้น เป็น เคียดแค้น เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบคำภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือจะพบว่ามีการใช้คำ 2 แบบ คือ

1. **ใช้คำศัพท์ร่วมกัน** คือมีคำศัพท์ซึ่งเป็นคำศัพท์ในตระกูลไทที่เรียกว่า คำร่วมเชื้อสาย (cognate) ใช้ร่วมกัน เช่น คำว่า แขน ขา หัว นา น้อง คำศัพท์ร่วมเชื้อสายอาจจะมีเสียงในคำเหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ถ้าเป็นเสียงที่แตกต่างกันอย่างเป็นระบบที่เรียกว่าเสียงปฏิภาค เช่น เสียง พ ท ค ในภาษาไทยกลางเป็น ป ต ก ในภาษาถิ่นเหนือ หรืออาจจะมีเสียงแตกต่างกันในคำบางคำแต่ก็คือคำศัพท์เดียวกัน

2. **ใช้คำศัพท์ต่างกัน** คือแต่ละถิ่นจะมีคำศัพท์เฉพาะถิ่นที่ต่างจากถิ่นอื่น อาจจะเป็นคำศัพท์คนละคำที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง คำศัพท์นี้อาจเป็นคำโบราณที่ถิ่นนี้ยังรักษาไว้ขณะที่ถิ่นอื่น ๆ เลิกใช้ไปแล้วหรือเป็นคำศัพท์ที่ถิ่นนั้นสร้างขึ้นมาเองหรือเป็นคำยืมเข้ามา นอกจากนั้นคำที่ใช้เรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของ จะพบว่าใช้คำศัพท์ต่างกันอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ภาษาถิ่นเหนือ เรียกกระชายว่า หัวละแอน เรียกใบกะเพราว่า ก้อมก้อดำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ที่มีใช้อยู่ในภาษาถิ่นหลาย ๆถิ่นแต่ใช้ในความหมายแตกต่างกันไป หรือใช้ใน

บริบทแตกต่างกัน เช่น คำว่า แก่-เฒ่า ไทยกลางใช้คำว่า แก่ ไทยเหนือใช้คำว่า เฒ่า คำว่า เฒ่าไม่มีใช้เป็นคำเดี่ยวในภาษาไทยกลาง แต่มีใช้ในคำซ้อนว่าแก่เฒ่า

ในการศึกษามีคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือที่ใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลาง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง
2. คำศัพท์ที่ในความหมายเดียวกันภาษาไทยถิ่นเหนือ ใช้คำคล้ายกับภาษาไทยถิ่นกลาง
3. คำภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าภาษาไทยกลาง

3.5.2.1 คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลาง คำกลุ่มนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอสังเขป ดังต่อไปนี้

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
พุทรา	/ ba:3tan2 /	ป่าตัน
ทับทิม	/ ba:3kɔ:6 /	ป่าก๊อ
มะละกอ	/ ba:3kuaj5te:t4 /	ป่าก้วยเต้ด
สับปะรด	/ ba:3kha2nat1 /	ป่าขะนั๊ด
ดอกลั่นทม	/ dɔ:k3cam1pa:1la:w2 /	ดอกจำป๋าลาว
ดอกโศก	/ dɔ:k3som5suk1 /	ดอกส้มสุ๊ก
ดอกบานไม่รู้โรย	/ dɔ:k3ta2lɔ:m5 /	ดอกตะหล้อม
กระชาย	/ hua1la2ʔɛ:n2 /	หัวละแอน
กระเทียม	/ hɔ:m1kha:w1 /	หอมขาว
กะเพรา	/ kɔ:m5kɔ:4dam2 /	ก้อมก้อดำ
ข้าวโพด	/ khaw5sa:1li:2 /	เข้าสาลี
ใบบัวบก	/ phak1nɔ:k3 /	ผักหนอก
ใบแมงลัก	/ kɔ:m5kɔ:4kha:w1 /	ก้อมก้อขาว
ผักกะเฉด	/ phak1nɔ:ŋ1 /	ผักหนอง
ฟักทอง	/ ma2fak6kɛ:w5 /	มะฟักแก้ว
มะเขือพวง	/ ma2khwɛ:ŋ6 /	มะแคว้ง
ต้นชงโค	/ siaw5 /	เสี้ยว

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
นกกางเขน	/ nok6ci:1cɛ:p6 /	น่กจี๋แจ้บ
นกแก้ว	/ nok6lɛ:2 /	น่กแล
นกเงือก	/ nok6kok1 /	น่กก๋ก
นกพิราบ	/ nok6ka:1kɛ:1 /	น่กก๋าแก๋
ปลาช่อน	/ pa:1lim1 /	ป๋าหลิม
ตะพาบน้ำ	/ pa:1fa:1 /	ป๋าฝา
กิ้งกือ	/ mɛ:ŋ2sɛ:n1ti:n1 /	แมงแสนตี๋น
ตะกวด	/ lɛ:n2 /	แลน
ผีเสื้อ	/ kam1bɤ:5 /	ก๋ำเบ้อ
แมลงปอ	/ kam1bi:5 /	ก๋ำบี้
แมลงวัน	/ mɛ:ŋ2ŋun2 /	แมงงุน
สะโพก	/ ta2ka:m4 /	ตะก้าม
กรรไกร	/ mi:t4ɲap6 /	มีดญู้บ
กระจกเงา	/ wɛ:n4 /	แว่น
กระดุม	/ ma2tɔ:m3 /	มะต่อม
กระทะ	/ mɔ:5kha:ŋ1 /	หม้อขาง
กางเกง	/ tiaw3 /	เตี่ยว
จอบ	/ khɔ:1bok1 /	ขอบ๋ก
ถังน้ำ	/ na:m6khuʔ6 /	น้ำคุ
ที่นอน	/ sa2li:2 /	สะลี
อร่อย	/ lam2 /	ลำ
ไม้กวาด	/ ɲu:2 /	ญู
ร่ม	/ cɔ:ŋ5 /	จ้อง
รองเท้า	/ kɯak3 /	เกือก
ล้วง	/ cok1 /	จ๋ก
บ่น	/ com3 /	จ่ม
เฉียด	/ swa:t4 /	ซวาด
ทำ	/ ɲiaʔ6 /	เญียะ

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
ก่อไฟ, ติดไฟ	/ daŋ2faj2 /	ดังไฟ
สนุก, ดี, เพราะ	/ muan4 /	ม่วน
พูด	/ ʔu:5 /	อู้
เที่ยว	/ ʔɛ:w3 /	แอ่ว
ถึง	/ hɔ:t4 /	ฮอด
เรียก	/ ʔɤn5 /	เอิ้น
ดู	/ phɔ:3 /	ผ่อ
วันพรุ่งนี้	/ wan2phu:k4 /	วันพูก
วันมะรืน	/ wan2hɯ:2 /	วันฮื่อ
วันมะเรื่อง	/ wan2tɯŋ5 /	วันตึ้ง
เพื่อน	/ siaw3 /	เสี่ยว
มุม	/ cɛŋ3 /	แจ่ง
คงกระพัน	/ kha:m3 /	ข่าม
ยี่สิบ	/ sa:w2 /	ซาว
พี่สาว	/ ʔɤ:j5 /	เอ้ย
พี่ชาย	/ ʔa:j5 /	อ้าย

ฯลฯ

3.5.2.2 ในความหมายเดียวกัน ภาษาไทยถิ่นเหนือและไทยถิ่นกลางใช้คำศัพท์คนละคำที่มีความหมายคล้ายกัน คำเหล่านั้นจะมีใช้อยู่ในทั้ง 2 ถิ่น แต่จะมีความหมายและใช้ในบริบทต่างกัน เช่น ไทยกลางใช้คำว่า คุก สำหรับขังคน ใช้คำว่า คอก สำหรับขังสัตว์ แต่ในภาษาถิ่นเหนือไม่มีคำว่าคุก แต่ใช้คำว่าคอก หมายถึงคุกสำหรับขังคน ส่วนคอกวัว-ควาย ใช้คำว่าผาม อีกลักษณะหนึ่งคือทั้งสองถิ่นใช้คำต่างกัน เช่น ไทยกลางใช้คำว่าเปื้อน ไทยถิ่นเหนือใช้คำว่า แปด ในภาษาไทยกลางไม่ใช้<u>แปด</u>เป็นคำเดี่ยว แต่จะใช้อยู่ในคำซ้อนว่า แปดเปื้อน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
เป็นไข้, ไม่สบาย	เมื่อย	/ mɤ:j4 /
หนวกหู	เหมีนหู	/ men1hu:1 /
เขียน, วาด	แต้ม	/ te:m5 /

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
ทะเลาะกัน	ฝิดกั๋น	/ fit1kan1 /
ลับมีด	ฝนมีด	/ fon1mi:t4 /
ชอบ	มัก	/ mak6 /
กลม	มน	/ mon2 /
คุก	คอก	/ khɔ:k4 /
คัน	เซาะ	/ sɔʔ6 /
พูด	ปาก	/ pa:k3 /
พูดมาก	ปากนัก	/ pa:k3nak6 /
กลับบ้าน	ปิ๊กบ้าน (พลิก)	/ pik6ba:n5 /
ลิง	วอก	/ wɔ:k4 /
ลูก (ลักษณนาม)	หน่วย	/ nuaj3 /
ผัด,ทอด	คั่ว	/ khua4 /
สว่าง	แจ้ง	/ cɛ:ŋ5 /
ฟัน	เขี้ยว	/ khew5, khiaw4 /
อาเจียน	ฮาก (ราก)	/ ha:k4 /

คำที่ภาษาไทยกลางใช้เป็นคำซ้อน เช่น

พัด	วี	/ wi:2 /	พัดวี
อ้วน	ปี	/ pi:2 /	อ้วนพี
ทอง	ก๋ำ	/ kam2 /	ทองคำ
แบ่ง	ปัน	/ pan1 /	แบ่งปัน
ดื้อ	ด้าน	/ da:n5 /	ดื้อด้าน
ทิ้ง	ขว้าง	/ khwa:ŋ4 /	ทิ้งขว้าง
หลุด	หล่อน	/ lɔ:n3 /	หลุดล่อน

3.5.2.3 คำภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าคำภาษาไทยกลาง

คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าภาษาไทยถิ่นกลางนี้ กรรณิการ์ วิมลเกษม (2534 : 50 – 54) กล่าวว่าอาจเป็นคำพ้องเสียงคือคำศัพท์นั้นๆมีเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์เดียวกัน แต่เป็นคำศัพท์คนละคำจึงทำให้ความหมายแตกต่างกัน หรือคำนั้น

เป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าจริง ๆในภาษาถิ่นเหนือก็ได้ คำในลักษณะนี้มักทำให้ผู้ที่ไม่ใช่คนถิ่นเหนือเข้าใจผิด ทั้งนี้เพราะใช้ความรู้ในคำศัพท์ภาษาไทยกลางไปตัดสิน ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	ความหมายภาษาไทยกลาง	ความหมายภาษาถิ่นเหนือ
กอง	ลักษณนาม หมายถึง พวก หมู่ เหล่า	1. รอคอย 2. ถนน ตรอก
ข่าง	ลูกข่าง	1. ลูกข่าง 2. ระบายน้ำ, วิดน้ำ
ซาว	เอาข้าวสารล้างน้ำให้สะอาดก่อนหุงหรือต้ม	1. เอาข้าวสารล้างน้ำให้สะอาดก่อนหุงหรือนึ่ง 2. เลขยี่สิบ
บวก	เอาจำนวนหนึ่งรวมกับอีกจำนวนหนึ่ง	1. เอาจำนวนหนึ่งรวมกับอีกจำนวนหนึ่ง 2. ปลัก แอ่งน้ำที่มีโคลน
วิด	อาการที่ทำให้น้ำพร่องหรือหมดไป	1. กระโจน กระโดด 2. ถาน ส้วม

นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือบางคำที่มีการเปลี่ยนแปลงเสียงทำให้กลายเป็นคำที่พ้องเสียงกับภาษาไทยกลางทั้ง ๆที่เป็นคำศัพท์คนละคำกัน ทำให้ดูเหมือนว่าคำศัพท์นั้นในภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือใช้ในความหมายต่างกัน ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	ความหมายภาษาไทยกลาง	ความหมายภาษาถิ่นเหนือ
กาย	ร่างกาย	ระคาย คัน
(เสียง <u>ค</u> ในภาษาไทยกลางเป็น <u>ก</u> ในภาษาถิ่นเหนือ คำว่า (ระ)คาย จึงกลายเป็น กาย)		
ขน	1. ย้ายของจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง 2. สิ่งที่เป็นเส้นขึ้นตามผิวหนังคนหรือสัตว์	1. ย้ายของจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง 2. สิ่งที่เป็นเส้นขึ้นตามผิวหนังคน หรือสัตว์ 3. กรน เช่น นอนกรน
(เสียง <u>กร</u> ในภาษาไทยกลางเป็น <u>ข</u> ในภาษาถิ่นเหนือ คำว่า กรน → ขน , กราบ → ขาบ, โกรธ → โขด, กรูด → ขูด เป็นต้น)		
ขาบ	สีน้ำเงินแก่อมม่วง	1. แอบซ่อน 2. กราบ

เชิงอรรถบทที่ 3

1. ในที่นี้ได้ปรับการนับจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์โดยให้วรรณยุกต์ที่เกิดในคำตายเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ในพยางค์คำเป็น วรรณยุกต์ที่ 7 ที่เกิดกับคำตายสระเสียงสั้นจะเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 1 วรรณยุกต์ที่ 8 ที่เกิดกับคำตายสระเสียงสั้นจะเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 6
2. กรรณิการ์ วิมลเกษม (2534 : 27 –29) เรียกคำประเภทนี้ว่าคำผสาน แต่ลักษณะของคำคือลักษณะเดียวกับคำซ้ำพิเศษ (ดูบทที่ 2 หน้า 81) ในที่นี้จึงเรียกคำซ้ำลักษณะนี้ว่าคำซ้ำพิเศษด้วย

บทที่ 4

ภาษาถิ่นอีสาน

4.1 บทนำ

ภาคอีสานมีพื้นที่ครอบคลุม 19 จังหวัด มีพื้นที่เป็น 1 ใน 3 ของประเทศ มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 22 ล้านคน พื้นที่เป็นที่ราบสูงเรียกว่า "ที่ราบสูงโคราช" พื้นที่นี้เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมมาแต่โบราณ มีการค้นพบโครงกระดูกและเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบศิลาจารึกภาษามอญและเขมร รวมทั้งสิ่งก่อสร้างในอารยธรรมเขมรเป็นจำนวนมากในหลายพื้นที่ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทเนินกู่ในจังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในเขตอีสานปัจจุบันนี้ไม่ได้แสดงว่าสืบทอดมาจากวัฒนธรรมขอม แต่มีวัฒนธรรมที่เรียกว่าวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง คือมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับลาว (ธวัช ปุณโณทก 2542 : 61)

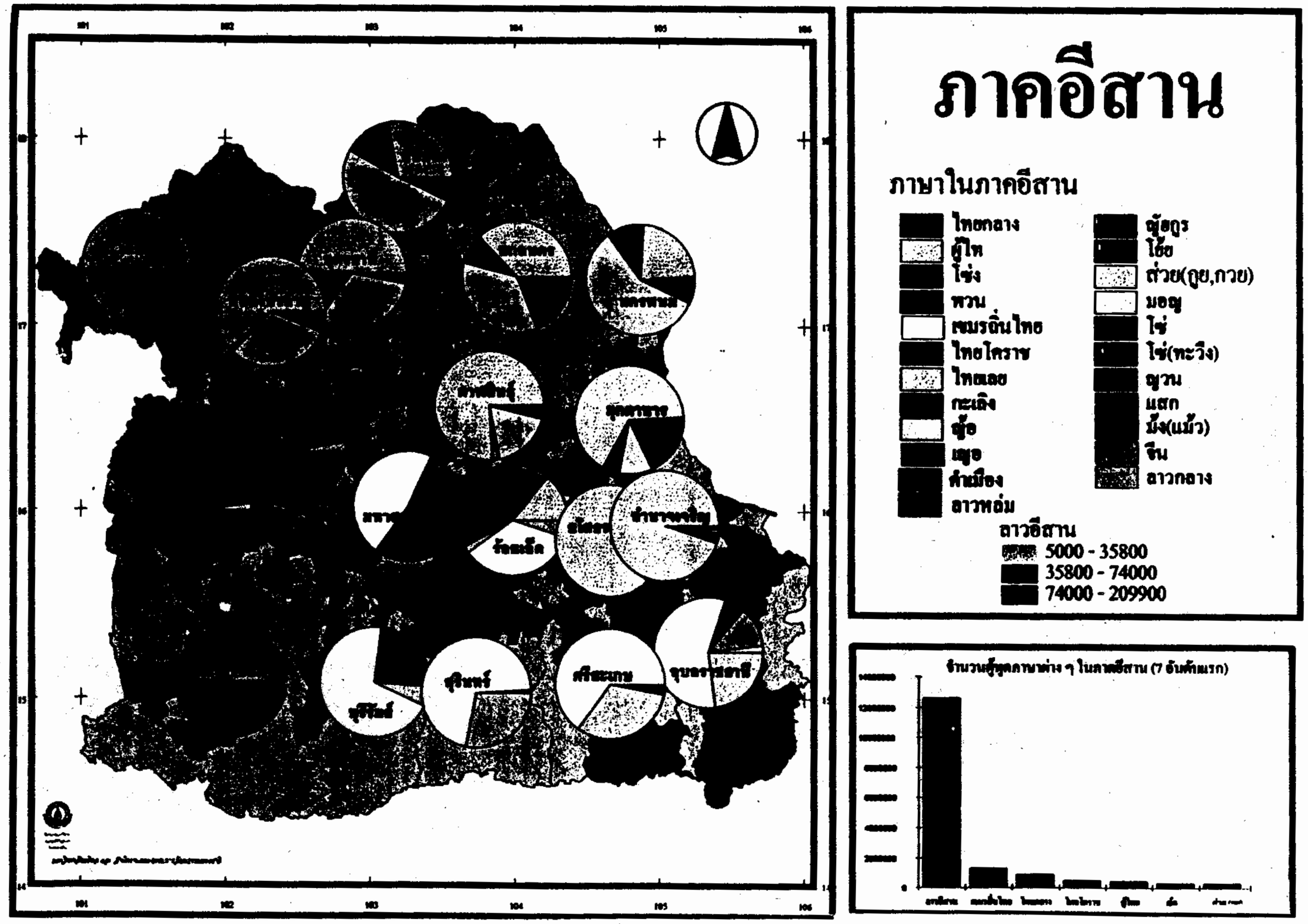
ดินแดนภาคอีสานมีชื่อว่าอาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง เริ่มต้นประวัติศาสตร์เมื่อสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม พ.ศ. 1896 ได้รวมตัวกันขึ้นเป็นรัฐอิสระเนื่องจากในช่วงนั้นอาณาจักรสุโขทัยกำลังอ่อนแอลง กรุงศรีอยุธยาก็อยู่ไกลออกไป ส่วนเวียดนามก็กำลังมีศึกกับจีนอยู่ เมื่อตั้งอาณาจักรได้แล้วล้านช้างก็เป็นปึกแผ่นสืบมา มีเมืองสำคัญคือเมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบางและเมืองจำปาศักดิ์เป็นเมืองสำคัญอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ส่วนเมืองทางฝั่งซ้ายซึ่งอยู่ในประเทศไทย เช่น เมืองโคตรบอง (นครพนม) เมืองหนองหารหลวง (สกลนคร) เมืองหล่ม (หล่มศักดิ์) เป็นเมืองเล็กกว่าและอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง

สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อไทยทำศึกชนะเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์ จึงได้อพยพผู้คนเข้ามาแล้วตั้งเป็นเมืองใหม่ๆ ขึ้นทางฝั่งไทย ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีถึงสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการกวาดต้อนคนลาวและชนชาติไทอื่นๆ ที่อยู่ในลาวเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งใหญ่ 3 ครั้ง คือ 1 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีกวาดต้อนคนมาจากหลวงพระบาง เวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ ครั้งที่ 2 สมัยพระพุทธยอดฟ้า กวาดต้อนมาจากหลวงพระบาง และครั้งที่ 3 สมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ ไทยได้กวาดต้อนผู้คนจากเวียงจันทน์เข้ามาในประเทศไทย (วิไลลักษณ์ เดชะ 2530 : 6 –7) ปัจจุบันชาวอีสานจึงมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับลาว และบางคนก็เรียกภาษาถิ่นอีสานว่าภาษาลาวก็มี

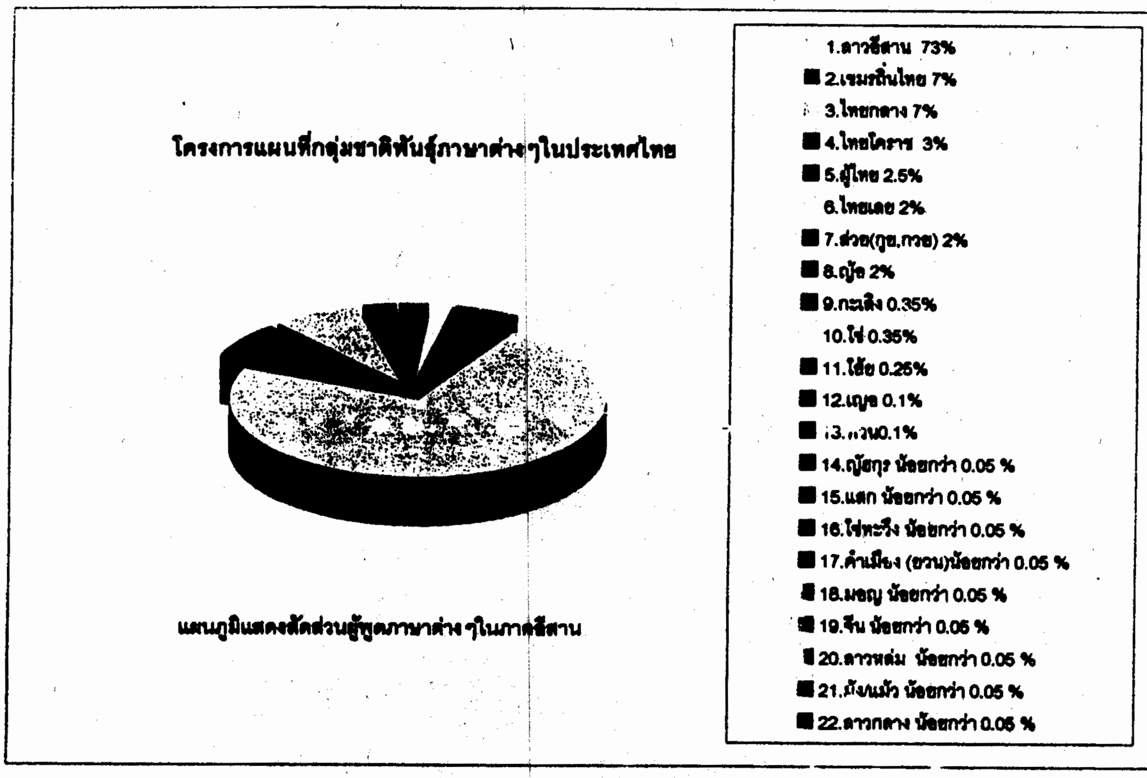
สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะได้แสดงการกระจายของกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ในปัจจุบันในดินแดนอีสาน ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 13 ล้านคนพูดภาษาลาวอีสาน ซึ่งเป็นภาษากลางของภาคอีสาน พบพูดกระจายในทั้ง 19 จังหวัด แต่พูดหนาแน่นในเขตอีสานตอนบน ทั้งยังมีผู้พูดภาษาอื่นๆอีกกว่า 20 ภาษา พื้นที่ภาคอีสานแบ่งออกเป็นอีสานตอนบนหรืออีสานเหนือและอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ ลักษณะของกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ในเขตดังกล่าวแตกต่างกัน กล่าวคือ อีสานใต้ ซึ่งอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำชี-มูล ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร ชัยภูมิและร้อยเอ็ด เป็นเขตของกลุ่มชนที่พูดภาษามอญ-เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติคเป็นส่วนใหญ่ มีผู้พูดภาษาเขมรมากที่สุดถึงกว่า 1 ล้าน 4 แสนคน โดยพูดหนาแน่นในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ ภาษามอญ-เขมรอื่นๆที่มีพูด เช่น ภาษากูย/กวย ภาษาญัฮกุร หรือชาวบนพูดในจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิ ในเขตอีสานใต้นี้มีกลุ่มคนที่พูดภาษาไทกลุ่มใหญ่ได้แก่กลุ่มไทยโคราชหรือไทยเบิ้ง (ไทยเดิ้ง) ที่พูดกันหนาแน่นในเขตจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง เช่น บุรีรัมย์ ชัยภูมิ มีจำนวนเกือบ 6 แสนคนและมีผู้พูดภาษาไทยกลางประมาณ 8 แสนคน ในเขตอีสานใต้ภาษาที่ใช้เป็นภาษากลางคือภาษาเขมรถิ่นไทย

ส่วนเขตอีสานเหนือเป็นเขตลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสงคราม ประกอบด้วย 10 จังหวัดได้แก่ เลย อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนมและมุกดาหาร ประกอบไปด้วยกลุ่มชนต่างๆหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มภาษาตระกูลไทและกลุ่มภาษามอญ-เขมร โดยเกือบทั้งหมดมีประวัติการอพยพมาจากฝั่งลาวในช่วงต่างๆของประวัติศาสตร์อีสาน ภาษาลาวอีสานเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่และกระจายไปทั่วทั้งภาค กลุ่มภาษาตระกูลไทอื่นๆที่มีพูดได้แก่ ภาษาไทยเลยพูดที่จังหวัดเลย ภาษาผู้ไทย พูดที่จังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ ภาษาญ้อพูดที่จังหวัดสกลนคร ภาษากะเลิง ภาษาโย้ย ภาษาพวนพูดที่จังหวัดสกลนคร ภาษาแสกพูดที่จังหวัดนครพนม ภาษาตระกูลมอญ-เขมร มีภาษาโซ่-บรู ซึ่งมีประวัติอพยพมาจากฝั่งลาว ภาษาที่พูดกันในเขตภาคอีสานมี 20 ภาษา ประกอบไปด้วยภาษาตระกูลไท 11 ภาษาและภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก 9 ภาษา (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 39-41)

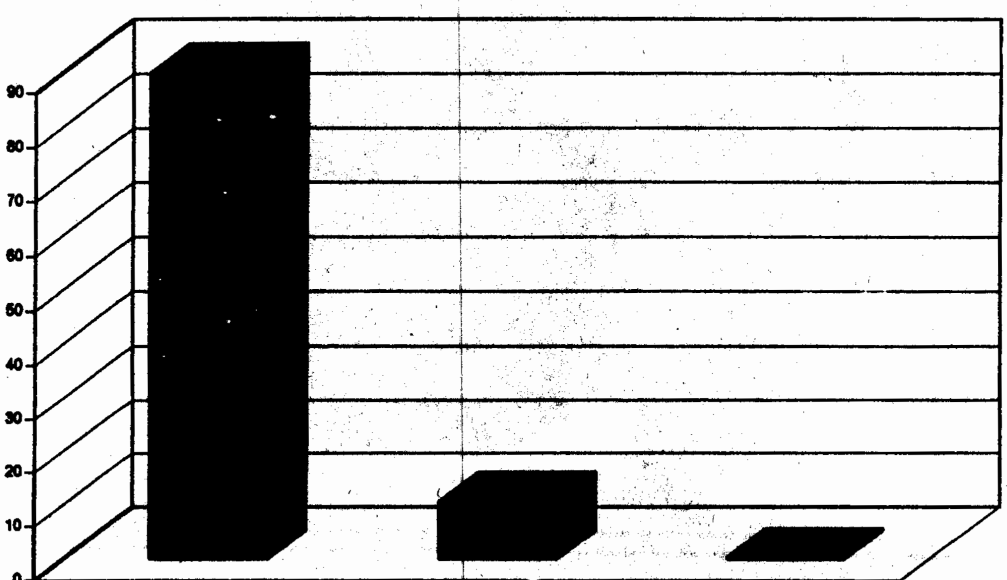
แผนที่ภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 54)

แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่างๆ ในภาคอีสาน

	ตระกูลไท	ตระกูลออสโตรเอเชียติก	อื่นๆ (จีน-ทิเบต + ม้ง-เมี่ยน)
ร้อยละ	89.593	10.396	0.011

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 55)

4.2 ระบบเสียงภาษาถิ่นอีสาน

ระบบเสียงภาษาถิ่นอีสานประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภทคือ

1. หน่วยเสียงสระ
2. หน่วยเสียงพยัญชนะ
3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์

(การศึกษาเรื่องระบบเสียงภาษาถิ่นอีสานนี้รวบรวมมาจากลักษณะภาษาอีสาน ของ ธนานนท์ ตรงดี, สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ ของปรีชา พิณทอง, การเปรียบเทียบเสียง ศัพท์และกระสวนประโยคที่ใช้อยู่เสมอระหว่างภาษาไทยกลางและไทยอีสาน จังหวัดขอนแก่น ของวันทนีย์ ปกรโณดมและดียู ปาลีคุปต์)

4.2.1 หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระในภาษาไทยถิ่นอีสานมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง สระประสม 2 หน่วยเสียง

4.2.1.1 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

หน่วยเสียงสระเดี่ยวมีทั้งสิ้น 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง สระเดี่ยวเสียงยาว 9 หน่วยเสียง ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยว

ส่วนของลิ้น / ระดับลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
ต่ำ	ɛ ɛː[1]	a aː	ɔ ɔː

ตัวอย่างคำที่ประสมด้วยสระเดี่ยว

หน่วยเสียง		คำภาษาถิ่นอีสาน	ความหมาย
/ i /	ดิ่น	/ din2 /	ดิน
/ iː /	หีน	/ hiːn1 /	หิน
/ e /	เบ็ด	/ bet1 /	เบ็ด

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ eː /	เน่น	/ neːn3 /	เณร
/ ɛ /	แข็ง	/ khɛŋ3 /	แข็ง
/ ɛː /	แด่ง	/ dɛːŋ2 /	แดง
/ ɯ /	ขึ่น	/ khɯn5 /	ขึ้น
/ ɯː /	คื่น	/ khɯːn3 /	คืน
/ ɤ /	เลิ่ก	/ lɤk4 /	ลึก
/ ɤː /	เขย	/ khɤːj1 /	เขย
/ a /	กั๋ด	/ kat1 /	กัด
/ aː /	ดาบ	/ daːp5 /	ดาบ
/ u /	กุ้ง	/ kuŋ6 /	กุ้ง
/ uː /	ลูก	/ luːk6 /	ลูก
/ o /	นก	/ nok4 /	นก
/ oː /	โอง	/ ʔoːŋ5 /	โอ่ง
/ ɔ /	น็อง	/ nɔŋ4 /	สั้น
/ ɔː /	น่อน	/ nɔːn3 /	นอน

4.2.1.2 หน่วยเสียงสระประสม

หน่วยเสียงสระประสมมี 2 หน่วยเสียง คือ / ia , ua / ตัวอย่างเช่น

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ ia /	เฮี่ยน	/ hian3 /	เรียน
	เมี่ย	/ mia3 /	เมีย
	เสีย	/ sia1 /	เสีย
/ ua /	สวน	/ suan1 /	สวน
	ผัว	/ phua1 /	ผัว
	หัว	/ hua1 /	หัว

ภาษาอีสานไม่มีสระประสม / ɯa / คำที่เป็นเสียง / ɯa / ในภาษาถิ่นกลาง อีสานจะใช้เป็น / ia / แทน เช่น

ภาษาถิ่นกลาง		ภาษาถิ่นอีสาน	
เดือน	/ dɯan1 /	เดี่ยน	/ dian2 /
เรือน	/ rɯan1 /	เฮียน	/ hian3 /
เปลือก	/ plɯak2 /	เปียก	/ piak5 /
เลือด	/ lɯat3 /	เลียด	/ liat6 /
มะเขือ	/ ma1khɯa5 /	บักเขีย	/ bak5khia1 /

4.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาอีสานมี 20 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมดปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ ไม่ปรากฏพยัญชนะต้นควบกล้ำ มี รายละเอียดดังนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาถิ่นอีสาน

ลักษณะการเกิดเสียง \ ฐานกรณ์	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน-ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph		th		kh	
ก้อง	b		d			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c		
เสียดแทรก		f	s			h
นาสิก	m		n	ɲ	ŋ	
ข้างลิ้น			l			
กึ่งสระ	w			j		

4.2.2.1 หน่วยเสียงพยัญชนะต้น พยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ p /	ป๋า	/ pa:2 /	ปลา

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ b /	บา	/ ba:4 /	ป่า
/ ph /	ผ่า	/ pha:5 /	ผ้า
/ d /	ด่าว	/ da:w2 /	ดาว
/ t /	ตู้	/ tu:6 /	ตู้
/ th /	ถือ	/ thɯ:1 /	ถือ
/ c /	จอด	/ cɔ:t5 /	จอด
/ k /	กอด	/ kɔ:t5 /	กอด
/ kh /	คาบ	/ kha:p6 /	คาบ
/ ʔ /	อาบ	/ ʔa:p5 /	อาบ
/ m /	มีด	/ mi:t6 /	มีด
/ n /	หนก	/ nok4 /	นก
/ ɲ /	ญ่าว	/ ɲa:w3 /	ยาว
/ ŋ /	งู่	/ ŋu:3 /	งู
/ f /	ฝน	/ fon1 /	ฝน
/ s /	ซ่าง	/ sa:ŋ6 /	ช้าง
/ h /	หู	/ hu:1 /	หู
/ w /	หวาย	/ wa:j1 /	หวาย
/ j /	เหยียบ	/ jiap5 /	เหยียบ
/ l /	ลั้บ	/ lap1 /	หลับ

4.2.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดในภาษาไทยถิ่นอีสานมี 9 หน่วยเสียง ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ p /	ก๋บ	/ kop1 /	กบ
/ t /	มีด	/ mi:t6 /	มีด
/ k /	ดอก	/ dɔ:k5 /	ดอก
/ ʔ /	พะ	/ phaʔ4 /	พระ
/ m /	หอม	/ hɔ:m1 /	หอม

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นอีสาน		ความหมาย
/ n /	ฮ่อน	/ hɔːn6 /	ร้อน
/ ŋ /	โค่ง	/ khoːŋ6 /	โค้ง
/ w /	แอ่ว	/ ʔɛːw2 /	เอว
/ j /	ต่าย	/ taːj2 /	ตาย

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 20 หน่วยปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว ไม่มีพยัญชนะต้นควบกล้ำในภาษาถิ่นอีสาน พยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียง ได้แก่ / p, t, k, ʔ, m, n, ŋ, w, j /

4.2.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นอีสานมี 6 หน่วยเสียง ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นอีสาน

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/1/
[34]</td><td rowspan="4">/4/
[44]</td><td></td><td rowspan="3">/5/
[22]</td><td rowspan="3">/1/
[34]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="2">/2/
[31]</td><td rowspan="3">/6/
[32]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/3/
[53]</td><td></td><td>/4/
[44]</td></tr>
</table>

1. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เป็นเสียงเลื่อนขึ้นมี 2 เสียงย่อยคือ

1. เสียงกลางต่ำ ขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มจากกลางค่อนข้างต่ำ ขึ้นถึงกลางค่อนข้างสูง ตัวอย่างเช่น

/ khaː1 /	ขา	ขา
/ phiː1 /	ผี	ผี
/ maj1 /	ไหม	ไหม

2. เสียงกลางขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มจากกลางเลื่อนขึ้นถึงกลางค่อนข้างสูง

/ hok1 /	ฮ๋ก	หก
/ kop1 /	ก๋บ	กบ
/ cep1 /	เจ๋บ	เจ็บ

2. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 เป็นเสียงกลางตก ตัวอย่าง

/ ka:2 /	ก่า	กา
/ pa:2 /	ป่า	ปลา
/ da:w2 /	ด่าว	ดาว

3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 เป็นเสียงสูงตก ตัวอย่าง

/ ŋu:3 /	งู่	งู
/ ma:3 /	ม่า	มา
/ hian3 /	เฮี่ยน	เรียน

4. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 เป็นเสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ ตัวอย่าง

/ khaj4 /	ไค	ไข่
/ maj4 /	ไม	ใหม่
/ thua4 /	ทัว	ถั่ว
/ nok4 /	หนก	นก
/ mot4 /	หมด	มด
/ wat4 /	หวัด	วัด

5. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5 เป็นเสียงต่ำระดับ มีเสียงกักที่คอหอย ตัวอย่าง

/ khaj5 /	ไข่	ไข้
/ na:5 /	หน่า	หน้า
/ ha:p5 /	หาบ	หาบ·
/ pa:k5 /	ปาก	ปาก
/ da:p5 /	ดาบ	ดาบ

6. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6** เป็นเสียงกลาง ระดับตก ตัวอย่าง

/ pa:6 /	ป๋า	ป้า
/ ka:w6 /	เก๊า	เก้า
/ nɔ:ŋ6 /	น่อง	น้อง
/ kha:6 /	ค่า	ค้า
/ ha:k6 /	ฮาก	ราก
/ lo:k6 /	โลก	โลก
/ kha:p6 /	คาบ	คาบ

สรุปลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการเกิดร่วมกับพยางค์

เสียงวรรณยุกต์	ลักษณะของเสียง	เกิดกับ
เสียงที่ 1	เสียงย่อย 1 กลางต่ำขึ้น	คำเป็น A1
	เสียงย่อย 2 กลางขึ้น	คำตาย DS 1 2 3
เสียงที่ 2	กลางตก	คำเป็น A 2 3
เสียงที่ 3	สูงตก	คำเป็น A 4
เสียงที่ 4	กลางค่อนข้างสูงระดับ	คำเป็น B 1 2 3 4
		คำตาย DS 4
เสียงที่ 5	ต่ำระดับมีเสียงกักที่คอหอย	คำเป็น C1
		คำตาย DL 1 2 3
เสียงที่ 6	กลางระดับต่ำ	คำเป็น C 2 3 4
		คำตาย DL 4

4.3 โครงสร้างพยางค์

โครงสร้างพยางค์ในภาษาถิ่นอีสานที่ธนานันท์ ตรงดี ศึกษาไว้ (2542 : 94) คือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระและหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ปรากฏร่วมกันในพยางค์ซึ่งมีโครงสร้างดังนี้คือ

C V (V) (C) T

C หมายถึง พยัญชนะ V หมายถึง สระ T หมายถึง วรรณยุกต์

( ) หมายถึง มีหรือไม่ก็ได้

ดังนั้นโครงสร้างพยางค์ในภาษาอีสานจะประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวกับสระ ซึ่งอาจจะเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น สระเดี่ยวเสียงยาว หรือสระประสม และอาจจะมีหรือไม่มีตัวสะกดก็ได้ และทุกคำจะมีเสียงวรรณยุกต์กำกับ ดังตัวอย่างเช่น

/ pa:2 /	ป่า	ปลา
/ ŋu:3 /	งู่	งู
/ piŋ2 /	ปิ่ง	ปลิง
/ fon1 /	ฝน	ฝน
/ pa:k5 /	ปาก	ปาก
/ sa:ŋ6 /	ซ่าง	ช้าง

4.4 การประกอบคำ

การประกอบคำในภาษาถิ่นอีสาน มีการนำคำมูลมารวมกันเป็นคำซ้ำ คำซ้อน และคำประสม (ดูรายละเอียดที่ ธนานันท์ ตรงดี 2542 : 142-149)

4.4.1 คำซ้ำ คือคำประกอบที่มีการซ้ำเสียงของคำเดิมและทำให้ความหมายของคำซ้ำทั้งคำเปลี่ยนความหมายไป ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ

1. ซ้ำเสียงของคำเดิมทั้งคำ แล้วบอกพหูพจน์ ปริมาณหรืออัตราที่เพิ่มมากขึ้น เช่น

<u>สาวๆ</u> ไปไสมา	- สาวหลายคน
ฟ้าวมา<u>ไวๆ</u>	- ไวขึ้น
เข้ามานั่ง <u>ในๆแน</u>	- เข้าข้างในมากขึ้น

2. ซ้ำเสียงและเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ในคำแรกเป็นเสียงสูง เพื่อบอกปริมาณหรืออัตราที่เพิ่มมากขึ้นกว่าคำซ้ำธรรมดา การซ้ำเสียงนี้มักใช้กับคำคุณศัพท์และคำวิเศษณ์ เช่น

ตำส้มนี้ แซ้บ แซบ	- ส้มตำนี้อร่อยมาก
ลูกข้อย อ๊วน อ้วน	- ลูกฉันอ้วนมาก
เจ้าญ่าง ไว๊ ไว	- เธอเดินเร็วมาก

3. ซ้ำเสียงเฉพาะพยัญชนะต้นแล้วเปลี่ยนเสียงสระกับพยัญชนะสะกด เพื่อให้ความหมายลดลง หรือเจาะจงน้อยลง เช่น

ปาด่ง ปาแดก กะบ่มี	- ปลาร้าก็ไม่มี

หมากต่ง หมากแต่ง ต่ายเหมิดแล้ว - แตงไทยตายหมดแล้ว

4. ซ้ำเสียงทั้งคำของคำกริยาหรือคุณศัพท์ เพื่อบอกว่ากำลังดำเนินอยู่ เช่น

ข้อย นอนๆอยู่มันกะมะปุก - ฉันนอนอยู่เขาก็มาปลุก
ยังดิบๆอยู่มันกะกิน - ยังดิบอยู่เขาก็กิน

4.4.2 คำซ้อน คือคำที่เกิดจากการนำคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือตรงข้ามกันมาซ้อนกัน กลายเป็นคำใหม่ที่อาจมีความหมายคล้ายคำเดิม หรืออาจมีความหมายใหม่ต่างจากคำเดิม คำซ้อนในภาษาอีสาน อาจเป็นคำซ้อน 2 คำ คำซ้อน 3 คำ หรือคำซ้อน 4 คำ คำที่นำมาซ้อนกันอาจเป็นคำถิ่นอีสานกับถิ่นอีสาน หรือคำอีสานกับคำถิ่นอื่น หรือภาษาอื่นก็ได้ ตัวอย่างเช่น

	คำภาษาถิ่นอีสาน	ความหมาย
คำซ้อน 2 คำ		
คันคาย	/ khan3kha:j3 /	คันคาย
กอดเกี้ยว	/ kɔ:t5kiaw5 /	กอดเกี้ยว
ฮักแพง	/ hak4phɛ:ŋ3 /	รักแพง
ฮ้างหม้าย	/ ha:ŋ6ma:j5 /	ร้างหม้าย
ตายดับ	/ ta:j2dap1 /	ตายดับ
ผัวเมีย	/ phua1mia3 /	ผัวเมีย
เก่าใหม่	/ kaw4maj4 /	เก่าใหม่
เด็กเซ้า	/ dɤ:k5saw6 /	ดึกเช้า
คำซ้อน 3 คำ		
คะลำกำกึด	/ kha4lam3kam2ki:t5 /	ของห้าม, ของสะแลง
ตะนี่ถี่เหนียว	/ ta1ni:4thi:4niaw1 /	ตระหนี่ถี่เหนียว
สะดับตับฟัง	/ sa1dap1tap1faŋ1 /	สะดับตรับฟัง
อิ่มหน่ำสำลาน	/ ʔim4nam4sam1la:n3 /	อิ่มหน่ำสำราญ
คำซ้อน 4 คำ (ความหมายคล้ายกันทั้ง 4 คำ)		
ข่มเหงเต็งเต็ก	/ khom4he:ŋ1teŋ2tek1 /	ข่มเหงรังแก

	คำภาษาถิ่นอีสาน	ความหมาย
เก็บหอมฮอมฮิบ	/ kep1hɔ:m1hɔ:m3hip4 /	เก็บหอมรอมริบ
มอบเวนเคนให้	/ mɔ:p6we:n3khe:n3haj5 /	มอบคืนให้

คำประสม 2 คำซ้อนกัน

ตัดตีนสีนมือ	/ tat1ti:n2si:n1mɯ:3 /	ตัดมือตัดตีน
หน้าซื่นตาบาน	/ na:5sɯ:n4ta:2ba:n2 /	หน้าชื่นตาบาน

4.4.3 คำประสม คือคำที่เกิดจากการนำคำมูลตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาประสมกัน แล้วเกิดเป็นคำใหม่มีความหมายใหม่ ความหมายที่เกิดขึ้นอาจเป็นความหมายโดยตรงหรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ คำที่นำมาประสมอาจเป็นคำถิ่นอีสานประสมกับคำถิ่นอีสานหรือคำถิ่นอีสานประสมกับคำถิ่นอื่น ตัวอย่างเช่น

	คำภาษาถิ่นอีสาน	ความหมาย
แข้วกก	/ khɛ:w5kok1 /	ฟันกราม
ไผ่ป่า	/ phaj4pa:4 /	ไผ่ป่า
สินสอด	/ sin1sɔ:t5 /	สินสอด
คนผู้แม่	/ khon3phu:5mɛ:4 /	คนกระเทย
ใจปาซิว	/ caj2pa:2siw3 /	ใจปลาซิว (ใจเสาะ)
งูกกหลักควาย	/ ŋu:3kok1lak1khuaj3 /	ชื่องูชนิดหนึ่ง
อุไข่มดแดง	/ ʔuʔ1khaj4mot4dɛ:ŋ2 /	ชื่ออาหารชนิดหนึ่ง

4.5 เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสาน

ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสานมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์และการใช้คำ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

4.5.1 เปรียบเทียบเสียงภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสาน

4.5.1.1 หน่วยเสียงพยัญชนะที่ต่างกัน

เสียงพยัญชนะที่ต่างกันระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสานมี 3 เสียงคือ เสียงนาสิก / ɲ / มีในภาษาถิ่นอีสานแต่ไม่มีในภาษาถิ่นกลาง และเสียง / ch / / r / ซึ่งมีในภาษาไทยถิ่นกลาง แต่ไม่มีในภาษาถิ่นอีสาน

4.5.1.1.1 เสียง / ɲ / และ / j /

ภาษาไทยถิ่นอีสานจะมีทั้งเสียง / ɲ / ญ , และ / j / ย แต่ในภาษาไทยกลางมีแต่เสียง / j / ย คำที่ออกเสียงเป็น / j / ในภาษาถิ่นอีสาน จะเป็นคำซึ่งสันนิษฐานว่าใช้ตัวเขียนเป็น อย- ส่วนคำที่เขียนด้วย หญ ย ภาษาอีสานจะออกเสียงเป็น / ɲ / ตัวอย่างเช่น

คำที่ภาษาอีสานออกเสียงเป็น / j /

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ja:1 /	/ ja:2 /	อย่า	ยา (อยา)
/ ja:ŋ1 /	/ ja:ŋ2 /	(ต้น) อย่าง	ยาง (อยาง)
/ ju:2 /	/ ju:4 /	อยู	อยู่
/ jɯ:n1 /	/ jɯ:n2 /	อยืน	ยืน (อยืน)

คำที่ภาษาอีสานออกเสียงเป็น / ɲ /

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ja:3 /	/ ɲa:5 /	หญา	หญ้า
/ jiŋ5 /	/ ɲiŋ3 /	หญิ่ง	หญิง
/ jaj2 /	/ ɲaj4 /	ไญ	ใหญ่
/ jak4 /	/ ɲak4 /	ญัก	ยักษ์
/ ja:3 /	/ ɲa:4 /	ญา	ย่า
/ jɔŋ3 /	/ ɲaŋ4 /	ญ่อง	(ยก) ย่อง
/ jɔ:t3 /	/ ɲɔ:t6 /	ญอด	ยอด
/ jɔ:m4 /	/ ɲɔ:m6 /	ญ่อม	ย้อม
/ jɔ:j4 /	/ ɲɔ:j6 /	ญ่อย	ย้อย

4.5.1.1.2 เสียง / ch / และ / s /

ในภาษาถิ่นอีสานไม่มีเสียง / ch / ช คำที่เป็นเสียง / ch / ในภาษาถิ่นกลางจะเป็นเสียง / s / ซ ในภาษาถิ่นอีสาน ตัวอย่าง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ cha:k2 /	/ sa:k5 /	สาก	ฉาก

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ cha:p2 /	/ sa:p5 /	สาบ	ฉาบ
/ chɤ:j5 /	/ sɤ:j1 /	เสย	เฉย
/ chaŋ1 /	/ saŋ3 /	ซั่ง	ชัง
/ cha:4 /	/ sa:6 /	ซ่า	ช้า
/ cha:ŋ4 /	/ sa:ŋ6 /	ซ่าง	ช้าง
/ cha:j1 /	/ sa:j3 /	ซ่าย	ชาย
/ chɯ:3 /	/ sɯ:4 /	ซือ	ชื่อ
/ chɔ:n4 /	/ sɔ:n6 /	ซ่อน	ช้อน
/ cha:w4 /	/ saw6 /	เซ่า	เช้า
/ chɯak3 /	/ siak6 /	เซียก	เชือก
/ chuaj3 /	/ sɔ:j4 /	ซอย	ช่วย

มีบางคำที่เสียง / ch / ช เปลี่ยนเป็น / c / จ เช่น

/ chi:k2 /	/ ci:k5 /	จีก	ฉีก
/ chɯ:n4 /	/ cɯ:n6 /	จื้น	ชื้น

4.5.1.1.3 เสียง / r / และ / l /

ในภาษาถิ่นกลางมีทั้งเสียง / r / และ / l / ร และ ล ในภาษาอีสานไม่มีเสียง / r / เสียง / r / ในภาษาถิ่นกลางจะเปลี่ยนเป็นเสียง / l / ล หรือ / h / ห, ฮ ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ra:1 /	/ la:3 /	ล้า	รา
/ rot4 /	/ lot4 /	ลด	รถ
/ rop4 /	/ lop4 /	ลบ	รบ
/ rap4 /	/ lap4 , hap4 /	ลับ, ฮับ	รับ
/ ro:k3 /	/ lo:k6 /	โลก	โรค

คำที่เป็นเสียง / l / เป็นคำใหม่ที่รับมาจากภาษาถิ่นกลาง ถ้าเป็นคำไทยดั้งเดิม คำส่วนใหญ่จะเปลี่ยนเสียงเป็น / h / ตัวอย่าง เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ raŋ1 /	/ haŋ3 /	ฮั่ง	รัง
/ ram1 /	/ ham3 /	ฮ่ำ	รำ
/ ra:k3 /	/ ha:k6 /	ฮาก	ราก
/ ra:j4 /	/ ha:j6 /	ฮ่าย	ร้าย
/ ru:4 /	/ hu:6 /	ฮู่	รู้
/ rɔ:ŋ4 /	/ hɔ:ŋ6 /	ฮ่อง	ร้อง
/ rɔ:j4 /	/ hɔ:j6 /	ฮ่อย	ร้อย
/ rɯa1 /	/ hia3 /	เฮี้ย	เรือ
/ rɯan1 /	/ hian3 /	เฮี้ยน	เรือน
/ rian1 /	/ hian3 /	เฮี้ยน	เรียน

4.5.1.2 เสียงพยัญชนะที่ตรงกันแต่ใช้แตกต่างกัน

4.5.1.2.1 เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว

นอกจากเสียงพยัญชนะที่ภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นอีสานแตกต่างกันอย่างเป็นระบบดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีคำบางคำที่ใช้พยัญชนะต้นแตกต่างกันอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (ดูธนานันท์ ตรงดี 2542 : 112-117)

เสียง / ph/ → / f /

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ phiŋ5 /	/ fiŋ1 /	ฝิง	ผิง
/ phot2 /	/ fot1 /	ฝด	ผต

เสียง / t / → / c /

/ tu:m1 /	/ cu:m2 /	จู่ม	(ดอกไม้) ตูม

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
เสียง / d / → / b /			
/ di:1 /	/ bi:2 /	บี่	(น้ำ) ดี
เสียง / n/ → / ph /			
/ ni:3 /	/ phi:4 /	พี่	(ที่) นี่
/ nu:n3 /	/ phu:n4 /	พู่น	นู่น
เสียงอื่นๆ เช่น			
/ nan3 /	/ han5 /	หั่น	นั่น
/ ja:ŋ2daj1 /	/ caŋ4daj2 /	จังใด๋	อย่างใด

เสียง / ml /

คำที่สันนิษฐานว่าเสียงภาษาไทยดั้งเดิมเป็นพยัญชนะควบกล้ำ / ml / ในภาษาไทยถิ่นต่างๆ อาจจะเหลือเป็นเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวเพียงตัวใดตัวหนึ่ง ทำให้คำศัพท์ในแต่ละถิ่นมีเสียงแตกต่างกัน ในภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นอีสานก็มีเสียงแตกต่างกันเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ lɯ:m1 /	/ mɯ:n3 /	มื่น	ลืม (ตา)
/ lɯ:n3 /	/ mɯ:n4 /	มื่น	ลื่น
/ mɯak3 /	/ miak6 /	เมียก	เมือก
/ len1 /	/ men3 /	เม่น	(ตัว) เล็น

4.5.1.2.2 การสับเสียงพยัญชนะ

ในภาษาอีสานบางคำมีการสับเสียงพยัญชนะที่อยู่พยางค์หน้าไปพยางค์หลัง และเสียงพยัญชนะที่อยู่พยางค์หลังมาอยู่พยางค์หน้า เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ta1krɔ:3 /	/ ka5tɔ:6 /	กะต้อ	ตะกร้อ
/ ta1kra:3 /	/ ka5ta:6 /	กะต้า	ตะกร้า
/ ta1krut2 /	/ ka5tut1 /	กะตุ๋ด	ตะกรุด

4.5.1.2.3 เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ

ภาษาถิ่นอีสานไม่มีเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ คำภาษาถิ่นกลางที่เป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำ ในภาษาอีสานจะเหลือเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะตัวที่ 2 คือ ร ล ว จะถูกละไป หรืออาจจะมีการเปลี่ยนเสียงไปเป็นพยัญชนะอื่นบ้าง

1. ลดเสียงพยัญชนะ ร ล ว ไป

/ kr / → / k /

/ kra:p2 /	/ ka:p5 /	กาบ	กราบ
/ krɔ:ŋ1 /	/ kɔ:ŋ2 /	กอง	กรอง

/ khr / → / kh /

/ khru:1 /	/ khu:2 /	คู่	ครู
/ khrok4 /	/ khok4 /	คก	ครก
/ khrɯŋ3 /	/ khɤ:ŋ4 /	เคิง	ครึ่ง

/ tr/ → / t /

/ truat2 /	/ tuat5 /	ตวด	ตรวจ
/ triam1 /	/ tiam2 /	เตี่ยม	เตรียม

/ pr / → / p /

/ prɛ:ŋ1 /	/ pɛ:ŋ2 /	แป่ง	แปรง
/ prap2 /	/ pap1 /	ปั๋บ	ปรับ

/ phr / → / ph /

/ phra:4 /	/ pha:6 /	พ่า	พร้า
/ phra:n1 /	/ pha:n3 /	พ่าน	พราน
/ phrik4 /	/ phik4 /	พิก	พริก

/ kl / → / k /

/ kla:3 /	/ ka:6 /	ก้า	กล้า
/ kla:ŋ1 /	/ ka:ŋ1 /	ก่าง	กลาง
/ kluaj3 /	/ kuaj6 /	ก้วย	กล้วย

/ khl / → / kh /			
/ khla:n1 /	/ kha:n3 /	ค่าน	คลาน
/ khlɔ:ŋ1 /	/ khɔ:ŋ3 /	ค่อง	คลอง
/ khlɔ:ŋ4 /	/ khɔ:ŋ6 /	ค่อง	คล้อง
/ pl / → / p /			
/ pla:j1 /	/ pa:j2 /	ป้าย	ปลาย
/ pluk2 /	/ puk1 /	ปุ๊ก	ปลุก
/ plian2 /	/ pian4 /	เปียน	เปลี่ยน
/ phl / → / ph /			
/ phlɔ:j1 /	/ phɔ:j3 /	พ่อย	พลอย
/ phlaj1 /	/ phaj3 /	ไพ่	ไพล
/ kw / → / k /			
/ kwian1 /	/ kian2 /	เกี่ยน	เกวียน
/ kwɛŋ2 /	/ kɛŋ4 /	แกง	แกว่ง
/ khw / → / kh /			
/ khwɛ:n5 /	/ khɛ:n1 /	แขน	แขวน

พยัญชนะควบกล้ำ กว คว ในภาษาไทยกลางที่ตามด้วยสระ / a / หรือ / a: / เมื่อเสียง ว หายไปเสียงสระมักจะเปลี่ยนจาก / a / หรือ / a: / เป็น / ua / ในภาษาอีสาน เช่น

/ kwa / → / kua /			
/ kwaj1 /	/ kuaj2 /	ก่วย	ไกว
/ kwak2 /	/ kuak5 /	กวก	กวัก
/ kwa:ŋ3 /	/ kuaŋ6 /	ก้วง	กว้าง
/ kwa:ŋ1 /	/ kuaŋ2 /	ก่วง	กวาง

/ khwa / → / khua /

/ khwan5 /	/ khuan1 /	ขวน	ขวัญ
/ khwa:5 /	/ khua1 /	ขัว	ขวา
/ khwa:m1 /	/ khuam3 /	ค่วม	ความ
/ khwan1 /	/ khuan3 /	ค่วน	ควัน

2. เปลี่ยนเสียงไปเป็นพยัญชนะเสียงอื่น

พยัญชนะที่เป็นเสียงระเบิด ไม่ก้อง ไม่มีลม ที่ประสมกับ / r / ในภาษาถิ่นกลาง ภาษาถิ่นอีสานจะออกเสียงเป็นเสียงระเบิด ไม่ก้อง มีลม ได้แก่ / kr / → / kh / และ / pr / → / ph / ตัวอย่างเช่น

/ kr / → / kh /

/ kra:p2 / →	/ kha:p5 /	ขาบ	กราบ
/ kha:w3 kriap2 /	/ khaw5 khiap5 /	เข่าเขียบ	ข้าวเกรียบ
/ kri:t2 /	/ khi:t5 /	ขีด	กรีด

/ pr / → / ph /

/ pra:p2 /	/ pha:p5 /	ผาบ	ปราบ
/ pro:t2 /	/ pho:t5 /	โผด	โปรด
/ pre:t2 /	/ phe:t5 /	เผด	เปรต

4.5.1.2.4 เสียงพยัญชนะท้าย

เสียงพยัญชนะท้ายในภาษาไทยถิ่นกลางและถิ่นอีสานมี 9 เสียงตรงกันและคำส่วนใหญ่ก็จะมีเสียงพยัญชนะท้ายตรงกันด้วย คำที่มีเสียงพยัญชนะท้ายแตกต่างกันมีน้อยมากจนไม่อาจเทียบเคียงหาหลักเกณฑ์ในการกลายเสียงของพยัญชนะท้ายได้ (ธวัช ปุณโณทก 2542 : 77) ตัวอย่างคำที่มีเสียงพยัญชนะท้ายแตกต่างกัน มีดังนี้

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
ลืม (ตา)	มื่นตา
น้ำขอด	น่ามข้อน (น้ำแห้ง)
กระบอกตา	กะโบงตา
(นิ้ว) กุด	(นิ้ว) กุ้น

4.5.1.3 หน่วยเสียงสระที่ต่างกัน

ภาษาไทยถิ่นกลางและถิ่นอีสานมีระบบเสียงสระเดี่ยว 18 เสียงเหมือนกัน แต่มีระบบสระประสมต่างกัน ไทยกลางมีสระประสม / ia ɯa ua / แต่อีสานมีสระประสมเพียง 2 เสียงคือมี / ia ua / ขาดเสียง / ɯa / ไป เสียง / ɯa / ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียง / ia / ในภาษาถิ่นอีสาน เสียงสระในภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาถิ่นกลางอยู่บ้าง ดังต่อไปนี้ คือ

4.5.1.3.1 สระประสมต่างกัน

เสียงสระ / ɯa / ในภาษาถิ่นกลางจะเปลี่ยนเป็นเสียง / ia / ในภาษาอีสาน ในปัจจุบันเนื่องจากอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนและการศึกษา คนอีสานรุ่นใหม่จะออกเสียง / ɯa / ได้แต่ถ้าเป็นคนรุ่นอายุมาก ๆ จะยังคงออกเสียงเป็น /ia/ อยู่ ตัวอย่างเช่น

/ ɯa / → / ia /

/ dɯan1 /	/ dian2 /	เดี่ยน	เดือน
/ rɯan1 /	/ hian3 /	เฮียน	เรือน
/ mɯaj3 /	/ miaj4 /	เมี่ยย	เมื่อย
/ plɯak2 /	/ piak5 /	เปียก	เปลือก
/ phɯak2 /	/ phiak5 /	เผียก	เผือก
/ lɯat3 /	/ liat6 /	เลียต	เลือด
/ klɯa1 /	/ kia2 /	เกี่ย	เกลือ
/ ma1khɯa5 /	/ bak5khia1 /	บักเขีย	มะเขือ
/ ŋɯa2 /	/ hia4 /	เฮีย	เหงื่อ
/ rɯa1 /	/ hia3 /	เฮีย	เรือ

4.5.1.3.2 เสียงสระสั้น - ยาวต่างกัน

มีคำจำนวนหนึ่งที่ภาษาถิ่นกลางออกเสียงเป็นสระเสียงสั้นแต่ภาษาถิ่นอีสานออกเสียงเป็นสระเสียงยาว เช่น

/ i / → / iː /

/ pliŋ1 /	/ piːŋ2 /	ปีง	ปลิง
/ plin3 /	/ piːn6 /	ปี้น	ปลิ้น

/ ɛ / → / ɛː /

/ wɛʔ4 /	/ wɛː4 /	แว	แวะ
/ khɛŋ2 /	/ khɛːŋ4 /	แคง	แข่ง
/ tɛŋ2 /	/ tɛːŋ4 /	แตง	แต่ง

/ u / → / uː /

/ juŋ1 /	/ ɲuːŋ3 /	ญุ่ง	ยุง

4.5.1.3.3 เสียงสระต่างกัน

เสียงสระที่ภาษาถิ่นกลางและถิ่นอีสานมีตรงกัน แต่ในคำบางคำมีเสียงต่างกัน มักเป็นความต่างของสระที่อยู่ฐานเดียวกัน เช่น เป็นสระหน้าด้วยกัน สระกลางด้วยกัน หรือสระหลังด้วยกัน หรือเป็นสระที่มีฐานเสียงใกล้เคียงกัน ตัวอย่างเช่น

สระหน้า

/ eː / → / ɛː /

/ pleːw1 /	/ pɛːw2 /	แป๋ว	เปลว
/ leːw5 /	/ lɛːw1 /	แหลว	เหลว
/ ʔeːw1 /	/ ʔɛːw2 /	แอ่ว	เอว

/ i / → / ɯ /

/ khit4 /	/ khɯt4 /	คึด	คิด

/ i / → / a /

/ cim3 /	/ cam6 /	จ้ำ	จิ้ม

สระกลาง

/ ɯ / → / ɤ /, / ɤː /

/ khrɯŋ3 /	/ khɤːŋ4 /	เคิ่ง	ครึ่ง
/ dɯk2 /	/ dɤk1 /	เดิ๋ก	ดึก
/ thɯŋ5 /	/ thɤːŋ1 /	เถิง	ถึง
/ phɯŋ3 /	/ phɤŋ5 /	เผิ่ง	ผึ้ง
/ lɯk4 /	/ lɤk4 /	เลิ้ก	ลึก
/ sɯk2 /	/ sɤk1 /	เซิ๋ก	ศึก

/ aː / → / ia /

/ faːŋ1 /	/ fiaŋ3 /	เฟี่ยง	ฟาง

/ aː / → / ua /

/ khaːm3 /	/ khuam5 /	ข่วม	ข้าม
/ saːŋ2 /	/ suaŋ4 /	ซวง	สร่าง (ไข้)

สระหลัง

/ u / → / o /

/ thuŋ5 /	/ thoŋ1 /	ถง	ถุง
/ thuŋ3 /	/ thoŋ4 /	ทง	ทุ่ง
/ buŋ3 /	/ boŋ6 /	บัง	บุ้ง

/ oː / → / ɔː /

/ khoːŋ5 /	/ khɔːŋ1 /	ของ	โขง

/ ɔː / → / oː /

/ cɔːk2 /	/ coːk5 /	โจก	จอก
/ phɔːŋ1 /	/ phoːŋ3 /	โพ่ง	พอง
/ kra1bɔːk2 /	/ ka5boːk5 /	กะโบก	กระบอก

/ u / → / ɯ /			
/ thun1 /	/ thɯn3 /	ทื่น	ทุน
/ uː / → / ɯː /			
/ thuːk2 /	/ thɯːk5 /	ถืก	ถูก
/ ɔ / → / a /			
/ bɔŋ3 /	/ baŋ6 /	บั้ง	บ้อง

เสียงสระประสมในภาษาไทยบางเสียงก็มีการใช้แตกต่างไป เช่น

/ ia / → / i /			
/ men5khiaw5 /	/ men1khiw1 /	เหม็นขิว	เหม็นเขียว
/ ia / → / ɛː /			
/ khiaw3 /	/ khɛːw5 /	แข่ว	เขี้ยว (ฟัน)
/ ta1khian1 /	/ maj6khɛːn3 /	ไม่แค่น	ตะเคียน
/ ua / → / oː /			
/ tua1 /	/ toː2 /	โต่	ตัว
/ hua5 /	/ hoː1 /	โห	หัว

เสียงสระในภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นอีสานที่ใช้แตกต่างกันนี้พบในคำบางคำดังที่ยกตัวอย่าง คำส่วนใหญ่ของทั้ง 2 ถิ่นยังคงใช้เสียงสระตรงกัน

4.5.1.4 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

ภาษาไทยกลางมีเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาถิ่นอีสานมี 6 หน่วยเสียง มีลักษณะทางสัทศาสตร์และการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกันดังนี้คือ

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลาง

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/5/ [24]</td><td rowspan="3">/2/ [21]</td><td rowspan="3">/3/ [41]</td><td colspan="2" rowspan="3">/2/ [21]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="3">/1/ [33]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td></td><td>/4/ [44]</td><td>/3/ [41]</td><td>/4/ [44]</td></tr>
</table>

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	/ 1 /	[33]	เสียงกลาง	-	ระดับ
	/ 2 /	[21]	เสียงต่ำ	-	ระดับ
	/ 3 /	[41]	เสียงสูง	-	ตก
	/ 4 /	[44]	เสียงสูง	-	ระดับ
	/ 5 /	[24]	เสียงต่ำ	-	ขึ้น

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นอีสาน

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/1/ [34]</td><td rowspan="4">/4/ [44]</td><td></td><td rowspan="3">/5/ [22]</td><td rowspan="3">/1/ [34]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="2">/2/ [31]</td><td rowspan="3">/6/ [32]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/3/ [53]</td><td></td><td>/4/ [44]</td></tr>
</table>

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	/ 1 /	[34]	เสียงกลาง - ขึ้น
	/ 2 /	[31]	เสียงกลาง - ตก
	/ 3 /	[53]	เสียงสูง - ตก
	/ 4 /	[44]	เสียงกลางค่อนข้างสูง - ระดับ
	/ 5 /	[22]	เสียงต่ำระดับมีเสียงกักที่คอหอย
	/ 6 /	[32]	เสียงกลางระดับ - ตก

จากตารางเปรียบเทียบวรรณยุกต์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นอีสานแสดงให้เห็นว่า

1. เสียงวรรณยุกต์สามัญ / 1 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็น (A23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลาง-ตก / 2 / ในภาษาถิ่นอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:1 /	/ pa:2 /	ป่า	ปา
/ ta:1 /	/ ta:2 /	ต่า	ตา
/ ka:1 /	/ ka:2 /	ก่า	กา
/ ʔa:1 /	/ ʔa:2 /	อ่า	อา

หากเป็นคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (A4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ สูง-ตก / 3 / ในภาษาถิ่นอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ŋu:1 /	/ ŋu:3 /	งู่	งู
/ mɯ:1 /	/ mɯ:3 /	มื่อ	มือ
/ rian1 /	/ hian3 /	เฮี่ยน	เรียน

2. เสียงวรรณยุกต์เอก / 2 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลางคำเป็น (B123) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลางค่อนข้างสูง-ระดับ / 4 / ในภาษาถิ่นอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha:2 /	/ kha:4 /	คา	ข่า
/ pha:2 /	/ pha:4 /	พา	ผ่า
/ khau2 /	/ khau4 /	เคา	เข่า

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:2 /	/ pa:4 /	ปา	ป่า
/ kaj2 /	/ kaj4 /	ไก	ไก่

หากเป็นคำตายสระเสียงยาวที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลาง (DL123) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ มีเสียงกักที่คอหอย / 5 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha:t2 /	/ kha:t5 /	ขาด	ขาด
/ hi:p2 /	/ hi:p5 /	หีบ	หีบ
/ pa:k2 /	/ pa:k5 /	ปาก	ปาก
/ mɔ:k2 /	/ mɔ:k5 /	หมอก	หมอก

หากเป็นคำตายสระเสียงสั้นที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลาง (DS123) จะแปรเป็นเสียง กลาง – ขึ้น / 1 / ในภาษาถิ่นอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ hak2 /	/ hak1 /	ฮั๋ก	หัก
/ khop2 /	/ khop1 /	ขบ	ขบ
/ kop2 /	/ kop1 /	กุ๋บ	กบ
/ cet2 /	/ cet1 /	เจ๋ด	เจ็ด

3. เสียงวรรณยุกต์โท / 3 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำเป็น (C1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับมีเสียงกักที่คอหอย / 5 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ ha:3 /	/ ha:5 /	ห่า	ห้า
/ pha:3 /	/ pha:5 /	ผ่า	ผ้า
/ sɯa3 /	/ sia5 /	เสี่ย	เสื้อ

หากเป็นคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็น (C23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลางระดับตก / 6 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:3 /	/ pa:6 /	ป้า	ป้า

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ kla:3 /	/ ka:6 /	ก้า	กล้า
/ ton3 /	/ ton6 /	ต้น	ต้น

หากเป็นคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (B4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลางค่อนข้างสูง – ระดับ / 4 / ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ phɔ:3 /	/ phɔ:4 /	พอ	พ่อ
/ mɛ:3 /	/ mɛ:4 /	แม	แม่
/ raj3 /	/ haj4 /	ไฮ	ไร่

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ คำตายสระเสียงยาว จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลางตก / 6 / ในภาษาอีสาน เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ khɛ:p3 /	/ khɛ:p6 /	แคบ	แคบ
/ lo:k3 /	/ lo:k6 /	โลก	โลก

4. เสียงวรรณยุกต์ตรี / 4 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (C4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลาง ระดับตก / 6 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ na:4 /	/ na:6 /	น่า	น้า
/ ŋɔ:ŋ4 /	/ nɔ:ŋ6 /	น่อง	น้อง
/ ma:4 /	/ ma:6 /	ม่า	ม้า
/ rɔ:n4 /	/ hɔ:n6 /	ฮ่อน	ร้อน

หากเป็นคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำตายสระเสียงสั้น (DS4) จะแปรเป็นเสียงกลางค่อนข้างสูง – ระดับ / 4 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ nok4 /	/ nok4 /	น่ก	นก
/ mot4 /	/ mot4 /	ม่ด	มด
/ lak4 /	/ lak4 /	ลั่ก	ลัก

5. เสียงวรรณยุกต์จัตวา / 5 / คำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง คำเป็น (A1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลาง – ขึ้น / 1 / ในภาษาอีสาน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นอีสาน	ออกเสียง	ความหมาย
/ hu:5 /	/ hu:1 /	หู	หู
/ kha:5 /	/ kha:1 /	ขา	ขา
/ hua5 /	/ ho:1 /	โห	หัว
/ ma:5 /	/ ma:1 /	หมา	หมา
/ phua5 /	/ phua1 /	ผัว	ผัว

4.5.2 เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสาน

คำศัพท์ในภาษาถิ่นอีสานจะมีทั้งคำศัพท์ที่ใช้เหมือนกับภาษาไทยถิ่นกลางและใช้แตกต่างกัน คำศัพท์ที่ใช้เหมือนกันจะเป็นคำศัพท์ร่วมเชื้อสายในภาษาไท ซึ่งอาจจะออกเสียงเหมือนกันหรือถ้าแตกต่างกันก็จะมีความแตกต่างกันอย่างเป็นระบบ คือ เป็นเสียงที่เป็นปฏิภาคกัน เช่น เสียง / ch / ช ⟶ / s / ซ ในคำ / cha:ŋ4 / ช้าง ⟶ / sa:ŋ6 / ซ่าง หรือปฏิภาคเสียงวรรณยุกต์ซึ่งได้กล่าวแล้ว ส่วนคำศัพท์ที่ภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลางนั้นแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง
2. คำในความหมายเดียวกัน ภาษาไทยถิ่นอีสานกับไทยกลางใช้คำศัพท์คนละคำ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
3. คำภาษาถิ่นอีสานมีความหมายกว้างกว่าคำไทยกลาง

4.5.2.1 คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง คำกลุ่มนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอสังเขปดังต่อไปนี้

	คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
สิ่งของ	กระจกเงา	แว่น
	ผ้าเช็ดหน้า	ผ่าแพมน
	กรรไกร	มีดตัด
	กางเกง	ซ่ง
	กำไลมือ	ก้องแขน
	กระโถน	เงี่ยง

	คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
	กะลา	กะโป๊ะ
	ร่ม (ร่มด้ามยาว)	คันยู
	ร่ม (ทั่วไป)	จ้อง
	สะพาน	ขัว
	ขนมจีน	ข้าวปุ้น
	น้ำค้าง	น้ำหมอก
	ลูก, ผล (ลักษณนาม)	หน่วย
	รองเท้า	เกอบ
	ผ้าถุง	ซิ่น
	ดวงจันทร์	อีเกิ้ง
	ทัพพี	จอง
	บ่อน้ำ	น้ำส้าง
	คนใบ้	ปากกืก
	จอบ	บักจก
	เสื่อ	สาด
	สนิม	ขี้เมี้ยง
	ขันน้ำ	โอ
	ไม้กวาด	ฟอย
	พัด	วี
	เปล	อู่
	ผ้าสไบ	ผ้าเบี่ยง, แพเบี่ยง
	ส้วม	ถาน
	กระดาษ	เกีย
ชื่อพืช	ชะอม	ผักขา
	ผักตำลึง	ผักตำนิน
	ผักชีฝรั่ง	ผักหอมเป
	แตงไทย	แตงจิง
	มะละกอ	บักหุ่ง
	กะเพรา	อีตู่ไทย
	แมงลัก	อีตู่ลาว
	พุทรา	บักทัน

	คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
	ฝรั่ง	บักสีดา
	น้อยหน่า	บักเขียบ
	ขนุน	บักมี้
	มะนาว (ลูกใหญ่)	บักเว้อ
	ชะพลู	ผักอีเลิด
	คำไทยกลาง	คำอีสาน
สัตว์	กิ้งก่า	ขี้กะปอม
	จิ้งจก	ขี้เกี้ยม
	แมลงปอ	แมงกะบี้
	ผีเสื้อ	แมงกะเบ้อ, แมงกะเบี้ย
	ค้างคาว	อีเกีย
	ตะพาบน้ำ	ป๋าฝ่า
	คางคก	ขี้คันคาก
	ปลาช่อน	ปาค่อ
	อีเก้ง	ฟาน
	นกเงือก	ก๋ก
	ปลาหมอ	เข็ง
	แมลงป่อง	แมงงอด, แมงเงา
	ลูกน้ำ	แมงง่องแง่ง
	นกกางเขน	จี่จู้
	มดนางพญา	แม่เป้ง
	ปลาไหล	เอี่ยน
	ไส้เดือน	ขี้ไก่เดียน
คำกริยาและคุณศัพท์		
	ทำ	เฮ็ด (ทำงาน – เฮ็ดเวียก)
	พบ	พ้อ
	พูด	เว้า
	รีบ	ฟ้าว
	เรียก	เอิ้น
	แอบ	จอบ, จอบเบิ่ง
	กลัว	ย้าน

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
โกน	แถ
จับ	บาย
บ่น	จ่ม
กลับ (บ้าน)	เมีย
ถึง	ฮอด
คิดถึง	คึดฮอด
ตระหนี่	ขี้ถี่
โกหก	ตั๋ว
สงสาร	เหลือโตน
โง่	ปึก
ขยัน	ดุ
อร่อย	แซบ
เงียบ	มิด
ชนะ	แพ้ (ภาษาไทยกลางยืมคำศัพท์ว่า ชนะ เข้ามา คำว่า แพ้ จึงย้ายความหมายไปตรงกันข้าม คือ จาก แพ้ → พ่าย)
ก่อไฟ	ดังไฟ
รังเกียจ	ขี้เดียด
ขี้เกียจ	ขี้ค้าน
ขี้เหร่	ขี้ฮ้าย
ทับ	เต็ง
ขึ้นรา	ออกเห็ด
แช่ข้าว	หม่าข้าว
ตายหญ้า	เสียหญ้า
นินทา	เว้าพื้น, เว้าขวน
เดือด	ฟด
ช้า	ดน

4.5.2.2 คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน คำในความหมายเดียวกัน ภาษาไทยถิ่นอีสานกับไทยกลางใช้คำศัพท์คนละคำ แต่เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น คำว่า วิ่ง - แล่น , ดู – เบิ่ง ในบางครั้งคำศัพท์นั้นมีอยู่ในทั้งสองถิ่น แต่ปัจจุบันคำศัพท์นั้นไม่ได้ใช้

เป็นคำเดี่ยวในภาษากลางยังปรากฏให้เห็นอยู่ในคำซ้อนเท่านั้น ตัวอย่างเช่น เข็ดหลาบ กรุงเทพใช้คำว่า เข็ด อีสานใช้คำว่า หลาบ คำว่าหลาบในภาษากรุงเทพไม่ใช้เป็นคำโดด แต่จะใช้อยู่ในคำซ้อน ว่า เข็ดหลาบ เป็นต้น ในกลุ่มนี้จึงแยกได้เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน และคำที่ไม่ได้ใช้เป็นคำโดดแต่ปรากฏอยู่ในคำซ้อน

คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นอีสาน
ดู	เบิ่ง
วิ่ง	แล่น
เหนื่อย	เมื่อย
ป่วย	ไข้
จมูก	ดัง
ทะเลาะกัน	ผิดกัน
ฟัน	แข้ว (เขี้ยว)
เหมือนกัน	คือกัน
ชอบ	มัก
จริง	แม่นอีหลี
ล้วง	จก
ชั่ว	ฮ้าย (ร้าย)
ซ่อน	ลี้
เดิน	ย่าง
เปรี้ยว	ส้ม
ตรง	ซื่อ (ไปซื่อ ๆ = ไปตรง ๆ)
รำ	ฟ้อน
ขโมย	ลัก

คำที่ภาษาไทยไม่ใช้เป็นคำโดดแต่ปรากฏอยู่ในคำซ้อน ตัวอย่างเช่น

<u>(แปด) เปื้อน – แปด</u>

ในภาษาถิ่นอีสาน "แปด" เป็นคำกริยาแปลว่า "เปื้อน" มือแปดถ่าน = มือเปื้อนถ่าน ในภาษาไทยกลาง แปด ไม่มีใช้เป็นคำเดี่ยว แต่จะอยู่ในคำซ้อนว่า แปดเปื้อน

เสีย – หาย

ในภาษาไทยกลาง เสีย เป็นคำวิเศษณ์ มีความหมายว่า "เลวลง, เสื่อมคุณภาพ, ชั่ว, ไม่ดี, เน่า" เช่น รถเสีย, กับข้าวเสีย แต่ในภาษาอีสาน เสียเป็นคำกริยา มีความหมายว่า "หาย" รถเสีย คือ รถหาย ปัจจุบันในภาษาไทยกลาง คำว่า เสีย ปรากฏอยู่ในคำซ้อน เสียหาย ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง "ไม่ดี, เสื่อมเสีย" ถึงแม้จะมีความหมายเปลี่ยนไปแต่ก็ยังเห็นเค้าของคำว่า หายอยู่

หลัก (แหลม) - หลัก

ในภาษาอีสาน หลัก มีความหมายว่า ฉลาด เช่น คนหลัก หมายถึง คนฉลาด ในภาษาไทยกลางหลักปรากฏในคำซ้อนว่า หลักแหลม และใช้เป็นคำขยายเป็น ฉลาดหลักแหลม

(เข็ด) หลาบ - หลาบ

ในภาษาอีสาน คำว่า หลาบ มีความหมายว่า เข็ด, ขยาด, กลัว ปัจจุบันในภาษาไทยกลางไม่ใช้หลาบเป็นคำโดด ๆ แต่จะใช้ในคำซ้อนเป็น เข็ดหลาบ

คอย - ท่า

ในภาษาถิ่นอีสาน ใช้คำว่า ท่า แปลว่า คอย ในภาษาไทยกลาง ไม่ใช้ ท่าเป็นคำเดี่ยว แต่จะใช้เป็นคำซ้อน ว่า คอยท่า

ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น

พัดวี	- ไทยกลางใช้ พัด	อีสานใช้ วี
เจ็บปวด	- ไทยกลางใช้ ปวดท้อง ปวดฟัน	อีสานใช้ เจ็บ เช่น เจ็บท้อง เจ็บแข่ว
ทิ่มตำ	- ไทยกลางใช้ ตำ เช่น ตำหมาก	อีสานใช้ ทิ่ม เช่น ทิ่มหมาก
เกลียดชัง	- ไทยกลางใช้ เกลียด	อีสานใช้ ชัง (ออกเสียงว่า ซัง)
ยำเกรง	- กรุงเทพใช้ เกรง	อีสานใช้ ยำ แปลว่า เกรง, กลัว บ่ยำ = ไม่กลัว

4.5.2.3 คำภาษาถิ่นอีสานมีความหมายกว้างกว่าคำภาษาไทยกลาง

คำในภาษาอีสานบางคำมีความหมายกว้างกว่าคำไทยกลาง ซึ่งอาจจะเป็นว่าคำในภาษาอีสานมีความหมายเพิ่มขึ้นจริง ๆ หรืออาจเป็นเพราะคำในภาษาอีสานมีการเปลี่ยนแปลงเสียงไปทำให้คำศัพท์กลายมามีรูปร่างเหมือนกันเกิดการพ้องคำขึ้น จึงดูเหมือนคำมีความหมายเพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น คำว่า ปะ ในภาษาอีสาน มาจากคำว่า ปละ (ที่แปลว่า ละทิ้ง

ในคำว่า ปล่อยปละละทิ้ง) เมื่อ ล ลดหายไปเหลือเป็น ปะ จึงไปพ้องกับคำว่า ปะ ที่แปลว่า พบ ทำให้คำว่า ปะ ในภาษาอีสาน มีความหมายทั้ง 2 อย่างคือ

1. ปะ แปลว่า พบ เช่นในคำว่า พบปะ
2. ปะ แปลว่า ละทิ้ง ในคำว่า ปะลูก ปะผัว แปลว่า ทิ้งลูก ทิ้งผัว

ตัวอย่างคำพ้อง เช่น (ดูเพิ่มเติม เรื่อง คำพ้องภาษาไทยกลาง – อีสาน : บรรพต เปรมชู, 2522)

<u>จวก</u> - ทั้งในภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน แปลว่าแทง สับ, ฟัน ในภาษาอีสาน จวก มีความหมายว่า คล่อง, เร็ว เช่น จวกคืน คือ กลับคืนโดยเร็ว

<u>ต้อน</u> - ทั้งในภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน แปลว่า กันให้ไปตามที่ต้องการ ไล่ไปโดยวิธีกันไม่ให้แตกฝูง แต่ในภาษาอีสานมีความหมายเพิ่มขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งคือ ความหมายว่า "ให้" หรือ "ฝาก" เช่น เอาของไปต้อน = เอาของไปฝากหรือไปให้

<u>พื้น</u> - ทั้งในภาษาถิ่นกลางและภาษาอีสานเป็นคำนาม หมายถึง ที่ราบ ที่รองรับสิ่งต่างๆ เช่น พื้นดิน พื้นเรือน ในภาษาอีสานมีความหมายเพิ่มขึ้นมา คือ ประวัติ ตำนาน นิทาน ความเป็นไปของแต่ละประเทศ เช่น พื้นเวียงจันทน์ คือ ตำนานหรือประวัติของเวียงจันทน์ หมอลำพื้น คือ หมอลำที่นำเอาประวัติหรือตำนานหรือนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเล่า

<u>นำ</u> - ภาษาไทยกลางเป็นคำกริยา แปลว่า ออกหน้า ไปข้างหน้า ให้เดินตาม ให้ทำตาม ในภาษาอีสาน นำเป็นคำกริยา แปลว่า ไปข้างหลัง ติดตาม เช่น ย่างนำกัน = เดินตามหลัง

<u>ส้วม</u> - ภาษาไทยกลางหมายถึงสถานที่ถ่ายอุจจาระ แต่ในภาษาอีสาน ส้วม หมายถึง ห้องนอน, ห้อง, หรือที่กั้นไว้สำหรับลูกสาวโดยเฉพาะ

<u>ถอก</u> - ภาษาไทยกลางจัดเป็นคำไม่สุภาพ มีความหมายว่า รั้น,ร่นเข้าไป แต่ในภาษาอีสาน ถอกมีความหมายว่า ออกรวง แตกรวง ตกปลี เช่น กล้วยถอก คือ กล้วยออกปลี ข้าวถอก คือ ข้าวแตกรวง

ในคำบางคำมีการเปลี่ยนแปลงเสียงไปทำให้คำซึ่งเคยเป็นศัพท์คนละคำกันกลายเป็นมีเสียงเหมือนกันเกิดเป็นคำพ้องเสียงขึ้น แต่ความหมายยังคงต่างกัน เช่น

<u>โต</u> - (เปลี่ยนมาจากตัว) ในภาษาอีสานเป็นทั้งคำนามและสรรพนาม คำนามแปลว่า ตัว, ตน, รูปร่างของคนและสัตว์ ลำโต คือ ลำตัว <u>โต</u> เมื่อเป็นสรรพนาม ใช้แทนบุรุษที่ 2 คือ คุณ แก โตไปไส = คุณจะไปไหน

โต ในภาษากลางเป็นคำคุณศัพท์ แปลว่า ใหญ่

<u>ตู้</u> - (เปลี่ยนมาจาก ทู่) ในภาษาอีสาน "ตู้" แปลว่า ทู่, ไม่คม เรียกมีดปลายไม่แหลมว่า <u>มีดตู้</u>

ตู้ ในภาษาไทยกลางเป็นคำนาม หมายถึงเครื่องเรือนชนิดหนึ่งใช้เก็บสิ่งของ

<u>ปะ</u> - (เปลี่ยนมาจาก ปละ) ในภาษาอีสาน "ปะ" เป็นคำกริยา แปลว่า ทิ้ง, หย่าร้าง เช่น ผัวเมียปะกัน คือ ผัวเมียทิ้งหรือหย่าร้างกัน คำว่า <u>ปะ</u> ในภาษาอีสานน่าจะมาจากคำว่า ปละ ใน ปล่อยปละ

ในภาษาไทยกลาง <u>ปะ</u> แปลว่า พบ เรามักใช้ในคำซ้อนว่า "พบปะ"

เชิงอรรถบทที่ 4

1. ธนานันท์ ตรงดี ใช้สัทอักษร æ แทนสระหน้า ต่ำ และ ə แทนสระกลาง กลาง ในที่นี้ได้ปรับเป็น ɛ และ ɤ เพื่อให้เป็นระบบที่สะดวกในการทำความเข้าใจเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาถิ่นอื่นๆ ซึ่งในที่นี้ใช้ตามกัลยา ติงศภัทิย์ (2526 : 477 – 493)

บทที่ 5
ภาษาถิ่นใต้

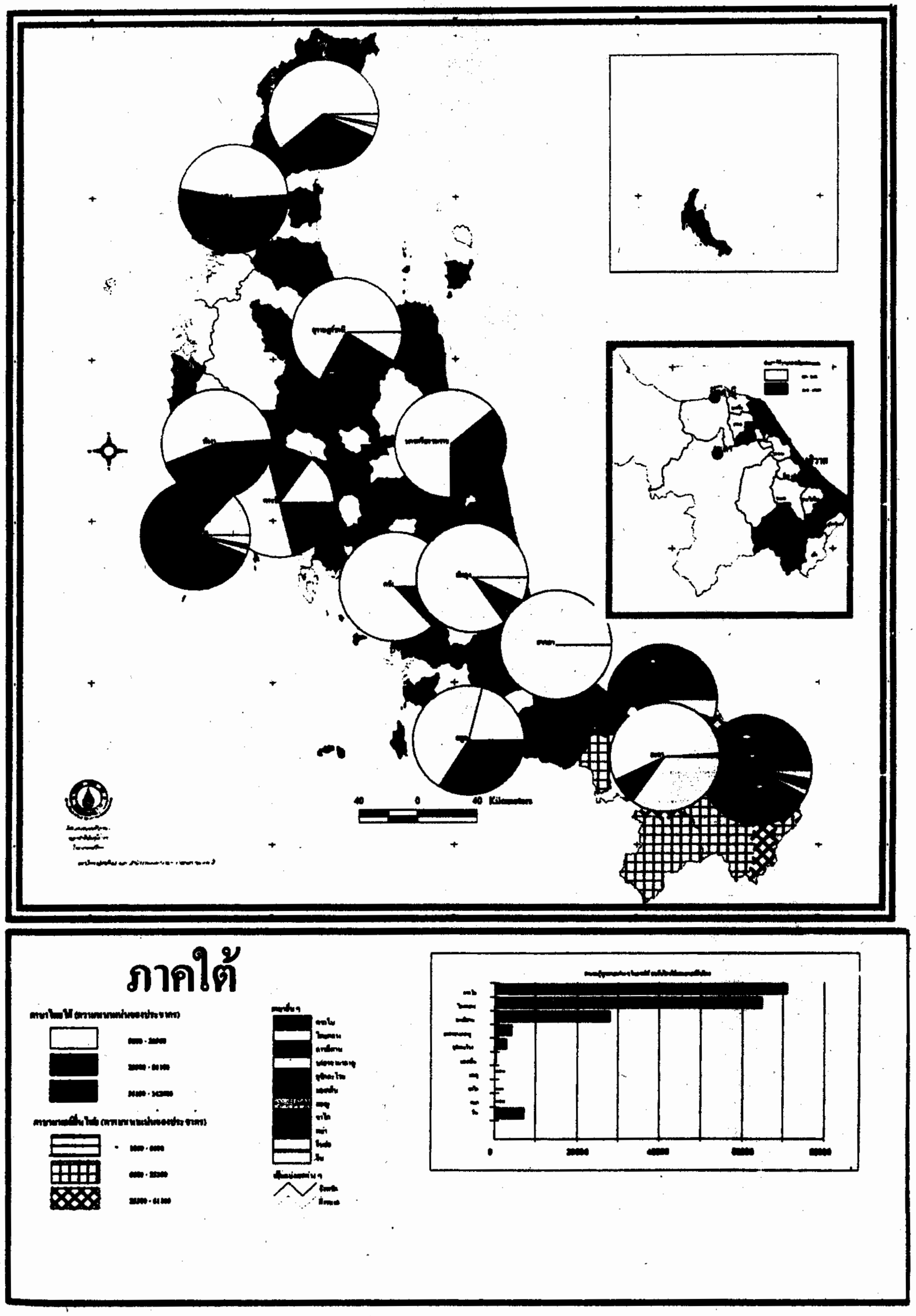
5.1 บทนำ

ภาคใต้มีพื้นที่ครอบคลุม 14 จังหวัด มีประชากรประมาณ 9 ล้านคน แบ่งเป็นเขตภาคใต้ตอนบน ได้แก่จังหวัดชุมพร ระนอง สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี พัทลุง ตรัง พังงา ภูเก็ตและกระบี่ มีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง และเขตภาคใต้ตอนล่างประกอบด้วย 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สตูล ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ดินแดนภาคใต้บริเวณเมืองนครศรีธรรมราชเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายและสืบทอดวัฒนธรรมอินเดียมาตั้งแต่สมัยก่อนอาณาจักรสุโขทัย ก่อนพุทธศตวรรษที่ 14 และยังคงเหลือโบราณวัตถุ ศิลาจารึกและหลักฐานทางด้านโบราณคดีอื่นๆ เมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ดินแดนภาคใต้เป็นเมืองบริวารของสุโขทัยและอยุธยา ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ว่า *"พ่อขุนรามคำแหงกระทำโอยทานแก่มหาเถรสังฆปราชญ์ เรียนจบปิฎกไตรหลวกกว่าปู่ครูทั้งหลายในเมืองนี้ทุกคน ลุกมาแต่เมืองนครศรีธรรมราช"* (หลวก – ฉลาด, ลุก – ลุกขึ้น, ขึ้นมา) แสดงให้เห็นว่าดินแดนภาคใต้พุทธศาสนาเจริญมาก ในสมัยสุโขทัยและมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัยด้วย (ธวัช ปุณโณทก 2542 : 99) เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอกของอยุธยา และเมื่อถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์หัวเมืองนครศรีธรรมราชก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชธานีมากขึ้น สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการยุบและแยกเมืองต่างๆ ขึ้นเป็นมณฑล ในภาคใต้มี 4 มณฑล คือ มณฑลภูเก็ต มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลชุมพร และมณฑลปัตตานี จนถึงปี พ.ศ. 2474 จึงได้แบ่งภาคใต้ออกเป็นจังหวัด 14 จังหวัดดังในปัจจุบัน

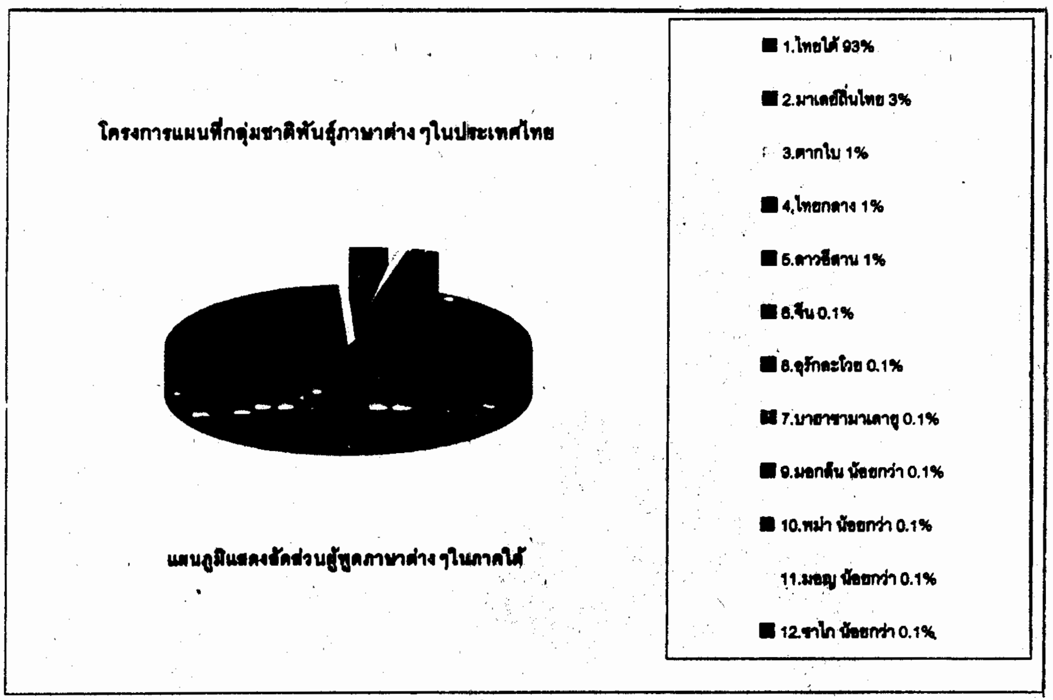
สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ (2544 : 47 – 8) ได้ศึกษาการกระจายของกลุ่มภาษาต่างๆในเขตภาคใต้ พบว่าในภาคใต้กลุ่มคนส่วนใหญ่พูดภาษาถิ่นใต้หรือภาษาปักษ์ใต้ถึงร้อยละ 93 มีผู้พูดภาษาตากใบ ซึ่งเป็นภาษาตระกูลไทแต่มีความคล้ายคลึงกับภาษาในเขตภาคเหนือมากกว่า เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อ 400 ปีมาแล้ว ประมาณร้อยละ 1 พวกนี้กระจายอยู่ในเขตจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสและมีอยู่บางหมู่บ้านในเขตรัฐกลันตันและตรังกานูในประเทศมาเลเซีย ใน 4 จังหวัดภาคใต้คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล คนส่วนใหญ่พูดภาษามาเลย์ถิ่น ซึ่งอยู่ในกลุ่มภาษาออสโตรเนเซียน เรียกในเขตภาคใต้ว่า ภาษา "ยาวี นายู มะลายู" มีจำนวนผู้พูดทั้งหมดร้อยละ 3 หรือประมาณ 240,000 คน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนคือ อุรักละโวย ประมาณ 3,000 คน และมอเก็น/มอเกล็น/ชาวเล ประมาณ 1,000 คน กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร คือพวก

ชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่เรียกว่า เซมัง หรือซาไก พูดภาษาเกนซิว พวกนี้จะอยู่ในป่าเขา เขตจังหวัดตรัง พัทลุง ยะลา และนราธิวาส มีผู้พูดไม่ถึง 100 คน นอกจากนี้ยังมีผู้พูดภาษาจีน พม่า ลาว อีสานและมอญ มีผู้พูดในแต่ละภาษาไม่ถึงร้อยละ 1 และมีผู้พูดภาษาไทยกลางเกือบร้อยละ 2 หรือ 6 หมื่นกว่าคน ภาษาที่พูดกันในภาคใต้ปัจจุบันมีทั้งหมด 11 กลุ่ม เป็นภาษาตระกูลไท 4 ภาษา ตระกูลมอญ – เขมร 2 ภาษา ตระกูลออสโตรเนเชียน 3 ภาษา และตระกูลจีน – ทิเบต 2 ภาษา

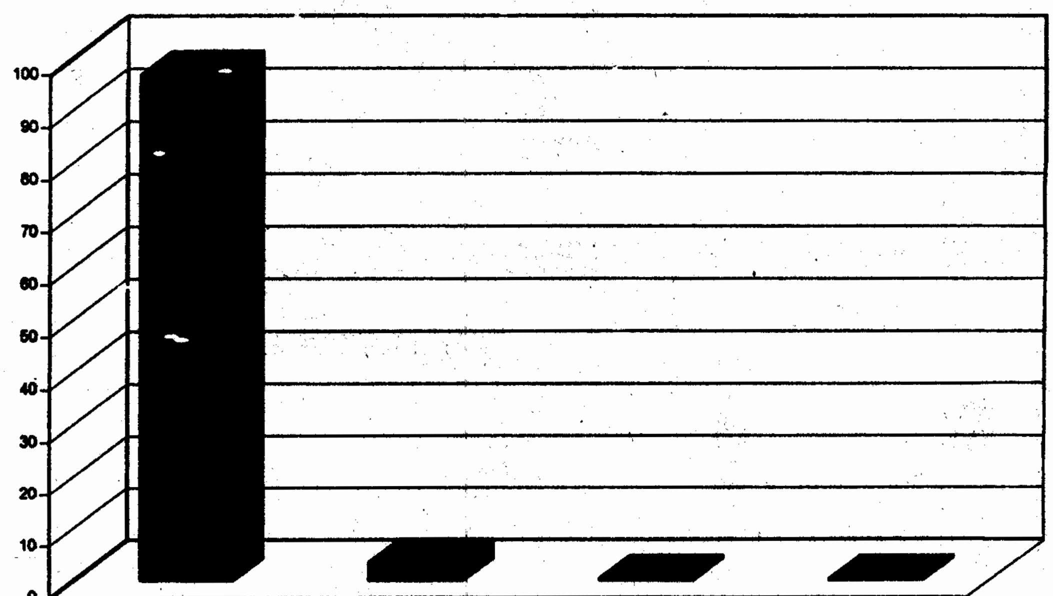
แผนที่ภาษาภาคใต้

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 52)

แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่าง ๆ ในภาคใต้

	ตระกูลไท	ตระกูลออสโตรเนเชียน	ตระกูลจีน-ทิเบต	ตระกูลออสโตรเอเชียติก
ร้อยละ	96.523	3.292	0.178	0.008

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 : 53)

5.2 ระบบเสียงภาษาถิ่นใต้

ระบบเสียงภาษาถิ่นใต้ประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภท คือ

1. หน่วยเสียงสระ
2. หน่วยเสียงพยัญชนะ
3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์

(การศึกษาเรื่องภาษาถิ่นใต้นี้รวบรวมมาจาก พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ 2525, ภาษาถิ่น ของ ซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ, ความแตกต่างระหว่างภาษากรุงเทพฯ และภาษาสงขลา ของวิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ และภาษาถิ่นใต้ ของ อัครา บุญทิพย์)

5.2.1 หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระในภาษาถิ่นใต้มีทั้งหมด 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง สระประสม 3 หน่วยเสียง

5.2.1.1 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

หน่วยเสียงสระเดี่ยวมีทั้งสิ้น 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง สระเดี่ยวเสียงยาว 9 หน่วยเสียง ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยว

ส่วนของลิ้น / ระดับลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
ต่ำ	ɛ ɛː[1]	a aː	ɔ ɔː

ตัวอย่างคำที่ประสมด้วยสระเดี่ยว

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/i/	กิ๋ด	/kit3/	สะกิด
/iː/	ชี้	/chiː1/	เจ๊ พี่สาว
/e/	เตะ	/teʔ4/	ดิ ตำหนิ
/eː/	เบ้น	/beːn3/	ปลากระเบน

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ ɛ /	แผะ	/ phɛʔ6 /	แพะ
/ ɛː /	แล่	/ lɛː5 /	มอง ดู เลี้ยง
/ ɯ /	กึ็บ	/ kɯp3 /	(นิ่ง) สนิท ทันที
/ ɯː /	ฝรือ	/ phrɯː6 /	อย่างไร เป็นอะไร
/ ɤ /	เขอะ	/ khɤʔ6 /	ทะลึ่ง เสือก ดื้อ
/ ɤː /	เค่ย	/ khɤːj5 /	กะปิ
/ a /	ถะ	/ thaʔ6 /	กระทะ พบ
/ aː /	พ่า	/ phaː5 /	นำ พา
/ u /	อุ๊ก	/ ʔuk3 /	ปลื้น
/ uː /	ชูด	/ chuːt2 /	กระเซ็น กระเด็น
/ o /	โดะ	/ doʔ4 /	แผลเปื่อยเรื้อรัง
/ oː /	โม้	/ moː1 /	หมู่พวก
/ ɔ /	ผร็อก	/ phrɔk7 /	กะลามะพร้าว
/ ɔː /	ค้อย	/ khɔːj1 /	สอย ต้นข่อย

วิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ (2498 : 37) ให้ข้อสังเกตว่าสระเสียงสั้นในแม่ ก กา ในสงขลาไม่ออกเสียงสั้นเหมือนในกรุงเทพ แต่ออกเป็นเสียงครึ่งสั้นครึ่งยาว คือเป็นเสียงอยู่ระหว่างสระสั้นและยาว เช่น เสียง อะ ในกรุงเทพฯ ในสงขลาจะออกเป็นเสียงยาวกว่า อะ ในกรุงเทพฯ แต่จะสั้นกว่า อา ในกรุงเทพ

5.2.1.2 หน่วยเสียงสระประสม

หน่วยเสียงสระประสมมี 3 หน่วยเสียง คือ / ia, ɯa, ua / ตัวอย่าง เช่น

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ ia /	เปี๋ย	/ pia3 /	ขนมเปี๊ยะ ผมเปีย
	เหยียก	/ jiak6 /	เรียก
	เฉียก	/ chiak6 /	เชือก
/ ɯa /	เฉื่อม	/ chɯam6 /	ไม่เต็มเต็ง ซึมเซา
	เดื๋อน	/ dɯan3 /	ไส้เดือน เดือน จันทร์
/ ɯa /	เผรือ	/ phrɯa6 /	เฉอะแฉะ

/ ua /	ตั๋ว	/ tua3 /	ตัว (สรรพนาม)
	ฮั่ว	/ hua5 /	วัว
	กร๋วม	/ kruam3 /	สวม คร่อม ครอบ

ฉันทัส ทองช่วย (อ้างในอัครา บุญทิพย์ 2535 : 47) ให้ข้อสังเกตเรื่องสระประสมภาษาถิ่นใต้ว่า สระประสมในภาษาถิ่นใต้มีเฉพาะสระประสมเสียงยาว ส่วนสระประสมเสียงสั้นไม่มีคำใช้ หรือถ้ามีใช้ก็มีจำนวนน้อยมาก

5.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาถิ่นใต้มีจำนวน 21 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมดสามารถปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ ยกเว้นเสียง / ŋ / พยัญชนะต้นอาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาถิ่นใต้

ฐานกรณ์ / ลักษณะการเกิดเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน-ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph		th		kh	
ก้อง	b		d			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c		
พ่นลม				ch		
เสียดแทรก		f	s			h
นาสิก	m		n	ɲ	ŋ	
ข้างลิ้น			l			
กึ่งสระ	w			j		

5.2.2.1 **หน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว** พยัญชนะต้นเดี่ยวในภาษาถิ่นใต้มีพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ p /	ปู๋	/ pu:3 /	ปู

หน่วยเสียง		คำภาษาถิ่นใต้	ความหมาย
/ t /	ต๋าย	/ ta:j3 /	ตาย
/ k /	ไก๋	/ kaj3 /	ไก่
/ ʔ /	เอ๋ม	/ ʔe:m3 /	อิ่ม
/ ph /	ผ่อ	/ phɔ:6 /	พ่อ
/ th /	ทา	/ tha:6 /	คอยท่า
/ kh /	คาว	/ kha:w2 /	ข้าว
/ b /	บา	/ ba:4 /	บ้า
/ d /	ดื๋อ	/ dɯ:3 /	สะดือ
/ c /	จ๋ง	/ coŋ3 /	กระจง จง
/ ch /	เฉียก	/ chiak6 /	เชือก
/ f /	ไฟ	/ faj5 /	ไฟ
/ s /	โซ	/ so:6 /	โซ่
/ h /	ฮู้	/ hu:1 /	หู
/ m /	หม่าย	/ ma:j7 /	ไม้
/ n /	น่า	/ na:5 /	นา
/ ɲ /	ญิ้ง	/ ɲiŋ1 /	ผู้หญิง
/ l /	โหลก	/ lo:k6 /	โลก ลูก
/ w /	หวิ่ง	/ wiŋ6 /	วิ่ง
/ j /	หยา	/ ja:3 /	ยา

จากการศึกษาเรื่องเสียงพยัญชนะในภาษาถิ่นใต้ (สงขลา) พบว่ามีความแตกต่างกัน คือ

1. อัครา บุญทิพย์ พบว่ามี / r / ในกลุ่มผู้พูดภาษาสงขลานอกเขตอำเภอเมือง โดยเฉพาะหมู่บ้านชนบททั่วไป แต่ซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ กล่าวว่าไม่มีเสียง / r / ในภาษาสงขลา ในที่นี้จึงจัดว่าไม่มีตามซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจด้วย

2. อัครา บุญทิพย์ว่า หน่วยเสียง / f / ไม่มีในภาษาถิ่นใต้ มักใช้เสียง / khw / แทน เช่น ไฟ ออกเสียงว่า ไคว / khwaj5 / ไฝ ออกเสียงว่า ไขว / khwaj1 / แต่ซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ ว่ามีเสียง / f / ด้วย

5.2.2.2 **หน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบ** พยัญชนะต้นควบในภาษาถิ่นใต้มี 9 หน่วยเสียง ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ pl /	ปลิ้ง	/ pliːŋ3 /	ปลิง
/ phl /	พล้าว	/ phlaːw1 /	ตรงดิ่ง ยิ่ง เร็ว
/ tl /	ตลอก	/ tlɔːk4 /	ตรอก
/ ts /	ตสวน	/ tsuan3 /	ตรวน
/ kl /	กลวย	/ kluaj4 /	กล้วย
/ kw /	กวาต	/ kwaːt4 /	กวาด
/ khl /	คลาด	/ khlaːt2 /	ขลาด
/ khw /	คว้าน	/ khwaːn1 /	ขวาน
/ ml /	เหมลิ่น	/ mlɤːn6 /	ลื่น

5.2.2.3 **หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย** เสียงพยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดในภาษาถิ่นใต้มี 9 หน่วยเสียง ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ p /	หล็อบ	/ lɔp7 /	รบ ทะเลาะ
/ t /	หวัด	/ wat7 /	วัด
/ k /	ปาก	/ paːk4 /	ปาก
/ ʔ /	ผระ	/ phraʔ6 /	พระ
/ m /	คุม	/ khum2 /	นกคุ่ม
/ n /	เกี้ยน	/ kian3 /	เกวียน
/ ŋ /	ค่ง	/ khoŋ5 /	ข้าวโพด
/ w /	ย่าว	/ jaːw5 /	ยาว
/ j /	ร้อย	/ rɔːj1 /	อร่อย

ฉันทัส ทองช่วย (อ้างในอัครา บุญทิพย์ 2535 : 34) ได้ให้ข้อสังเกตว่า คำในภาษาไทยมาตรฐาน ที่เป็นคำพยางค์เปิดประสมด้วยสระเสียงสั้น เช่น กะ / kaʔ6 /

พระ / phraʔ1 / จะออกเสียงเป็นคำพยางค์เปิดประสมด้วยสระเสียงยาวตามด้วย / ʔ / ในภาษาถิ่นใต้ เช่น กะ / ka:ʔ4 / พระ / phra:ʔ6 /

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 21 หน่วยปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมดยกเว้น / ŋ / ที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายเท่านั้น และมีเพียง 9 หน่วยเสียงที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้แก่ / p t k ʔ m n ŋ w j / พยัญชนะควบในภาษาถิ่นใต้มี 9 เสียงได้แก่ / pl phl tl ts kl kw khl khw ml /

5.2.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นใต้มี 7 หน่วยเสียงดังต่อไปนี้

ตารางแสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นใต้

วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/1/ [45]		/2/ [43]		/1/ [45]
2	/3/ [34]		/4/ [33]		/3/ [34]
3					
4	/5/ [32]	/6/ [22]	/7/ [21]	/6/ [22]	/7/ [21]

1. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เป็นเสียงสูงขึ้น ใกล้เคียงกับเสียงตรีในภาษาไทยกลาง ตัวอย่างเช่น

/ kha:1 /	ค้า	ขา, ข่า
/ ma:1 /	ม้า	หมา
/ wat1 /	วัด	หวัด

2. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2** เป็นเสียงสูงระดับปลายเสียงตก ใกล้เคียงกับเสียงโทในภาษาไทยกลาง ตัวอย่าง

/ kha:t2 /	คาด	ขาด
/ ma:k2 /	มาก	หมาก

3. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3** เป็นเสียงกลางขึ้น ใกล้เคียงกับเสียงจัตวาในภาษากลาง ตัวอย่าง

/ pi:3 /	ปี๋	ปี ปี่
/ plɔ:m3 /	ปล้อม	ปลอม
/ cut3 /	จุ๋ด	จุด

4. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4** เป็นเสียงกลางระดับ ใกล้เคียงกับเสียงสามัญในภาษากลาง ตัวอย่าง

/ kɔ:n4 /	กอน	ก้อน
/ ba:4 /	บา	บ้า
/ kha:4 /	คา	ฆ่า

5. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5** เป็นเสียงกลางตก ใกล้เคียงกับเสียงโทในภาษากลาง อาจเรียกว่าเสียงโทเพี้ยน ตัวอย่าง

/ cha:5 /	ช่า	ชา
/ khon5 /	ค่น	คน
/ rian5 /	เรี่ยน	เรียน

6. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6** เป็นเสียงต่ำระดับ ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษากลาง ตัวอย่าง

/ phɔ:6 /	ผ่อ	พ่อ
/ mɛ:6 /	แหม่	แม่
/ lo:k6 /	โหลก	ลูก

7. **หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 7** เป็นเสียงต่ำตก ใกล้เคียงกับเสียงเอกในภาษากลาง แต่ระดับเสียงต่ำกว่า อาจเรียกว่าเสียงเอกเพี้ยน ตัวอย่าง

/ kha:7 /	ข่า	ค้า
/ khat7 /	ขัด	คัด
/ cha:ŋ7 /	ฉ่าง	ช้าง

สรุปลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการเกิดร่วมกับพยางค์

เสียงวรรณยุกต์	ลักษณะของเสียง	เกิดกับ
เสียงที่ 1	สูงขึ้น	คำเป็น A1 B1
		คำตาย DS1
เสียงที่ 2	สูงระดับตก	คำเป็น C1
		คำตาย DL1
เสียงที่ 3	กลางขึ้น	คำเป็น A23 B23
		คำตาย DS23
เสียงที่ 4	กลางระดับ	คำเป็น C23
		คำตาย DL23
เสียงที่ 5	กลางตก	คำเป็น A4
เสียงที่ 6	ต่ำระดับ	คำเป็น B4
		คำตาย DL4
เสียงที่ 7	ต่ำตก	คำเป็น C4
		คำตาย DS4

อัครา บุญทิพย์ (2535 : 37 – 8) พบว่าในคำตายสระเสียงสั้นมีการแยกเสียงวรรณยุกต์ระหว่างคำที่ไม่มีตัวสะกด ซึ่งในการวิเคราะห์คือคำที่มีเสียงพยัญชนะท้ายเป็น / -ʔ / กับคำที่มีตัวสะกด คือ คำที่มีพยัญชนะท้ายเป็น / -p -t -k / ดังต่อไปนี้คือ

อักษรสูงคำตายเสียงสั้นไม่มีตัวสะกด เช่น ฉุ โหะ สระ มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 2 /

อักษรสูงคำตายเสียงสั้นมีตัวสะกด เช่น ขัด ฉัด สุก มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 1 /

อักษรกลางคำตายเสียงสั้น ไม่มีตัวสะกด เช่น ปะ แกะ แตะ มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 4 /

อักษรกลางคำตายเสียงสั้น มีตัวสะกด เช่น กัด จับ ตบ มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 3 /

อักษรต่ำคำตายเสียงสั้น ไม่มีตัวสะกด เช่น คะ มะ ลุ มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 6 /

อักษรต่ำคำตายเสียงสั้น มีตัวสะกด เช่น ยิก พบ รัก มีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ / 7 /

5.3 โครงสร้างพยางค์

ลักษณะโครงสร้างพยางค์ในภาษาถิ่นใต้เป็นแบบ C(C)V(V)1-7, C(C)V(V)C1-7 การปรากฏของพยัญชนะต้นไม่แตกต่างจากภาษากรุงเทพ (ไทยกลาง) คือ สามารถปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะควบกล้ำและวรรณยุกต์ทั้ง 7 หน่วยเสียงสามารถเกิดได้กับทั้งพยางค์ปิดและพยางค์เปิด ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้	ความหมาย
/ khan1 /	ขัน
/ khat1 /	ขัด
/ kha:j2 /	ไข้
/ khwit1 /	ขวิด
/ kan4 /	กั้น
/ kwa:ŋ4 /	กว้าง
/ kaw3 /	เกา
/ kwa:ŋ3 /	กวาง
/ khan5 /	คัน
/ phlu:5 /	พลู
/ kham6 /	ค่ำ
/ kla:p4 /	กราบ
/ kham7 /	ค้ำ
/ khlok7 /	ครก

5.4 โครงสร้างของคำและการประกอบคำ

อัครา บุญทิพย์ (2535 : 63 – 67) ศึกษาเรื่องคำและการใช้คำในภาษาถิ่นใต้ พบว่าคำมูลภาษาถิ่นใต้ส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียวแต่ก็มีคำมูลบางคำที่มีพยางค์มากกว่า 1 พยางค์ อันเกิดจากวิวัฒนาการของภาษาและยืมภาษาอื่นเข้ามา

5.4.1 คำมูลพยางค์เดียว เป็นคำที่มีพยางค์เดียว ซึ่งอาจจะเป็นคำไทยหรือคำยืมก็ได้ ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย	
/ phɔː6 /	ผ่อ	พ่อ	คำไทย
/ loːk6 /	โหลก	ลูก	คำไทย
/ mlaʔ6 /	หมละ	มะระ	มีการควบคำสองพยางค์เป็นคำ
/ mleʔ6 /	เหมละ	มะลิ	พยางค์เดียว
/ mlaj5 /	ไมล้	กำไร	มีการตัดพยางค์แรกออกไปเหลือ
/ mlap7 /	มลับ	สำรับ	แต่ตัวสะกดมาควบกับพยัญชนะต้น
/ mlaŋ5 /	มลั้ง	กำลัง	ร ล ในพยางค์ท้าย
/ lut1 /	ลุต	โคลน	ยืมมลายู
/ khoŋ5 /	ค่ง	ข้าวโพด	ยืมมลายู
/ mɯk7 /	หมึก	ตึ่ม	ยืมเขมร
/ lɛːŋ1 /	แล้ง	พูด	ยืมเขมร

คำมูลภาษาถิ่นใต้ส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียวซึ่งเป็นคำที่ใช้ร่วมกับภาษาไทยถิ่นอื่นๆ แต่ภาษาถิ่นใต้อาจมีการเปลี่ยนแปลงทำให้คำซึ่งเป็น 2 พยางค์กลายเป็นคำพยางค์เดียว ดังตัวอย่าง คำว่า / mlaʔ6 / / mleʔ6 / ซึ่งในภาษาถิ่นกลางใช้ว่า มะระ มะลิ เนื่องจากมีการควบเสียงคำสองพยางค์เป็นพยางค์เดียว โดยมักเกิดกับคำที่พยางค์หลังเป็นพยัญชนะ ร ล คำว่า กำไร สำรับ กำลัง ในภาษาไทยกลางกลายเป็น / mlaj5 / / mlap7 / / mlaŋ5 / ในภาษาถิ่นใต้เนื่องจาก เสียงพยัญชนะต้นและเสียงสระในพยางค์แรกถูกตัดออกไป เหลือเพียงตัวสะกดของพยางค์แรก แล้วควบกับเสียงพยัญชนะต้น ล ในพยางค์ท้าย

5.4.2 คำมูลสองพยางค์ เป็นคำเฉพาะของภาษาถิ่นใต้เองหรืออาจเป็นคำยืมจากภาษาถิ่นอื่นเข้ามา ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย	
/ se:t2sa:1 /	เซดซ้า	ลำบาก	
/ khu:7 ram5 /	ขู่ร่ำ	เลียงผา	
/ na:7 ka:3 /	หน่ากำ	นาฬิกา	มีการตัดพยางค์กลางคำ
/ ne:5 khun5 /	เน่คุ่น	เนรคุณ	
/ to:4 naŋ1 /	โตนั้ง	ตุนาหงัน (คู่หมั้น)	มีการเปลี่ยนแปลงเสียงเล็กน้อย
/ nɛp1 phlaw5 /	แน็บเพล่า	สนับเพลา (กางเกง)	

5.4.3 การประกอบคำ ในภาษาถิ่นใต้มีการนำคำมูลมารวมกันเป็น 3 แบบ คือ (ดูรายละเอียดที่อัครา บุญทิพย์ 2535 : 68 – 75)

1. คำซ้ำ
2. คำซ้อน
3. คำประสม

5.4.3.1 คำซ้ำ

ในภาษาถิ่นใต้มีการซ้ำคำแล้วเกิดคำใหม่ ที่มีลักษณะต่าง ๆ คือ

1. ซ้ำเสียงเพื่อให้เกิดความหมายเป็นคำวิเศษณ์ เช่น ดิก ถ้าออกเสียงครั้งเดียวจะยังไม่ได้ความหมาย แต่เมื่อออกเสียงซ้ำเป็น ดิกดิก จึงได้ความหมายว่า ซุกซน สะดิ้ง ตัวอย่างคำอื่น ๆ เช่น

คำภาษาถิ่นใต้		ความหมาย
/ kok3 kok3 /	กอ็กกอ็ก	แก่มาก แข็งมาก
/ trɛk3 trɛk3 /	แตร็กแตร็ก	ออกันแน่น
/ pat3 pat3 /	ปั๊ตปั๊ต	โกรธ ลุกลี้ลุกลน
/ ʔɛk3 ʔɛk3 /	แอ๊ก แอ๊ก	มาก แน่น

2. ซ้ำคำลักษณนามเพื่อแสดงความหมายว่า <u>แต่ละ</u> เป็นการเน้นความหมายเพื่อแยกนามออกเป็นหน่วย ๆ และบอกความเป็นพหูพจน์ เช่น

/ nuaj2 nuaj1 / น่วยน้วย หน่วยหน่วย

ใช้เป็นลักษณนามของผลไม้ ภาชนะ เช่น กล้วยนี้หน่วยหน่วย (หมายความว่ากล้วยนี้แต่ละผล อาจจะใหญ่มากหรือเล็กมากก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เห็นกล้วยตรงหน้า ถ้าต้องการสื่อความหมายให้ชัดเจนต้องใช้วิเศษณ์บอกขนาดขยายความ)

/ kluaj4 ni:4 nuaj2 nuaj1 tha:w4 / กล้วยนี้แต่ละลูกใหญ่มาก

/ kluaj4 ni:4 nuaj2 nuaj1 tha:w6 hi:t2 / กล้วยนี้แต่ละลูกเล็กมาก

/ hua2 hua1 / หัวหัว

ใช้เป็นลักษณนาม หนังสือ สมุด หัวพืช หัวคน หัวสัตว์ ตัวอย่าง

/ naŋ2 sɯ:1 hua2 hua1 tɤ:p4 / หนังสือแต่ละเล่มใหญ่มาก

/ naŋ2 sɯ:1 hua2 hua1 tha:w6 hi:t2 / หนังสือแต่ละเล่มเล็กมาก

3. คำซ้ำที่เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติ มักเป็นคำใช้กับสัตว์เลี้ยง

/ ku:k1 ku:k1 /	กู๊กกู๊ก	เสียงเรียกไก่
/ cu:t1 cu:t1 /	จู๊ดจู๊ด	เสียงเรียกสุนัข
/ miaw1 miaw1 /	เมี้ยวเมี้ยว	เสียงเรียกแมว
/ ʔwaʔ2 ʔwaʔ2 /	อ้วะอ้วะ	เสียงเรียกหมู
/ huj2 huj2 /	ฮุ่ยฮุ่ย	เสียงไล่วัว ควาย

คำซ้ำที่เป็นคำเลียนเสียงธรรมชาตินี้ ภาษาถิ่นใต้แต่ละท้องถิ่นอาจออกเสียงแตกต่างกันไปบ้าง

5.4.3.2 **คำซ้อน** คำซ้อนในภาษาถิ่นใต้แบ่งเป็น

1. คำซ้อนเพื่อความหมาย คือ การนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรือความหมายคู่กันมาซ้อนกัน เพื่อเน้นความหมายหรือเกิดความหมายใหม่ ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ kho:1 luj5 /	โค้ลุย	โขลุย	มากมาย
/ klɯa3 khɤ:j5 /	เกลื็อเค่ย	เกลือเคย	น้ำปลาหวาน
/ tha:w4 tham1 /	ทาวท้ำ	เฒ่าถ้ำ	ใหญ่โต

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ kɛ:4 plɯaj3 /	แกเปลื้อย	แก้เปลือย	เปลือยกาย
/ hiap2chiap6 /	เฮียบเฉียบ	เงียบเชียบ	เงียบสงัด

2. **คำซ้อนเพื่อเสียง** คือการนำคำที่มีเสียงคล้ายคลึงกันมาซ้อนกัน โดยแต่ละพยางค์ไม่มีความหมายหรือมีความหมายแต่ไม่สัมพันธ์กับคำซ้อนที่เกิดใหม่ ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ khlɔ:k6 khlɛ:k6 /	ขลอกแขลก	คลอกแคลก	คลื่นไส้
/ sɔk1 sɛk1 /	ซ็อกแซ็ก	ส็อกแส็ก	ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน
/ luʔ2 laʔ2 /	ลุ่ล่ะ	หลุหละ	เลอะเทอะ เปรอะเปื้อน
/ nu:6 ni:6 /	หนู่หนี่	นู่นี่	เสียงกระหนุงกระหนิง
/ tu:4 ti:4 /	ตูตี	ตู้ตี้	จักจี้
/ kup3 kap3 /	กุ๋บกั๋บ	กุบกับ	รีบร้อน
/ ka:j6 la:j1/	ก่ายล้าย	กายหลาย	ไขว่คว้า ไม่อยู่นิ่ง
/ ka:ŋ6 la:ŋ1 /	ก่างล้าง	กางหลาง	เกะกะ เกกมะเหรก เกเร

5.4.3.3 คำประสม คือการนำคำมูลตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาประสมกัน แล้วเกิดเป็นคำใหม่มีความหมายใหม่ ในภาษาถิ่นใต้มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. **คำประสมที่เรียงลำดับคำตามปกติเหมือนภาษากลาง แต่เป็นคำเฉพาะในภาษาถิ่นใต้ ไม่มีใช้ในภาษากลาง** ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ khi:2 phra:7 /	คีผร่า	ขี้พร้า	ฟักเขียว
/ na:m7 ta:w4 /	หน่ามตาว	น้ำเต้า	ฟักทอง
/ khi:2 chit7 /	คีฉิด	ขี้ชิด	ตระหนี่ ขี้เหนียว
/ sa:j2 ʔe:w3 /	ซ่ายเอ๋ว	สายเอว	เข็มขัด
/ lɛk1 khu:t2 /	แล็กคูด	เหล็กขูด	กระต่ายขูดมะพร้าว
/ lɛk1 kho:n5 /	แล็กโค่น	เหล็กโคน	ตะปู

2. คำประสมที่เรียงลำดับคำต่างจากภาษากลาง

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ daŋ3 kha:w2 /	ดั๋งคาว	ดังข้าว	ข้าวดัง
/ phi:6 luaŋ1 /	ผี่ล้วง	พี่หลวง	หลวงพี่
/ phɔ:6 luaŋ1 /	ฝ่อล้วง	พ่อหลวง	หลวงพ่อ
/ na:7 luaŋ1 /	หน่าล้วง	น้าหลวง	หลวงน้า

3. คำประสมที่ใช้คำต้นบอกลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น เช่น

ใช้คำ สัม บอกรสเปรี้ยว ใช้คำ แม่ บอกความสำคัญหรือขนาดใหญ่

ใช้คำ ลูก บอกขนาดเล็ก ๆ ใช้คำ หัว บอกความสำคัญของตำแหน่งที่เด่นชัด

ใช้คำ ขี้ บอกความไม่ดี ไม่มีคุณค่า ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		คำศัพท์	ความหมาย
/ sɔm2 kha:m1 /	ซ็อมค้าม	ส้มขาม	มะขาม
/ sɔm2 na:w5 /	ซ็อมน่าว	ส้มนาว	มะนาว
/ sɔm2 thɔ:n7 /	ซ็อมถ่อน	ส้มท้อน	กระท้อน
/ mɛ:6 rɤn5 /	แห่มเริ่น	แม่เรือน	เรือนใหญ่
/ mɛ:6 khan1 /	แหม่คั้น	แม่ขัน	ขันใบใหญ่
/ mɛ:6 cɛ:3 /	แหม่แจ๋	แม่แจ	แม่กุญแจ
/ lo:k6 khwa:n1 /	โหลกคว้าน	ลูกขวาน	ขวานขนาดเล็ก
/ lo:k6 pha:2 /	โหลกพา	ลูกผ้า	ผ้าเช็ดหน้า
/ lo:k6 thua2 /	โหลกทวย	ลูกถ้วย	ถ้วยใบเล็ก
/ hua1 wat7 /	ฮั้วหวัด	หัววัด	สมภาร, เจ้าอาวาส
/ hua1 na:5 /	ฮั้วน่า	หัวนา	คันนา
/ hua1 mɔ:k2 /	ฮั้วม่อก	หัวหมอก	เช้าตรู่
/ khi:2 do:k4 /	คีโดก	ขี้ดูก	ผอม มีเนื้อน้อย
/ khi:2 hɔk1 /	คีฮ็อก	ขี้หก	โกหก
/ khi:2 rɔ:ŋ7 /	คีหร่อง	ขี้ร้อง	ขี้แย ร้องไห้เก่ง

5.5 เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้

ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้มีความแตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์และการใช้คำ ซึ่งจะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

5.5.1 เปรียบเทียบเสียงภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้

5.5.1.1 หน่วยเสียงพยัญชนะที่ต่างกัน

เสียงพยัญชนะที่แตกต่างกันระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้มี 3 เสียงคือ หน่วยเสียง / ɲ / / ŋ / / r / ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

5.5.1.1.1 เสียง / ɲ / และ / j /

ในภาษาไทยถิ่นใต้มีทั้งเสียง / ɲ / และ / j / ญ และ ย แต่ในภาษาไทยกลางมีแต่เสียง / j / ย คำที่ภาษาไทยกลางออกเสียงเป็น / j / นั้น ในภาษาถิ่นใต้ออกเสียงเป็น / ɲ / ก็มี / j / ก็มี ตัวอย่างเช่น

คำที่ออกเสียง / ɲ /

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ ja:3 /	/ ɲa:2 /	ญา	หญ้า
/ jiŋ5 /	/ ɲiŋ1 /	ญิ้ง	หญิง
/ jaj2 /	/ ɲaj1 /	ไญ้	ใหญ่
/ jaŋ1 /	/ ɲaŋ5 /	ญัง	ยัง
/ ja:m1 /	/ ɲa:m1 /	ญ้าม	ยาม

คำที่ออกเสียง / j /

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ ja:1 /	/ ja:3 /	หยา	ยา
/ ja:3 /	/ ja:6 /	หย่า	ย่า
/ jok4 /	/ jɔk7 /	หย็อก	ยก
/ ja:j1 /	/ ja:j5 /	ยาย	ยาย

5.5.1.1.2 เสียง / ŋ / และ / h /

ในภาษาถิ่นใต้ไม่มีเสียง / ŋ / ง เป็นพยัญชนะต้น คำที่เป็นเสียง / ŋ / ง ในภาษาถิ่นกลางจะเป็นเสียง / h / ห ฮ ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ ŋa:m1 /	/ ha:m5 /	ฮ่าม	(สวย) งาม
/ ŋa:n1 /	/ ha:n5 /	ฮ่าน	งาน
/ ŋɤn1 /	/ hɤn5 /	เฮิ่น	เงิน
/ ŋa:j3 /	/ ha:j6 /	ฮ่าย	ง่าย
/ ŋaw1 /	/ haw5 /	เฮา	เงา
/ ŋɔ:1 /	/ hɔ:5 /	ฮอ	งอ

5.5.1.1.3 เสียง / r / และ / l /

ในภาษาถิ่นกลางมีทั้ง / r / และ / l / ร และ ล แต่ในภาษาถิ่นใต้มีแต่ / l / ล เสียง / r / ร ในภาษาไทยกลางจะเป็น / l / ล ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ ra:ŋ1 /	/ la:ŋ5 /	ล่าง	ราง
/ ra:w1 /	/ la:w5 /	ล่าว	ราว
/ rɯaŋ3 /	/ lɯaŋ6 /	เหลื่อง	เรื่อง
/ ri:t3 /	/ li:t6 /	หลี่ด	รีด

มีบางคำที่ในกรุงเทพเป็น / r / แต่ในถิ่นใต้เป็นพยัญชนะอื่น แต่มีเพียงคำสองคำ เช่น / riak3 / → / jiak6 / เรียก

5.5.1.2 เสียงพยัญชนะที่มีตรงกันแต่ใช้แตกต่างกัน

5.5.1.2.1 เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว

ในคำภาษาถิ่นใต้บางคำเราพบว่ามีเสียงพยัญชนะต้นแตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง แต่ความแตกต่างเช่นนี้ปรากฏในคำจำนวนไม่มากนัก และเสียงที่แตกต่างกันจะมีฐานที่เกิดที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ ne:n1 /	/ de:n5 /	เด้น	เณร

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ nit4 /	/ hi:t2 /	ฮีด	นิด เล็กน้อย
/ ma1 khɯa5 khɯ:n5 /	/ khɯa1 hɯ:n1 /	เคือฮื้น	มะเขือขื่น
/ khe:k2 hua5 /	/ che:k2 hua1 /	เชกหัว	เขกหัว
/ ki:2 /	/ khi:3 /	คี่	กี่

5.5.1.2.2 เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ

พยัญชนะต้นควบกล้ำในภาษาถิ่นใต้มีมากกว่าภาษาถิ่นอื่น เนื่องจากในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานไม่มีพยัญชนะควบกล้ำกับ / l / ล นอกจากนั้น ภาษาถิ่นใต้ยังมีคำจำนวนหนึ่งที่เป็นเสียงควบกล้ำ / ml / มล ใช้อยู่ พยัญชนะต้นควบกล้ำในภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้มีความแตกต่างกันดังนี้คือ

1. คำที่ไม่เป็นควบกล้ำในภาษาถิ่น แต่เป็นควบกล้ำในภาษาถิ่นใต้ ซึ่งมีอยู่หลายประเภทคือ

ก. คำไทยกลางที่เคยเป็นคำ 2 พยางค์ที่พยางค์หน้าเป็นเสียง อำ และพยางค์หลังมีพยัญชนะต้น ร ล ในภาษาถิ่นใต้เกิดการตัดพยางค์หน้าออกเหลือไว้แต่เสียงตัวสะกด / -m / ซึ่งมารวมกับ / l / ที่อยู่ในพยางค์ต่อมา ทำให้กลายเป็นคำพยางค์เดียวที่มีพยัญชนะต้นควบกล้ำ / ml / ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ kam1laj1 /	/ mlaj5 /	ไมล้	กำไล
/ kam1raj1 /	/ mlaj5 /	ไมล้	กำไร
/ kham1ron1 /	/ mlon5 /	มล้น	คำรน
/ cham1lɛʔ2 /	/ mlɛ:ʔ1 /	แมล่ะ	ชำแหละ
/ tam1lɯŋ1 /	/ mlɯŋ5 /	มลึ้ง	ตำลึง
/ sam5lak4 /	/ mlak7 /	มลัก	สำลัก

ข. คำที่ในพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียง / ml / มล เหลือเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวในภาษาไทยกลางแต่ยังคงเป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำในภาษาถิ่นใต้ เนื่องจากภาษาถิ่นใต้ยังเก็บเสียงควบกล้ำซึ่งเป็นเสียงของภาษาไทยดั้งเดิมไว้ ในขณะที่ภาษาไทยกลางเปลี่ยนเป็น

พยัญชนะต้นเดี่ยว ดังนั้นในกลุ่มนี้เสียงที่เป็น / ml / ในภาษาถิ่นใต้จะเป็น / m / หรือ / l / ในภาษาถิ่นกลาง ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ mɯak3 /	/ mlɯak6 /	เมลือก	เมือก
/ met4 /	/ mlet7 /	เมล็ด	เม็ด
/ lɯ:n3 /	/ mlɤ:n6 /	เหมลิ่น	ลื่น
/ lɯ:m1 /	/ mlɤ:n5 /	เมลิ่น	ลืม (ตา)
/ man1 /	/ mlɯaŋ5 /	เมลื่อง	เป็นมัน มลังเมลือง
/ mɯaj3 /	/ mlɯaj6 /	เมลื่อย	เมื่อย

ค. คำที่เป็นเสียง / f / ในภาษาไทยกลาง ส่วนมากจะเป็นเสียง / khw / ในภาษาถิ่นใต้ และเสียง / khw / ในภาษาไทยกลาง ส่วนมากเป็น / f / ในภาษาถิ่นใต้

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ faj1 /	/ khwaj5 /	ไคว่	ไฟ
/ fan1 /	/ khwan5 /	ควั่น	ฟัน
/ fɯ:n1 /	/ khwɯ:n5 /	ควื่น	ฟืน
/ fɔ:ŋ1 /	/ khwɔ:ŋ5 /	คว่อง	ฟอง
/ fa:ŋ1 /	/ khwa:ŋ5 /	คว่าง	ฟาง
/ fat4 /	/ khwat7 /	ขวั้ด	ฟัด
/ faj5 /	/ khwaj1 /	ไค้ว	ไฝ
/ fan5 /	/ khwan1 /	ขวัน	ฝัน
/ fi:5 /	/ khwi:1 /	ขวี	ฝี
/ khwa:m1 /	/ fa:m5 /	ฝ้าม	ความ
/ khwa:j1 /	/ fa:j5 /	ฝ้าย	ควาย
/ khwa:5 /	/ fa:1 /	ฝา	ขวา
/ khwit2 /	/ fit1 /	ฝิด	ขวิด

ง. คำที่เป็นพยัญชนะควบกล้ำในภาษาไทยถิ่นกลางแต่เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวในภาษาถิ่นใต้ เนื่องจากพยัญชนะต้นตัวใดตัวหนึ่งถูกละไป หรืออาจเปลี่ยนเสียงพยัญชนะไปก็ได้ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ khraj1 /	/ khaj5 /	ไค่	ใคร
/ khlɯap3 /	/ khɯap6 /	เคือบ	เคลือบ
/ troŋ1 /	/ toŋ3 /	ต๋ง	ตรง (นี้)
/ kwian1 /	/ kian3 /	เกี๋ยน	เกวียน
/ kro:n5 /	/ lo:n5 /	โล่น	โก๋รน
/ khrɯa1 /	/ lɯa5 /	เลื่อ	เครือ
/ plɔ:p2 /	/ lɔ:p6 /	ลอบ	ปลอบ
/ kwak2 /	/ wak1 /	หวัก	กวัก
/ kwaj1 /	/ we:5 /	เว้	ไกว
/ kwa:2 /	/ wa:1 /	หวา	กว่า
/ truan1 /	/ suan3 / / tsuan3 /	สวน ตสวน	ตรวน
/ kruaj1 /	/ suaj3 / / tsuaj3 /	สวย ตสวย	กรวย
/ krɔ:ŋ1 /	/ sɔ:ŋ3 / / tsɔ:ŋ3 /	สอง ตสอง	กรอง

จากตัวอย่างข้างต้น คำว่า / khraj1 / ในภาษาไทยกลางเปลี่ยนเป็น / khaj5 / ในภาษาถิ่นใต้ เนื่องจากพยัญชนะตัวที่ 2 คือ / r / หายไป คำว่า / kwa:2 / ในภาษาไทยกลางเป็น / wa:1 / ในภาษาถิ่นใต้ เนื่องจากพยัญชนะตัวที่ 1 คือ / k / หายไป คำว่า / truan1 / ในภาษาไทยกลางกลายเป็น / suan3 / หรือ / tsuan3 / [2] ในภาษาถิ่นใต้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำไป

5.5.1.2.3 เสียงพยัญชนะท้าย

เสียงพยัญชนะท้ายในถิ่นกลางและภาษาถิ่นใต้มี 9 เสียงเหมือนกันคือ / p t k ʔ m n ŋ w j / และคำส่วนใหญ่ก็จะออกเสียงพยัญชนะท้ายตรงกัน แต่มีบางคำที่เสียงพยัญชนะท้ายออกเสียงต่างกัน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ nep2 /	/ nɛt1 /	แน็ด	เหน็บ
/ ʔɯam1 /	/ ʔɯan4 /	เอื้อน	เอือม
/ phruŋ3 /	/ phro:k6 /	โผรก	พรุ่ง
/ fɛ:t2 /	/ khwɛ:p2 /	แควบ	แฝด

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ khap4 /	/ khat7 /	ขัด	คับ

5.5.1.3 หน่วยเสียงสระที่ต่างกัน

ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้มีสระเดี่ยว 18 เสียงและสระประสม 3 เสียงเหมือนกัน แต่สระประสมในภาษาถิ่นใต้จะออกเสียงเป็นเสียงยาว ที่ออกเสียงเป็นเสียงสั้นจะมีน้อยมาก และถึงแม้จะมีระบบเสียงสระเหมือนกัน แต่เมื่อนำคำมาเปรียบเทียบก็จะพบว่าในบางคำมีเสียงสระที่ภาษาถิ่นใต้ใช้แตกต่างจากภาษาถิ่นกลางและมีจำนวนคำมากพอสมควร ถึงแม้ว่าจะไม่แตกต่างทุกคำเป็นระบบเหมือนเสียงพยัญชนะก็ตาม ความแตกต่างของเสียงสระในภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้มีดังนี้คือ

5.5.1.3.1 เสียงสระสั้น-ยาวต่างกัน

มีคำส่วนหนึ่งที่ภาษาถิ่นกลางออกเสียงเป็นสระเสียงสั้นแต่ภาษาถิ่นใต้ออกเสียงเป็นสระเสียงยาว เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ khaj3 /	/ kha:j2 /	คาย	ไข้
/ chaj3 /	/ cha:j6 /	ฉ่าย	ใช่
/ chaj4 /	/ cha:j7 /	ฉ่าย	ใช้
/ waj3 /	/ wa:j2 /	วาย	ไหว้
/ haj3 /	/ ha:j2 /	ฮาย	ให้
/ maj3 /	/ ma:j6 /	มาย	ไม่
/ thaw3 /	/ tha:w4 /	ฒ่าว	เฒ่า
/ thaw3 /	/ tha:w6 /	ท่าว	เท่า
/ khiŋ5 /	/ khi:ŋ1 /	ขีง	ขิง
/ liŋ1 /	/ li:ŋ5 /	ลี่ง	ลิง
/ pliŋ1 /	/ pli:ŋ3 /	ปลี้ง	ปลิง
/ sin5 /	/ si:n1 /	ซี้น	สิน

เสียงสระที่ภาษาถิ่นกลางใช้เป็นสระเสียงสั้นแล้วภาษาถิ่นใต้ใช้เป็นสระเสียงยาวนี้ มิได้เป็นทุกคำ คำส่วนใหญ่ยังใช้เสียงสระตรงกัน เช่น ใจ ภาษาถิ่นใต้ก็ใช้ / caj3 / ซึ่งเป็นสระเสียงสั้นเหมือนกัน ไป ก็ใช้ว่า / paj3 / ดิน ก็ใช้ว่า / din3 / เป็นต้น นอกจากนี้ในการ

ออกเสียงสระเสียงสั้นของภาษาถิ่นใต้ก็จะมีลักษณะแตกต่างจากภาษากลาง สระเสียงสั้นในภาษาถิ่นใต้จะมีเสียงยาวกว่าสระเสียงสั้นในภาษาไทยกลาง คือ จะอยู่ตรงกลางระหว่างสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวในภาษาไทยกลาง

5.5.1.3.2 เสียงสระต่างกัน เสียงสระที่ภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นใต้มีตรงกัน แต่ใช้ต่างกันมักเป็นเสียงสระที่ฐานเสียงใกล้เคียงกัน ตัวอย่างเช่น

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ iː / → / eː /	/ khiː2 /	/ kheː1 /	เค้	ขี่
	/ siː2 /	/ seː1 /	เส่	สี่
	/ niː3 /	/ neː6 /	เน่	นี่
	/ thiː3 /	/ theː6 /	เท่	ที่
/ i / → / e /	/ tiʔ2 /	/ teʔ4 /	เตะ	ติ
	/ ma1li4 /	/ mleʔ6 /	เหมละ	มะลิ
/ e / → / ɛ /	/ keŋ2 /	/ kɛŋ3 /	แก็ง	เก่ง
	/ kep2 /	/ kɛp3 /	แก็บ	เก็บ
	/ khet2 /	/ khɛt1 /	แค็ด	เข็ด
	/ cet2 /	/ cɛt3 /	แจ้ด	เจ็ด
	/ len3 /	/ lɛn6 /	แล็น	เล่น
	/ jep4 /	/ jɛp7 /	แหย็บ	เย็บ
/ ɯː / → / ɤː /	/ chɯː3 /	/ chɤː6 /	เฉ่อ	ชื่อ
	/ sɯː3 /	/ sɤː6 /	เส่อ	ซื่อ
	/ khlɯːn3 /	/ khlɤːn6 /	เขลิ่น	คลื่น
	/ tɯːn2 /	/ tɤːn3 /	เติน	ตื่น
/ u,uː / → / oː /	/ phruŋ3 /	/ phroːk6 /	โพรก	พรุ่ง
	/ phuː3 /	/ phoː2 /	โพ	ผู้
	/ pluːk2 /	/ ploːk4 /	โปลก	ปลูก
	/ thuːk2 /	/ thoːk2 /	โทก	ถูก
	/ luːk3 /	/ loːk6 /	โหลก	ลูก
	/ suː3 /	/ soː2 /	โซ	สู้

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ o / → / ɔ /	/ nok4 /	/ nɔk7 /	หน็อก	นก
	/ kop2 /	/ kɔp3 /	ก็อบ	กบ
	/ cot2 /	/ cɔt3 /	จ็อด	จด
	/ pot2 /	/ pɔt3 /	ป็อด	ปด
	/ phop4 /	/ phɔp7 /	ผ็อบ	พบ
	/ top2 /	/ tɔp3 /	ต็อบ	ตบ
	/ kra1 doŋ3 /	/ dɔŋ4 /	ด็อง	กระดัง
	/ kom3 /	/ kɔm4 /	ก็อม	ก้ม
	/ khon3 /	/ khɔn2 /	ค็อน	ขัน
	/ don3 /	/ dɔn4 /	ด็อน	ดัน
	/ khon4 /	/ khɔn7 /	ค็อน	คัน
	/ phon4 /	/ phɔn7 /	พ็อน	พัน
	/ lon4 /	/ lɔn7 /	ล็อน	ลัน

เสียง / o / ที่ตามด้วยตัวสะกดแม่ กก กด กบ (คำตาย) ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียง / ɔ / ในภาษาถิ่นใต้ทุกคำ (อัครา บุญทิพย์ 2535 : 54) และเสียง / o / ที่ตามด้วยตัวสะกดแม่ กง กน กม ที่มีเสียงวรรณยุกต์โทและตรีในภาษาถิ่นกลาง จะเป็นเสียง / ɔ / ในภาษาถิ่นใต้ (วิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ 2498 : 49)

เสียงสระในภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้ที่ใช้แตกต่างกันดังนี้ ไม่ได้เกิดในคำทุกคำของภาษา แต่มีจำนวนมากพอสมควรสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างของเสียงสระอื่นๆอีก แต่จะมีจำนวนคำไม่มากนัก เช่น

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ e / → / i /	/ men5 /	/ min1 /	มิ้น	เหม็น
/ ɯː / → / iː /	/ jɯːm1 /	/ ʔiːm3 /	อี๋ม	ยืม
/ o / → / ɛ /	/ mot2 /	/ mɛt1 /	แม็ด	หมด
/ ɯa / → / ia /	/ chɯak3 /	/ chiak6 /	เฉียก	เชือก
/ ɯa / → / ɤ /	/ rɯan1 /	/ rɤn5 /	เริ่น	เรือน
/ ia / → / ɯa /	/ plian2 /	/ plɯan3 /	เปลื้อน	เปลี่ยน
/ ɯa / → / ɤː /	/ mɯa3 /	/ mɤː6 /	เหม่อ	เมื่อ

5.5.1.4 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

ภาษาไทยกลางมีเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาถิ่นใต้มีเสียงวรรณยุกต์ 7 หน่วยเสียง มีลักษณะทางสัทศาสตร์และการแตกตัวของเสียงที่ต่างกันดังนี้คือ

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลาง

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/5/
[24]</td><td rowspan="3">/2/
[21]</td><td rowspan="3">/3/
[41]</td><td colspan="2" rowspan="3">/2/
[21]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="3">/1/
[33]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td></td><td>/4/
[44]</td><td>/3/
[41]</td><td>/4/
[44]</td></tr>
</table>

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	/ 1 /	[33]	เสียงกลาง – ระดับ
	/ 2 /	[21]	เสียงต่ำ – ระดับ
	/ 3 /	[41]	เสียงสูง – ตก
	/ 4 /	[44]	เสียงสูง – ระดับ
	/ 5 /	[24]	เสียงต่ำ – ขึ้น

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นใต้

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/1/ [45]		/2/ [43]		/1/ [45]
2	/3/ [34]		/4/ [33]		/3/ [34]
3					
4	/5/ [32]	/6/ [22]	/7/ [21]	/6/ [22]	/7/ [21]

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	/ 1 /	[45]	เสียงสูง – ขึ้น
	/ 2 /	[43]	เสียงสูง – ระดับ - ตก
	/ 3 /	[34]	เสียงกลาง – ขึ้น
	/ 4 /	[33]	เสียงกลาง – ระดับ
	/ 5 /	[32]	เสียงกลาง – ตก
	/ 6 /	[22]	เสียงต่ำ – ระดับ
	/ 7 /	[21]	เสียงต่ำ – ตก

จากตารางเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นใต้แสดงให้เห็นว่า

1. เสียงวรรณยุกต์สามัญ / 1 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็น (A 23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลางขึ้น / 3 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:1 /	/ pa:3 /	ป๋า	ปา
/ ta:1 /	/ ta:3 /	ต๋า	ตา
/ ka:1 /	/ ka:3 /	ก๋า	กา
/ ʔa:1 /	/ ʔa:3 /	อ๋า	อา

หากเป็นคำในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (A 4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลาง – ตก / 5 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ dɛːŋ1 /	/ dɛːŋ5 /	แด่ง	แดง
/ mɯː1 /	/ mɯː5 /	มื่อ	มือ
/ khon1 /	/ khon5 /	ค่น	คน

2. เสียงวรรณยุกต์เอก / 2 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำเป็น (B1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง – ขึ้น / 1 / ในภาษาถิ่นใต้ เช่น

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ khaː2 /	/ khaː1 /	ค้า	ข่า
/ phaː2 /	/ phaː1 /	พ้า	ผ่า
/ khaw2 /	/ khaw1 /	เข้า	เข่า

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็น (B 23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลาง – ขึ้น / 3 / ในภาษาถิ่นใต้ จะเห็นได้ว่าในภาษาไทยกลาง A23 จะเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ ส่วน B23 เป็นเสียงวรรณยุกต์เอก แต่ในภาษาถิ่นใต้ A23 และ B23 มีเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน คือเสียงวรรณยุกต์ กลาง – ขึ้น / 3 / ตัวอย่างเช่น

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ paː1 /	/ paː3 /	ป๋า	ปา
/ kaw1 /	/ kaw3 /	เก๋า	เกา
/ paː2 /	/ paː3 /	ป๋า	ป่า
/ kaw:2 /	/ kaw3 /	เก๋า	เก่า

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง คำตายสระเสียงยาว (DL1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง – ระดับ – ตก / 2 / ในภาษาถิ่นใต้ หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง คำตายสระเสียงยาว (DL23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลาง – ระดับ / 4 / ตัวอย่างเช่น

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ khaːt2 /	/ khaːt2 /	ค้าด	ขาด
/ saːt2 /	/ saːt2 /	ส้าด	สาด

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ pa:t2 /	/ pa:t4 /	ป๊าด	ปาด
/ kɤ:t2 /	/ kɤ:t4 / [3]	เกิด	เกิด
/ ba:t2 /	/ ba:t4 /	บาด	บาด
/ ʔa:p2 /	/ ʔa:p4 /	อาบ	อาบ

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำตายสระเสียงสั้น (DS1) จะแปรเป็นเสียงสูง – ขึ้น / 1 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

/ hok2 /	/ hɔk1 /	ฮ๋อก	หก
/ khap2 /	/ khap1 /	คั๋บ	ขับ

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำตายสระเสียงสั้น (DS23) จะแปรเป็นเสียง กลาง – ขึ้น / 3 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

/ kop2 /	/ kɔp3 /	ก็อบ	กบ
/ tap2 /	/ tap3 /	ตั๋บ	ตับ
/ cep2 /	/ cep3 /	เจ๋บ	เจ็บ

3. **เสียงวรรณยุกต์โท / 3 /** ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำเป็น (C1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง – ระดับ – ตก / 2 / ตัวอย่างเช่น

/ ha:3 /	/ ha:2 /	ห้า	ห้า
/ som3 /	/ sɔm2 /	ซ็อม	ส้ม

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง คำเป็น (C23) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ กลาง – ระดับ / 4 / ในภาษาถิ่นใต้ จะเห็นได้ว่าในภาษาไทยกลาง C23 เป็นเสียงวรรณยุกต์โท ส่วน DL23 เป็นเสียงวรรณยุกต์เอก แต่ในภาษาถิ่นใต้ C23 และ DL23 มีเสียงวรรณยุกต์เดียวกันคือ เสียงวรรณยุกต์ กลาง – ระดับ / 4 / ตัวอย่างเช่น

/ pa:3 /	/ pa:4 /	ปา	ป้า
/ ba:n3 /	/ ba:n4 /	บาน	บ้าน
/ tom3 /	/ tom4 /	ตม	ต้ม
/ pa:t2 /	/ pa:t4 /	ปาด	ปาด
/ ta:k2 /	/ ta:k4 /	ตาก	ตาก
/ ʔa:p2 /	/ ʔa:p4 /	อาบ	อาบ

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ คำเป็น (B4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำ – ระดับ / 6 / ในภาษาถิ่นใต้

ไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ออกเสียง	ความหมาย
/ phɔ:3 /	/ phɔ:6 /	พอ	พ่อ
/ mɛ:3 /	/ mɛ:6 /	แม	แม่
/ phi:3 /	/ phi:6 /	พี	พี่

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ คำตายสระเสียงยาว (DL4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำ – ระดับ / 6 / ในภาษาถิ่นใต้

/ mi:t3 /	/ mi:t6 /	หมีด	มีด
/ lu:k3 /	/ lo:k6 /	หลูก	ลูก

4. เสียงวรรณยุกต์ตรี / 4 / ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (C4) หรือคำตายสระเสียงสั้น (DS4) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำ – ตก / 7 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

/ na:4 /	/ na:7 /	หน่า	น้า
/ thɔ:ŋ4 /	/ thɔ:ŋ7 /	ท่อง	ท้อง
/ nɔ:ŋ4 /	/ nɔ:ŋ7 /	หน่อง	น้อง
/ nok4 /	/ nɔk7 /	หน็อก	นก
/ mot4 /	/ mɔt7 /	หม็อด	มด

5. เสียงวรรณยุกต์จัตวา / 5 / คำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง คำเป็น (A1) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง – ขึ้น / 1 / ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

/ hu:5 /	/ hu:1 /	ฮู้	หู
/ kha:5 /	/ kha:1 /	ค้า	ขา
/ hua5 /	/ hua1 /	ฮั้ว	หัว
/ ma:5 /	/ ma:1 /	ม้า	หมา

5.5.2 เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้

คำศัพท์ภาษาถิ่นใต้มีทั้งที่ใช้ตรงกันและใช้แตกต่างกันกับภาษาถิ่นกลาง คำที่ใช้แตกต่างกันส่วนหนึ่งเป็นคำที่ภาษาถิ่นใต้ยืมคำมาจากภาษาอื่น เช่น ยืมมลายู ยืมเขมร ยืมจีน นอกจากนั้นยังมีการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ภาคกลางและภาคใต้เลือกใช้คำศัพท์ต่างกัน การตัดเสียง การเปลี่ยนแปลงเสียงในคำศัพท์บางคำก็ทำให้คำในภาษาถิ่นใต้แตกต่างจากภาษาถิ่นกลางจนดูเหมือนเป็นคนละคำศัพท์ก็มี ในการเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้นี้จะแบ่งเป็น 4 กลุ่มคือ

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นใต้ใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง
2. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นใต้และถิ่นกลางในความหมายเดียวกัน ใช้คำศัพท์คนละคำแต่เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
3. คำศัพท์เดียวกันภาษาถิ่นใต้ใช้ในความหมายกว้างกว่า
4. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นใต้มีการตัดคำและเพิ่มคำในภาษาถิ่นกลางทำให้คำมีรูปร่างต่างกัน

(การศึกษาเรื่องคำศัพท์นี้รวบรวมมาจากประภาพรรณ เสณีตันติกุล, วิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์และอัครา บุญทิพย์)

5.5.2.1 คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นใต้ใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง

คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นใต้ใช้แตกต่างจากภาษากลางนี้ส่วนหนึ่งเป็นคำที่ภาษาถิ่นใต้ยืมจากภาษาอื่นๆ เช่น ยืมจากมลายู จีน เขมร อังกฤษ คำเหล่านี้จะมีเสียงและความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงคำที่ยืมมา หรืออาจจะมีการเพี้ยนเสียงไปบ้าง ในบางคำอาจมีการตัดพยางค์บ้างก็มี แต่ก็ยังคงมีเค้าให้รู้ว่าเป็นคำยืม นอกจากนั้นจะมีคำศัพท์ที่ใช้เรียก พืช ผัก สิ่งของซึ่งแตกต่างจากภาคกลาง ชื่อที่เรียกแตกต่างไปนี้อาจเป็นชื่อพื้นเมืองของพืช สัตว์นั้นๆ ซึ่งแม้ในภาคใต้เองในแต่ละจังหวัดก็ยังอาจเรียกชื่อต่างกันได้

5.5.2.1.1 คำยืมจากภาษาต่าง ๆ

คำยืมภาษามลายู มีคำศัพท์ภาษามลายูอยู่ในภาษาถิ่นใต้เนื่องจากอาณาเขตภาคใต้ติดต่อกับมลายู จึงมีโอกาสติดต่อกับชาวมลายูมากกว่าคนไทยภาคอื่นๆ ทำให้ภาษามลายูเข้ามาอยู่ในภาษาถิ่นใต้ด้วย ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษามลายู
เนิน	ควน	guar

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษามลายู
รั้น	ช็องด็อง	chongdong
ชะมด	มูสัง	musang
บ้าจี้	ลาต้า	latah
สัญญา	ชันชี	janji
ปุ๋ย	มายา	baja
ลำบาก	เสดสา	seksa
ข้าวโพด	คง	jagong
จำปาดะ	จำดะ	chempadak
ฝรั่ง	ย่าหมู	jambu biji
ภาชนะสำหรับตักน้ำ	หมา	timba (ตีมา)
กาบมะพร้าว	พด	sabut, sabot
โคลน	หลุด	sělut

คำยืมภาษาจีน คำยืมภาษาจีนในภาษาถิ่นใต้มีทั้งคำยืมจากแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง ทำให้คำยืมจีนในภาษาถิ่นใต้มีคำที่แตกต่างจาก คำในภาษาไทยกลาง หรือบางคำภาษากลางใช้เป็นคำไทยแต่ภาษาถิ่นใต้ใช้เป็นคำจีนก็มี ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้
ต้นหอม	ฉั้ง
ถั่วงอก	ถ่าวแฮ่
กาแฟ	กอปี้
เต้าฮวย	ถ่าวโห้
เส้นหมี่	บี้หุ้น
ซีอิ๊ว	เท้าอิ้ว
ตะหลิว	เจี้ยนซี่
ปุ้งกี๋	ส้ากี
ลิ้นชัก	ถ้วะ
ผ้าห่ม	ผ้าโพ้ย
นายท้ายเรือ	ท้ายก้อง
เรือนชั้นบน	เล่าเต๊ง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้

คำเรียกญาติ

พี่สาว	ฉี (เจ๊)
อาผู้ชาย	ชิก (เจ๊ก)
พี่ชาย	โข้, เหี้ย (โก, เฮีย)
พี่สะใภ้	โซ้

คำยืมภาษาเขมร คำยืมภาษาเขมรมีอยู่ในภาษาถิ่นใต้เป็นจำนวนมาก เปรมินทร์ คาระวี (2539) ศึกษาว่ามีคำยืมเขมรในภาษาถิ่นใต้จำนวนถึง 1,320 คำ ในจำนวนนี้มีอยู่ 573 คำที่ตรงกับคำยืมเขมรในภาษาไทย มาตรฐาน และมีอยู่ 394 เป็นคำยืมเขมรที่ปรากฏเฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น

คำภาษาถิ่นใต้		คำเขมร	ความหมาย
เขน	/ khe:n1 /	/ khae /	พระจันทร์
โผลก	/ phlo:k6 /	/ prùk /	วันพรุ่ง
หมูก	/ mu:k1 /	/ crɔmoh /	จมูก
ทวย	/ thuaj5 /	/ khtu:əj /	แมลงป่อง
ชับ	/ chap6 chuan5 /	/ khcɔə̀p-khcuən /	กำยำ แข็งแรง, บึกบึน
ดับ	/ dap3 /	/ prɔdap /	จัดบ้านให้เรียบร้อย
แคบ	/ khɛ:p1 /	/ kakep-kakap /	รีบเร่งร้อนรนจะไป

ตัวอย่างอื่นจากวิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาเขมร
กางเกง	หนับเพลา	สนับเพลา
ตื่ม	มึก	ปรมึก
โชคดี	หมวย	ฉมวย
หนองน้ำ	พัง	สะพัง, ตะพัง
กลับ	หลบ	ตรลบ
กระชอน	กรอง	กรอง
สาแหรก	แสก	สาแหรก

คำยืมภาษาอังกฤษ คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาถิ่นใต้ เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาอังกฤษ
รถบรรทุก	รถลอหรี	lorry
ลิบสติก	หลูต	rouge
บุหรี่	แก็ดแหร็ด	cigarette
กระป๋องดีบุก	ทิ่น	tin
ธนบัตร	ใบหนอต	bank note

นอกจากคำยืมจากภาษามลายู จีน เขมร อังกฤษแล้วยังมีคำยืมภาษาทมิฬ ภาษาบาลีสันสกฤต โปรตุเกส อาหรับ อยู่ในภาษาถิ่นใต้ด้วยแต่มีจำนวนคำไม่มากนัก

5.5.2.1.2 คำเรียกชื่อพืช สัตว์ สิ่งของต่าง ๆ คำที่ภาษาถิ่นใต้ใช้ต่างจากภาษาถิ่นกลางคือคำเรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของ ซึ่งบางคำในถิ่นใต้เองก็เรียกต่างกัน เช่น เม็ดมะม่วงหิมพานต์เรียกต่างกันเป็น กาหยี กาหยู เล็ตล่อ เป็นต้น ตัวอย่างคำที่ไทยกลางใช้ต่างจากไทยถิ่นใต้ เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้
ตา	พ่อเฒ่า
ยาย	แม่เฒ่า
เข็มขัด	สายเอว
ตุ้มหู	ทองหู
ผ้าขาวม้า	ผ้าซักอาบ
กระตายขูดมะพร้าว	เหล็กขูด
แก้วน้ำ	จอก
ปิ่นโต	ชั้น
ดอกลั่นทม	ดอกขอม
กระถิน	ตอเบา
ตับเต่า	เถาคัน
แตงกวา	แตงเบา
แตงโม	แตงจีน
แตงร้าน	แตงหนัก
พริก	ดีปลี / ลีปลี

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้
ฟักเขียว	ขี้พร้า
ฟักทอง	น้ำเต้า
งูจงอาง	งูบองหลา
นกกางเขน	นกบินหลา
นกเค้าแมว	นกฮูก / นกพิทิดพิที
กิ่งก่า	ฝิ่งก่า
กิ้งกือ	ผึ้งกือ
ตะกวด	แลน
แมลงปอ	แมงบี้
แมลงสาบ	แมงแปะ
อีเก้ง	ควาน (ฟาน)
ทิศใต้	ปละหัวนอน
ทิศเหนือ	ปละตีน
น้ำพริก	น้ำชุบ
ทอดมัน	ทอดเห็ด
กินอย่างตะกละ	แตกเลือด
ดัดจริต	อ้อร้อ
ตัด (ผม, ผ้า)	คีบ
(สัตว์) แท้งลูก	หลวน
เบื่ออาหาร	เอือน
ไม่ยี่หระ	สาวาน
ไม่รู้กาละเทศะ	เลิดเทิด

คำลักษณนามที่ใช้ต่างกัน

ช้อน – คัน	หาง
ดินสอ – แท่ง	เล่ม
สมุด, หนังสือ – เล่ม	หัว
นา – แปลง	บิ้ง
ใบ, ผล, ฟอง, ลูก	หน่วย

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้
คำบอกเวลา		
	(07.00 น.) เจ็ดโมงเช้า	ตีเจ็ด
	(12.00 น.) เที่ยง	ตีสิบสอง
	(13.00 น.) บ่ายโมง	ตีหนึ่ง
	(19.00 น.) หนึ่งทุ่ม	ตีเจ็ดกลางคืน
	(01.00 น.) ตีหนึ่ง	ตีหนึ่งกลางคืน
	คืนนี้	ต่อค่ำ
	พรุ่งนี้	ต่อเช้า

5.5.2.2 คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นใต้ใช้คำศัพท์เดียวกันในความหมาย ต่างกัน หรือความหมายเดียวกันใช้คำศัพท์ต่างกัน (แต่ยังเห็นเค้าความหมายในคำซ้อนหรือคำในวรรณคดี)

5.5.2.2.1 คำศัพท์เดียวกันใช้ในความหมายต่างกัน (ดูวิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ 2498 : 93 – 96) คำศัพท์คำเดียวกันเมื่อใช้ในภาษาถิ่นใต้มีความหมายอย่างหนึ่ง แต่เมื่อใช้ในภาษาถิ่นกลางมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น

โกง ภาษาถิ่นใต้แปลว่า หยิ่ง จองหอง ใจแคบ เช่น เมียนายอำเภอคนนี้<u>โกงจัง</u> เราทักก็ไม่แหลง หมายความว่า ภรรยานายอำเภอคนนี้<u>หยิ่ง</u> (จองหอง) เราพูดด้วยก็ไม่พูดตอบ หรือที่ใช้ในความหมายว่า<u>ใจแคบ</u> ก็เช่น เพื่อนคนนั้น<u>โกง</u>จัง ใคขออึม (ยืม) ไอไลสักหีดกะไม่ได้ หมายความว่า นายคนนั้นใจแคบมากใครขอยืมอะไรสักนิดก็ไม่ได้

ส่วนคำที่มีความหมายว่า <u>โกง</u> ในภาษาถิ่นกลาง ภาษาถิ่นใต้ใช้ว่า <u>ฉ้อ</u> เช่น เล่น<u>ฉ้อ</u> = เล่นโกง

พักเดียว ภาษาถิ่นใต้หมายความว่า ไม่ยอมหยุด เช่น
ไปพักเดียว - ไปไม่ยอมหยุด (เรียกก็ไม่มา)
กินพักเดียว - กินไม่ยอมหยุด รีบกิน (ไม่คิดจะรอใคร ไม่คิดจะเหลือไว้ให้ใคร)
ทำงานพักเดียว - ทำงานไม่ยอมหยุด รีบทำ (เสร็จเร็วมาก)
แม่ตีลูกพักเดียว – ตีไม่ยอมหยุด (ใครห้ามก็ไม่ยอม)

ยอ ในภาษาถิ่นใต้ หมายความว่า ยกย่อง ชมเชย เป็นความหมายที่ดี เช่น ใครๆก็ยอว่าเขาดี = ใครๆก็ชมว่าเขาดี แต่ในภาษาถิ่นกลางยอ ใช้ในความหมายที่ไม่ดี ว่าพูดชมจนเกินความจริง เช่น แม่ยอลูกจนเหลิง

สินสอด ในภาษาถิ่นใต้ใช้ในความหมายว่า สินบน เช่น พ่อค้าให้สินสอดผู้ว่าราชการเพื่อนำสินค้าหนีภาษี = พ่อค้าให้สินบนผู้ว่าราชการเพื่อนำสินค้าหนีภาษี ส่วนคำว่า สินสอดนั้นภาษาถิ่นใต้ใช้ว่า <u>เอินหมั้น</u> <u>ของหมั้น</u>

ตัวอย่างคำศัพท์อื่นๆ เช่น

ข้องใจ หมายความว่า เป็นห่วงและคิดถึง เช่น ข้องใจบ้านจังไม่ได้หล็อบไปนานแล้ว = เป็นห่วงและคิดถึงบ้านมากเพราะไม่ได้กลับไปนานแล้ว

แข็งแรง หมายความว่า เค็ม ไม่กลัวใคร เช่น

เด็กแข็งแรง = เด็กที่ไม่กลัวใคร

มอบ หมายความว่า ประกอบ (ใช้ในการเย็บปักถักร้อย) เช่น

เอาผ้ามามอบแขนเสื้อ = เอาผ้ามาประกอบแขนเสื้อ

5.5.2.2.2 ความหมายเดียวกันใช้คำศัพท์คนละคำ

ในความหมายเดียวกัน ภาษาถิ่นกลางใช้คำหนึ่ง ภาษาถิ่นใต้ใช้อีกคำหนึ่ง ซึ่งหลายๆคำจะเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น คอย กับ ท่า ภาษาถิ่นกลางจะใช้ว่า คอย ภาษาถิ่นใต้จะใช้ว่าท่า คำว่า ท่า มีอยู่ในภาษาถิ่นกลางแต่อยู่ในคำซ้อนว่า คอยท่า จะไม่ใช้ตามลำพัง นอกจากนั้นคำที่ยังคงใช้อยู่ในภาษาถิ่นใต้บางคำ ภาษาถิ่นกลางไม่มีที่ใช้แล้ว แต่พบว่ามีอยู่ในวรรณคดี เช่น คำว่า ใด (มาจาก <u>กระใด</u> แปลว่า <u>เคยตัว</u> ใช้อยู่ในภาษาถิ่นใต้และพบในวรรณคดี เช่น

มึงโลดใช่ทรงฤทธา ใช่หน้าเสนา
ผู้แกล้วกระใดรณภู (จาก สมุทโฆษคำฉันท์)
นอนตื่นเที่ยงเสียจน<u>ใด</u> - นอนตื่นสายเสียจน<u>เคย</u>

คำบางคำมีใช้อยู่ในทั้งภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นใต้ แต่ในภาษาไทยกลางจะจัดอยู่ในกลุ่มภาษาปาก ซึ่งบางครั้งเป็นคำไม่สุภาพจึงใช้พูดกับสมาชิกในครอบครัวและคนสนิทเท่านั้น เช่น ภาษาถิ่นใต้ใช้คำว่า อ้วก, ราก ภาษาไทยกลาง ใช้ว่า อาเจียน คำว่า อ้วก,ราก ใช้เป็นปกติในภาษาถิ่นใต้ แต่ถ้ามาใช้ในภาษากลางก็จะเป็นคำไม่สุภาพ

ในกลุ่มคำความหมายเดียวกันใช้คำศัพท์คนละคำจะแยกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. คำที่ภาษาถิ่นใต้ยังคงใช้อยู่ แต่เลิกใช้ในภาษาถิ่นกลางยังพบอยู่ในคำซ้อนหรือในวรรณคดีเท่านั้น

2. คำที่ยังคงใช้อยู่ทั้งในภาษาถิ่นใต้และถิ่นกลาง แต่ในภาษาไทยกลางจะเป็นภาษาปาก ซึ่งไม่สุภาพ

1. คำที่ภาษาถิ่นยังคงใช้อยู่ แต่เลิกใช้ในภาษาถิ่นกลางยังคงเหลืออยู่ในคำซ้อนหรือในวรรณคดีเท่านั้น (ดูวิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ : 98 – 106)

ในภาษาไทยกลางมีการสร้างคำใหม่ที่เรียกว่าการซ้อนคำ โดยนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือตรงกันข้ามกันมาซ้อนกัน คำซ้อนนี้เมื่อเวลาผ่านไปความหมายของคำจะตกอยู่ที่คำ ๆเดียว อีกคำหนึ่งที่ซ้อนอยู่ด้วยกลายเป็นคำที่ไม่มีความหมายตามลำพังหรือมีความหมายเพียงเงาๆ และเลิกใช้คำนั้นโดดๆไปในภาษาไทยกลาง ยังคงใช้อยู่ในคำซ้อนเท่านั้น เช่นคำว่า เสื่อสาด ทิ่มตำ ป่าเถื่อน ตัดสิน คอยท่า ด้วยเหตุนี้การใช้คำในภาษาถิ่นกลางและภาษาถิ่นใต้จึงมีคำศัพท์ที่ความหมายเดียวกัน แต่ใช้คนละคำศัพท์กันตัวอย่างเช่น

	คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นใต้
เข็ดหลาบ	เข็ดจนตาย	หลาบจนตาย
	ดีไม่เข็ด	ดีไม่หลาบ
ข่มเหง	นั่งทับหนังสือ	นั่งเห็งหนังสือ
	รถทับหมา	รถเห็งหมา
ขนลุกขนพอง	หนาวจนขนลุก	เย็นจนขนพอง
ครั่นคร้าม	ครั่นเนื้อครั่นตัว	คร้ามตัว
เชื้อเชิญ	เชิญครู (ให้เข้าสิง)	เชื้อครู
เซื่องซึม	ท่าทางซึม	อยู่เซื่อง ๆ
ฉ้อโกง	ขายของโกงตาชั่ง	ขายของฉ้อตาชั่ง
แชเชือน	อย่าไปช้า	อย่าไปแช
จับต้อง	ลองจับดูร้อนหรือเปล่า	ลองต้องแลร้อนม่าย
เติบโต	ปลาตัวโต	ปลาตัวเติบ
ต่ำเตี้ย	คนเตี้ย	คนต่ำ
ทิ่มตำ	ตำน้ำพริก	ทิ่มน้ำชุบ
	ตำหมาก	ทิ่มหมาก

	คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นใต้
ทุบตี	เดี๋ยว<u>ตี</u>ให้ร้องไห้เลย	เดี๋ยว<u>ทุบ</u>ให้ร่ำเลย
ทุ่มทิ้ง	<u>ทิ้ง</u>เมีย	<u>ทุ่ม</u>เมีย
	<u>ทิ้ง</u>บ้านไว้	<u>ทุ่ม</u>บ้านไว้
เท่าเทียม	<u>เท่า</u>นี้พอไหม	<u>เทียม</u>นี้พอไหม
นิ่มนวล	เด็กคนนี้เนื้อ<u>นิ่ม</u>	เด็กนี่เนื้อ<u>นวล</u>
	ผ้าเนื้อ<u>นิ่ม</u>	ผ้าเนื้อ<u>นวล</u>
แบ่งปัน	<u>แบ่ง</u>ให้น้องบ้าง	<u>ปัน</u>ให้น้องบ้าง
ประพรม	<u>พรม</u>น้ำมนต์	<u>ประ</u>น้ำมนต์
เปิดเผย	<u>เปิด</u>ฝาหม้อ	<u>เผย</u>ฝาหม้อ
เสาะหา	ลอง<u>หา</u>ดูให้ดี ๆ	ลอง<u>เสาะ</u>แลให้ดี ๆ
แหลกละเอียด	เคี้ยวให้<u>ละเอียด</u>	เคี้ยวให้<u>แหลก</u>
อ้วนพี	ปลา<u>อ้วน</u>	ปลา<u>พี</u>
ป่าเถื่อน	ไก่<u>ป่า</u>	ไก่<u>เถื่อน</u>
ตัดสิน	<u>ตัด</u>ไม้	<u>สิน</u>ไม้

คำที่ภาษาถิ่นใต้ยังคงใช้อยู่แต่เลิกใช้ในภาษาถิ่นกลางยังคงเหลืออยู่ในวรรณคดี ตัวอย่างเช่น (จากซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ 2516 : 48 – 49)

หัว ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า หัวเราะ
พบในวรรณคดีลิลิตพระลอว่า
ปู่<u>หัว</u>อยู่ยะแย้ม ข้อยว่าสองแสล้ม อย่าร้อนใจเขือ

ย่าง ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ก้าว เดิน
พบในวรรณคดีลิลิตพระลอว่า
ไปสองสาม<u>ย่าง</u>แล้ว เหลียวมา เล่านา

ท้าย ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ก้น สะโพก
พบในวรรณคดีมหาชาติคำหลวงว่า
แน่งนงถ่าว<u>ท้าย</u>ผาย

ยัง ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า อยู่ มี

พบในวรรณคดีมหาชาติคำหลวงว่า

ผลาหาร<u>ยัง</u>มาก ลูกไม้ภาคพอฉัน

กรวม ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า สวม

พบในวรรณคดีมหาชาติคำหลวงว่า

จึงใส่สรวม<u>กรวม</u>คอสุนัขล่าเนื้อไว้ให้หมด

ได้แรง ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า สบายถึงใจ

พบในวรรณคดีลิลิตพระลอว่า

นวดย่า<u>ได้แรง</u>อ้า อ่อนรู้ถนอม

ตีนนอน ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ทิศเหนือ

พบในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

เบื้อง<u>ตีนนอน</u>เมืองสุโขทัยนี้มีตลาดปสาน

หัวนอน ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ทิศใต้

พบในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

เบื้อง<u>หัวนอน</u>เมืองสุโขทัยนี้มีกุฎีพิหารปู่ครูอยู่

2. คำที่ยังคงใช้อยู่ทั้งในภาษาถิ่นใต้และถิ่นกลาง แต่ในภาษาถิ่นกลางจะใช้เป็นภาษาระดับภาษาปาก ซึ่งไม่สุภาพ

ในภาษาถิ่นกรุงเทพซึ่งถูกยกระดับเป็นภาษามาตรฐานและในที่นี้ใช้เป็นตัวแทนของภาษาถิ่นกลางนั้น มีการแบ่งภาษาตามการใช้เป็น 3 ระดับ เป็นภาษาแบบแผน ภาษากึ่งแบบแผน และภาษาปาก ภาษาปากซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันกับสมาชิกในครอบครัวและคนที่สนิทสนมกันนั้นจะรวมถึงคำแสลง คำเฉพาะกลุ่ม คำหยาบ ฯลฯ อยู่ด้วย ในบางครั้งภาษาปากบางคำ จึงถือว่าไม่สุภาพ เช่น คำว่า อ้วก รากจะแตก ขี้ไหล ตัม แต่คำศัพท์เหล่านี้ยังคงใช้อยู่ในภาษาถิ่นใต้เป็นปกติ ในกลุ่มนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยกลางที่มีการจัดระดับของคำศัพท์ขึ้น ในขณะที่ภาษาถิ่นใต้ยังคงใช้เป็นสามัญในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นใต้
ข้อเท้า	ข้อตีน
อาเจียน	อ้วก ราก
ผอมกะหร่อง	ขี้ก้าง
หลอกลวง	ต้ม
ท้องเสีย	ขี้ไหล ขี้รั่ว
ขาด	แหก

ดังนั้นการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นจึงไม่ใช่การใช้คำหยาบ แต่เป็นการใช้คำศัพท์ของภาษาถิ่นนั้นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ส่วนภาษาไทยกลางจัดเป็นคำไม่สุภาพเพราะมีการแบ่งคำเป็นระดับตามการใช้ซึ่งแตกต่างกัน

5.5.2.3 คำศัพท์เดียวกันแต่ภาษาถิ่นใต้ใช้ในความหมายกว้างกว่า

คำกลุ่มนี้ภาษาถิ่นใต้จะมีความหมายกว้างหรือใช้ในบริบทที่กว้างกว่าภาษาไทยกรุงเทพ ตัวอย่างเช่น (ดูวิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ 2498 : 84 – 92)

คั่ว ในภาษาถิ่นกลาง หมายถึงคั่วอย่างเดียว เช่น คั่วถั่วลิสง แต่ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ผัดด้วย เช่น

คั่วต่าวแฮ่ = ผัดถั่วงอก
คั่วบี้ฮุ้น = ผัดเส้นหมี่

ตื้น (ออกเสียงเป็น <u>เติ้น</u>) ในภาษาถิ่นใต้ นอกจากจะใช้ในความหมายตรงกันข้ามกับลึกแล้วยังหมายถึง <u>สั้น</u> สำหรับเสื้อผ้า คือ เสื้อ ประโปรง และกางเกงอีกด้วย เช่น

เสื้อตื้นไป = เสื้อสั้นไป
กระโปรงตื้น = กระโปรงสั้น

ในทำนองเดียวกันคำว่า <u>ลึก</u> ก็ใช้ในความหมายว่า <u>ยาว</u> สำหรับเสื้อผ้าด้วย

กระโปรงลึก = กระโปรงยาว
เสื้อลึก = เสื้อยาว

น้ำผึ้ง ในภาษาถิ่นกลางหมายถึงน้ำหวานที่ได้จากตัวผึ้งเท่านั้น ส่วนในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง น้ำตาลด้วย เช่น

น้ำผึ้งทราย = น้ำตาลทราย
น้ำผึ้งโหนด = น้ำตาลโตนด

น้ำผึ้งกลวด = น้ำตาลกรวด

น้ำผึ้งแว่น = น้ำตาลงบ

น้ำผึ้งปีก = น้ำตาลปี๊บ

รบกัน ในภาษาถิ่นกลางหมายถึงทำสงคราม ส่วนในภาษาถิ่นใต้ใช้ในความหมายว่า ทะเลาะ อีกด้วย เช่น

พี่รบกับน้อง = พี่ทะเลาะกับน้อง

หยาก (อยาก) ในภาษาถิ่นกลาง หมายความว่า ต้องการ เท่านั้น เช่น อยากไป อยากเที่ยว ส่วนในภาษาถิ่นใต้หมายถึง หิว กระหายด้วย เช่น

เขาอยากข้าว = เขาหิวข้าว

เขาอยากน้ำ = เขากระหายน้ำ

พา ในภาษาถิ่นกลางใช้กับคนเท่านั้น เช่น พาเขาไปบ้าน ส่วนในภาษาถิ่นใต้ใช้กับคนและสิ่งของได้ด้วย ซึ่งตรงกับคำว่า นำ ในภาษาถิ่นกลาง เช่น

ไม่ได้พาสมุดมา = ไม่ได้นำสมุดมา

ยอน ในภาษาถิ่นกลางใช้ในความหมายว่า แยง เท่านั้น เช่น เอาสำลีพันปลายไม้แยงเข้าไปในหู เรียกว่า ยอนหู ส่วนในภาษาถิ่นใต้ยังใช้ในความหมายว่า ยุแหย่ (ยอนด้วยคำพูด) อีกด้วย เช่น

อย่าไปยอนให้เขาโกรธกัน = อย่าไปยุแหย่ให้เขาโกรธกัน

นอกจากนี้ยังมีคำว่า กินยอน ซึ่งใช้ในความหมายว่า เชื่อคนที่มายุแหย่

คนนี้ชอบกินยอน = คนนี้มักจะเชื่อคนที่มาเป่าหูยุแหย่

ตัวอย่างคำอื่นๆ เช่น

เกรียม (เกลียม) แปลว่า 1. กรอบจวนจะไหม้

2. กรอบ (หมูย่างหนังเกรียม)

ค่า แปลว่า 1. ราคา (ของนี้ค่าเท่าใด)

2. เท่ากัน (เชือกสองเส้นนี้ค่ากัน = เชือกสองเส้นนี้ยาวเท่ากัน)

ชับ (มาจากกระชับ) แปลว่า แน่น เช่น เกาะให้ชับๆ แล้วยังแปลว่า

1. ล่ำสัน เช่น เด็กนี่ชับจัง = เด็กคนนี้รูปร่างล่ำสันจริง

2. มาก เช่น กินชับ = กินมาก กินจุ

3. เจนจัด เช่น เด็กนี่ทำงานชับเหมือนคนใหญ่ = เด็กคนนี้ทำงานเจนจัด (เก่ง) เหมือนผู้ใหญ่

4. ไม่เหยาะแหยะ เช่น เวลาทำไรทำชับ = เวลาทำอะไรไม่เหยาะแหยะ

ฝาน (ออกเสียงว่า ขวาน) แปลว่า 1. เฉือนแฉลบบางๆ (ขวานหมู)
2. หั่นเป็นชิ้นๆ (ขวานผัก)

ยิ่ง แปลว่า 1. มาก
2. รีบ เช่น ยิ่งไปยิ่งมา = รีบไปรีบมา
ยิ่งเดินไวๆ = รีบเดินเร็วๆ

ลัก แปลว่า 1. ขโมย
2. แอบ เช่น ลักแล = แอบดู แอบมอง
ลักหนี = แอบหนี
ลักไป = แอบไป

ลาย (มาจากทะลาย) แปลว่า 1. รื้อออก
2. เราะ เช่น ลายเสื้อ = เราะเสื้อ

หยาบ ความหมายตรงข้ามกับละเอียด แล้วยังมีความหมายอื่น เช่น

1. ใหญ่ เช่น คลื่นหยาบ = คลื่นใหญ่
2. ซุ่มซ่าม เช่น เด็กคนนี้หยาบจริง = เด็กคนนี้ซุ่มซ่ามจัง
3. ยาวๆ เช่น ก้าวหยาบๆ = ก้าวยาวๆ (รีบจ้ำ)

5.5.2.4 คำศัพท์ที่มีการตัดคำและการเพิ่มคำทำให้คำต่างกัน

ลักษณะของภาษาถิ่นใต้ที่มีการตัดคำและภาษาถิ่นกลางที่มีการเพิ่มคำ ทำให้คำมีรูปร่างต่างกัน คำในภาษาถิ่นใต้ส่วนหนึ่งจะมีพยางค์น้อยกว่าคำในภาษาถิ่นกลาง เช่น จมูก ในภาษาถิ่นกลาง เหลือเป็น หมูก ในภาษาถิ่นใต้ หรือ ขนม เหลือเป็น หนุม และในบางคำที่ภาษาถิ่นใต้เป็นคำโดด เช่น โดก ดอง ภาษาถิ่นกลางใช้เป็น กระดูก กระดอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้มีทั้งที่เกิดจากภาษาถิ่นใต้ตัดพยางค์หน้าออก และภาษาถิ่นกลางเพิ่มพยางค์หน้าเข้าไป ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1. คำที่ภาษาถิ่นใต้ตัดพยางค์หน้าออกโดยเฉพาะคำที่เป็นอักษรนำในภาษาถิ่นกลาง มียกเว้นเพียงบางคำเท่านั้น และคำที่เป็นคำ 2 พยางค์อื่นๆ ภาษาถิ่นใต้จะตัดพยางค์หน้าออกเหลือเพียงพยางค์หลัง ตัวอย่างเช่น

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้
ขนม	หนุม
จมูก	หมูก
ปีฉลู	หลู
ขยับ	หญับ
ขยาย	หญาย
ขยำ	หญ้า
ขยิบ	หญิบตา
ขยี้	ญี
ถลอก	หลอก
ถลุง	หลุง
มะโรง	โรง
มะเส็ง	สิง
มะเมีย	เมีย
มะแม	แม
ระกา	กา
กระดาษ	ดาษ
กระเบื้อง	เบื้อง
โจงกระเบน	จูงเบน
ทะเล	เล

คำที่ยกเว้น เช่น ฉลาด สนาม สมัคร สมุน สมุด เสมียน ยังออกเสียงเป็น 2 พยางค์

2.คำที่เดิมเป็นคำพยางค์เดียวและภาษาไทยถิ่นใต้ยังคงใช้เป็นคำพยางค์เดียวเหมือนเดิมแต่ภาษาไทยถิ่นกลางเพิ่มพยางค์หน้าเข้าไปทำให้คำในภาษาถิ่นกลางเป็นคำ 2 พยางค์ พยางค์ที่เพิ่มเข้าไปมักเป็นพยางค์ที่มีสระ อะ เช่น กะ ดะ มะ ปะ สะ พะ คำกลุ่มนี้ บรรจบ พันธุเมธา (2541:92 - 8) เรียกว่าคำเกิดใหม่ เนื่องจากเป็นคำที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในภาษาไทยกลางเอง ทำให้คำที่เคยเป็นคำพยางค์เดียวและยังใช้เป็นพยางค์เดียวในภาษาถิ่นอื่นๆ กลายเป็นคำ 2 พยางค์ในภาษาไทยกลาง ตัวอย่างเช่น คำประสมที่พยางค์

หน้าเป็นคำว่า นก ลูก ในคำว่า นกจาบ ลูกดุม จะมีการเพิ่มพยางค์ กะ ต่อท้ายคำว่า นก ลูก กลายเป็น นกกะจาบ ลูกกะดุม เมื่อตัดคำว่า นก ลูก ออกจึงเหลือเป็น กะจาบ กะดุม ในขณะที่ภาษาถิ่นอื่นๆ ยังใช้เป็นคำโดดว่า นกจาบ ลูกดุมอยู่ หรือคำที่สันนิษฐานว่าไทยกลางเพิ่มพยางค์ กะ สะ จะ ฯลฯ เข้าไปหน้าคำโดดเดิม ทำให้ภาษาไทยกลางเป็น 2 พยางค์ในขณะที่ไทถิ่นอื่นๆ และไทยถิ่นใต้ยังเป็นคำโดด เช่น ดัง กระดัง ตัวอย่างอื่นๆ อีก เช่น (ดูเพิ่มเติมที่ พจนี ศิริอักษรสาสน์ 2536 : 57 – 71)

ภาษาถิ่นใต้	ภาษาไทยกลาง
จ้อน	กระจ้อน
ดัง	กระดัง
โดก	กระดูก
ลูกได	กระได
นกจอก	นกกะจอก
สัมท้อน	กระท้อน
ลูกเดือก	ลูกกระเดือก
ด้าง	กระด้าง
ดอง	กระดอง
เต้า	กระเต้า
เข้	จะเข้
เด็น	กระเด็น
ทีบ	กระทีบ
ทุ้ง	กระทุ้ง
แอม	กระแอม

เชิงอรรถบทที่ 5

1. อัครา บุญทิพย์ ใช้สัทอักษร æ แทนสระหน้าต่ำ· ɨ แทนสระกลางสูง และ ə แทนสระกลาง กลางในที่นี้ปรับเป็น ɛ ɯ ɤ ตามลำดับ เพื่อให้เป็นระบบที่สะดวกในการทำความเข้าใจเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาถิ่นอื่นๆ
2. วิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์ (2498 : 72) กล่าวว่าในภาษาถิ่นสงขลาเสียง / s / ในคำ / suan3 / / suaj3 / / sɔːŋ3 / บางคนในสงขลาจะออกเสียงเหมือนมี ต ควบอยู่ด้วย คือเป็นเสียง / tsuan3 / / tsuaj3 / / tsɔːŋ3 /
3. ส่วนที่แสดงการออกเสียงภาษาถิ่นใต้นั้นในบางคำไม่อาจเขียนได้ตรงทีเดียวเนื่องจากในระบบการเขียนของภาษาไทยไม่มี เช่น คำว่า เกิด บาด ในภาษาถิ่นใต้เป็นเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 มีเสียง กลาง – ระดับ ซึ่งตรงกับภาษาไทยกลางเสียงสามัญ แต่เมื่อเขียนด้วยคำว่า เกิด บาด ซึ่งเป็นรูปสามัญเสียงของคำกลับเป็นเสียงวรรณยุกต์เอก ดังนั้นในส่วนของการออกเสียงจึงแสดงไว้อย่างคร่าวๆ ไม่ตรงกับเสียงจริงทั้งหมดจึงต้องดูที่คำที่เขียนด้วยสัทอักษรประกอบด้วย

บทที่ 6
เปรียบเทียบภาษาถิ่น 4 ถิ่น

จากการศึกษาภาษาไทยถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ ถิ่นอีสานและถิ่นใต้ ในบทที่ 2-5 จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างของภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นในเรื่องของระบบเสียง และการใช้คำศัพท์ ดังต่อไปนี้

6.1 ระบบเสียงภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

6.1.1 จำนวนหน่วยเสียง

การเปรียบเทียบระบบเสียงของภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นประกอบด้วยจำนวนพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย พยัญชนะควบกล้ำ หน่วยเสียงสระเดี่ยว หน่วยเสียงสระประสม และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงจำนวนหน่วยเสียงภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

ภาษาไทยถิ่น / ระบบเสียง	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
พยัญชนะ ต้น	21	20	20	20
ท้าย	9	9	9	9
ควบกล้ำ	11	10	-	9
สระ เดี่ยว	18	18	18	18
ประสม	3	3	2	3
วรรณยุกต์	5	6	6	7

6.1.2 ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นกลาง

ฐานกรณ์ / ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน – ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
พ่นลม				ch-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n		ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
รัว			r-			
กึ่งสระ	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นเหนือ

ฐานกรณ์ / ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน – ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
กึ่งสระ	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นอีสาน

ฐานกรณ์ / ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน – ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
รัว	w			j		

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายภาษาไทยถิ่นใต้

ฐานกรณ์ / ลักษณะการออกเสียง	ริมฝีปาก	ริมฝีปากล่างกับฟันบน	ฟัน - ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	ช่องเส้นเสียง
ระเบิด ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p		t		k	ʔ
พ่นลม	ph-		th-		kh-	
ก้อง	b-		d-			
กึ่งเสียดแทรก ไม่พ่นลม				c-		
พ่นลม				ch-		
เสียดแทรก		f-	s-			h-
นาสิก	m		n	ɲ-	-ŋ	
ข้างลิ้น			l-			
กึ่งสระ	w			j		

6.1.3 ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นกลาง

พยัญชนะตัวที่ 2 / พยัญชนะตัวที่ 1	r	l	w
p	pr	pl	-
ph	phr	phl	-
t	tr	-	-
k	kr	kl	kw
kh	khr	khl	khw

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นเหนือ

พยัญชนะตัวที่ 2 / พยัญชนะตัวที่ 1	w
t	tw
c	cw
k	kw
kh	khw
ʔ	ʔw
ɲ	ɲw
ŋ	ŋw
s	sw
l	lw
j	jw

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำภาษาไทยถิ่นใต้

พยัญชนะตัวที่ 1 / พยัญชนะตัวที่ 2	l	w	s
p	pl	-	-
ph	phl	-	-
t	tl	-	ts
k	kl	kw	-
kh	khl	khw	-
m	ml	-	-

6.1.4 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นมีหน่วยเสียงสระเดี่ยวจำนวน 18 หน่วยเสียงเหมือนกันดังต่อไปนี้

หน่วยเสียงสระเดี่ยวภาษาไทย 4 ถิ่น

ตำแหน่งของลิ้น / ระดับของลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i iː	ɯ ɯː	u uː
กลาง	e eː	ɤ ɤː	o oː
ต่ำ	ɛ ɛː	a aː	ɔ ɔː

6.1.5 หน่วยเสียงสระประสม

ภาษาถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ และถิ่นใต้มีหน่วยเสียงประสมจำนวน 3 หน่วยเสียงเหมือนกันดังนี้

หน่วยเสียงสระประสมภาษาถิ่นกลาง ถิ่นเหนือ และถิ่นใต้

หน้า	กลาง	หลัง
ia	ɯa	ua

ภาษาถิ่นอีสาน มีหน่วยเสียงสระประสมเพียง 2 หน่วยเสียง

หน่วยเสียงสระประสมภาษาถิ่นอีสาน

หน้า	หลัง
ia	ua

6.1.6 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

ระบบวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น แตกต่างกันที่จำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์และลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งจะแสดงโดยใช้กล่องเสียงวรรณยุกต์ ดังต่อไปนี้

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นกลาง

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/ 5 /
[24]</td><td rowspan="3">/ 2 /
[21]</td><td rowspan="3">/ 3 /
[41]</td><td rowspan="3" colspan="2">/ 2 /
[21]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="3">/ 1 /
[33]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td></td><td>/ 4 /
[44]</td><td>/ 3 /
[41]</td><td>/ 4 /
[44]</td></tr>
</table>

/ 1 /	[33]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
/ 2 /	[21]	วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
/ 3 /	[41]	วรรณยุกต์เสียงสูงตก
/ 4 /	[44]	วรรณยุกต์เสียงสูงระดับ
/ 5 /	[24]	วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นเหนือ

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td rowspan="2">/ 1 /
[24]</td><td rowspan="3">/ 3 /
[22]</td><td rowspan="3">/ 5 /
[43]</td><td rowspan="3">/ 3 /
[22]</td><td rowspan="3">/ 1 /
[24]</td></tr>
<tr><td>2</td></tr>
<tr><td>3</td><td rowspan="2">/ 2 /
[33]</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/ 4 /
[42]</td><td>/ 6 /
[45]</td><td>/ 4 /
[42]</td><td>/ 6 /
[45]</td></tr>
</table>

/ 1 / [24] วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น
/ 2 / [33] วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
/ 3 / [22] วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
/ 4 / [42] วรรณยุกต์เสียงสูงตก
/ 5 / [43] วรรณยุกต์เสียงสูงตกมีปิดที่เส้นเสียง
/ 6 / [45] วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นอีสาน

<table>
<tr><th>วรรณยุกต์
พยัญชนะต้น</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>/ 1 /
[34]</td><td rowspan="4">/ 4 /
[44]</td><td></td><td rowspan="3">/ 5 /
[22]</td><td rowspan="3">/ 1 /
[34]</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="2">/ 2 /
[31]</td><td rowspan="3">/ 6 /
[32]</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td>/ 3 /
[53]</td><td></td><td>/ 4 /
[44]</td></tr>
</table>

/ 1 /	[34]	วรรณยุกต์เสียงกลางขึ้น
/ 2 /	[31]	วรรณยุกต์เสียงกลางตก
/ 3 /	[53]	วรรณยุกต์เสียงสูงตก
/ 4 /	[44]	วรรณยุกต์เสียงกลางค่อนข้างสูงระดับ
/ 5 /	[22]	วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
/ 6 /	[32]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับตก

เสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นใต้

วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS.
1	/ 1 / [45]		/ 2 / [43]		/ 1 / [45]
2	/ 3 / [34]		/ 4 / [33]		/ 3 / [34]
3	/ 3 / [34]		/ 4 / [33]		/ 3 / [34]
4	/ 5 / [32]	/ 6 / [22]	/ 7 / [21]	/ 6 / [22]	/ 7 / [21]

/ 1 / [45] วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น
/ 2 / [43] วรรณยุกต์เสียงสูงระดับตก
/ 3 / [34] วรรณยุกต์เสียงกลางขึ้น
/ 4 / [33] วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
/ 5 / [32] วรรณยุกต์เสียงกลางตก
/ 6 / [22] วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
/ 7 / [21] วรรณยุกต์เสียงต่ำตก

6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่น คือ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ไทยถิ่นอีสานและไทยถิ่นใต้แล้วจะพบว่า แต่ละภาษามีทั้งความเหมือนกันและความแตกต่างกันมากน้อยลดหลั่นกันไป ลักษณะร่วมโดยทั่วไปของระบบเสียงพยัญชนะคือ ทั้ง 4 ถิ่นจะมีเสียงพยัญชนะร่วมกัน 19 หน่วยเสียงได้แก่ / p t k ʔ ph th kh b d c s f h m n ŋ l w j / เสียง / ch/ ไม่ปรากฏในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน เสียง / r / ปรากฏเฉพาะในภาษาไทยกลางไม่ปรากฏในภาษาถิ่นอื่นๆ เสียง / ɲ / ปรากฏในภาษาถิ่นทุกถิ่นยกเว้นในภาษาไทยกลาง เสียง / ŋ / ไม่ปรากฏเป็นพยัญชนะต้นในภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นกลาง และถิ่นใต้มีพยัญชนะควบกล้ำ แต่ภาษาถิ่นอีสานไม่มี

ระบบเสียงสระ ทุกถิ่นมีระบบเสียงสระคล้ายคลึงกัน คือ มีเสียงสระเดี่ยวเป็นคู่สั้นยาว 9 คู่ 18 เสียง เสียงสระเดี่ยวที่ทุกถิ่นมีคือ / i iː e eː ɛ ɛː ɯ ɯː ɤ ɤː a aː u uː o oː ɔ ɔː / สำหรับประสมต่างกันไปคือ ภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีเสียง / ɯa / ภาษาถิ่นอื่นๆ มีสระประสม 3 เสียงคือ / ia ɯa ua /

ระบบเสียงวรรณยุกต์ ระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่น จะต่างกันที่จำนวนหน่วยเสียง สัทลักษณะของเสียงและการแตกตัวของหน่วยเสียงดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้นแล้ว

ภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีระบบเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้สามารถหาเสียงปฏิภาค (Sound correspondence) ได้ เมื่อเราเข้าใจระบบเสียงปฏิภาคก็จะทำให้สามารถสื่อสารกับคนต่างถิ่นได้เข้าใจกันง่ายขึ้น เนื่องจากเราเข้าใจความเหมือนหรือต่างอย่างมีระบบในคำที่มีความหมายเดียวกันในแต่ละถิ่น เสียงปฏิภาคมีทั้งปฏิภาคเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคำศัพท์สามัญ (basic word) ที่ใช้อยู่ในทั้ง 4 ถิ่น ซึ่งมีเสียงปฏิภาคกัน

6.2.1 ปฏิภาคเสียงพยัญชนะ

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 1 พยัญชนะต้น	/ ph /	/ p /	/ ph /	/ ph /
พ่อ	/ phɔː3 /	/ pɔː4 /	/ phɔː4 /	/ phɔː6 /
พัด	/ phat4 /	/ pat5 /	/ phat4 /	/ phat7 /
พา	/ phaː1 /	/ paː2 /	/ phaː3 /	/ phaː5 /

เสียงปฏิภาค ph - p - ph - ph ในภาษาไทยถิ่นเหนือเสียงพยัญชนะต้นจะเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่ริมฝีปาก / p / ในขณะที่อีก 3 ถิ่นจะเป็นเสียงมีลม / ph /

	ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 2 พยัญชนะต้น	/ th /	/ t /	/ th /	/ th /
ท้อง	/ thɔːŋ4 /	/ tɔːŋ6 /	/ thɔːŋ6 /	/ thɔːŋ7 /
ทา	/ thaː1 /	/ taː2 /	/ thaː3 /	/ thaː5 /
แท้	/ thɛː4 /	/ tɛː6 /	/ thɛː6 /	/ thɛː7 /

เสียงปฏิภาค th - t - th - th ในภาษาไทยถิ่นเหนือเสียงพยัญชนะต้นจะเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่ปุ่มเหงือก / t / ในขณะที่อีก 3 ถิ่นจะเป็นเสียงมีลม / th /

		ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 3	พยัญชนะต้น	/ ch /	/ c /	/ s /	/ ch /
	ชาย	/ cha:j1 /	/ ca:j2 /	/ sa:j3 /	/ cha:j5 /
	ชี้	/ chi:4 /	/ ci:6 /	/ si:4 /	/ chi:7 /
	ชิม	/ chim1 /	/ cim3 /	/ sim2 /	/ chim5 /

เสียงปฏิภาค ch - c - s - ch เสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นเสียงกึ่งเสียงแทรก ไม่ก้อง ไม่มีลม เกิดที่เพดานแข็ง / c / แต่ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นเสียงเสียดแทรก ไม่ก้อง เปิดที่ปุ่มเหงือก / s / ส่วนภาษาไทยถิ่นกลางและถิ่นใต้เป็นเสียงกึ่งเสียดแทรก ไม่ก้อง มีลม เกิดที่เพดานแข็ง / ch /

		ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 4	พยัญชนะต้น	/ ŋ /	/ ŋ /	/ ŋ /	/ h /
	งู	/ ŋu:1 /	/ ŋu:2 /	/ ŋu:3 /	/ hu:5 /
	เงิน	/ ŋɤn1 /	/ ŋɤn2 /	/ ŋɤn3 /	/ hɤn5 /
	หงอน	/ ŋɔ:n5 /	/ ŋɔ:n1 /	/ ŋɔ:n1 /	/ hɔ:n1 /

เสียงปฏิภาค ŋ - ŋ - ŋ - h ภาษาไทยถิ่นใต้จะเป็นเสียงพยัญชนะต้น เสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่คอหอย / h / ในขณะที่ภาษาไทยอีก 3 ถิ่นเป็นเสียงนาสิก ก้อง เกิดที่เพดานอ่อน / ŋ /

		ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 5	พยัญชนะต้น	/ j /	/ ɲ /	/ ɲ /	/ ɲ /
	ยุง	/ juŋ1 /	/ ɲuŋ2 /	/ ɲuŋ1 /	/ ɲuŋ5 /
	ใหญ่	/ jaj2 /	/ ɲaj3 /	/ ɲaj4 /	/ ɲaj1 /

เสียงปฏิภาค j - ɲ - ɲ - ɲ ภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงพยัญชนะต้น กึ่งสระ ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง / j / ในขณะที่ภาษาไทยอีก 3 ถิ่น เป็นเสียง นาสิก ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง / ɲ /

6.2.2 ปฏิภาคเสียงสระ

ปฏิภาคเสียงสระในภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นมีไม่มากนัก ทั้งมีรูปแบบไม่แน่นอน สระที่หาเสียงปฏิภาคได้บ้าง มีตัวอย่างคือ

		ถิ่นกลาง	ถิ่นเหนือ	ถิ่นอีสาน	ถิ่นใต้
ชุดที่ 6	สระ	/ɯ/	/ɤ/	/ɤ/	/ɤ/
	ดึก	/dɯk2/	/dɤk1/	/dɤk1/	/dɤk3/
	ลึก	/lɯk4/	/lɤk6/	/lɤk4/	/lɤk7/
	ผึ้ง	/phɯŋ3/	/phɤːŋ5/	/phɤŋ5/	/phɤŋ2/

เสียงปฏิภาค ɯ - ɤ - ɤ - ɤ ภาษาไทยกลางจะเป็นสระกลางสูง / ɯ / ในขณะที่ภาษาไทยถิ่นอื่นๆ จะเป็นเสียงสระกลาง กลาง / ɤ /

6.2.3 ปฏิภาคเสียงวรรณยุกต์

เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่นมีการปฏิภาคกันตามกล่องทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของ เกดนีย์ ดังนี้

วรรณยุกต์ / พยัญชนะต้น		A	B	C	DL	DS
1		หู	ข่า	ข้าว	ขาด	ผัก
	กลาง	24	21	41	21	21
	เหนือ	24	22	43	22	24
	อีสาน	34	44	22	22	34
	ใต้	45	45	43	43	45
2		ตา	ไก่	ต้ม	ปีก	กบ
	กลาง	33	21	41	21	21
	เหนือ	24	22	43	22	24
	อีสาน	31	44	32	22	34
	ใต้	34	34	33	33	34
3		บิน	ป่า	ป้า	อาบ	ดิบ
	กลาง	33	21	41	21	21
	เหนือ	33	22	43	22	24
	อีสาน	31	44	32	22	34
	ใต้	34	34	33	33	34
4		นา	พี่	น้อง	มีด	นก
	กลาง	33	41	44	41	44
	เหนือ	33	41	55	41	55
	อีสาน	53	44	32	32	44
	ใต้	32	22	21	22	22

6.2.4 การเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่น

นอกจากความสัมพันธ์เรื่องเสียงแล้ว ภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นยังมีความสัมพันธ์ในเรื่องคำศัพท์ คำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยแต่ละถิ่นเป็นข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักภาษาศาสตร์ที่จะนำไปวิเคราะห์ภาษา สืบสร้างภาษา จัดแบ่งกลุ่มภาษา ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นและนำไปใช้ในการศึกษาหาความสัมพันธ์ของภาษาไทถิ่นต่าง ๆด้วย

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ (2531 : 88 - 101) ได้ศึกษาคำศัพท์ที่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ แล้วแบ่งคำศัพท์ในภาษาถิ่นตระกูลไทออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. คำศัพท์ร่วมตระกูล
2. คำศัพท์ร่วมกลุ่ม
3. คำศัพท์ข้ามกลุ่ม
4. คำศัพท์เฉพาะถิ่น

1. คำศัพท์ร่วมตระกูล (Cognate) คือคำศัพท์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในภาษาถิ่นต่างๆ ไม่ว่าภาษาถิ่นนั้นจะพูด ณ ที่ใดก็ตาม คำศัพท์ร่วมตระกูลหรือคำศัพท์ร่วมเชื้อสายมี 2 ประเภท คือ

1. คำศัพท์ร่วมแท้ (Common cognate) ได้แก่คำศัพท์ที่มีหน่วยเสียงเหมือนกันที่สุด เช่น คำว่า แขน ขา กบ ไก่ แม่ มือ น้ำ นา ฯลฯ

2. คำศัพท์ร่วมเสียงปฏิภาค (Correspondent cognate) ได้แก่คำศัพท์ที่มีเสียงแตกต่างกันอย่างเป็นระบบระหว่างภาษาถิ่นหนึ่งกับอีกถิ่นหนึ่ง เช่น พ่อ เป็น ป้อ พี่ เป็น ปี้ เงิน เป็น เอิน ช้าง เป็น จ๊าง เป็นต้น

2. คำศัพท์ร่วมกลุ่ม (Group lexicon) ได้แก่คำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มย่อยของภาษาถิ่นตระกูลไทแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะ ไม่ปรากฏคำศัพท์เหล่านี้ใช้ในกลุ่มอื่นๆ เช่น คำศัพท์ที่ปรากฏในกลุ่มลาวหรือกลุ่มไท หรือกลุ่มไตโดยเฉพาะ ตัวอย่างคำศัพท์ร่วมกลุ่มที่ปรากฏใช้ในกลุ่มภาษาถิ่นกลุ่มลาว (ถิ่นอีสาน) เช่น คำว่า นำ (แปลว่า ตาม) บ่อน (แปลว่า ที่) ดุ๊ (แปลว่า ขยัน) เข้าปุ้น (แปลว่า ขนมจีน) ปาแดก (แปลว่า ปลาร้า) เงี่ยง (แปลว่า กระโถน) เป็นต้น

3. คำศัพท์ข้ามกลุ่ม (Across group lexicon) ได้แก่ คำศัพท์ที่ปรากฏร่วมกลุ่มแล้ว ยังใช้ข้ามกลุ่มได้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น คำว่า หลาย (แปลว่า มาก) ญ่าง (แปลว่า เดิน) บ่าว (แปลว่า หนุ่ม) ดัง (แปลว่า จมูก) ซาว (แปลว่า ยี่สิบ) เถ้า (แปลว่า แก่)

4. คำศัพท์เฉพาะถิ่น (Dialect lexicon) ได้แก่คำศัพท์ที่ใช้เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่งไม่ปรากฏใช้ในถิ่นอื่น อาจเป็นคำที่ใช้มาแต่ดั้งเดิมนานมาแล้ว ถิ่นนี้ยังคงรักษาไว้ในขณะที่

หลายๆ ถิ่นเปลี่ยนไปใช้คำอื่น หรืออาจเป็นคำศัพท์บัญญัติที่สร้างขึ้นใช้เอง หรืออาจเป็นคำยืมมาจากภาษาอื่นก็ได้ ตัวอย่างคำศัพท์เฉพาะถิ่นที่ใช้แตกต่างกัน เช่น

สนุก - ม่วน ผย่อ จ่อ แป่ว นุก
อร่อย - หวาน ลำ แซบ หรอย เหมาะ
พบ - ปะ ญา พ้อ เจอะ เจอ พ็อบ
พูด - เว้า แหลง อู้ โอ ลาด จา ว่า กล่าว ปาก
ทิ้ง - ปล่อย ปะ (ปละ) ละ ทิ่ม ขว้าง

คำศัพท์ที่เป็นกลุ่มคำศัพท์ร่วมตระกูลซึ่งใช้เหมือนกันในภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นจะไม่กล่าวถึงซ้ำอีก จะกล่าวถึงคำศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันอยู่ในภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นพอสังเขป ดังต่อไปนี้

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นใช้คำแตกต่างกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
โกหก	ขี้ห็อก	ขี้ตั๋วะ	ขี้จุ
กลับ	หล็อบ, กลับ	เมือ	ปิ๊ก เมือ
ดู	แล	เบิ่ง	ผ่อ
ขี้เหนียว	ขี้ชิด	ขี้ถี่	ขี้จิ้
ทิ้ง	ทุ่ม ละ	ทิ่ม	ขว้าง ละ
พูด	แหลง	เว้า	อู้
มาก	ลุย มาก โข	หลาย	หลาย นัก
กางเกง	เหน็บเพลา	โส้ง	เตี่ยว
กะลา	พลก	กะโป๋	กะล่ง
วันพรุ่งนี้	ต่อโพลก	มื้อหน้า มื้ออื่น	วันพูก
อย่างไร	พันพรื้อ	จังได๋	จะใด จาใด
อย่างนี้	พันนี้	จังซี่	จะอี้ หยังอี้
แอบมอง	ชายตา	แอบเบิ่ง จอบ	ฝักผ่อ
ฟักทอง	น้ำเต้า	บักอื	มะฟักแก้ว

2. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้ใช้คำคล้ายคลึงกันแต่แตกต่างจากภาษาถิ่นอีสานและถิ่นเหนือ

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
กิ้งก่า	กิ้งก่ำ	กะปอม	จักก่า
จิ้งจก	จิ้งจก	ขี้เกี้ยม	จักกิ้ม
จิ้งเหลน	จิ้งเหลน	ขี้โก๊ะ	จักเล้อ
ตุ๊กแก	ตุ๊กแก	กับแก้	ตักโต
ปลาช่อน	ปาช่อน	ปาค่อ	ป๋าหลิม
อร่อย	หรอย	แซบ	ลำ เหมาะ
มะละกอ	ลอก๋อ	บักหุ่ง	บ่าก้วยเต้ด
พบ	พ็อบ	พ้อ	ปะ
โกนผม	โกนผม	แถผม	ขูดหัว
เกินไป	เกินไป	หลายโพด	ล้ำไป
ขยัน	หยัน	ดุ	ตุ๊ก๋าน
จวัก	วัก	จอง	ป๊าก
ตามไป	ตามไป	นำไป	ตวยไป
นาน	นาน	โดน เหิง	เมิน
น้ำค้าง	น้ำค้าง	เหมย	น้ำหมอก
จอบ	จอบ	บักจก	ขอบก
นินทา	นินทา	เว้าขวน, เว้าพื้น	เล่าขวน
ทำ	ทำ	เฮ็ด	เยียะ
ไต้ (จุดไฟ)	ไต้	กะบอง	แด่
ท้ายทอย	ท้ายทอย ท้ายตัน	ง่อนต่อ	ง่อน
หยุด	หยุด	เซา	ยั้ง

3. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางและถิ่นใต้ใช้คำคล้ายคลึงกัน ภาษาถิ่นอีสานและถิ่นเหนือใช้คล้ายคลึงกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
ชอบ	ชอบ	มัก	มัก
ซ่อน	ซ่อน	ลี้	ลี้
ตะพาบน้ำ	ตะพาบน้ำ	ป๋าฝา	ป๋าฝา
ถึง	ถึง	ฮอด	ฮอด เถิง
สนุก	นุก	ม่วน	ม่วน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
เที่ยว	เที่ยว	แอ่ว	แอ่ว
ทิ่ม	ทิ่ม	ตำ	ตำ
ผ้าถุง	ผ้าถุง	ซิ่น	ซิ่น
จมูก	หมู้ก	ดัง	ฮูดัง
สะพาน	พาน	ขัว	ขัว
ผอม	ผอม	จ่อย	จ๋อย
ฟัน	ฟัน	แข้ว	เขี้ยว
ยี่สิบ	ยี่สิบ	ซาว	ซาว
ร่ม	ร่ม	จ้อง	จ้อง
ปลาไหล	ปลาไหล	ป๋าเอี่ยน	ป๋าเหยี่ยน
ไม่	ไม่	ป	บ่
สนิม	หนิม	ขี้เหมี้ยง	ขี้เหมี้ยง
หน ครั้ง	หน	เทื่อ	เตื้อ

4. .คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นกลางใช้คำแตกต่างจากภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน และถิ่นใต้ ซึ่งใช้คำคล้ายคลึงกัน

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
คอย	ท่า	ท่า	ท่า
เดิน	ย่าง	ญ่าง	ญ่าง
ตะปู	เหล็กโคน	เหล็กโคน	เหล็กโคน
รองเท้า	เกือก	เกอบ	เกอบ
ลูก ผล (ลักษณนาม)	หน่วย	หน่วย	หน่วย
หัวเราะ	หัว	หัว	หัว
อีเก้ง	ฟาน	ฟาน	ฟาน
วิ่ง	แล่น	แล่น	แล่น
กัด	ขบ	ขบ	ขบ
ผู้ชาย	บ่าว	บ่าว	บ่าว
ตะกวด	แลน	แลน	แลน
พัด	วี	วี	วี

ภาษาถิ่นกลาง	ภาษาถิ่นใต้	ภาษาถิ่นอีสาน	ภาษาถิ่นเหนือ
เสื่อ	สาด	สาด	สาด
ตัด (ไม้)	สีน	สีน	สีน

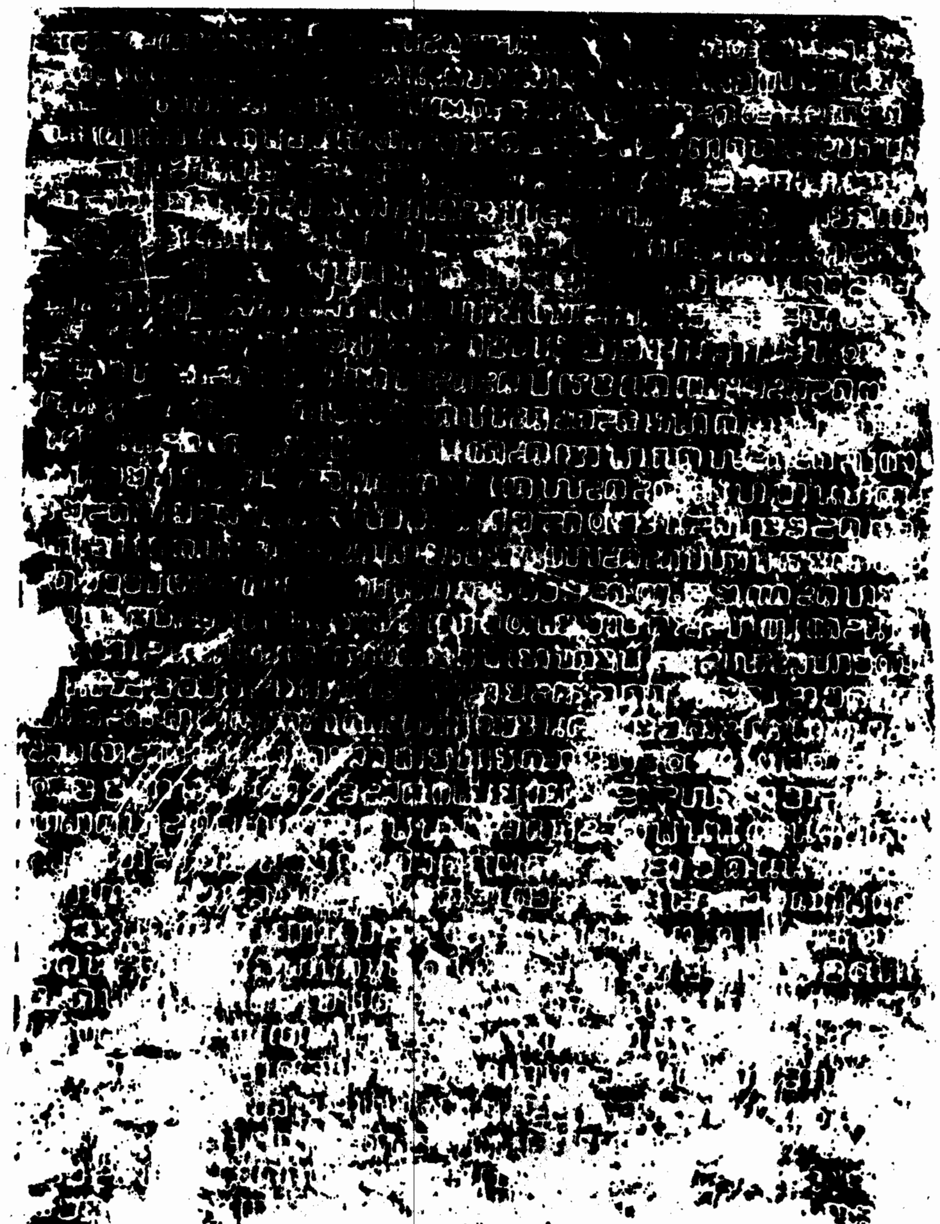
คำศัพท์ต่าง ๆเหล่านี้นำมาเพื่อให้ดูเป็นตัวอย่างพอสังเขป นักศึกษาที่มาจากถิ่นต่างกันถ้านำคำศัพท์มาลองเปรียบเทียบดูก็จะพบคำศัพท์อีกจำนวนมากที่ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นใช้ทั้งที่แตกต่างกันและคล้ายคลึงกันเช่นนี้

เมื่อเปรียบเทียบภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่น จะเห็นว่าคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลางจะต่างจากภาษาถิ่นอื่น ในขณะที่ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ยังคงใช้คำศัพท์บางคำอยู่เป็นสามัญในชีวิตประจำวันนั้น ภาษาไทยกลางเลิกใช้คำศัพท์นั้นไปแล้ว ยังเหลือให้เห็นอยู่ก็เพียงในวรรณคดี ในคำซ้อน หรือสำนวนคำพังเพย ซึ่งเป็นคำคงรูปเดิมไว้จึงยังพอเห็นเค้าความหมายเดิมเหลืออยู่ แสดงให้เห็นว่าภาษาถิ่นอื่นนั้นยังคงรักษาคำเดิมไว้ ขณะที่ไทยกลางเปลี่ยนแปลงใช้คำอื่นแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาษาถิ่นกลางเป็นภาษาที่ติดต่อกับภาษาอื่น ๆ มากกว่า จึงมีการยืมคำภาษาอื่นเข้ามาใช้แทนความหมายของคำเดิม เช่น ใช้ จมูก แทนคำว่า ดัง ใช้ เดิน แทนคำว่า ญ่าง เป็นต้น

6.3 คำภาษาถิ่นที่พบอยู่ในศิลาจารึกและวรรณคดี

คำที่ปรากฏในศิลาจารึกจำนวนมากเป็นคำที่เลิกใช้ในภาษาถิ่นกลางแล้ว แต่ยังใช้เป็นสามัญอยู่ในภาษาถิ่น ประเสริฐ ณ นคร (2536 : 1 – 2) ได้กล่าวถึงการใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึกไว้ว่า

ถ้อยคำและสำนวนภาษาในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นของคนไทยสมัยเจ็ดร้อยปีล่วงมาแล้ว ทั้งยังเขียนโดยไม่แบ่งวรรคตอนเป็นเหตุให้อ่านเข้าใจได้ยาก อย่างไรก็ดีชาวปักษ์ใต้เห็นว่าถ้อยคำและสำนวนในจารึกดังกล่าวยังใช้อยู่ในปักษ์ใต้จนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนชาวอีสานและชาวล้านนาต่างก็อ้างว่าถ้อยคำและสำนวนในจารึกนั้นเป็นแบบอีสานและแบบล้านนาตามลำดับ จะมีก็แต่ชาวภาคกลางเท่านั้นที่อ่านจารึกแล้วไม่ค่อยรู้เรื่อง การศึกษาวรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยาก็เช่นเดียวกัน ชาวภาคกลางเสียเปรียบชาวภาคอื่นเป็นอันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะชาวภาคอื่นรู้ภาษาถิ่นของตนและได้มาเรียนรู้ภาษากลางเพิ่มเติมขึ้นอีก

จารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๑

จากการศึกษาคำศัพท์ภาษาถิ่นจะเห็นได้ว่าคำศัพท์บางคำที่ไม่มีใช้ในภาษาถิ่นกลาง แต่ยังคงใช้อยู่ในภาษาถิ่นอื่นๆ เช่น คำว่า ป (ไม่) ฮอด (ถึง) ส้ม (เปรี้ยว) แพ้ (ชนะ) นั้นเป็นคำที่ปรากฏในศิลาจารึกและวรรณคดีต่างๆ คนที่รู้ภาษาถิ่นอื่นๆ จึงอ่านศิลาจารึกและวรรณคดีได้เข้าใจดีกว่าคนที่รู้แต่ภาษาถิ่นกลาง

ในที่นี้จะยกตัวอย่างจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นศิลาจารึกหลักแรกที่ใช้ตัวอักษรไทยและภาษาไทย ด้านที่ 1 ซึ่งมีข้อความดังนี้

ด้านที่ ๑

คำจารึก	คำอ่าน
๑. ๑่พ่ ุก ีช่ ีสร ีนทรา ีทตยแม่ ุก ีช่	พ่อกู[๑]ชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อ
นาง ีเสอง ีพ่ ุก ีช่บาน ีเมอง	นางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง
๒. ุต ีพ่น้องท้องดยวห้าคน ุผ้ชายสาม	[๒]ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม
ุผ้ ีญงโสง ีพ่ ีเผอ	ผู้ญิงโสง[๓] พี่เผื[๔]—
๓. อ ุผ้อ้ายตายจาก ีเผออตยมแฏ่ญงงเลก	อผู้อ้าย[๕]ตายจากเผือเตียมแต่ยั้ง[๖]เล็ก
ีเม่ออ ุก ีข้นให้ญได้	เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้
๔. ีสบเก้าเข้า ุขนสามชนเจ้า ีเมองฉอด	สิบเก้าเข้า[๗] ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด[๘]
มาท่ ีเมองตากพ่ ุกไปรบ	มาท่[๙]เมืองตาก พ่อกูไปรบ
๕. ุขนสามชนหววซ้าย ุขนสามชนขบบ	ขุนสามชนหัวซ้าย[๑๐] ขุนสามชนขับ
มาหววขวา· ุขนสาม	มาหัวขวา[๑๑] ขุนสาม—
๖. ชน ีเก่ลอนเข้าไพ่รฝ้าหน้าใสพ่ ุก ีหน	ชนเกลื่อน[๑๒]เข้า ไพร่ฟ้าหน้าใส[๑๓]พ่อกู หนี
ญญ่ายพายจแจ้	ญญ่ายพายจแจ้[๑๔]—
๗. (น ุ)กบ่ ีหน ุก ีข่ช้างเบกพล(๑) ุกขบบ	น กูบ่หนี[๑๕] กูขี่ช้างเบกพล[๑๖] กูขับ
เข้าก่อนพ่ ุก ุกฎ	เข้าก่อนพ่อกู กูต่อ[๑๗]
๘. (ช้า)งด้วย ุขนสามชนตน ุก ุพ่งช้าง	ช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่ง[๑๘]ช้าง
ุขนสามชนตวว ีช่	ขุนสามชนตัวชื่อ
๙. มาส ีเมองแพ้ ุขนสามชนพ่าย ีหนพ่	มาสเมือง[๑๙] แพ้[๒๐] ขุนสามชนพ่าย[๒๑]หนี พ่อ
ุก ีจ่ง ีข้น ีช่ ุก	กูจึ่งขึ้นชื่อกู
๑๐. ีช่พระรามคำแหง ีเพ่ออ ุก ุพ่งช้าง ุขน	ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกู[๒๒]พุ่งช้างขุน
สามชน ีเม่อ	สามชน เมื่—

คำจารึก	คำอ่าน
๑๑. อช่ววพ่ ุก ุกบำเรอแก่พ่ ุก ุกบำเรอแก่แม่ ุก ุกได้ตวว	อชั่ว[๒๒]พ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอ[๒๓]แก่แม่ กู กูได้ตัว
๑๒. ืเน่ออตววปลา ุกเอามาแก่พ่ ุก ุกได้ หมากส้ํหมากหวา	เนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้ หมากส้มหมากหวา[๒๔]—
๑๓. นอนนใด ิกนอร่อย ิกน ีด ุกเอามาแก่ พ่ ุก ุกไปตี	น อันใดกินอร่อยกินดี กูเอามาแก่ พ่อกู กูไปตี—
๑๔. หนงงวงงช้างได้ ุกเอามาแก่พ่ ุก ุกไป ท่บ้านท่ ืเม	หนังวังช้าง[๒๕]ได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไป ท่บ้านท่เมื—
๑๕. องได้ช้างได้งวงได้ป้ววได้นางได้ ืเงอนได้ทอง ุกเอา	อง ได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง[๒๖]ได้ เงื่อ[๒๗]นได้ทอง กูเอา
๑๖. มาเวนแก่พ่ ุกพ่ ุกตายญงง ีพ่ ุก ุก พร่ำบำเรอแก่ ีพ่	มาเวน[๒๘]แก่พ่อกู พ่อกูตายยังพี่กู กู พร่ำบำเรอ[๒๙]แก่พี่
๑๗. ุกฎ่งงบำเรอแก่พ่ ุก ีพ่ ุกตาย ีจ่งได้ ืเมองแก่ ุกทงง	กู ดั่งบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตาย จึ่งได้ เมืองแก่กูทั้ง
๑๘. (กํ)ล ืเม่ออช่ววพ่ ุขนรามคำแหง ืเมอง ุษกโขไท ีน้ ีดในน้ำ	กลม[๓๐] เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมือง สุโขทัยนี้ดี ในน้ำ
๑๙. (ีม)ปลาในนา ีมเข้าเจ้า ืเมองบ่เอา จกอบในไพร่ ุลท่าง ืเพ่	มีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอา จกอิบ[๓๑]ในไพร่ ลูท่าง[๓๒]เพื่—
๒๐. (อ)น ุจองววไปค้า ีข่ม้าไปขายใคร จกกใค่รค้าช้างค้าใคร	อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใคร จักใคร่ค้าช้าง ค้า ใคร
๒๑. จกกใค่รค้าม้าค้าใครจกกใค่รค้า ืเงอน ค้าทองค้าไพ่รฝ้าหน้าใส	จักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือน ค้าทองค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส
๒๒. ุลกเจ้า ุลก ุขน ุผ้ใดแล้ส้ํตายหายก่วา อ้ยาว ืเรอนพ่ ืเช้ออ	ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้[๓๓] ล้มตายหายกว่า[๓๔] เหย้าเรือนพ่อเชื้อ

	คำจารึก	คำอ่าน
๒๓.	ˆเส๋ออคำมนนช๋างข ุลก ˆมยย ˆยยเข๋า ไพรฝ๋าข๋าไทป๋า	เสื้อคำมัน[๓๕] ช้างขอลูกเมียเยียข้าว[๓๖] ไพร่ฟ้าข้าไท้[๓๗] ป่า
๒๔.	หมากป๋า ุพลพ่ ˆเช๋ออมนนไว๋แก่ ุลก มนน ˆส๋นไพร่ฝ๋า	หมากป้าพลูพ่อเชื้อมัน ไว้แก่ลูก มันสิ้น ไพร่ฟ้า
๒๕.	ุลกเจ๋า ุลก ุขน ˆผ๋แส๋ ˆผดแผกแสก ว๋างกนนสวน ุด	ลูกเจ้าลูกขุน ผิแลผิดแผกแสก ว้างกัน[๓๘] สวนดู
๒๖.	แท๋แส๋ ˆจ่งแล่งฅวาม(แ)ก่ขาด๋วย ˆซ่บ่ เข๋า ุผ๋ ลกกมกก	แท้แล้[๓๙] จึ่งแล่งความแก่ขาด้วยซื่อ[๔๐] บ่ เข้าผู้ลักมัก
๒๗.	ุผ๋ซ่อนเหนเข๋าท่านบ่ใค่ร ˆพนเหน ˆสน ท่านบ่ใค่ร ˆเดอ	ผู้ซ่อน[๔๑] เห็นข้าวท่านบ่ใคร่พีน[๔๒] เห็นสิน ท่านบ่ใคร่เดือ—
๒๘.	ดคนใด ˆข่ช๋างมาหาพา ˆเมองมา ุค่ช่อย ˆเหนออ ˆเฟ๋อ	ด[๔๓] คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่[๔๔]ช่อย เหนือเฟื้—
๒๙.	อ ุก๋มนนบ่ ˆมช๋างบ่ ˆมม๋าบ่ ˆมป๋วบ่ ˆมนางบ่ ˆม ˆเง(อ)	อกู้[๔๕] มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่วบ่ มีนาง บ่มีเงือ—
๓๐.	นบ่ ˆมทองให๋แก่มนนช่อยมนนฅวง เปนบ๋านเปน ˆเมอ	นบ่มีทอง ให้แก่มัน ช่อยมันตวง[๔๖] เป็นบ้านเป็นเมือ—
๓๑.	งได๋ข๋า ˆเสอกข๋า ˆเสออหวว ุพ่งหววรบ ก่ ˆด บ่ฆ๋าบ่ ˆตใน	ง ได้ข้าเสือกข้าเสือ[๔๗] หัวพุ่งหัวรบ[๔๘] ก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี ใน
๓๒.	ปาก ุปต ˆมก ˆดงอนน ˆณ่งแขวนไว๋ ห๋นนไพร่ฝ๋าหน๋า	ปากประตูมีกะดิ่งอันณึ่ง[๔๙]แขวนไว้ หั้นนี้[๕๐] ไพร่ฟ้าหน้า
๓๓.	ปกกลางบ๋านกลาง ˆเมอง ˆมถ๋อย ˆม ฅวามเจบท๋อง	ปกั๊[๕๑] กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมี ความ เจ็บท้อง
๓๔.	(ข๋)องใจมนนจกกก่ลาว ˆเถงเจ๋า ˆเถง ุขนบ่ไร๋ไปลนนก	ข้องใจ มันจักกล่าวเถิง[๕๒]เจ้าเถิง ขุนบ่ไร้[๕๓] ไปลั่นกะ—
๓๕.	ˆดงอนนท่านแขวนไว๋พ่ ุขนรามคําแหง เจ๋า ˆเมองได๋	ดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองได้

จากข้อสังเกตและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำบางคำ (2533 : 53 – 80) ซึ่งเป็นเอกสารรวบรวมจากการสัมมนาเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีคำอธิบายคำศัพท์ต่างๆ ในที่นี้จะยกคำที่เป็นภาษาถิ่นมาอธิบายพอสังเขป คือ

เสือง - น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า เสิง ซึ่งแปลว่า รุ่งอรุณ ชาวอีสานนิยมพูดเป็นคำซ้อนว่า เสิงสาง เช่น พอเสิงสาง หมายความว่า พอรุ่งอรุณพอสว่าง

กู - เรา ฉัน ข้าพเจ้า (เป็นเอกพจน์) จะเห็นได้ว่า กู ปัจจุบันเป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เช่นกัน ในภาษาไทยกลางจัดว่าเป็นภาษาปากไม่สุภาพ แต่ในสมัยสุโขทัยใช้เป็นสรรพนามของพ่อขุนรามคำแหง แสดงว่าเป็นคำที่มีศักดิ์ศรีไม่ใช่คำหยาบ

โสง - สอง มีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระจากสระ / โอ / เป็น / ออ / ซึ่งคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาถิ่นใต้ที่เสียง / โอะ / เป็น / เอาะ / เช่น นก → น็อก , มด → หม็อด

อ้าย - พี่ชายคนแรก คำว่า อ้าย ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แปลว่า พี่ชาย

แพ้ - ชนะ คำว่า แพ้ที่แปลว่า ชนะนี้ ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ (ออกเสียงว่า แป้) และถิ่นอีสาน ภาษาไทยกลางมีการย้ายความหมาย จาก ชนะ เป็น แพ้ (ปราชัย)

หมากส้มหมากหวาน - ผลไม้เปรี้ยวผลไม้หวาน คำว่า ส้มที่แปลว่าเปรี้ยวนี้ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ อีสานและใต้ เช่น บ่ส้ม แปลว่าไม่เปรี้ยว ในภาษาถิ่นใต้ ใช้คำว่า ส้ม หมายถึงผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น เรียกมะม่วงเปรี้ยวว่า ส้มม่วง มะนาว ว่า ส้มนาว ในภาษาถิ่นกลางใช้เรียกผลไม้ชนิดหนึ่งที่มีรสเปรี้ยว เช่น ส้มโอ ส้มเขียวหวาน

เงือน - เงิน เสียงสระ / เอือ / เป็น / เออ / เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงสระทำนองเดียวกับ เสือง เป็น เสิง

บ่เอาจกอบ - บ่ แปลว่า ไม่ ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แต่ในภาคกลางเลิกใช้แล้ว ยังคงมีอยู่ในวรรณคดีเท่านั้น ปเอาจกอบ แปลว่า ไม่เอาภาษีผ่านด่าน

เยียเข้า - เยียเข้า แปลว่า ฉางข้าว ยุ้งข้าว ในภาษาอีสานเรียกที่เก็บข้าวว่า เล้าข้าว หรือ เยียข้าว ภาคกลางใช้คำว่า ยุ้งข้าว

ด้วยซื่อ - ซื่อ หมายถึง ตรง ยุติธรรม ภาษาถิ่นเหนือและอีสาน ใช้คำว่า ซื่อ แปลว่า ซื่อสัตย์ ซื่อตรง แต่ในภาษากลางจะใช้เป็นคำซ้อน ไม่ได้ใช้คำ ซื่อ โดดๆ จะใช้ว่า ซื่อสัตย์ ซื่อตรง

บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน - ลัก แปลว่า ขโมย ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้

- มัก แปลว่า ชอบ เข้าข้าง ยังใช้อยู่ในภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นกลางมีคำว่า มักมากในกาม - มัก จึงแปลว่า ชอบ แต่ใช้ในนัยที่ไม่ดี

- ผู้ซ่อน หมายถึง ผู้ซึ่งเก็บของตกได้และซ่อนไว้ ผู้รับฝากของโจรแล้วซ่อนไว้

บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน จึงแปลว่า ไม่เข้ากับผู้ร้าย ลักทรัพย์ ไม่เห็นแก่ผู้รับของโจร

แขวนไว้หั้น - หั้น = นั้น ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานยังใช้อยู่ แปลว่า นั้น

เถิง - ถึง ในภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสานมีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ / อึ / เป็น / เออ / ถึง → เถิง เหมือนคำในศิลาจารึก

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนอกจากจะถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังนับเป็นวรรณคดีของสมัยสุโขทัยด้วย คำในภาษาถิ่นปรากฏอยู่ในศิลาจารึกและปรากฏอยู่ในวรรณคดีด้วย วรรณคดีเก่าๆตั้งแต่สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา อาทิเช่น ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตโองการแช่งน้ำ ลิลิตพระลอ ฯลฯ ต่างมีคำศัพท์โบราณที่คนภาคกลางอ่านไม่เข้าใจอยู่มาก แต่ถ้ามีความรู้ภาษาถิ่นจะเห็นว่าคำศัพท์ในวรรณคดีเก่าๆเหล่านั้นตรงกับคำภาษาถิ่นที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คนที่รู้ภาษาถิ่นจะอ่านวรรณคดีโบราณได้เข้าใจดีกว่าคนภาคกลาง ซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ (2516 : 48 – 49) ได้ยกตัวอย่างภาษาถิ่นที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง ดังนี้

หลวก - ภาษาเหนือและภาษาอีสานแปลว่า ฉลาด
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
" พ่อขุนรามคำแหงกทำโอยทาน แก่มหาสังฆราชปราชญ์
เรียนจบปิฎกไตร หลวก กว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน"

หัว - ภาษาถิ่นเหนือและถิ่นใต้ แปลว่า หัวเราะ ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
" ปู่หัวอยู่ยะแย้ม ข้อยว่าสองแสล้ม อย่าร้อนใจเขือ"

จี - ออกเสียงว่า จี๋ ภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน แปลว่า ดอกตูม สาวจี๋ = สาวรุ่น
ปรากฏในโคลงทวาทศมาศว่า
"ดวงเดียวยุพโยคโพ้น พรรณนา
สงวนมิ่งมาลย์จาวจี แกล้ใกล้"

เยีย - ภาษาเหนือแปลว่า ทำ ปัจจุบันออกเสียงเป็น เยียะ ยะ ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า
"สูจุ่งเยียฉนนนันนแก่ยากจนทงงปวง"

เมือ - ภาษาเหนือและภาษาอีสาน แปลว่า กลับ แต่ภาษาเหนือใช้ในวรรณคดี ถ้าเป็นภาษาพูด กลับบ้านว่า ปิ๊กบ้าน ส่วนในภาษาถิ่นอีสาน ยังใช้ว่า เมือบ้าน = กลับบ้าน ในภาษาปัจจุบันด้วย
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"เจ้าไปแล้วเจ้าจัก คืนเมือ ลูกเอย"

พรับ - ภาษาถิ่นเหนือออกเสียงว่า พับ = กระพริบตา
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"ตามองเสือปพรับ เห็นเสือกลับเป็นแมว"

จี่ - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ แปลว่า ปิ้ง เผา
ข้าวจี่ คือ ข้าวเหนียวปั้นชุบไข่แล้วปิ้ง
ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"สุดไปกูก็จะตัดหัวใจมึงจี่ ฉฉีกลางใจไพร"

ผิดกัน - ภาษาถิ่นเหนือ และถิ่นใต้ แปลว่า ทะเลาะกัน

ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่า

"คนฝูงใดอันกระทำร้ายแก่พ่อและแม่และสมณพราหมณาจารย์ ผู้มีศีล และยุยงสงฆ์ให้ผิดกัน"

มัก - ภาษาถิ่นเหนือแปลว่า ชอบกัน ภาษาอีสานแปลว่า ชอบ

ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"จุ่งให้เหล้ากลั่นกล้าแก่ผู้มักเมา จุ่งเอาอรรนอวยแก่ผู้มักบาย"

ย่าง (ญ่าง) - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้ แปลว่า ก้าว เดิน โดยออกเสียงเป็นเสียง นาสิกเพดานอ่อน / ɲ / ญ

ปรากฏในลิลิตพระลอว่า

"ไปสองสามย่างแล้ว เหลียวมา เล่านา"

งาย - ภาษาถิ่นเหนือและถิ่นอีสาน แปลว่า เช้า เวลาเช้า

ปรากฏในขุนช้างขุนแผนว่า

"ศรีมาลาเป็นไรไปไหนหาย พ่อแผนจะไปแต่ในงาย สายแล้วสำรับไม่ยกมา"

เคร่า - ภาษาถิ่นอีสานและถิ่นใต้ แปลว่า คอย

ปรากฏในลิลิตพระลอว่า

"สองนงเยาว์เคร่าถ้า" (ถ้า = คอย)

ท้าย - ภาษาถิ่นอีสานและถิ่นใต้ แปลว่า กัน สะโพก

ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"แน่งนงถ่าวท้ายผาย
องค์เอวกลมอรรแถ้ง อรอรรแถ้งท้ายเลอศนี้"

ท่าว - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ล้ม

ปรากฏในลิลิตพระลอว่า

"ตรึงนายแก้วยะยัน ต้องนายขวัญท่าวทบ"

ไจ้ๆ - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง

ปรากฏในลิลิตพระลอว่า

"ใส่เล่ห์วอนไจ้ไจ้ จักห้ามฉันใด"

เขียว - ภาษาอีสาน แปลว่า ฝ่าไป ภาษาเวียงจันทน์และไทยนุง แปลว่า เร่งรีบ

ปรากฏในลิลิตพระลอว่า

"ไก่ขันเขียวผูกช้าง"

ในมหาชาติคำหลวงว่า

"แขงข่ำขยวเครียวเคร่ง ราคแรงเร่งบมิหยุด"

ยัง - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า มี อยู่

ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"ผลาหารยังมาก ลูกไม้ภาคพอฉัน"

กรวม - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า สวม

ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

"จึงใส่สรวมกรวมคอสุนัขล่าเนื้อไว้ให้หมด"

แล่น - ภาษาถิ่นเหนือ อีสาน และใต้แปลว่า วิ่ง

ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่า

"แล้วจึงแต่งคนไปเดินแล่น ไปมาดังลูกวัวแล่นเล่น"

จ้าน - ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า มาก

ปรากฏในขุนช้างขุนแผนว่า

"ขุนศรีวิชัยตกใจจ้าน"

ได้แรง - *ภาษาถิ่นใต้* แปลว่า สบายถึงใจ
ปรากฏในลิลิตพระลอว่า
"นวดย่าได้แรงอ้า อ่อนรู้ถนอม"

ตีนนอน - *ภาษาถิ่นใต้* แปลว่า ทิศเหนือ
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
"เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้มีตลาดปสาน"

หัวนอน - *ภาษาถิ่นใต้* แปลว่า ทิศใต้
ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า
"เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้มีกุฎีพิหารปู่ครูอยู่"

ลิว - *ภาษาถิ่นใต้* แปลว่า ขว้าง
ปรากฏในลิลิตโองการแช่งน้ำว่า
"ฟ้าจรโลดลิวขวาน"

ประเสริฐ ณ นคร (2536 : 5 – 6) ได้ยกตัวอย่างคำ*ภาษาถิ่น*ที่ปรากฏในวรรณคดีเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

อว่าย - *ภาษาถิ่นเหนือ* แปลว่า ป่าย (หน้า) = หันหน้า อีสานใช้ว่า อ่วย
ปรากฏในลิลิตยวนพ่ายว่า
"คิดควรอว่ายแดนดล บัวบาท พันแข"
(แปลว่า ควรจะเอาแดน คือ เมืองเชียงชื่น ป่ายหน้าไปให้ถึงพระบรมไตรโลกนาถโน้น)

ข่วง – ควง – กลวง - *ภาษาถิ่นเหนือ* แปลว่า บริเวณ
ปรากฏในลิลิตยวนพ่ายว่า
"...ตายก็ดีได้เข้า ข่วงน้ำนรกานต์"
(แปลว่า เมื่อตายไปก็สมควรได้ตกนรก) ดีได้เข้า แปลว่า สมควรได้เข้า เป็นสำนวนที่ยังใช้อยู่ในล้านนา (ภาคเหนือ)

คำว่า กลวง ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

"ในกลวงป่าตาลนี้มีศาลาสองอัน"

คำ กลวง → ข่วง ในภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า บริเวณ มีคำว่า ลงข่วง ซึ่งเป็นชื่อประเพณีที่หมายถึงการอนุญาตให้หนุ่มมาเกี้ยวสาวในบ้านในขณะที่สาวปั่นฝ้ายตอนกลางคืน

บัดแม้ง - ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า ชั่วขณะหนึ่ง

ปรากฏในมหาชาติคำหลวงว่า

" ธ ก็เสด็จเอาอาศนบัดแม่ง แห่งต้นไทร"

ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 ว่า

" เมื่อรุ่งจึงเสด็จออกอยู่บัดแมง ให้คนทั้งหลายเห็น"

6.4 การเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่น

ความแตกต่างของภาษาถิ่นข้างต้นเกิดจากภาษาที่เคยเป็นภาษาเดียวกันพัฒนาแตกต่างกันไปเมื่อเวลาผ่านไป ภาษาในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเมื่อเจ็ดร้อยกว่าปีก่อนก็ต่างจากภาษาไทยปัจจุบัน ลักษณะเช่นนี้เป็นการแตกตัวของภาษาทำให้ภาษาที่เคยเป็นภาษาเดียวกันแตกย่อยเป็นภาษาย่อยหลาย ๆ ภาษา แต่ในทางกลับกัน ภาษาถิ่นทั้ง 4 ถิ่นที่เราแยกออกเป็นภาษาถิ่นย่อย และต่างมีลักษณะเฉพาะของตัวเองก็กำลังมีการเปลี่ยนแปลง ภาษาถิ่นที่เคยต่างกันมีการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะกลายมาเหมือนภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษามาตรฐาน นักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นต่าง ๆ และใช้ภาษาถิ่นอยู่ในชีวิตประจำวันเมื่อศึกษาภาษาถิ่นเรื่องระบบเสียงและคำศัพท์ถิ่นต่าง ๆ อาจจะแย้งว่า ภาษาถิ่นที่ตนใช้ไม่เหมือนกับตำราเล่มนี้ ปัจจุบันนี้คนที่พูดภาษาถิ่นเหนือ ก็เรียก พ่อกับพี่ว่า / phɔː4 / และ / phiː4 / ไม่ได้เรียกว่า / pɔː4 / กับ / piː4 / แล้ว คำศัพท์ว่ากางเกงก็ไม่ได้เรียกว่า เตี่ยว แต่ใช้ว่า ก้างเก๋ง คนที่พูดภาษาอีสานก็บอกว่าเดี๋ยวนี้ เขาออกเสียงสระ / ɯa / เอือ ได้ เขาเรียก เกลือและมะเขือว่า / kɯa2 / กับ / bak5 khɯa1 / ไม่ได้เรียกว่า / kia2 / กับ / bak5 khia1 / แล้ว ในทำนองเดียวกัน คนถิ่นใต้ออกเสียง / ŋ / ในตำแหน่งต้นพยางค์ได้ คำว่า งาน เงิน งู ก็ไม่ได้ออกเสียงเป็น / haːn5 / / hɤn5 / / huː5 / เหมือนเมื่อก่อนแล้ว ลักษณะการเปลี่ยนแปลงนี้กำลังปรากฏให้เห็นอยู่ในภาษาถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะภาษาถิ่นได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกลาง ผ่านทางการศึกษาและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ทำให้คนรุ่นใหม่ที่เรียนหนังสือรู้ทั้งภาษาไทยกลางและภาษาถิ่น เวลาใช้ภาษาอิทธิพลของ

ภาษาไทยกลางจึงเข้าไปในภาษาถิ่น ทำให้ระบบเสียงและคำศัพท์ของภาษาถิ่นเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นที่จะใช้ภาษาเหมือนไทยกลางมากขึ้น

มีผู้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นไว้จะนำมากล่าวถึงพอสังเขป คือ

1. เพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ (2525) ศึกษาเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นกักสิถิลในภาษาเชียงใหม่กับตัวแปรทางสังคมบางประการ จากที่เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นเหนือ (ดูหัวข้อ 3.5.1.4) คำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง มีลม ที่เขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ช ค / ph th ch kh / ในภาษาไทยถิ่นกลางจะเป็นเสียง พยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง ไม่มีลม / p t c k / ในภาษาไทยถิ่นเหนือ อย่างไรก็ตามเพ็ญพร สังเกตเห็นว่าในหมู่ผู้พูดภาษาเชียงใหม่ได้เริ่มมีการออกเสียงพยัญชนะต้นเหล่านี้แตกต่างออกไป เสียง / p t c k / ที่ตรงกับเสียง / ph th ch kh / ในภาษากรุงเทพและเขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ช ค เช่น พา ทอ ชู้ โค่น จะออกเสียงเป็น [pa:2] ~ [pha:2] , [tɔ:2] ~ [thɔ:2] , [cu:6] ~ [chu:6] และ[ko:n4] ~ [kho:n4] ในภาษาเชียงใหม่และปรากฏการณ์จะเห็นได้ชัดในชุมชนเมืองมากกว่าชนบท หลังจากศึกษาแล้วเพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ พบว่า พยัญชนะต้นกัก สิถิล (ไม่มีลม) / p t c k / ที่พัฒนามาจากเสียงโฆษะ (ก้อง) *b *d *j *g ในภาษาไทยดั้งเดิมนั้น กำลังมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีการออกเสียงเป็นเสียงกัก ธนิต (มีลม) [ph th ch kh] เพิ่มเข้ามา อัตราการเปลี่ยนแปลงของเสียงพยัญชนะต้นเหล่านี้แตกต่างกันไป เสียง / t / มีอัตราการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และเสียง / c / มีอัตราการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนี้คือ อายุ ถิ่นที่อยู่อาศัยและอิทธิพลภายนอก[2] และตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือที่อยู่อาศัย ตัวแปรทั้งสามมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้น เด็กอายุ (15 – 17 ปี) จะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนแก่ (อายุ 45 ปีขึ้นไป) คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนที่อาศัยอยู่ในชนบท และคนที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าคนที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกน้อยหรือไม่ได้รับเลย

ตารางแสดงอัตราร้อยละของการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นกักสิถิลต่ำในภาษาไทยเชียงใหม่ของผู้บอกภาษาทั้งหมด (ดัดแปลงจากเพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ 2525 : 150)

เสียงที่ปรากฏ	/ p /	/ t /	/ c /	/ k /
เสียงกักสิถิล (ไม่มีลม)	64.49	51.68	78.56	60.96
เสียงกักธนิต (มีลม)	35.51	48.32	21.44	39.04
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

จากการศึกษาของเพ็ญพร เห็นได้ว่าพยัญชนะกัก สิถิล ต่ำในภาษาเชียงใหม่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นเสียงกัก ธนิต การเปลี่ยนแปลงนี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในชุมชนแบบเมืองกับคนในวัยเด็ก ทำให้ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงนี้มีลักษณะที่จะเพิ่มทวีคูณยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะวัยเด็กและสภาพชุมชนเมืองเป็นสื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงมากอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนี้หากเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาที่ทำการศึกษา อัตราการเปลี่ยนแปลงอาจมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นมากกว่าจะลดลง และในอนาคตภาษาถิ่นเหนือที่เคยจัดอยู่ในกลุ่ม P group ตามการแบ่งของ Chamberlain (ดูที่ 1.3.3.2) ที่ใช้พัฒนาการของเสียงพยัญชนะ *b *d *g ในภาษาไทยดั้งเดิมเป็นเกณฑ์ อาจต้องถูกจัดใหม่มาอยู่ในกลุ่ม PH group ก็ได้

2. ปาลีรัฐ ทรัพย์ปรุง (2537) ศึกษาเรื่อง "การแปรของเสียง (ɦ̃) ในภาษาถิ่นสงขลาเขตชุมชนเมืองตามปัจจัยทางสังคม" จากการเปรียบเทียบภาษาถิ่นกลางกับภาษาถิ่นใต้ (ดู 5.5.1.1.2) ภาษาถิ่นใต้ไม่มีเสียง / ŋ / ง ในตำแหน่งต้นพยางค์ คำที่เป็นเสียง / ŋ / ในภาษาถิ่นกลางจะเป็นเสียง / h / ห, ฮ ในภาษาถิ่นใต้ ตัวอย่างเช่น งาน เงิน / ŋaːn1 / / ŋɤn1 / ในภาษาไทยกลางจะเป็น / haːn5 / / hɤn5 / ในภาษาถิ่นใต้ แต่ปัจจุบันปาลีรัฐสังเกตว่า มีการนำเสียง / ŋ / มาแปรใช้กับเสียง / ɦ̃ / ในเขตชุมชนเมือง โดยฉพาะในกลุ่มผู้อายุน้อย การศึกษาสูง นอกจากนี้เสียง / ɦ̃ / ยังกลายเป็นเสียงที่ถูกประนามเป็นอย่างมากในกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง ปาลีรัฐได้ศึกษาการปรากฏของรูปแบบของเสียง / h / ในภาษาถิ่นสงขลา เขตชุมชนเมืองและการเกิดของรูปแปรเหล่านั้นกับตัวแปรทางสังคม 5 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา แวดวงภาษาและทัศนคติต่อภาษาถิ่น[3] ผลการศึกษาพบว่ารูป / ɦ̃ / มีรูปแปร 3 รูปแบบ คือ [ɦ̃] [h] และ [ŋ] รูปแปร [ɦ̃] เป็นเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียงอโฆษะ เสียงขึ้นจมูก คือเสียงดั้งเดิมในภาษาสงขลา รูปแปร [h] เป็นเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียงอโฆษะ (ไม่เป็นเสียงขึ้นจมูกแบบ [ɦ̃]) และรูปแปร [ŋ] คือเสียงนาสิก ฐานเพดานอ่อน อโฆษะ เป็นรูปแปรใหม่ ซึ่งแต่เดิมไม่เคยปรากฏเป็นพยัญชนะต้นในระบบเสียงภาษาสงขลา

รูปแปรทั้ง 3 รูป รูปแปร [ŋ] ปรากฏมากที่สุด เกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนครั้งที่ปรากฏของรูปแปรทั้งหมด รองลงมาคือ [h] และใช้น้อยที่สุดคือ [ɦ̃] ซึ่งเป็นเสียงที่ใช้มาแต่เดิม ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงการรับรูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีจากภาษามาตรฐานเข้ามาใช้แพร่หลายขึ้น และบ่งชี้ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเสียงในภาษาถิ่นสงขลา ซึ่งอาจ

ทำนายได้ว่าในอนาคตเสียงดั้งเดิม [ɦ] อาจค่อย ๆใช้น้อยลง และในที่สุดอาจจะถูกแทนที่โดย [ŋ] ทั้งหมดเลยก็ได้

การศึกษาเกี่ยวกับการแปรของเสียง (ɦ) ตามตัวแปรทางสังคม อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา แวดวงภาษา และทัศนคติต่อภาษาถิ่น แสดงให้เห็นว่าต่างก็มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ของ (ɦ) ทั้งสิ้น ในกลุ่มการศึกษาต่ำ รูปแปร [h] ถูกนำมาใช้แทนรูปแปร [ɦ] โดยคนรุ่นใหม่อายุต่ำกว่า 30 ปี การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากข้างล่าง (change from below) ซึ่งลาบอฟ (อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2532 : 14) หมายถึง "ข้างล่างใต้ระดับสำนึกทางสังคม" ในที่นี้หมายถึง "การเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของภาษาที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่ยังมีผู้พูดภาษานี้อยู่" การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ไม่มีเรื่องของความสำนึกถึงศักดิ์ศรีของรูปภาษาที่เกี่ยวข้อง ส่วนการแปรของ (ɦ) ในกลุ่มการศึกษาสูง มีการใช้รูปแปร [ŋ] การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากข้างบน (change from above) ซึ่งลาบอฟ (อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2532 : 14) หมายถึง "ข้างบนระดับสำนึกของสังคม" ในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของเสียง (ɦ) ที่เกิดขึ้น เกิดจากการที่ผู้พูดภาษานั้น รู้สึกถึงความดีเลว หรือความมีศักดิ์ศรีและด้อยศักดิ์ศรีของรูปแบบภาษาที่ตนใช้ กลุ่มที่ต้องการแสดงตนว่ามีศักดิ์ศรีในสังคม ได้แก่กลุ่มการศึกษาสูง หรือกลุ่มที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น มักใช้รูปแปรที่มีศักดิ์ศรีจากภาษามาตรฐาน [ŋ] แทนที่จะใช้รูปแปรท้องถิ่น [ɦ]

ตัวแปรอายุมีความสัมพันธ์กับการแปรของ (ɦ) อย่างสมบูรณ์ คนอายุน้อยมีการใช้รูปแปรใหม่ [ŋ] มากกว่าคนอายุมาก คนอายุมากใช้รูปแปร [ɦ] มากกว่าคนอายุน้อย ลักษณะนี้เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงในเวลาพร้อมกัน (change in apperent time) หมายถึงรูปภาษาที่คนอายุน้อยใช้มีแนวโน้มที่จะเป็นรูปภาษาที่ใช้ต่อไปในอนาคตของคนในสังคมนั้น ซึ่งในที่นี้คือ รูปแปร [ŋ] ในทางสลับกัน รูปภาษาที่คนอายุมากใช้ คือ [ɦ] มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นรูปภาษาในอดีต

ตัวแปรเพศนั้นพบว่าเพศหญิงใช้รูปแบบ [ŋ] มากกว่าเพศชาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้หญิงมีความระมัดระวังต่อรูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีมากกว่าผู้ชาย และเพศหญิงจะเลือกใช้รูปภาษาที่มีศักดิ์ศรีจากภาษามาตรฐานมากกว่าเพศชาย

ทัศนคติที่ผู้พูดมีต่อภาษาถิ่นนั้นมีอิทธิพลต่อการแปรของเสียง (ɦ) เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น กลุ่มการศึกษาสูงที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่นก็จะเลือกใช้รูปแปรที่มีศักดิ์ศรี [ŋ] มากกว่ารูปแปรอื่น ๆ แม้แต่ในกลุ่มการศึกษาปานกลางและต่ำ บางกลุ่มก็ยังพบว่า ผู้ที่มีทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่นอย่างรุนแรงกำลังแพร่หลายเป็น

อย่างมากในชุมชนเมืองสงขลา พ่อแม่จำนวนมากเริ่มหัดให้เด็ก ๆพูดภาษามาตรฐานและตนเองก็หัดพูดไปพร้อมกับลูก ๆด้วย นอกจากนี้ไม่เพียงแต่เสียง (ȟ) เท่านั้นที่ถูกประนาม ศัพท์และเสียงถิ่นในภาษาสงขลาจำนวนมาก เมื่อนำมาพูดก็ถูกคนหัวเราะว่า "เชย" การนำภาษามาตรฐานมาใช้มากขึ้นในชีวิตประจำวัน ประกอบกับทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น ย่อมเป็นตัวช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเสียง (ȟ) เป็น [ŋ] เหมือนรูปภาษามาตรฐานรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. สุภรา สุขวรรณ (2537) ศึกษาเรื่อง "เปรียบเทียบการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ของคนสองระดับอายุในภาษาถิ่นอุบลฯ "โดยคัดเลือกคำศัพท์จำนวน 486 คำ แบ่งเป็นหมวดคำ 23 หมวด ที่ภาษาถิ่นอีสานใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลางแล้วนำไปสอบถามผู้บอกภาษา 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน และกลุ่มที่ 2 อายุ 11 – 19 ปี จำนวน 30 คน จากการศึกษาพบว่าในคำศัพท์ 486 คำ แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ 1) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้คำศัพท์ภาษาอีสานเหมือนกัน จำนวน 107 คำ เช่น ปาค่อ (ปลาช่อน) ดัง (จมูก) ปาแดก (ปลาร้า) ส้าง (บ่อน้ำ) เกือบ (รองเท้า) 2) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมาก ใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นอุบลฯ ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยใช้คำศัพท์ไทยกลาง จำนวน 100 คำ เช่น จัว – เณร (ผัก) ตำนิน – ตำลึง แพมน – ผ้าเช็ดหน้า น้ำหมอก – น้ำค้าง 3) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากใช้ภาษาถิ่นอุบล ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อย บางคนใช้ภาษาถิ่นอุบล บางคนใช้ภาษาไทยกลาง มีจำนวน 231 คำ เช่น แล้ว – แล้ว/เหยี่ยว แข่ว – แข่ว/ฟัน แว่น – แว่น/กระจก วี – วี/พัด ซ่ง – ซ่ง/กางเกง 4) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากใช้ทั้งภาษาอุบลและภาษากลาง ส่วนผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยใช้ภาษาไทยกลางเท่านั้น จำนวน 12 คำ เช่น ขัว /สะพาน – สะพาน กะซอน/ตะแกง – ตะแกง บ่าแอว/เข็มขัด – เข็มขัด 5) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้ทั้งภาษาอุบลและภาษากลาง จำนวน 37 คำ เช่น ซีน~เนื้อ ขบ ~ กด ก่น ~ ขุด ญาก ~ ยุ่ง 6) คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้ง 2 กลุ่มใช้คำศัพท์ภาษากลางอย่างเดียว มี 3 คำ คือ คำศัพท์ว่า หน้าต่าง สมุด แพะ

การเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ของภาษาอุบลนั้น เปลี่ยนแปลงโดยยืมคำศัพท์จากภาษาไทยกลางถึง 279 คำ นอกจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงคำเฉพาะส่วนหลังของคำ ส่วนหน้าของคำ หรือเพิ่มพยางค์เข้าไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางเสียง มีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	กลุ่มอายุมาก	กลุ่มอายุน้อย	
รุ้ง	/ huŋ3 /	/ luŋ3 /	(เสียง / h / → / l /)
ไม้กวาด	/ maj3 kuat2 /	/ maj3 kwa:t1 /	(เสียง / ua / → / a: /)

เอว	/ ʔɛ:w2 /	/ ʔe:w2 /	(เสียง / ɛ: / → / e: /)
ฉีก	/ si:k2 /	/ chi:k2 /	(เสียง / s / → / ch /)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงภาษาถิ่นอุบลให้ไปเหมือนกับภาษาไทยกลาง

จากผลการศึกษาของสุภรา พบว่า ผู้บอกภาษาที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ใช้คำศัพท์และออกเสียงภาษาถิ่นอุบลแตกต่างจากผู้บอกภาษาที่มีอายุระหว่าง 11 – 19 ปี ผู้บอกภาษากลุ่มอายุน้อยจะใช้คำศัพท์และออกเสียงคำศัพท์ที่เปลี่ยนแปลงให้เหมือนหรือใกล้เคียงกับภาษาไทยกลาง

สุภรา สุขวรรณ สังเกตเห็นว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างด้านการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์นอกจากเรื่องอายุแล้ว ยังมีเรื่องสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้บอกภาษาที่อยู่ใกล้จังหวัดมีความเจริญ เช่น ถนน ไฟฟ้า และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ จะใช้คำศัพท์ภาษาไทยกลางมากกว่าผู้ที่อยู่ไกลความเจริญจะยังใช้ภาษาอุบลมากกว่า อาชีพของผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษากลุ่มอายุมากที่มีอาชีพค้าขายต้องติดต่อกับผู้คน ใช้คำศัพท์ไทยกลางมากกว่าผู้มีอาชีพทำนา และระดับการศึกษาก็เช่นกัน ผู้บอกภาษาที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะใช้คำศัพท์ไทยกลางมากกว่าผู้บอกภาษาที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับประถมศึกษา และผู้ที่พ้นจากการศึกษาภาคบังคับแล้ว จากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ คนรุ่นอายุน้อยใช้คำศัพท์ถิ่นอุบลในชีวิตประจำวันน้อยมาก และมีคำศัพท์บางคำสูญหายไปจากการใช้ในชีวิตประจำวัน และปัญหานี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักดีและพยายามแก้ไขอยู่ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์มีรายการที่รณรงค์และอนุรักษ์คำศัพท์ภาษาถิ่นเกิดขึ้น เพื่อพยายามรักษาภาษาถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในภาษาถิ่นทั้ง 3 ถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 1. การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้น กัก สิถิล ในภาษาถิ่นเชียงใหม่กับตัวแปรทางสังคมบางประการของ เพ็ญพร ตันวัฒนานันท์ 2. การแปรเสียง (ĥ) ในภาษาถิ่นสงขลาเขตชุมชนเมืองตามปัจจัยทางสังคม ของ ปาลีรัฐ ทรัพย์ปรุง และ 3. เปรียบเทียบการใช้คำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ของคนสองระดับอายุในภาษาถิ่นอุบลฯ ของ สุภรา สุขวรรณ พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การใช้ภาษาต่างกันคือ อายุ คนที่มีอายุน้อยในทั้ง 3 ถิ่น จะใช้เสียงและคำศัพท์ที่เหมือนกับภาษากรุงเทพ โดยเฉพาะคนอายุน้อยที่พบในเขตชุมชนเมือง เนื่องจากภาษากรุงเทพได้รับการยกให้เป็นภาษามาตรฐานที่ใช้ในวงราชการ การศึกษาและการสื่อสารมวลชน นอกจากปัจจัยด้านอายุแล้ว ระดับการศึกษา การอยู่ในเมืองหรือชนบทและทัศนคติต่อภาษาถิ่นก็เป็นปัจจัยที่ทำให้มีการแปรของภาษาเช่นกัน คนที่มีการศึกษาสูงและอยู่ในเมืองก็จะใช้

ภาษากรุงเทพมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อยและอยู่ในชนบท การที่กลุ่มคนที่มีการศึกษาสูงใช้ภาษากรุงเทพทำให้ภาษากรุงเทพเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีและเป็นที่ยอมรับมากกว่ารูปภาษาถิ่นเดิม และการที่คนอายุต่ำกว่า 30 ปี ลงมาจนถึงเด็กอายุ 11 ปีหันมาใช้ภาษากรุงเทพมากขึ้นก็แสดงให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาษาทั้งด้านเสียงและคำศัพท์ เราทำนายได้ว่าในอนาคตเสียงและคำศัพท์ภาษาถิ่นคงจะใช้น้อยลง และภาษากรุงเทพคงถูกใช้เพิ่มขึ้น ๆ เนื่องจากภาษาของคนอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะเป็นรูปภาษาที่ใช้ต่อไปในอนาคตก็คือใช้ภาษากรุงเทพ ในทางกลับกันรูปภาษาที่คนอายุมากใช้ซึ่งเป็นรูปท้องถิ่น ก็มีแนวโน้มจะเป็นรูปอดีตและใช้น้อยลงๆ เรื่อยๆ

อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าคนท้องถิ่นจะเลิกใช้ภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสานและถิ่นใต้ แล้วหันมาใช้แต่ภาษากรุงเทพ ภาษาถิ่นก็ยังคงใช้อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ในแวดวงของครอบครัวและเพื่อนสนิท ส่วนภาษากรุงเทพซึ่งเป็นภาษามาตรฐานที่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารภายในประเทศนั้นคงมีคนในท้องถิ่นต่างๆใช้มากขึ้น ออกเสียงได้คล้ายกับคนกรุงเทพมากขึ้น นักศึกษาคงเคยเห็นบรรดานักการเมืองท้องถิ่น ที่สามารถพูดทั้งภาษาถิ่นและภาษากรุงเทพได้อย่างชัดเจน และใช้ภาษาถิ่นพูดกับคนท้องถิ่น เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่นเห็นว่าการพูดภาษาถิ่นกับคนท้องถิ่นจะทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกันและจะได้รับความไว้วางใจและสนับสนุนมากกว่าพูดภาษากรุงเทพฯ คนท้องถิ่นจะรู้สึกเป็นกันเองและพอใจถ้าได้ยินคนต่างถิ่นพูดภาษาถิ่นหรือรู้คำศัพท์ภาษาถิ่น นักศึกษารามคำแหงจำนวนมากเป็นคนมาจากท้องถิ่นต่างๆ ถึงแม้จะเข้ามาศึกษาอยู่ในกรุงเทพ แต่ถ้าพูดคุยกับเพื่อนที่เป็นคนท้องถิ่นเดียวกันก็ยังใช้ภาษาถิ่นคุยกันอยู่ คนที่มีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่นไม่ได้คิดว่าภาษาถิ่นเชยหรือบ้านนอก แต่เป็นภาษาถิ่นของตนที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละภูมิภาค และจากเรื่องการใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึกก็ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งของภาษาถิ่น การรู้และพูดภาษาถิ่นจึงเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจมากกว่าจะน่าอาย นักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นรู้ภาษาถิ่นจึงควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อภาษาท้องถิ่นของตน ภูมิใจและรักที่จะพูดภาษาถิ่นและธำรงรักษาภาษาถิ่นของตนไว้

เชิงอรรถ บทที่ 6

1. หน่วยเสียงพยัญชนะที่ไม่มีเครื่องหมาย (-) กำกับ เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏได้ทั้งในตำแหน่งต้นคำและท้ายคำ
   หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีเครื่องหมาย (-) กำกับข้างหลัง เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏต้นคำเท่านั้น
   หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีเครื่องหมาย (-) กำกับข้างหน้า เป็นหน่วยเสียงที่สามารถปรากฏในตำแหน่งท้ายคำเท่านั้น
2. อิทธิพลจากภายนอกประกอบด้วย อาชีพของผู้บอกภาษา การสื่อสารมวลชนด้านวิทยุและโทรทัศน์ ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานในชุมชนใดชุมชนหนึ่งของผู้บอกภาษา และพฤติกรรมในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันในสถานการณ์ต่าง ๆ
3. ตัวแปรเพศแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิง ระดับอายุแบ่งเป็น 4 ระดับได้แก่ อายุ 11 – 20 ปี 21 – 30 ปี 31 – 41 ปีและ 41 ปีขึ้นไป การศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ การศึกษาสูง ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมปลายขึ้นไป การศึกษาปานกลาง ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับถึงมัธยมปลาย และการศึกษาต่ำ ได้แก่ผู้ที่มีการศึกษาไม่เกินภาคบังคับ แวดวงภาษาซึ่งแบ่งเป็น แวดวงภาษาถิ่นและแวดวงภาษามาตรฐาน หมายถึงแวดวงการใช้ภาษาถิ่นหรือภาษามาตรฐานมากในชีวิตประจำวัน ทัศนคติแบ่งออกเป็น ทัศนคติทางบวกต่อภาษาถิ่น หมายถึง ทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่น และทัศนคติทางลบต่อภาษาถิ่น หมายถึง ทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาถิ่น

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ วิมลเกษม. 2534. ภาษาถิ่นเหนือ. กรุงเทพ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กัลยา ติงศภัทิย์. ม.ร.ว. 2526. "ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย" ในภาษาไทย 3 เล่ม 2. หน้า 359 – 418. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พาณิชย์.

กาญจนา นาคสกุล. 2541. ระบบเสียงภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เก็ดนี วิลเลียม เจ. 2521. คำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทถิ่น. แปลโดย ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรูญ บุญพันธ์และคณะ. 2524. พจนานุกรมภาษาไทยกรุงเทพฯ – ภาษาไทยเชียงใหม่. กรุงเทพ : ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชอบ ดีสวนโคก, พระครูสุเทพสารคุณ และสายฝน ศรีชุมพล. 2540. ของเก่าปเล่ามันลืม เฮียนธรรมนำคำโบฮานอีสาน. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

ซ่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ. 2516, หน่วยเสียงภาษาอุบลราชธานี เชียงใหม่ สงขลาเทียบกับภาษากรุงเทพ, เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 137 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.

ดวงมน จิตร์จำนงค์และอาภาพรรณ วรรณโชติ, 2535. ลักษณะสำคัญของภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์. 2526. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทเปรียบเทียบ. เอกสารอัดสำเนา. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน. 2530. พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. สถาบันทักษิณศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ.

ธนานันท์ ตรงดี. 2542. "ลักษณะภาษาอีสาน" ใน ภูมิปัญญาภาษาลาว – ภาษาไทยอีสานในชุมชนสองฝั่งโขง. หน้า 92 – 166. รายงานการวิจัยโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กลุ่มสร้างเสริมศักยภาพ นักวิจัยด้านอีสานคดีศึกษา. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.

ธวัช ปุณโณทก. 2542. ภาษาถิ่น. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บรรจบ พันธุเมธา. 2541. ลักษณะและการใช้ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บรรพต เปรมชู. 2522. คำพ้องภาษาไทยกลาง – อีสาน. เอกสารการนิเทศการศึกษาฉบับที่ 217 ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.

ประเสริฐ ณ นคร. 2536. "การใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึก" ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ภาษา ชุดไทยศึกษา เล่มที่ 3. หน้า 1 – 25. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปราณี กุลละวณิชย์. 2525. "การเปลี่ยนแปลงภาษา" ในภาษาไทย 3 เล่ม 2 . หน้า 289 – 357. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พาณิชย์.

________________ 2527. ภาษาไทเปรียบเทียบ. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพันธ์ จุนทวิเทศ. 2532. "ภาวะหลายภาษาในบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาพรรณ เสณีตันติกุล. 2527. "การศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและสงขลา" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. 2532. <u>สารานุกรม ภาษาอีสาน – ไทย – อังกฤษ.</u> อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.

ปาลีรัฐ ทรัพย์ปรุง. 2537. "การแปรของเสียง (ɦ) ในภาษาถิ่นสงขลาเขตชุมชนเมืองตามปัจจัยทางสังคม" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยวรรณ ภูวชินพงศ์. 2540. "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด" วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เปรมินทร์ คาระวี. 2539. "คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พจนี ศิริอักษรสาสน์. 2536. "ที่มาและวิวัฒนาการของคำสองพยางค์ที่ขึ้นต้นด้วย กระ- และ กะ- ในภาษาไทย" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พะยอม แพงชาติ. 2540. "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดยโสธร" วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เพ็ญพร ตันวัฒนานันท์. 2525. "การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะกักสิถิลในภาษาถิ่นเชียงใหม่กับตัวแปรทางสังคมบางประการ" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราตรี ธันวารชร. 2537. <u>การศึกษาภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์ เล่ม 1 เสียงและระบบเสียงในภาษาไทย.</u> ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. 2530. แบบทดสอบระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่น. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

____________________. 2531. ภาษาถิ่นตระกูลไท. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

วันทนีย์ ปกรโณดม และดียู ปาลีคุปต์. 2521. การเปรียบเทียบเสียง คำศัพท์และกระสวนประโยคที่ใช้อยู่เสมอระหว่างภาษาไทยกลางและภาษาไทยอีสาน จังหวัดขอนแก่น. ภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วิจินตน์ ฉันทะวิบูลย์. 2498. "ความแตกต่างระหว่างภาษากรุงเทพฯและภาษาสงขลา" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจินตน์ ภาณุพงศ์. 2538. โครงสร้างของภาษาไทย . พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

วิไลลักษณ์ เดชะ. 2530. "ศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงของภาษาไท 6 ภาษาที่พูดในอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารี วีสกุล. 2526. "ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้ศัพท์" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลปากร, กรม, หอสมุดแห่งชาติ. 2533. ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง. จัดพิมพ์ในโอกาสวันอนุรักษ์มรดกไทย อ่านและจัดทำคำอธิบายโดยที่ประชุมสัมมนาเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เอกสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ อันดับที่ 2/2533. กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนา.

สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจริตลักษณ์ ดีผดุง และโสภณา ศรีจำปา. 2540. สถานภาพงานวิจัยภาษาศาสตร์ในประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สมทรง บุรุษพัฒน์. 2543. ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น. กรุงเทพ : เอกพิมพ์ไท.

สุดาพร ลักษณียนาวิน. 2529. "คำซ้ำอุจจารณวิลาส : อีกแง่หนึ่งของระบบเสียงและระบบความหมายในภาษาไทย" ในสัทศาสตร์และภาษาศาสตร์. หน้า 25 – 42. กรุงเทพ : เทคเพรสเซอร์วิส.

สุภรา สุขวรรณ. 2537. "การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ในภาษาถิ่นอุบลฯ ของบุคคลสองระดับอายุ" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สุริยา รัตนกุล. 2531. นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ 1 : ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติคและตระกูลจีน-ทิเบต. กรุงเทพ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. 2532. การศึกษาภาษาถิ่น. เอกสารประกอบการวิชา 411421 ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ และกันทิมา วัฒนะประเสริฐ. 2536. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำและการแปรของคำของคนสามระดับอายุในภาษาลาวลุ่มแม่น้ำท่าจีน. รายงานผลการวิจัยโครงการศึกษาลุ่มน้ำท่าจีนระยะที่ 3 : การศึกษาทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2544. แผนที่ภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆในประเทศไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเพื่อเสนอผลงานวิจัย. กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนา.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2532, คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

__________ 2542. ภาษาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัครา บุญทิพย์. 2535. ภาษาถิ่นใต้. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน. กรุงเทพ : สหลอนรายมิตรออฟเซ็ท.

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2533. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. เล่ม 1 กรุงเทพ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ฟ.

ภาคผนวก 1
ภาษาตระกูลต่าง ๆ ที่พูดอยู่ในประเทศไทย

1. ภาษาตระกูลไท (คัดจากอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2542 : 34 – 38 และ สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544)

ภาษา	แหล่งที่พูด
ไทยถิ่นต่าง ๆ เช่นไทยกรุงเทพ ไทยถิ่นอีสาน ไทยถิ่นกลาง ไทยถิ่นเหนือ ไทยถิ่นใต้ ฯลฯ	ทั่วประเทศไทย
ไทใหญ่ (ฉาน / เงี้ยว)	เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน พิจิตร พิษณุโลก ลพบุรี
ไทขึน	เชียงใหม่ เชียงราย
ไทลื้อ	เชียงราย เลย ลำปาง แพร่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน
ไทยอง	เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน
ไทหยา	เชียงราย
ผู้ไท	อุบลราชธานี สกลนคร กาฬสินธุ์ นครพนม หนองคาย
ไทวัง	สกลนคร
ไทยโคราช	นครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ปราจีนบุรี สระแก้ว สระบุรี
ไทยตากใบ	นราธิวาส ปัตตานี
ไทยเลย / ลาวหล่ม	เลย เพชรบูรณ์
ไทกะเลิง	สกลนคร นครพนม
(ไท) ญ้อ	มหาสารคาม สกลนคร บุรีรัมย์ นครพนม หนองคาย
ไทโย้ย	สกลนคร
(ไท) แสก	นครพนม
ไทดำ	หนองคาย นครราชสีมา เลย สระบุรี

ภาษา	แหล่งที่พูด
ลาวโซ่ง	นครราชสีมา อุบลราชธานี นครสวรรค์ สระบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เพชรบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี พิจิตร สุโขทัย
ลาวครั่ง	นครสวรรค์ นครปฐม สุพรรณบุรี
ลาวเวียง	มหาสารคาม หนองคาย บุรีรัมย์ สิงห์บุรี นครปฐม ชัยนาท เพชรบุรี นครนายก ปราจีนบุรี กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา อุทัยธานี พิจิตร
ลาวโต้	นครสวรรค์ นครปฐม สุพรรณบุรี
ลาวแง้ว	เลย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี
(ลาว) พวน	หนองคาย เลย กำแพงเพชร สุโขทัย อุทัยธานี พิจิตร แพร่ สระบุรี เพชรบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา

2. **ตระกูลจีน – ทิเบต**

ภาษา	แหล่งที่พูด
ภาษาจีนต่างๆ เช่น แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไหหนาน แคะ และแมนดาริน	เขตเมืองทุกจังหวัดในประเทศไทย
จีนฮ่อ	เชียงใหม่ เชียงราย
มูเซอ	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก
ลีซอ	เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แม่ฮ่องสอน ตาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ สุโขทัย
อีก้อ	เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง
อึมปี	แพร่
บิซู	เชียงราย ลำปาง
อูก๋อง	อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี
กะฉิ่น	เชียงราย เชียงใหม่ ตาก

ภาษา	แหล่งที่พูด
กะเหรี่ยง (สะกอ,โปว์,แบว์,ตองทู)	สุโขทัย อุทัยธานี แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ตาก แพร่ ลำปาง ลำพูน ราชบุรี กาญจนบุรี

3. ตระกูลแม้ว – เย้า

ภาษา	แหล่งที่พูด
แม้ว (มัง)	สุโขทัย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง เพชรบูรณ์ แพร่ น่าน เชียงราย พะเยา พิษณุโลก เลย กำแพงเพชร
เย้า	เชียงราย ลำปาง น่าน พะเยา เชียงใหม่ สุโขทัย

4. ตระกูลออสโตรเอเชียติก

ภาษา	แหล่งที่พูด
มอญ (รามัญ)	นครราชสีมา อุทัยธานี ลำพูน กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา สระบุรี ลพบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ตราด
ญัฮกูร์ (ชาวบน)	ชัยภูมิ นครราชสีมา เพชรบูรณ์
เขมร	สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ มหาสารคาม อุทัยธานี จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี
ชอง	จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา
กูย (ส่วย)	สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ มหาสารคาม นครราชสีมา อุบลราชธานี
บรู	อุบลราชธานี
โซ่	สกลนคร นครพนม หนองคาย กาฬสินธุ์ มุกดาหาร
ขมุ	เชียงราย น่าน เชียงใหม่ กาญจนบุรี
มลาบรี (ผีตองเหลือง)	น่าน แพร่

ภาษา	แหล่งที่พูด
ขะเมต	เชียงราย ลำปาง
ละว้า	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน
สามเต้า	เชียงราย
เวียดนาม	หนองคาย อุดรธานี อุบลราชธานี นครพนม สกลนคร ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ จันทบุรี
ซาไก	ตรัง สุราษฎร์ธานี
กะซอง	ตราด
ปะหล่อง	เชียงใหม่ เชียงราย
ลัวะ-ถิ่น-มัล-ปรัย	แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน

5. **ตระกูลออสโตรนีเซียน**

ภาษา	แหล่งที่พูด
มาเลย์	ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง
มอเกล็น (อุรัก ละโวย)	สตูล กระบี่ พังงา ภูเก็ต

ภาคผนวก 2
ลักษณะสำคัญของภาษาแต่ละตระกูล

ตระกูลภาษาทั้ง 5 ตระกูล มีลักษณะสำคัญของแต่ละตระกูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (คัดจากอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2542 : 38-43)

1. ลักษณะสำคัญของภาษาตระกูลไท-กะได

ภาษาตระกูลนี้ได้ชื่อว่าเป็นตระกูลคำโดด คืออุดมไปด้วยคำพยางค์เดียวนั่นเอง เช่น กิน นอน นั่ง พ่อ แม่ ลูก ฯลฯ คำหลายพยางค์ในภาษาไทยเกิดจากการยืมคำจากภาษาบาลี สันสกฤต เช่น อากาศ อาหาร ประสูติ บิดา มารดา ยืมจากภาษาเขมร เช่น เสวย ดำเนิน ยืมจากภาษาอังกฤษ เช่น เปียโน ออกซิเจน คอมพิวเตอร์ ฯลฯ หรือไม่ก็เกิดจากการผสมคำพยางค์เดียวเข้าด้วยกัน เช่น แม่น้ำ พิมพ์ดีด เปลี่ยนแปลง ฯลฯ

ในด้านระบบเสียง ภาษาตระกูลไท-กะได เป็นภาษาวรรณยุกต์ คำทุกคำมีเสียงวรรณยุกต์กำกับ ถ้าเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ ความหมายของคำจะเปลี่ยนแปลงไป เช่น มา ม้า หมา มีความหมายต่างกัน ถ้าออกเสียงคำว่า ม้า เป็น หมา ความหมายก็จะเปลี่ยนไปด้วย

เสียงพยัญชนะที่ปรากฏในภาษานี้มีทั้งพยัญชนะเดี่ยวและควบกล้ำ แต่ส่วนใหญ่จะใช้พยัญชนะเดี่ยวขึ้นต้นคำมากกว่า ส่วนพยัญชนะตัวสะกดไม่มีพยัญชนะควบกล้ำเลย ส่วนเสียงสระ มีทั้งสระเดี่ยวและสระผสม ในภาษาไทยความสั้นยาวของสระเป็นลักษณะที่มีนัยสำคัญ

ในด้านระบบไวยากรณ์ ภาษาตระกูลไท-กะได ที่พูดในประเทศไทย มีการเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม เช่น ฉัน – กิน – ข้าว

การวางคำขยาย จะวางไว้หลังคำหลักเสมอ เช่น บ้านเพื่อน หมาดุ แขนขวา เดินเร็ว กินจุ (บ้าน หมา แขน เดิน และ กิน เป็นคำหลัก) ส่วนคำว่า เพื่อน ดุ ขวา เร็ว และ จุ ทำหน้าที่เป็นคำขยาย วางไว้ข้างหลังคำหลัก)

นามวลีที่มีลักษณนาม จะเรียงคำแบบ **นามหลัก + จำนวน + ลักษณนาม** เช่น แมว 3 ตัว บ้าน 3 หลัง เป็นต้น

2. ลักษณะสำคัญของภาษาตระกูลจีน – ทิเบต

ภาษาตระกูลจีน – ทิเบตเป็นภาษาคำโดดเช่นเดียวกับภาษาตระกูลไทย คำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว เช่นคำว่า / ʔua51 / 'ฉัน' / tsiaw51 / 'นก' / phaʔ55 / 'ดี' ในภาษาแต้จิ๋ว คำว่า / pi11 / 'ปี่' / wa11 / 'หมู' / phai24 / 'เปรี้ยว' ในภาษาอีมปี

ในด้านระบบเสียง ภาษาตระกูลนี้เป็นภาษาวรรณยุกต์เช่นเดียวกับตระกูลไท-กะได แต่มีพยัญชนะควบกล้ำน้อยมาก พยางค์มักลงท้ายด้วยเสียงสระมากกว่าพยัญชนะ บางภาษาเช่นภาษากะเหรี่ยงไม่มีพยัญชนะตัวสะกดเลย นอกจากนั้นภาษาตระกูลนี้ไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างสระสั้นกับสระยาว แต่มีการแยกความแตกต่างระหว่างสระปกติกับสระขึ้นจมูก เช่นในภาษาแต้จิ๋ว หรือระหว่างสระปกติกับสระขึ้นเพดาน เช่น ในภาษาอีมปี

ในด้านระบบไวยากรณ์ การเรียงคำในประโยคของภาษาตระกูลนี้มี 2 แบบ คือ แบบ ประธาน – กริยา – กรรม เช่นในภาษาจีน และแบบ ประธาน – กรรม – กริยา เช่นในภาษาพม่า

ตัวอย่างการเรียงคำแบบ ประธาน – กริยา – กรรม เช่นในภาษาแต้จิ๋ว / ʔaj55 phaʔ55 kiã51 / (แม่ – ดี – ลูก) ในภาษากะเหรี่ยง / chwi31 ʔɔ33 thi44 / (หมา – ดื่ม – น้ำ)

ตัวอย่างการเรียงคำแบบ ประธาน – กรรม – กริยา เช่นในภาษาอีมปี / la33-mi33 - pi33 khuɰ11 / (เด็กผู้หญิง – ปี่ – เล่น)

สำหรับการวางคำขยาย ภาษาตระกูลจีน-ทิเบตบางภาษาวางคำขยายไว้หน้าคำหลัก บางภาษาเป็นตรงกันข้าม แต่บางภาษามีลักษณะทั้งสองอย่างปนกัน

ภาษาแต้จิ๋ว เรียก "ไข่ไก่" ว่า / koj33 niŋ24 / (ไก่ – ไข่) และ "หมูอ้วน" ว่า / puj11 ti33 / (อ้วน – หมู) แต่พูดว่า "เดินเร็ว" เหมือนภาษาไทย / kia11 mɛ51 / (เดิน-เร็ว)

ภาษาอีมปี พูดว่า "ไฟควัน" / mi33 khwi33 / หมายถึง "ควันไฟ" แต่พูดว่า "หมูอ้วน" / wa33 thɰ11 / และ "เปรี้ยวจริงๆ" / phai14 ka4533 - nẽ453 /

ภาษากะเหรี่ยงเหมือนภาษาอีมปี คือวางคำขยายที่เป็นนามไว้หน้าคำหลัก เช่น / chɔ33 ʔa44-di33 / (ไก่ – ไข่) 'ไข่ไก่' นอกนั้นเหมือนภาษาไทย เช่น พูดว่า "บ้านใหญ่" / də44 do22 / และ "เดินช้า" / ha44 nɔ31 /

ในด้านการใช้ลักษณนาม ภาษาจีน เช่นแต้จิ๋วพูดว่า "สามตัวนก" / sa33 tsia55 tsiaw51 / ในขณะที่ภาษาอีมปีและกะเหรี่ยงพูดเหมือนภาษาไทย เช่น อีมปีพูดว่า "ปืนสอง

กระบอก" / na453 ɲi33 po14 / และกะเหรี่ยงพูดว่า "ผ้าห่มสามผืน" / jaʔ22 səʔ44 beʔ22 / เป็นต้น

3. ลักษณะสำคัญของภาษาตระกูลแม้ว-เย้า

เช่นเดียวกับภาษาไทย ภาษาแม้วและภาษาเย้าเป็นภาษาคำโดด มีวรรณยุกต์ ไม่มีพยัญชนะตัวสะกด แต่พยัญชนะต้นซับซ้อนมาก ส่วนเสียงสระเรียบง่าย

ในด้านไวยากรณ์ การเรียงคำเหมือนแบบภาษาไทย คือ ประธาน – กริยา – กรรม เช่น / ku55 cho55 tʃe35 / (ฉัน – กวาด – บ้าน) ในภาษาแม้วขาว

สำหรับการวางคำขยาย ภาษาแม้วขาววางคำขยายไว้ข้างหลังทุกกรณีเหมือนภาษาไทย เช่น / qe33 qai55 / (ไข่ – ไก่), / so35 lia55 / (ด้าย – แดง), / tʃho35 ndua21 / (เสื้อขาด), / khia35 qeŋ55 / (วิ่ง – ช้า)

เกี่ยวกับการใช้ลักษณนาม ภาษาแม้วขาวพูดเหมือนภาษาจีน คือวางนามหลักไว้หลังสุด เช่น พูดว่า "สาม ตัว แมว" / pe55 tu22 mi35 / เป็นต้น

4. ลักษณะสำคัญของภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก

ภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกส่วนมาก มีคำสองพยางค์เป็นส่วนใหญ่และเสียงเน้นหนักลงที่พยางค์หลัง

ในด้านระบบเสียง ภาษาตระกูลนี้ส่วนใหญ่ไม่มีวรรณยุกต์ ที่มีวรรณยุกต์ก็เป็นส่วนน้อย เช่น ภาษาเวียดนาม สามเต้า และบางถิ่นของขมุ บางภาษามีลักษณะน้ำเสียงสำคัญ (register) เช่น มอญ ญัฮกูร์ กูย โซ่ บรู เช่น / tariáʔ / 'ควาย' / paríəŋ / 'ดำ' / mià / 'ฝน' ในภาษาบรู (เครื่องหมาย ´ หมายถึง ลักษณะน้ำเสียง slightly creaky voice, higher pitch ส่วนเครื่องหมาย ` หมายถึง breathy voice, lower pitch, on-glide of low vowels) ส่วนที่ไม่มีทั้งวรรณยุกต์และลักษณะน้ำเสียงสำคัญ เช่น มลาบรี ละว้า แอสเลียน เป็นต้น

ภาษาตระกูลนี้มีพยัญชนะควบกล้ำมาก โดยเฉพาะพยัญชนะต้น พยางค์มักลงท้ายด้วยพยัญชนะ ส่วนเสียงสระ ภาษาตระกูลนี้แยกความแตกต่างระหว่างสระสั้นและสระยาว

ในด้านระบบไวยากรณ์ การเรียงคำเป็นแบบ ประธาน – กริยา – กรรม เช่น / tapaá ciík muàŋ / 'เต่าฉีกตาข่าย'

การวางคำขยายในภาษาตระกูลนี้เหมือนภาษาไทย คือพูดว่า "เนื้อ-วัว"

/ saj? taria? / "กล้วย – สุก" / priát ceén / "ฝนตก – หนัก" / mià càn / (ภาษาบรู)

สำหรับการใช้คำลักษณนามนั้น ภาษาตระกูลนี้เหมือนภาษาไทย เช่น ภาษาบรู พูดว่า "มะเขือ – สาม – ชาม" / ŋkùŋ paj kantoòŋ /

5. ลักษณะสำคัญของภาษาตระกูลออสโตรนีเชียน

ภาษาตระกูลนี้เป็นภาษาที่มีคำหลายพยางค์ มีการเติมหน่วยหน้าศัพท์ หน่วยกลางศัพท์ และหน่วยท้ายศัพท์ เพื่อเปลี่ยนหน้าที่ หรือชนิดของคำ เช่น ตัวอย่างจากภาษามาเลย์มาตรฐาน ดังนี้

kedai 'shop'	→	pededai 'shopkeeper'
ladang 'farm'	→	peladang 'farmer'
makan 'eat'	→	makanan 'food'
nyanyi 'sing'	→	nyanyian 'song'
jalan 'road'	→	perjalanan 'journey'
kahwin 'marry'	→	perkahwinan 'marriage'

ในด้านระบบเสียง ภาษาตระกูลนี้ ไม่มีวรรณยุกต์ และมีระบบเสียงที่เรียบง่าย พยางค์ส่วนใหญ่เป็นพยางค์เปิด ลงท้ายด้วยเสียงสระ พยัญชนะควบกล้ำมีน้อยมาก ส่วนเสียงสระก็เรียบง่าย บางภาษามีแต่สระ a, i, u ภาษามาเลย์ปัตตานีมี i , e , ɛ , ɨ , a , u , o, ɔ ซึ่งมีเสียงขึ้นจมูกและสระผสมด้วย

ในด้านไวยากรณ์ ภาษาตระกูลนี้มีการเรียงคำ 2 แบบ บางภาษาเช่น มาเลย์เรียงคำแบบไทย คือ ประธาน – กริยา – กรรม ส่วนภาษาฟิลิปปินส์เรียงคำแบบ กริยา – ประธาน – กรรม

ตัวอย่างประโยคภาษามาเลย์ถิ่นไทย เช่น / ibu dukoŋ anɔh / (แม่ – อุ้ม – ลูก)

สำหรับการวางคำขยาย ภาษมาเลย์ถิ่นไทย เหมือนภาษาไทยทุกประการ คือวางคำขยายไว้ข้างหลัง เช่น / uia bisɔ / (งู – พิษ), / ibu ajɛ / (แม่ – ไก่), / gigi buboh / (ฟัน – ปลอม), / laɣi haɲo - haɲo / (วิ่ง – ช้า)

ส่วนการใช้ลักษณนามนั้น ภาษามาเลย์ถิ่นไทยใช้เหมือนภาษาไทย คือ พูดว่า "รถสามคัน" / kiɣetɔ tigɔ buwɔh / แต่ภาษามาเลย์มาตรฐานวางจำนวนนับและลักษณนามไว้หน้านาม เหมือนภาษาจีน เช่นพูดว่า "ห้าตัวแพะ" /lima ekor kambing/ , "สองอันปากกา" / dua batang pen / เป็นต้น

สำนักพิมพ์

พิมพ์ที่... สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramkhamhaeng University Press.